



**Sosiaalityön tutkimukset päivät 2024**

**Social Work Research Conference 2024**

Tampere 15.–16.2.2024

Vaikuttava sosiaalityö muuttuvissa toimintaympäristöissä

Effective Social Work in Changing Environments

Abstraktikirja

Book of Abstracts

## Yhteistyötahot / Partners



Gaudeamus

**Kela|Fpa** 


Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue  
Västra Nylands välfärdsområde



 **PIKASSOS**



 **Satakunnan  
hyvinvointialue**

 **Sosiaalialan osaamiskeskus  
Verso**



sosiaalityön  
tutkimuksen  
seura

**Sosnet**   
*yliopistoverkosto*

 **Talentia**  
Sosiaalialan korkeakoulutettujen  
ammattijärjestö Talentia ry

 **TIETEENTEKIJÄT**

Transform  
**Towards Effective and Equitable  
Welfare Services**

Translating Scientific Knowledge into Improved Practices and Outcomes

  
**Vastapaino**

# Sisällys

TEEMA: VAIKUTTAVA SOSIAALITYÖ MUUTTUVISSA TOIMINTAYMPÄRISTÖISSÄ .....	1
THEME: EFFECTIVE SOCIAL WORK IN CHANGING ENVIRONMENTS .....	2
PÄÄPUHEENVUOROT/KEYNOTES .....	3
TYÖRYHMÄT .....	11
1 Aktuelle fenomen inom forskning i socialt arbete.....	11
1.1 Systemisk praxis under turbulenta tider.....	11
1.2 Fostervården som små barns fenomenologi.....	12
1.3 Klienterfarenheter inom eftervården under turbulenta välfärdstider: ungas berättelser om vägen till självständighet med fokus på klientdelaktighet .....	13
1.4 Sedda, hörda och beaktade? En studie av välfärdsprofessionellas synsätt och praktiker beträffande barnfattigdom.....	13
1.5 Framtidsutsikter för det sociala arbetet och servicen för personer med funktionsnedsättning i välfärdsområdena .....	14
1.6 Institutionella möten mellan personer med flyktningbakgrund och välfärdsprofessionella i Finland och Sverige - om professionellas perspektiv på tillit... 15	
2 Asiakirjat ja rekisteriaineistot tiedon muodostamisen välineinä tutkimuksessa ja sosiaalityössä.....	16
2.1 Huostaanottoasiakirjat ja rekisteriaineistot tutkimusaineistona – tietolupaprosessi ja aineistonkeruu toisilain myötä muuttuneissa käytännöissä .....	16
2.2 Hallinnollisen datan toisiokäyttö sosiaalihuollon tutkimuksessa.....	17
2.3 Aikuissosiaalityön asiakirjat sosiaalityön kuvaajina .....	17
2.4 Tietojärjestelmät sosiaalityön dokumentoinnin välineinä.....	18
2.5 Asunnottomuuden tutkiminen useita rekisterilähteitä yhdistävällä yksilö- ja kuukausitasoisella pitkittäisaineistolla .....	19
2.6 Asiakaskirjausten hyödyntäminen vaikuttavuuden arvioinnissa – tapaustutkimus työllistymistä tukevista ja hankaloittavista tekijöistä työllisyyttä edistävän monialaisen yhteispalvelun asiakkailla .....	20
2.7 Vaativat erotilanteet – tuen tarpeiden tunnistaminen ja niihin vastaaminen palveluntarpeen arvioinneissa .....	20
3 Historiallinen näkökulma sosiaalityöhön vaikuttajana .....	22
3.1 Vaikuttaminen sosiaalityön vastuuna, olemuksena ja itseymmärryksen määrittäjänä – Vaikuttamisen ulottuvuudet Jane Addamsin ajattelussa .....	23
3.2 Rotuhygienian perintö ja sosiaalityön tutkimaton rooli.....	23
3.3 Siveyspoliisista terveystoimiston kautta irtolaishuoltoon – Siveellisyytyö osana suomalaisen sosiaalityön historiaa .....	24
3.4 Sosiaalityön sukupolvet ja asiakassuhteen murrokset 1940–2000 – Kokemushistorian näkökulma sosiaalitoimistojen arkeen.....	25

4	Interventioiden implementointi ja vaikuttavuus.....	26
4.1	Interventiotutkimuksen toteuttaminen sosiaalipalveluissa .....	26
4.2	Digitaalisen asiakkuussegmentointityökalun käyttö päihteitä ongelmallisesti käyttävillä asiakkailla .....	27
4.3	Maahanmuuttajavanhemmille suunnatun psykoedukatiivisen intervention toteuttamisen esteet ja mahdollistajat palveluntarjoajien näkökulmista .....	28
4.4	Sosiaalityön toimintamallikuvausten kansallinen vertaiskehittäminen – kolme esimerkkiä.....	29
4.5	Motivoiva haastattelu lapsi- ja perhesosiaalityössä -koulutuksen prosessiarviointi .	30
4.6	Motivoiva haastattelu lapsi- ja perhesosiaalityössä -koulutuksen vaikuttavuuden arviointi.....	30
4.7	Kehittäjien näkökulmia digitaalisen asiakassegmentoinnin haasteista ja mahdollisuuksista päihdetyössä .....	31
4.8	Sijoituksen aikainen vaikuttavuus lastensuojelun laitoshoidossa– kartoittava kirjallisuuskatsaus .....	32
5	Kohti vaikuttavaa gerontologista sosiaalityötä .....	33
5.1	Iäkkäät erityisen tuen tarpeessa? Sosiaalityöntekijöiden ja asiakasohjaajien määrityksiä erityisen tuen tarpeesta .....	33
5.2	Palvelujen saavutettavuus vaikeissa elämäntilanteissa olevien iäkkäiden näkökulmasta .....	34
5.3	Luovaa sinnikkyyttä -sosiaalityöntekijöiden toiminta työskentelyssä iäkkäiden asiakkaiden kanssa .....	35
6	Käytännön opiskelun ohjaus sosiaalityön ammatillista asiantuntijuutta ja toimijuutta rakentamassa .....	36
6.1	Tunnekeskustelut osana sosiaalityön opiskelijoiden ammatillisen kasvun ohjaamista .....	36
6.2	Sosiaalityön asiantuntijuusdiskurssit ja opiskelijan ammatillisen kasvun ohjaaminen .....	37
6.3	Monialaisen identiteetin rakentuminen eri alojen yhteisellä käytännönopetusjaksolla .....	38
6.4	Sosiaalityön käytännön opetuksen ohjauskoulutukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden oivalluksia laadukkaasta ohjauksesta .....	39
6.5	Lasta koskeva tiedontuotanto ja käsittely osana lastensuojelun sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta .....	39
6.6	Työelämän kanssa tehtävä yhteistyöhanke ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijan kehittämistehtävänä .....	40
8	Mittarit sosiaalialan asiakastyössä.....	41
8.1	Kokemuksia Aikuisväestön hyvinvointimittarin käytöstä aikuissosiaalityössä .....	41
8.2	Tietoa sosiaalihuollon ammatillisista ja asiakastyöstä pohjoisen hyvinvointialueilta .....	42
8.3	Mittaaminen – motivoivaa asiakastyötä vai ylhäältä annettua pakkopullaa? .....	43

8.4 Zekki-digipalvelun 3X10D-elämäntilannemittariin perustuvan palveluohjauksen luotettavuuden arviointi.....	44
8.5 Lomakkeiden hyödyntäminen lastensuojelun asiakastyön mittaroinnissa ja vaikuttavuuden arvioinnissa.....	44
9 Mitä vaikuttavuus ja vaikuttavuusperusteisuus tarkoittavat sosiaalipalveluissa? .....	46
9.1 Vaikuttava lastensuojelu asiakkaiden silmin .....	47
9.2 Asiakasvaikuttavuuden huomioiminen julkisissa sosiaali- ja terveyspalveluhankinnoissa .....	48
9.3 Sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallin prosessiarvioinnin tuloksia .....	49
9.4 Vaikuttavuuden johtaminen sosiaalityön kehittämismahdollisuutena .....	50
9.5 Lastensuojelun avohuollon tukitoimien vaikutuksien ja toimivuuden arvioinnin suhde päätöksentekoon .....	51
9.6 Sosiaaliturva- ja sote-järjestelmän rakenteet ja niiden merkitys sosiaalityön vaikuttavuudessa ja vaikuttavuuden mittaamisessa – TerVa-hankkeen kokemuksia.....	52
9.7 Näyttöön perustuvia suosituksia sosiaalihuoltoon? – Sosiaalihuollon suositukset - osahanke .....	53
10 Monikielisyys sosiaalityön käytännöissä, koulutuksessa ja tutkimuksessa / Linguistic diversity in social work practice, education, and research .....	54
10.1 Monikielisten tyttöjen osallisuus koulussa ja kaveriporukoissa .....	55
10.2 Asiakastyötä asioimistulkin välityksellä - Näkökulmia lähitulkkauksen, etätulkkauksen ja pikatulkkauksen käyttöön sosiaalityössä .....	55
10.3 Sosiaalityöntekijöiden kuvaukset luottamuksen rakentumisesta vieraskielisten asiakkaiden kanssa lastensuojelun sosiaalityössä .....	56
10.4 Migrants' relational experiences with the welfare state at the street level: A focus on the role of language .....	57
11 Oikeudet ja lainsäädäntö sosiaalityössä ja sosiaalityön tutkimuksessa / Rights and Legislation in Social Work and Social Work Research .....	58
11.1 Sosiaali- ja terveyspalveluiden relationaalinen saavutettavuus.....	59
11.2 Huostaanottopäätöksenteko lainvalmistelussa – juridiikkaa, asiantuntijuutta vai riitelyä? .....	60
11.3 Tulkintaa ohjaavien välitason rutiinien ja standardien ongelmasta: esimerkkinä vauvojen ja vanhempien yhteydenpito lastensuojelussa .....	61
11.4 ”Pysyvyyden” rooli Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen lastensuojelullista adoptiota koskevissa ratkaisuissa .....	61
11.5 Hyvinvoinnin ulottuvuudet lapsen edun tulkinnan apuna yhteiskunnallisessa oikeustutkimuksessa .....	62
11.6 Lastensuojelun laitoshuollon markkinoistuminen lainsäädännössä ja viranomaisasiakirjoissa.....	63
11.7 Epäkohtien tunnistaminen lastensuojelulaitoksissa: tiedon kanssa työskentely laillisuusvalvojen näkökulmasta .....	63

11.8 Vammaisen lapsen ja nuoren oikeus henkilökohtaiseen apuun? Henkilökohtaisen avun toteutuminen vammaissosiaalityön käytännöissä ja vaikutukset vammaisten lasten ja nuorten arjessa.....	64
11.9 Kamppailu vammaispalvelulain soveltamisalasta .....	65
11.10 Oikeuksien toteutuminen ikääntyneiden sosiaali- ja terveystalveissa pandemia-aikana.....	65
12 Osallisuus, tieto ja valta sosiaalityössä .....	67
12.1 Käyttäjälähtöinen ekosysteemin huomiointi – metapalvelu osallisuutta tukemassa? .....	67
12.2 Palveluista vetäytyminen nuorten aikuisten sosiaalityössä.....	68
12.3 Sosiaalityön ammattilaiset nuorten aikuisten osallisuutta edistämässä .....	69
12.4 Nuoret, neurokirjo ja osallisuus.....	69
12.5 Osallisuutta valtavirran laidalla – Haavoittuvassa asemassa olevien hyvinvointi ja osallisuus Päijät-Hämeessä .....	70
12.6 Osallisuuden versoja – Haavoittuvassa asemassa olevien työikäisten osallisuus ja hyvinvointi .....	71
12.7 Vammaisuus, osallisuus ja ihmisarvo sosiaalityön kontekstissa .....	71
12.8 Osallisuus ja osattomuus vankilassa olevien naisten traumakokemusten tutkimisessa.....	72
12.9 Osallistavat tutkimusmenetelmät ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen.....	73
12.10 Aikuissosiaalityön kirjava käsitteistö hyvinvointialueiden verkkosivustoilla .....	74
12.11 Eletty ja jaettu valta osallisuustyössä.....	74
12.12 Osallisuus ikääntyneiden yhteisöllisessä asumisessa – keisarin uudet vaatteet? ..	75
12.13 Yksilölähtöinen ja yhteisöt mukaan ottava lähestymistapa osallisuuden edistäjänä sosiaalityössä? .....	76
12.14 Kokemusasiantuntijuus osallisuuden muotona .....	77
13 Rakenteellinen sosiaalityö yhteiskunnallisen vaikuttamisen välineenä.....	78
13.1 Rakenteellisen sosiaalityön esteet ja kehittäminen.....	78
13.2 Rakenteellista vammaissosiaalityötä tunnistamassa ja jäsentämässä .....	79
13.3 Rakenteellinen vammaissosiaalityö ja sosiaalinen hyvinvointi vammaisten ja pitkäaikaissairaiden nuorten aikuisten elämänkulussa .....	79
13.4 Rakenteellisen sosiaalityön vaikuttava ja vertailukelpoinen tieto.....	80
13.5 Sosiaalisen raportoinnin työkalu rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottajana .....	81
13.6 Turvapaikanhakijat uusilla maahanmuuttopaikkakunnilla.....	82
15 Sosiaalityö ja politiikka.....	83
15.1 Elefantti oppiaineessa – ideologia ja politiikka sosiaalityön oppikirjoissa .....	83
15.2 Ketkä ovat poliittisimmat sosiaalityöntekijät? Määrällinen tutkimus sosiaalityöntekijöiden poliittisesta osallistumisesta ja osallistumista selittävästä tekijöistä .....	84

15.3	Ansaitsevyyden ja maahanmuuttoasenteiden välinen suhde – Miten subjektiivinen poliittinen orientaatio muokkaa eurooppalaisten näkemyksiä? .....	85
15.4	Sosiaalityö ja politiikka – kuka ohjaa ja mihin?.....	86
15.5	Tekemisen demokratia ja sosiaalityö: kohti yhteisöllistä vaikuttamista .....	86
15.6	Kamppailu tiedosta suomalaisen sosiaalityön määrittäjänä.....	87
15.7	Analyysi hyvinvointialueiden rahoituslain muodostumisesta .....	88
15.8	Sosiaalityön opiskelijoiden yhteiskunnallisen vaikuttamisen näkemykset, osaaminen ja aktiivisuus .....	88
16	Sosiaalityö katastrofien parissa – käsitteet, käytännöt ja merkitys/Social work in disasters: Concepts, practices and purpose .....	90
16.1	Toimijuuden ulottuvuudet kriiseissä ja katastrofeissa .....	91
16.2	Vammaisten henkilöiden asema ja oikeudet katastrofeissa.....	92
16.3	Näkyville piilotetut. Lapset ja lapsen oikeudet aseellisissa konflikteissa.....	93
16.4	Lastensuojelun sosiaalityön rooli Syyrian leireiltä tehdyissä lasten ja äitien palautusprosesseissa .....	93
18	Taloudellinen huono-osaisuus ja (talous)sosiaalityö .....	95
18.1	The two most common myths about UBI adoption busted.....	95
18.2	Sosiaalityön käytäntötutkimus osana Talouden taitoja perheelle yhdessä - hankekehittämistä.....	96
18.3	Työssäkäyvien sovitellun työttömyysturvan, asumistuen ja toimeentulotuen saanti 2010-luvulla .....	97
19	Vaikuttava vuorovaikutus sosiaalityössä.....	98
19.1	Saavutettavuus osana vaikuttavaa vuorovaikutusta.....	98
19.2	Havaintoja vuorovaikutustaitojen opettamisesta ja oppimisesta osana sosiaalityön koulutusta.....	99
19.3	Vaikuttava vuorovaikutus päihdehoidon yhteisökodissa .....	100
19.4	Turhautumisen ja ärtymyksen tunteiden käsittely ja seuraukset päihde- ja mielenterveystyöntekijöiden palaverivuorovaikutuksessa .....	101
19.5	Maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden hyvinvointia tukevat sosiaaliset mekanismit aikuissosiaalityössä.....	102
19.6	Vuorovaikutustaitojen merkitys tuloksellisessa ja laadukkaassa lapsi- ja perhesosiaalityössä .....	103
19.7	Vaikuttava vuorovaikutus lastensuojelussa .....	103
19.8	Vaikuttava vuorovaikutus lastensuojelun asiakkaiden silmin .....	104
19.9	Luottamuksen rakentaminen lastensuojelun sosiaalityössä .....	104
19.10	Eroisyys ja sukupuoli: perheammattilaisten asenteiden ja kannanottojen näkökulma.....	105
20	Vaikuttavuusperusteisuus lasten ja nuorten palveluissa, case Lapset ja Nuoret SIB....	106
21	Väkivallan kohtaaminen sosiaalityössä ja sosiaalityön tutkimuksessa.....	108

21.1 Tekoälyyn pohjautuvan chatbotin hyödyntäminen digitalisoituissa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Eettisiä haasteita lähisuhdeväkivallan kontekstissa .....	108
21.2 Health-Related Costs of Intimate Partner Violence: Using Linked Police and Health Registers .....	109
21.3 Suojelutarpeen arvioinnin käytännöt lapsiin kohdistuvissa väkivaltaepäilytilanteissa .....	110
21.4 Lähisuhdeväkivallan puheeksi ottaminen psykiatrian sosiaalityössä .....	111
21.5 Kriisit päihdemaailmassa eläneiden ihmisten väkivaltakokemuksissa.....	112
21.6 Väkivallan haavoittuvuuden kohtaaminen.....	113
21.7 Lapsuudenajan haitallisia kokemuksia kyselylomakkeen (ACE-THL) kehittäminen ja alustava validointi.....	114
22 Posterinäyttely .....	115
22.1 Kun syöpä ei häviä: Etnografinen tutkimus kroonisesta rintasyövästä elettyinä ja institutionaalisenä.....	115
22.2 Ansaitsevuus osana ikääntyneiden avun hakemisen ja vastaanottamisen neuvotteluja.....	115
22.3 Nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen tutkimuksessa ja ammatillisissa käytännöissä: Välineenä Snapchat .....	116
22.4 Sosiaalityöntekijä palveluiden valitsijana, päätöksentekijänä ja valvojana lastensuojelun avohuollossa (VALITSIJA) .....	117
22.5 Tiedolla johtamisen politiikkasuositus sosiaalihuollon johtajille.....	117
22.6 Sijaishuollon vaikuttavuuden arviointi .....	118
22.7 Tie hyvinvointiin .....	118
22.8 NEAR – New sociAl sERvices: Innovative tools and skills for person-centered and community-based social models .....	120
22.9 “VAMMAI” – Tekoäly vammaissosiaalityössä.....	121





## **THEME: EFFECTIVE SOCIAL WORK IN CHANGING ENVIRONMENTS**

In recent years, the implementation of social work and the responsibility for organizing social security have been subject to a variety of expectations and major structural changes. The changes that have already occurred, such as the transfer of basic social assistance to Kela, imposed limitations in the social worker-client ratio in child welfare and new wellbeing services counties, have already had many unexpected consequences for social work and the clients. Additionally, the health and social services reform tries to reconcile the work of different professionals, social security benefits and social services, and the debate on basic income continues. In addition to changes in the operating environment in Finland, we are also facing a variety of cross-border or global events and phenomena, such as climate change, war, and pandemic. The Earth with its limited resources is present in our everyday lives.

The theme, effective social work, brings together topical questions about the impacts and effectiveness of social work as well as its subjects and means. First, we can consider the effects of social work in different circumstances, and how to measure and study the effectiveness and impacts of social work. In addition, we can generally discuss the accessibility of social work in the context of constantly evolving environments. We need to ask what the significance of different places where social work is carried out has to the effectiveness of social work. This will include, among others, the spatial diversity of social work and the tools and facilities needed for the work: offices, well-being centres, homes, communities, streets, social media, remote communication facilities, etc.

Secondly, we need to look at the methods and their effectiveness, i.e., what kind of activities increase equality between people and the eco-social well-being of people and the world. What can we achieve with, for example, a multidisciplinary and integrated approach or a systemic approach, and do we need practice recommendations in social work? What kind of environment is the working culture within social work? The importance of research-based information is beyond doubt, and at the same time it is important to critically consider what is classified as knowledge, how information moves and who has access to it.

Thirdly, the theme invites studies on social work as advocacy work. The changing operating environments may close old ways of doing advocacy work but at the same time open new opportunities for social work to fulfil its responsibility in changing and influencing the society.

# PÄÄPUHEENVUOROT/KEYNOTES

## **Katja Kuusisto**

**Professori, Tampereen yliopisto/Professor, Tampere University**

FIN:

Katja Kuusisto toimii sosiaalityön professorina Tampereen yliopiston hyvinvointitieteiden yksikössä. Kuusiston tutkimustyö liittyy sosiaalihuollon vaikuttavuuden kysymyksiin erityisesti päihdehoidon alueella. Kuusisto johtaa *TreAdd*-tutkimusryhmää (*Research Group on Treatment and Addiction*), joka nostaa tutkimuksen keskiöön ajankohtaisia riippuvuuden ja sen hoidon ilmiöitä. Kuusiston tavoitteena on tuottaa vaikuttavuustutkimuksen keinoin tietoa hoidon kehittämiseksi ja tutkimuksella on käytännön sovellusmahdollisuuksia riippuvuuksia työssään kohtaavien ammattilaisten kouluttamisessa. Tällä hetkellä Kuusiston tutkimuksessa on aktiivisena nuorten päihdepalveluiden ja lastensuojelun rajapintaan sekä päihteitä ongelmallisesti käyttävien asiakassegmentoinnin vaikuttavuuteen kohdistuvaa tutkimusta.

Loppukesästä 2023 lähtien Kuusisto on johtanut TRANSFORM tutkimusalustaa (*Towards Effective and Equitable Welfare Services: Translating Scientific Knowledge into Improved Practices and Outcomes*), jonka tavoitteena on tukea Tampereen yliopistossa tehtävää hyvinvointipalveluita ja niiden vaikuttavuutta ja oikeudenmukaisuutta koskevaa korkeatasoista ja yhteiskunnallisesti vaikuttavaa tutkimusta. Tutkimusalustalla on kiinteät yhteydet myös muihin valtakunnallisiin toimijoihin vaikuttavuuden tutkimuksen ja tutkimuksen implementoinnin alueella, kuten Vaikuttavuuden taloon (UEF) ja Kansalliseen vaikuttavuuskeskukseen.

EN:

My research topics have been intertwined with the treatment of and recovery from substance abuse problems. Even though substance abuse and other dependencies are involved in many of the problems of social work clients, there is very little Finnish social work-related research on them. However, since the early 1990s, substance abuse and addictions have been studied by researchers at Tampere University.

The Research Group on Treatment and Addiction (TreAdd), which I lead, builds on this tradition of substance abuse research, and focuses on the current phenomena of addictions and their treatment. The group aims to use the realistic evaluation approach to produce information for the development of treatments, which will also have practical relevance in the training of therapists. In the TreAdd research group, research focuses on the client, the worker and the treatment processes, or various combinations of these. Research on the effectiveness of treatment often requires longitudinal follow-up study designs which are typical of the studies done by my group. Methodologically, we adhere to both quantitative and qualitative research approaches, and our methodological approach can be considered eclectic.

Our current research interests include e.g. the effectiveness of the segmentation of clients with substance use problems, rehabilitative substance abuse services for young people, the social consequences of gambling, as well as research on the individual differences in therapists' effectiveness. At the moment, I lead two major research projects funded by the Ministry of Social Affairs and Health (Client Segmentation and Services for People with SUDs – Will the Effectiveness Improve? SEGMENT, 2021-2023; At the Intersection of

Substance Abuse and Child Protection Service NUPPU, 2023-2025). Read more about our research on the research group website (<https://research.tuni.fi/treadd-en/>).

Our research interests are related to the goals of the recently established TRANSFORM research platform (Towards Effective and Equitable Welfare Services – Translating Scientific Knowledge into Improved Practices and Outcomes) within Tampere University which I lead.

Intermediate studies in university pedagogy has enabled publishing in the field of higher education. I have recently focused on e-learning, teaching technologies and assessment practices in virtual environments, but also on the experiences of supervision of social work students during their practice placement.

### **Recent publications:**

Ruisniemi, Arja & Itäpuisto, Maritta & Kuusisto, Katja (2023) Relational parenthood in addiction recovery. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, ahead of print. [[Open Access](#)]

Ruisniemi, Arja & Vaininen, Satu & Kuusisto, Katja (2023) PerheSomeBody-menetelmä perheiden päihdekuntoutuksessa – havaintoja ja vanhempien kokemuksia. *Perhe- ja pariterapia* (accepted)

Kuusisto, Katja & Ekqvist, Eeva & Kalliomaa-Puha, Laura (2021) Erityistä tukea tarvitsevat päihteitä ongelmallisesti käyttävät asiakkaat sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 86(4), 419–430. [[Open Access](#)]

Kuusisto, Katja & Evilampi, Satu & Ekqvist, Eeva & Juhila Kirsi (2021) Discourses of behavioural addiction, normalisation and techniques of governmentality in inpatient substance abuse treatment. *Nordic Social Work Research*. [[Open Access](#)]

Kuusisto, Katja & Lintonen, Tomi (2020) Factors predicting satisfaction in outpatient substance abuse treatment: a prospective follow-up study. *Substance Abuse treatment, Prevention, and Policy* 15, artikkeli nro 35. [[Open Access](#)]

**MARGI-tutkimusryhmä/MARGI-research group**  
**Institutionaaliset käytännöt ja vuorovaikutus hyvinvointipalvelujen**  
**marginaaleissa, Tampereen yliopisto**  
**Institutional Practices and Interaction at the Margins of Welfare Services,**  
**Tampere University**

FIN:

MARGI-tutkimusryhmä paneutuu aikuisten parissa tehtävään sosiaalityöhön, mielenterveys- ja päihdetyöhön sekä asunnottomuustyöhön. Kyse on hyvinvointipalvelujen marginaaleissa tehtävästä työstä siinä mielessä, että palvelut on suunnattu vaikeissa elämäntilanteissa oleville ja haavoittuvassa asemassa oleville kansalaisille. Tutkimustyömme liittyy siten yhteiskunnallisen osallisuuden eriarvoisuuden, kasautuvan huono-osaisuuden ja köyhyyden kysymyksiin. Viimeaikaisen tutkimuksemme fokuksessa ovat olleet vastuullistaminen mielenterveys- ja päihdetyössä, asunnottomuus ja sen ratkaisemiseksi kehitetty Asunto ensin -periaate, asunnottomuus- ja palvelupolut, kodin merkitykset ja rakentaminen, kotikäyntityön käytännöt, asumissosiaalinen työ, segregaaion ja gentrifikaation kysymykset, koronan vaikutukset yhteiskunnan marginaaleissa sekä monialainen ja integroitu työ kompleksisissa asiakastilanteissa.

Lisätietoja, projektit ja julkaisut tutkimusryhmän sivuilla.

EN:

MARGI research group focuses on social and welfare work among adults, specifically mental health, substance abuse, and supported housing services. The services are located at the margins of welfare services and targeted to vulnerable people living in difficult conditions and suffering from various problems. Thus, the research group conducts research that is closely connected to issues of participation, inequality, and poverty. For example, the group's recent research projects have focused on the responsabilisation of workers and clients in mental health and substance abuse services, homelessness and the Housing First principle, pathways of homelessness and services, the meaning of home, home-based service interactions at various supported housing settings, housing social work, segregation and gentrification, and multidisciplinary and integrated work in complex client cases.

More on the website.

**Marit Skivenes**  
**Professor, University of Bergen**

Marit Skivenes is a distinguished Professor at the Department of Government and the director of Centre for Research on Discretion and Paternalism, University of Bergen. Her research focuses on Child Protection Systems, children's interests and Child Rights, and targets the intersection between children's interest, paternalism, discretion and decision-making in organizations. Written or co-written 124 books and numerous articles, Skivenes has conducted influential research on child protection and child rights over three decades. She is, together with colleagues, the editor of the Handbook on Child Protection Systems at Oxford University Press. Skivenes headed the commission for the Official Norwegian Report on improved quality and legal protection in child protection (NOU 2023:7 Trygg barndom, Sikker fremtid). She is recognized as a leading expert in the field of child protection systems, and a widely used expert by the media.

**Recent publications:**

Skivenes, Marit; Falch-Eriksen, Asgeir; Hassan, Bilal (2023) Restricting Family Life: An Examination of Citizens' Views on state interventions and Parental Freedom in Eight European Countries. *European Journal of Social Work*.

Berrick, Jill Duerr; Skivenes, Marit; Roscoe, Joseph N. (2023) Public perceptions of child protection, children's rights, and personal values: An assessment of two states. *Children and Youth Services Review*.

Skivenes, Marit; Loen, Mathea (2023) Legitimate child protection interventions and the dimension of confidence: A comparative analysis of populations views in six European countries. *Journal of Social Policy*. 1–20.

Kriz, Katrin; Krutzinna, Jenny; Pösö, Tarja; Skivenes, Marit (2022) The invisible child. A comparative study of newborn removal judgments from a Child Equality Perspective (cep). *The International Journal of Children's Rights*. 644–674.

Skivenes, Marit; Benbenishty, Rami (2022) Securing permanence for children in care: A cross-country analysis of citizen's view on adoption versus foster care. *Child & Family Social Work*.

## **Aila-Leena Matthies**

**Professori, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius**

**Professor, University of Jyväskylä, Kokkola University Consortium Chydenius**

FIN:

Aila-Leena Matthies työskentelee sosiaalityön professorina ja sosiaalityöiden yksikön johtajana Jyväskylän yliopistossa, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Hänen tutkimuksensa kohdistuu ekososiaaliseen näkökulmaan sosiaalityössä sekä aikuissosiaalityöhön. Ekososiaalisessa tutkimuksessa painottuu monitieteinen kestävä siirtymän tutkimus ja sen kokonaisvaltainen soveltaminen sosiaalityöhön. Aikuissosiaalityön tutkimuksessa keskeistä on viime aikoina ollut eri työmenetelmien vaikutusten ja toimintamahdollisuuksien tutkimus sekä osallisuustutkimus.

Aila-Leena Matthies johtaa kuudessa Euroopan maassa toteutettavaa EU:n komission rahoittamaa MCSA-ETN-ASTRA tohtorikoulutus- ja tutkimushanketta (2020–2024), jossa työskentelee 15 sosiaalityön väitöskirjatutkijaa. Tutkimuksen yhteisenä kohteena on monitieteisen kestävä siirtymän tutkimuksen tuottamien mallien soveltaminen sosiaalityössä inklusiivisuuden parantamiseksi. Aila-Leena Matthies johti sosiaalityön VTR-rahoitteista AIKUMETOD-tutkimusta (2020–2022), jossa paneuduttiin voimavaralähtöisen asiakastyön, taloussosiaalityön, yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien sekä maahanmuuttajapalvelujen verkostotyön menetelmien vaikuttavuuteen.

Aila-Leena Matthies on työskennellyt aikaisemmin (1996–2007) sosiaalityön menetelmien professorina Magdeburgissa Saksassa. Hän on ollut Suomen edustajana European Association of Schools of Social Work -järjestön hallituksessa vuosina 2013–2021.

EN:

Aila-Leena Matthies works as Professor of Social Work and Head of the Social Sciences Unit at the University of Jyväskylä, Kokkola University Consortium Chydenius. Her research focuses on the ecosocial perspective in social work, and on adult social work. Ecosocial research focuses on transdisciplinary research on sustainability transition and its comprehensive application to social work. Research in adult social work focuses on the impacts and possibilities of different working methods and participatory approaches.

Aila-Leena Matthies leads the MCSA-ETN-ASTRA doctoral training and research project (2020–2024), funded by the European Commission, run in six European countries, with 15 doctoral researchers of social work. The common focus of the research is the application of models produced by transdisciplinary sustainable transition research in social work to improve inclusion work. Aila-Leena Matthies led the VTR-funded AIKUMETOD research (2020–2022) in social work, which focused on the impacts of resource-based client work, financial social work, community- and nature-based methods, and networking methods in migration services.

Aila-Leena Matthies has previously (1996–2007) worked as Professor of Social Work Methods in Magdeburg, Germany. She has been Finland's representative on the board of the European Association of Schools of Social Work in 2013–2021.

### **Recent publications:**

Matthies, A-L., Hermans, K. & Leskošek, V. (2022). Applying transdisciplinary sustainability transitions research in international social work doctoral training, *Social Work Education*, DOI: [10.1080/02615479.2022.2105316](https://doi.org/10.1080/02615479.2022.2105316)

Matthies, A.-L. (2021). Next-generation modelling of community work and structural social work in Finland. *Nordic Social Work Research*. [doi.org/10.1080/2156857x.2021.1968474](https://doi.org/10.1080/2156857x.2021.1968474)

Matthies, A.-L., Svenlin, A.-R., Turtiainen, K. (toim.) (2021) *Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Helsinki: Gaudeamus.

Matthies, A.-L., Krings, A. & Stamm, I (2020). Research-based knowledge about social work and sustainability. Special Issue: *International Journal of Social Welfare*. *International Journal of Social Welfare* 29(4). Wiley-Blackwell 29 (4). <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/14682397/2020/29/4>



**Kati Närhi**  
**Professori, Jyväskylän yliopisto**  
**Professor, University of Jyväskylä**

FIN:

Kati Närhi on sosiaalityön professori Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella. Hänen tutkimusalueitaan ovat ekososiaalinen ja rakenteellinen sosiaalityö. Närhin tutkimus keskittyy yhteiskuntien kestävyys siirtymään yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen näkökulmasta sekä erityisesti ekososiaalisen työn ja ekososiaalisesti kestävä siirtymän reunaehtojen tarkastelemiseen sosiaalityön käytännöissä. Lisäksi hän on tutkinut rakenteellista sosiaalityötä. Närhi on toiminut vastuuprofessorina valtakunnallisessa rakenteellisen sosiaalityön erikoistumiskoulutuksessa vuodesta 2016 eteenpäin.

Vuosina 2021–2022 Närhi työskenteli sosiaali- ja terveysministeriön (VTR) rahoittaman MoRa-tutkimushankkeen johtajana, joka selvitti rakenteellisen sosiaalityön nykytilaa ja tulevaisuutta Suomessa. Hanke julkaisi teoksen Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa (SoPhi). Parhaillaan Närhi tutkii Jyväskylän ja Itä-Suomen yliopistojen tutkimusryhmien kanssa sosiaali- ja terveysministeriön (VTR) rahoittamassa PURJO-tutkimusprojektissa (2023–2025) sosiaalihuollon ja sosiaalityön johtamisen nykytilaa ja tulevaisuutta hyvinvointialueilla. Lisäksi Närhi on mukana professori Aila-Leena Matthiesin johtamassa ASTRA-projektissa (2020–2024), jossa 15 kansainvälisen tutkijan väitöskirjaprojektit kiinnittyvät sosiaalityön ja kestävyys siirtymän teemoihin.

Närhi ja Matthies ovat työskennelleet yhdessä ekososiaalisen ja rakenteellisen sosiaalityön teemojen parissa 1990-luvulta lähtien erilaisissa hankkeissa sekä ovat kirjoittaneet yhdessä julkaisuja, esimerkiksi: Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2018) The ecosocial approach in social work as a framework for structural social work. *International Social work*, 61(4), 490–502.

EN:

Kati Närhi is a professor of social work at the Department of Social Sciences and Philosophy of the University of Jyväskylä. Her research areas are ecosocial and structural social work. Närhi's research focuses on sustainability transition, and especially on examining the boundary conditions of ecosocial work and ecosocially sustainable transition in social work practices. In addition, she has studied structural social work both conceptually and empirically, but also as social work practice. Närhi is responsible professor for the nationwide social work specialisation programme in structural social work in Finland.

In 2021–2022, Närhi worked as the PI of the MoRa research project funded by the Ministry of Social Affairs and Health (VTR), which investigated the current state and future of structural social work in Finland. The project published the book: *The State and Future of Structural Social Work in Finland* (SoPhi). Närhi is currently studying the current state and future of social welfare and social work management in Finnish welfare areas in the PURJO research project (2023–2025) funded by the Ministry of Social Affairs and Health (VTR) with research groups from the universities of Jyväskylä and Eastern Finland. In addition, Närhi is involved in the ASTRA project led by professor Aila-Leena Matthies (2020–2024), where the doctoral dissertation projects of 15 international researchers focus on the themes of social work and sustainability transition.

Närhi and Matthies have worked together on the themes of ecosocial and structural social work since the 1990s in various projects and have written publications together, for example: Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2018) The ecosocial approach in social work as a framework for structural social work. *International Social work*, 61(4), 490–502.

**Recent publications:**

Närhi, Kati & Kannasoja, Sirpa & Kokkonen, Tuomo & Rantamäki, Niina & Ruonakangas, Santra (toim.) (2023) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa* [The status and future of structural social work in Finland], *SoPhi* 154, University of Jyväskylä. Open access: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9712-0>

Stamm, Ingo, Ranta-Tyrkkö, Satu, Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2024) The Ecosocial Paradigm in Social Work. Striving for planetary well-being, In Merja Elo, Jonne Hytönen, Sanna Karkulehto, Teea Kortetmäki, Janne S. Kotiaho, Mikael Puurtinen, & Miikka Salo (eds.) *Interdisciplinary Perspectives on Planetary Well-being*. Routledge Studies in Sustainable Development. Open access: <https://doi.org/10.4324/9781003334002>

# TYÖRYHMÄT

## 1 Aktuella fenomen inom forskning i socialt arbete

**Torsdag 15. och fredag 16.2.**

**Grupps rummet: Pääatalo C8**

Arbetsgruppens språk: svenska

Ordförande: Camilla Granholm, Universitetslektor i socialt arbete vid Åbo universitet, PD  
Stina Sjöblom, Universitetslärare i socialt arbete vid SSKH, PL

Syftet med arbetsgruppen är att samla svensk- och tvåspråkiga forskare inom socialt arbete kring presentationer och diskussioner gällande pågående forskning och på detta sätt bidra till att synliggöra den forskning i socialt arbete som bedrivs på svenska. Arbetsgruppen vill särskilt erbjuda doktorander i socialt arbete ett forum för presentationer av den egna pågående forskningen på svenska, därtill välkomnas presentationer från etablerade forskare vars forskningsområden tangerar aktuella fenomen inom socialt arbete.

Arbetsgruppen tar i enlighet med forskningsdagarnas tema gärna emot presentationer som fokuserar på verksamhetsmiljöer i förändring samt socialarbetets effekter, inte minst sådana med relevans för svenskspråkig socialservice. Även annan forskning med relevans för den svenskspråkiga utbildningen och forskningen i socialt arbete eller för de tvåspråkiga välfärdsområdena samt presentationer kring nordiskfrågor välkomnas varmt. Presentationerna kan vara teoretiskt, metodologiskt och/eller empiriskorienterade. Fokus kan t.ex. ligga på socialarbetets verksamhetsmiljöer, påverkningsmöjligheter och effekter: Vilka strukturella och organisatoriska faktorer eller vilka arbetssätt och metoder främjar eller hämmar välfärd på olika nivåer och i olika kontexter? Vilka effekter har samhällsförändringar och kriser på det sociala arbetet och hur samverkar förändringarna med socialarbetares värderingar, etiska dilemman och/eller agerande? Hur kan socialarbetare genom att bedriva påverkansarbete arbeta för förändringar?

### 1.1 Systemisk praxis under turbulenta tider

*Ann Backman, Ilse Julkunen & Jenny Nylund*

#### Bakgrund

Inom välfärdsområden har man sedan 2017 utvecklat ett systemiskt arbetssätt inom barnskyddet och familjeservicen. Det övergripande syftet med denna tvååriga studie MultiPrax är att få kunskap om vilka vardagseffekter som skapas och upprätthålls i en systemisk kontext under pågående verksamhetsförändringar i tre tvåspråkiga välfärdsområden. Under presentation presenteras preliminära resultat av studien.

#### Metod

Datinsamlingen inleddes våren 2023 med analys av ledande styrdokument som välfärdsområdesstrategin och servicestrategin inom de tre välfärdsområden. Samtidigt gjordes en enkätundersökning (n=34) bland sakkunniga inom barnskyddet och barn- och familjesocialarbete. Under hösten 2023 fortsatte arbetet med intervjuer av både nyckelpersoner (n=17) samt vintern 2023/2024 praktiker (n= ca 35) i alla tre välfärdsområden. Under 2024 görs ännu en uppföljning av enkäten, samt intervjuer av klienter.

## Konklusion

De preliminära resultaten visar att den strategiska implementeringen av systemisk praxis förverkligas olika inom välfärdsområdena. De olika välfärdsområdena som ingår i vår studie har i olika utsträckning nämnt det systemiska verksamhetssättet i sina styrdokument för välfärdsområdet. Välfärdsområdenas verksamhet innebar nya strukturer för organiseringen och harmonisering av barn- och familjesocialtjänster. Det har påverkat även tolkningar och stödet för det systemiska verksamhetssättet inom det sociala arbetet gällande barnfamiljstjänster, men även här har erfarenheterna varierat inom välfärdsområden. Det finns en stark tilltro bland praktiker till det systemiska arbetssättet, medan ledningens stöd både vacklar och varierar. Det kollektiva arbetssättet är det som bär anser personalen och har stärkt klientdelaktigheten. Hur klienterna själva resonerar undersöks vidare under våren.

## 1.2 Fostervården som små barns fenomenologi

*Siv Kola*

### Bakgrund

Det här är en doktorsavhandling som görs vid Helsingfors universitet och doktoranden har påbörjat avhandlingen 2019. Det handlar om en studie där barns subjektiva erfarenheter av fostervården granskas fenomenologiskt och ur barns perspektiv. Fostervården förstås och sätts i ett bredare socialt perspektiv för att kunna greppa fosterbarnets erfarenheter som en holistisk helhet där såväl barnets vardag i fosterfamiljen som barnet vänskapskrets, barnskyddet som institution samt barnets biologiska familj och nätverk kommer att förstås som barnets erfarenhetsvärld. Barnet förstås som en social aktör som har rätt till kunskap och förstås som en expert på sitt eget liv. Forskningen är teoretiskt förankrad i barndomssociologin och barndomsstudien.

### Metod

Datainsamlingen till den här studien inleddes sommaren 2022 och har pågått fram till våren 2023. Det handlar om en fenomenologisk studie bestående av en mix av datainsamlingsmetoder varav intervjuer och observationer med 5 barn i ålder 7-12 år utgör huvudempirin. Datainsamlingen har pågått runt ett år för alla barn och totalt rör det sig om ca 16 timmar intervjuer och 44 timmar observationer. Empirin har analyserats med en deskriptiv fenomenologisk analys för att komma åt essensen i empirin. Empirin kommer att fungera som grund för tre vetenskapliga artiklar varav den första behandlar teman som att inte veta och begränsade påverkningsmöjligheter, en vardag kantad av saknad, komplexa kamratrelationer och emotionellt tunga kontakter. De två andra kommer centralt att behandla flytten till fosterfamiljen samt barnskyddets sociala arbete.

### Konklusion

Forskningsresultaten kommer att bidra med och fördjupa det sociala arbetets kunskap om fostervården ur barns perspektiv och på lång sikt även förbättra kvaliteten på fostervården som intervention. Kunskapsbidraget kommer att kunna tillämpas i praktiken i det sociala arbetet med barn och kan även anses kunna påverka politiken kring utsatta barns möjligheter att få den kvalitativa service och interventioner som de här barnen så väl behöver.

### **1.3 Klienterfarenheter inom eftervården under turbulenta välfärdstider: ungas berättelser om vägen till självständighet med fokus på klientdelaktighet**

*Ida Nikula*

Forskningens syfte är att granska hur de unga i eftervården ser på sin delaktighet och aktörskap inom eftervården och hur de resonerar kring åldersgränsen inom eftervården. Jag är intresserad av att undersöka hur klienterna ser sig vara delaktiga i samhället, när de unga känner sig vara beredda att lämna eftervården, vad de berättar om vägen till att bli självständig och framför allt om vem de är i "systemet" eftervård. De preliminära forskningsfrågorna är: 1) Vad berättar de unga om vägen till att bli självständig inom eftervård? 2) Hur stöder det relationsinriktade arbetssättet ungas upplevelser av delaktighet och aktörskap inom eftervård? 3) Hur syns det relationsinriktade arbetet mellan socialarbetaren och klienten samt med klientens andra nätverk i de ungas berättelser om eftervård? Datainsamlingen kommer att inledas under våren 2024 i tre olika välfärdsområden: Österbotten, Egentliga Finland och Västra Nyland. 5–7 tematiska intervjuer med unga inom barnskyddets eftervård kommer att utföras samt uppföljningsintervjuer. Fokus ligger i de ungas egna berättelser och erfarenheter av eftervård, varav narrativ metod kommer att tillämpas för att bättre kunna förstå och ge röst åt de unga.

Med denna studie vill jag bidra till forskningsbaserad kunskapsutveckling inom eftervården och ge en röst till de unga genom att belysa deras erfarenheter och upplevelser av klientdelaktighet och aktörskap inom eftervården. Dessutom vill jag genom min forskning bidra med konkreta utvecklingsförslag till praktiken och den fortsatta forskningen. Doktorsavhandlingen görs inom ramen för det två-åriga forskningsprojektet "Vardagseffekter i systemisk praxis – en multifallsstudie med främjan att utveckla hållbara och kunskapsdrivna välfärdstjänster, MULTIPRAX", som beviljats social- och hälsovårdsministeriets statsunderstöd.

Presentationen ger en kort översikt över forskningens inledande fas.

### **1.4 Sedda, hörda och beaktade? En studie av välfärdsprofessionellas synsätt och praktiker beträffande barnfattigdom**

*Christa Järvinen, Helena Blomberg & Christian Kroll*

Barnfattigdom fortsätter att utgöra ett svårlöst socialt problem i de nordiska välfärdsstaterna, samtidigt som problemets negativa konsekvenser är välkända och utvecklingen beträffande dess omfattning ter sig likväl oroväckande. Identifierandet av faktorer som underlättar respektive försvårar implementerandet av strategier ämnade att förebygga och minska ekonomisk utsatthet bland barnfamiljer utgör en viktig förutsättning för att effektivt besvara denna utmaning. Trots omfattande forskning inom området saknas det fortfarande kunskap om hur olika professionella yrkesgrupper, som i praktiken skall implementera olika välfärdspolitiska målsättningar, närmar sig tematiken.

Detta tvååriga forskningsprojekt ämnar bidra med kunskap om hur olika professionella yrkesgrupper verksamma inom olika delar av välfärdssystemet resonerar kring och arbetar med barnfattighedsfrågor. Hurdana uppfattningar om och erfarenheter av ekonomisk utsatthet bland barnfamiljer förekommer hos olika välfärdsprofessionella yrkesgrupper? På vilket sätt syns dessa aspekter i de professionellas agerande kring barnfattighedsfrågor?

Datamaterialet består av fokusgruppintervjuer och vinjetter som genomförts hösten 2023 i fyra finländska städer med olika professionella yrkesgrupper såväl inom socialväsendets olika delområden som lågstadiers elevvårds- och undervisningspersonal. Kvalitativ teoridriven innehållsanalys har använts som analysmetod.

De preliminära resultaten från det pågående analysarbetet indikerar att situationen varierar mellan både olika delar av socialväsendet och skolmiljöer såtillvida att det förekommer skillnader i bekantskapen med problemet beroende på de professionellas arbetsplats. Samtidigt pekar resultaten på att det inte enbart förefaller råda variation beträffande barnfattigdomsproblematikens karaktär och utsträckning, utan även synen på och beredskapen att arbeta med barnfattigdomsfrågor tenderar att variera såväl mellan som inom olika arbetsmiljöer respektive professionella yrkesgrupper.

Eftersom anställda inom både social- och skolväsendet regelbundet möter ekonomiskt utsatta barnfamiljer är det viktigt att uppmärksamma hur varierande synsätt och praktiker hos dylika professionella kan tänkas påverka utfallet av mer övergripande fattigdomsminskande strategier

## **1.5 Framtidsutsikter för det sociala arbetet och servicen för personer med funktionsnedsättning i välfärdsområdena**

*Päivi Hömppi & Rut Nordlund-Spilby*

Det sociala arbetet för personer med funktionsnedsättning är en övergripande, klientorienterad verksamhet som fungerar på individ-, samfunds- och samhällsnivå och som försvarar de mänskliga rättigheterna. Arbetet grundar sig på baskompetens inom socialt arbete, dvs. kunskap, färdighet och etik samt specialkompetens inom socialt arbete för personer med funktionsnedsättning, vars innehåll är en förståelse för funktionsnedsättning som ett samhälleligt fenomen och en individuell upplevelse.

När man granskar socialarbetet som en självständig profession är de beslut som fattas i klientarbetet verktyg för att genomföra det sociala arbetets samhälleliga uppgift. Beslutsfattandet förutsätter å sin sida noggrant övervägande för att det ska vara möjligt att bevilja tjänster enligt klientens individuella behov.

Lägesbilden för det sociala arbetet och servicen för personer med funktionsnedsättning granskades i slutrapporten Tjänster för personer med funktionsnedsättning 2022 med tanke på servicesystemets strukturer, funktion och omfattning.

Kvaliteten på arbetet inom servicen för personer med funktionsnedsättning påverkas mycket av hur mycket tid arbetstagaren har till sitt förfogande för att sköta en enskild klients ärenden. Det råder brist på arbetstagare inom social- och hälsovårdstjänsterna, vilket också syns inom servicen för personer med funktionsnedsättning. På grund av den knappa tillgången riktas resurserna till bedömning av servicebehovet, beslutsfattande och ordnande av service. Dessa tar utrymme från den samhälleliga och sociala förståelsen av funktionsnedsättningar inom det sociala arbetet för personer med funktionsnedsättning.

I arbetstagarenkäten inom utredningen Tjänster för personer med funktionsnedsättning 2022 framfördes att arbetstagarna inom servicen för personer med funktionsnedsättning inte alltid har tillräcklig kompetens. Kompetensbristen kan gälla till exempel kommunikationssätt. För dessa olika kompetensbrister önskade arbetstagarna utbildning och dessutom stöd av cheferna.

Förverkligandet av klientdelaktigheten är en förutsättning för att målen i FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska uppnås i vardagen för personer med funktionsnedsättning. I utredningen Tjänster för personer med funktionsnedsättning 2022 kartlades kommunernas och arbetstagarnas åsikter i frågan. Enligt svaren förverkligas klientdelaktigheten i varierande grad inom processens olika områden.

I arbetstagarenkäten inom utredningen Tjänster för personer med funktionsnedsättning 2022 utreddes arbetstagarnas uppfattning om huruvida de anser att det finns grupper eller personer med funktionsnedsättning som inte omfattas av socialservicen. Enligt respondenterna framhävs situationer där någon faller emellan ramarna, särskilt när det gäller personer inom neurospektret.

För att genomföra socialarbetets samhällliga uppgift behövs tilläggsresurser. Lösningen för utmaningarna förutsätter att man påverkar, till exempel med hjälp av forskningsdata samt genom samarbete mellan det sociala arbetet och personer med funktionsnedsättning.

## **1.6 Institutionella möten mellan personer med flyktingbakgrund och välfärdsprofessionella i Finland och Sverige - om professionellas perspektiv på tillit**

*Liselotte Sundbäck*

I presentationen belyses utgående från skribentens doktorsavhandling hur välfärdsprofessionella ser på tillitsrelationen till brukare med flyktingbakgrund. I och med att migrationen till Norden under de senaste årtiondena har ökat är det av intresse att se hur välfärdsprofessionella i Finland och Sverige upplever sitt arbete speciellt ur ett tillitsperspektiv. Att jobba med personer med flyktingbakgrund kräver kompetens och kännedom kring strukturell utsatthet och maktrelationer och hur detta påverkar tilliten. Den teoretiska referensramen för presentationen grundar sig på Lipskys (1980) gräsrotsbyråkrati samt Möllerings (2006) tolkning av tillit som något dynamiskt och kontextuellt. Presentationen bygger på kvalitativt material insamlat genom intervjuer vid offentliga sysselsättningstjänster (arbets- och näringsbyrå, kommunförsök med sysselsättning, arbetsförmedlingen) samt offentliga sociala tjänster (invandrarenheter, socialtjänsten) i Finland och Sverige. Genom semi-strukturerade intervjuer är det möjligt att få en nyanserad bild av det mångfacetterade men inom det sociala arbetet centrala begreppet tillit. Vidare ger material från både Finland och Sverige möjlighet att diskutera centrala gemensamma och avvikande upplevelser och tolkningar av tillit bland professionella.

**Referenser:** Lipsky M. 1980. Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Service. New York: Russell Sage Foundation.

Möllering, G. 2006. Trust, reason, routine and reflexivity. Oxford, Elsevier.

## **2 Asiakirjat ja rekisteriaineistot tiedon muodostamisen välineinä tutkimuksessa ja sosiaalityössä**

**Torstai 15.2.**

**Työryhmän tila: Päättalo E221**

Työryhmän kieli: suomi

Työryhmän vetäjät: Aino Kääriäinen, vanhempi yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto

Virve-Maria Toivonen, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto

Raija Kuronen, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto

Noora Mäkinen, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto

Sosiaalityössä asiakirjat ovat keskeinen tiedonmuodostuksen väline asiakkaan tilanteesta ja palveluntarpeista päätettäessä. Asiakirjat ovat myös työskentelyn ja ratkaisuiden lainmukaisuuden valvonnan välineitä. Asiakirjoilla on merkittävä rooli arvioitaessa työskentelyn vaikuttavuutta. Lainsäädännöllä ohjataan asiakastyön suuntaan, jossa asiakkaat pääsevät yhä enemmän lukemaan itseään koskevia asiakirjoja OmaKannasta.

Yhä enenevässä määrin asiakkaasta kertyy tietoa myös erilaisiin rekistereihin, niin sosiaalihuollossa kuin sen ulkopuolellakin. Rekisteritiedon avulla voidaan tutkia erityisesti sosiaalihuollon toimenpiteiden pitkän aikavälin vaikuttavuutta. Asiakirjat ja rekisteritieto ovat siten tärkeitä tutkimusaineistoja. Niiden käyttöä tähän tarkoitukseen valvotaan ja rajoitetaan toisiolaila ja Findatan organisoimalla lupajärjestelmällä.

Asiakirjoilla ja niiden kirjoittamisella on monia eri vaikutuksia:

1. Asiakirjojen kirjoittaminen vaikuttaa ammattilaisen työhön ja työskentelyyn
2. Asiakirjat vaikuttavat ihmisten elämään ja palveluihin
3. Asiakirjoista tehdään päätelmiä palvelujen laadusta, määrästä ja tarkoituksenmukaisuudesta
4. Asiakirjoista tulkitaan työskentelyn päätöksentekoa ja sen lainmukaisuutta.

Kutsumme työryhmään esityksiä, joissa pohditaan asiakirjatutkimuksen ja rekisteritutkimuksen mahdollisuuksia ja rajoituksia. Millaista tutkimustietoa tarvitaan vaikuttavan sosiaalityön tekemiseen? Miten asiakkaat otetaan mukaan dokumentointikäytäntöihin? Millaista eettistä arviointia ja tietosuojaratkaisuja asiakirja- ja rekisteritutkimus edellyttävät? Miten asiakastietojärjestelmät vaikuttavat dokumentointiin? Miten asiakirja- ja rekisteritietoa voidaan hyödyntää palveluiden kehittämisessä?

### **2.1 Huostaanottoasiakirjat ja rekisteriaineistot tutkimusaineistona – tietolupaprosessi ja aineistonkeruu toisiolain myötä muuttuneissa käytännöissä**

*Raija Kuronen, Aino Kääriäinen, Virve Toivonen & Noora Mäkinen*

Esitys pohjautuu ASTULA-hankkeen (Asiakirjat osallisuuden ja asiakasturvallisuuden takaajina lapsille tarkoitetuissa palveluissa) ja ACElife-hankkeen osatutkimuksiin. Ensimmäisessä tutkitaan lapsen huostaanottopäätösten perustelemista ja lapsen emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamista lastensuojelussa ja jälkimmäisessä lastensuojelun avohuollon vaikuttavuutta. ASTULA-hankkeessa tutkimuksen aineistona on kahdelta hyvinvointialueelta kerätyt 60 lapsen lastensuojelulain (417/2007) 40 § mukaiset huostaanottoasiakirjat. ACElife hankkeen tutkimusaineisto koostuu paikallisista ja kansallisista rekisteriaineistoista. Hankkeen perusjoukon muodostavat 3000 lasta ja heidän vanhempansa (n=6000).



Tutkimuksille on haettu tietolupa Sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaiselta Findatalta, jonka toiminta perustuu lakiin sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä (552/2019). Niin kutsutun toisiolain tarkoituksena on mahdollistaa henkilötietojen tehokas ja turvallinen käsittely ja samalla turvata yksilöiden luottamuksensuoja sekä oikeudet ja vapaudet henkilötietojen käsiteltäessä. Toisiolain myötä Sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomainen Findata vastaa tietoluvista, jotka koskevat usean sosiaali- ja terveydenhuollon julkisen palvelunjärjestäjän rekisteritietoja. Findata päättää tietoluvan myöntämisestä ja vastaa luvan myöntäessään tietojen kokoamisesta, esikäsittelystä ja luovuttamisesta toissijaiseen käyttöön. Myönnettyä tutkimusaineistoa käsitellään ensisijaisesti Findatan ylläpitämässä tietoturvalisessä käyttöjärjestelmässä Kapselissa.

Esityksessä tarkastellaan, millaisia haasteita ja mahdollisuuksia toisiolain myötä muuttuneet aineistonkeruun käytännöt asettavat asiakirjojen tutkimiselle ja kuvataan ASTULA- ja ACElife-hankkeiden osatutkimusten aineistonkeruun prosesseja moninaisine vaiheineen.

## 2.2 Hallinnollisen datan toisiokäyttö sosiaalihuollon tutkimuksessa

*Kalle Saarinen*

Esitys pohjautuu keväällä valmistuvaan maisterintutkielmaan, joka on kirjallisuuskatsaus hallinnollista dataa (administrative data) aineistonaan hyödyntävistä tutkimuksista. Hallinnollinen data tarkoittaa tässä yhteydessä kaikkea rekisteri- ja asiakirjatietoa, jota organisaatio kerää omasta toiminnastaan. Tutkielman tarkoituksena on selvittää

1. Millaisella hallinnollisesta datasta kootulla aineistolla sosiaalihuoltoa on tutkittu?
2. Millä tutkimusmenetelmillä aineisto on analysoitu?
3. Kuinka tutkimusmenetelmien rajoitteita ja validiteettia on arvioitu?

Tutkielmaan on sisällytetty vain kansainvälisiä määrällisiä tutkimuksia, joiden aineisto koostuu vain hallinnollisesta datasta. Aineiston artikkeleissa on tutkittu mm. sosiodemografisten tekijöiden, asiakkuuksien kestojen ja yhteisasiakkuuksien välisiä yhteyksiä. Näiden yhteyksien lisäksi esityksessä pohditaan aineistoista saatujen tulosten yleistettävyyttä ja rajoitteita.

Esityksessä käydään läpi kirjallisuuskatsauksen alustavia tuloksia, joiden valossa tarkastellaan kansallisten tietojärjestelmäpalveluiden käyttöönottoa. Suomessa käyttöönotto on edistynyt hyvin, mutta prosessiin liittyy paljon käytännöllisiä ja lainsäädännöllisiä epävarmuuksia. Esityksessä pohditaan muun muassa sosiaalihuollon asiakirja- ja rekisteritietojen eheyttä, rajoitteita ja vahvuuksia. Esityksessä tuodaan esiin myös työelämässä tehtyjä huomioita dokumentoinnista sosiaalihuollossa.

## 2.3 Aikuissosiaalityön asiakirjat sosiaalityön kuvaajina

*Salme Kallinen*

Ajankohtainen sosiaalityön asiakirjatutkimus ei juurikaan ole kohdentunut aikuissosiaalityöhön. Tämä tutkimus valaisee merkittävästi tätä tutkimuksellista katvealuetta. Väitöskirjatutkimukseni tavoitteena on selvittää, millä tavoin palvelutarpeen arvion ja asiakassuunnitelman asiakirjarakenne ohjaa tekstien kirjoittamista ja rakentaa ymmärrystä sosiaalitoimiston aikuissosiaalityöstä.

Tutkimuksessani vastaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia palvelutarpeen arviot ja asiakassuunnitelmat ovat? Mitä niihin on kirjoitettu?

2. Mihin yhteiskunnallisen ja yksilöllisen systeemin osatekijöihin sosiaalityöntekijät keskittyvät asiakirjoissa?
3. Miten sosiaalityöntekijä kuvaavat asiakirjojen laatimista?
4. Mitä konteksti vaikuttaa asiakasdokumentoinnin todellisuuteen?

Keskityn tutkimuksessani sosiaalitoimiston aikuissosiaalityön palveluntarpeen arviointi- ja asiakassuunnitelma-asiakirjoihin sekä sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin. Aikuisiksi määrittelen 18–64-vuotta täyttäneet henkilöt. Otanta tehtiin syksyllä 2021 Kuopion kaupungin sosiaalitoimistossa aikavälillä 1.3.2018–1.3.2021 aktiivisessa asiakassuhteessa olleista asiakkaista.

Aineisto koostuu 49 palveluntarpeen arviointi -asiakirjasta ja 26 asiakassuunnitelma-asiakirjasta (yhteensä 75 asiakirjasta ja 74 asiakkaan asiakirjoista) sekä kymmenestä sosiaalityöntekijän haastattelusta. Asiakirja-aineisto ja haastatteluaineisto ovat analysointivaiheessa ja tutkimustuloksista on saatavilla ensimmäisiä havaintoja. Väitöskirjatutkimukseni on tarkoitus valmistua vuosien 2024/2025 vaihteessa.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on Niklas Luhmannin systeemiteoria ja aineiston analysointimenetelmänä kriittinen diskurssianalyysi. Tämä tutkimus täydentää ajankohtaista sosiaalityön kansainvälistä Luhmann-tutkimusta samalla kun se täydentää suomalaista sosiaalityön asiakirja-aineistojen tutkimusta tuomalla siihen puuttuvan aikuissosiaalityön asiakirjatutkimuksen.

Tutkimukseni tuottaa arvokasta tietoa aikuissosiaalityön työmenetelmien uudistamiseen sekä sosiaalityön asiakirjarakenteen ja asiakastietojärjestelmien kehittämiseen.

## **2.4 Tietojärjestelmät sosiaalityön dokumentoinnin välineinä**

*Katri Ylönen*

Dokumentointi on merkittävä osa sosiaalityön ammatillista tehtävää, joka tekee työn näkyväksi ja helpommin suunniteltavaksi, toteutettavaksi ja seurattavaksi (Kääriäinen 2003). Usein dokumentointitutkimuksessa tarkastellaan työntekijöiden kirjaamistapoja tai laadittuja asiakirjoja. Vähemmälle tarkastelulle on jäänyt tietojärjestelmien käyttö dokumentoinnin työvälineenä. Erityisen tärkeää tämä on nyt, kun olemme siirtymässä kohti Kanta-palvelujen käyttöä. Esitykseni perustuu vielä työn alla olevaan artikkelikäsikirjoitukseen, joka liittyy väitöskirjatutkimukseeni tietojärjestelmien käytöstä sosiaalityöntekijöiden työvälineinä. Artikkelissani olen tarkastellut tietojärjestelmien käyttöä dokumentoinnin toteuttamisessa tarjouman (affordance) käsitteen avulla. Tarkasteluni nojaa Donald A. Normanin (1999) ajatuksiin siitä, miten tietojärjestelmän käyttömahdollisuudet syntyvät vasta ihmisen ja laitteen välisessä vuorovaikutussuhteessa, kun käyttäjä joutuu mukauttamaan toimintaansa laitteen tarjoamiin mahdollisuuksiin ja rajoituksiin. Aineisto koostui eri sosiaalihuollon palveluissa toimivien sosiaalityöntekijöiden (n=19) haastatteluista, jotka on toteutettu yhden maakunnan (nyk. hyvinvointialue) alueella lokakuun 2021 ja tammikuun 2022 välillä. Aineisto on analysoitu teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Tutkimus osoittaa, että vaikka tietojärjestelmillä on merkittävä rooli dokumentoinnin toteuttamisessa ja tiedon hyödyntämisessä, ilmenee niiden käytössä useita rajoitteita dokumentoinnille. Merkittävimmät rajoitteet kytkeytyivät runsaina ilmeneviin teknisiin ongelmiin, järjestelmien vaikeaan logiikkaan, monimutkaiseen lomakkeisiin ja sosiaalityöhön sopimattomiin termeihin sekä tiedonkulun haasteisiin. Tutkimus nostaa esiin myös tarpeen tarkastella kriittisesti tiedon rakenteistumista. Tieto sosiaalityössä muodostuu usein prosessimaisesti ja sosiaalityöntekijät tarvitsevat aikaa tiedon käsittelyyn, johon ennalta määritetyt rakenteet eivät anna tarpeeksi

joustavuutta (ks. myös Huuskonen 2014). Pahimmillaan rakenteet voivat johtaa tilanteeseen, jossa tietojärjestelmä kontrolloi työntekijöiden toimintaa, rajoittaen heidän kykyään tehdä itsenäisiä päätöksiä tai soveltaa ammatillista harkintaa tietoa dokumentoidessaan. Tärkeää on panostaa tietojärjestelmien toimintavarmuuden, käytettävyyden ja sopeutuvuuden sosiaalityön eri toimintaympäristöihin parantamiseksi, jotta työntekijät pystyvät dokumentoimaan ajantasaisesti, laadukkaasti ja asiakaslähtöisesti.

Huuskonen, Saira (2014) Recording and use of information in a client information system in child protection work. Acta Electronica Universitatis Tampensis 1387.

Kääriäinen, Aino (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Helsinki: Hakapaino.

Norman, Donald A. (1999) The Invisible Computer. Why Good Products Can Fail, the Personal Computer Is So Complex, and Information Appliances Are the Solution. The MIT Press, London

## **2.5 Asunnottomuuden tutkiminen useita rekisterilähteitä yhdistävällä yksilö- ja kuukausitasoisella pitkittäisaineistolla**

*Veera Niemi*

Tarkastelen tutkimuksessa asunnottomuutta laajojen pitkittäisten rekisteriaineistojen näkökulmasta. Tutkimuskysymykseni on, millaisia ovat asunnottomien asumis-, etuus- ja palvelupolut pitkällä aikavälillä ennen asunnottomuuden poikkileikkaustilannetta. Verrokkiryhmänä käytän samalla alueella samaan aikaan ei-asunnottomina aikuissosiaalityön asiakkaina olleita.

Vasta EU:n tietosuoja-asetus vuonna 2016 ja sen myötä Sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaisen perustaminen vuonna 2019 ovat mahdollistaneet useiden yksilötasoisien rekisterilähteiden yhdistämisen tutkimustarkoituksiin laajamittaisemmin myös sosiaalialalla. Asunnottomuuden kaltaisten vaikeasti rekistereillä tavoitettavien ilmiöiden kohdalla koottaviin aineistoihin on tärkeää voida yhdistää niin laadukkaita kansallisia rekisteritietoja, kuten Digi- ja väestöviraston tai Kelan rekisterien tietoja, kuin aiemmin vähemmän hyödynnettyjä paikallisia sosiaali- ja terveystoimen asiakasrekisteritietoja. Paikalliset, kasvokkaisessa asiakastyössä päivittyvät rekisteritiedot ovat avainasemassa asunnottomien tunnistamisessa ja monipuolisempien ja keskeisempien taustatietojen tarkastelussa. Kansalliset rekisteriaineistot toisaalta valottavat pitkällä aikavälillä esimerkiksi asunnottomien aiempia asumisolosuhteita, mahdollisesti myös eri kaupungeissa, etuuksien yhdistelmiä eri aikoina sekä tarjoavat käyttöön kattavamman kokonaisuuden taustamuuttujia.

Kuvaan työryhmäesityksessäni edellä kuvatun tutkimusasetelman rakentamisen vaihteita tähän asti. Olen käynyt läpi Findatan pitkän ja työlään tietolupaprosessin vuoden 2023 aikana, ja esitykseen mennessä pseudonymisoitu aineisto on todennäköisesti viimein käytettävissä. Kerron matkan aikana opituista asioista aineiston valmisteluun liittyen, reflektoin näiden uudenlaisten tutkimusasetelmien merkitystä laajemmin sosiaalityön tiedontuotannossa, ja mahdollisuuksien mukaan näytän myös ensimmäisiä alustavia analyysien tuloksia.

## **2.6 Asiakaskirjausten hyödyntäminen vaikuttavuuden arvioinnissa – tapaustutkimus työllistymistä tukevista ja hankaloittavista tekijöistä työllisyyttä edistävän monialaisen yhteispalvelun asiakkailla**

*Minna Kivipelto & Mirka Elovainio*

OECD on havainnut, että Suomessa lähes 90 prosentilla työttömistä on useampi kuin yksi työllistymistä haittaava este (Farchy & Immervoll, 2021). Lähes puolella työllistymisen esteenä ovat terveydelliset syyt (Kerätär 2016; Oivo & Kerätär 2018). Eri arvioiden mukaan 20–50 prosenttia työnhakijoista on käytännössä työkyvyttömiä, joten heille ei useinkaan aseteta työnhakuvelvollisuutta. Myös alueelliset syyt vaikeuttavat työnhakua (esim. Böckermann & Maliranta 2000). Nämä työttömät ohjataan usein työllisyyttä edistävän monialaisen yhteispalvelun (TYP) asiakkuuteen tai kuntoutukseen (Saikku ym. 2023).

Petteri Orpon hallitus on suunnitellut sosiaaliturvaan kohdistuvia muutoksia, jotka kohdistuvat erityisesti heikompiosaisten työnhakijoiden sosiaaliturvaan. Onkin vaarana, että TYP:n palvelua saavien työnhakijoiden elämään syntyy niin sanottuja kohtuuttomia tilanteita, jos säädökset eivät sovi asiakkaan tarpeisiin (ks. Metteri 2012). Tässä tutkimuksessa päätehtävänä on tarkastella, millaisia työllistymistä tukevia ja hankaloittavia tekijöitä TYP:n palveluun ohjattujen työttömien työnhakijoiden asiakassuunnitelmiin on kirjattu. Toisena tavoitteena artikkelissamme on pohtia, miten asiakassuunnitelmakirjauksia voidaan käyttää asiakkaan palvelua koskevan vaikuttavuuden arviointiin. Tarve lisätutkimukselle on ilmeinen, jotta voidaan nähdä, löytyykö TYP:n palvelua tarvitsevien työttömien keskuudesta kohtuuttomia tilanteita edelleen, jotta voidaan pohtia, miten hallituksen toimet vaikuttavat näihin tilanteisiin nyt ja jatkossa.

Aineistona hyödynnetään yhden Pohjois-Suomalaisen maakunnan työvoiman palvelukeskuksissa vuonna 2023 tehtyjä vapaamuotoisia asiakassuunnitelmakirjauksia. Aineistot on luovutettu THL:aan tutkimuskäyttöön määräaikaisen hallintopäätöksen perusteella. Teemoittemme ja analysoimme aineiston ensin Atlas.ti -ohjelmalla. Tämän jälkeen hyödynnämme työllistymisen esteiden tunnistamisessa “työttömyyden kahdeksat kasvot” -tyypittelyä (Farchy & Immervoll 2021; Fernandez, et al. 2016). Artikkelin on osa laajempaa työkäisten asiakassuunnitelmiin liittyvää tutkimusta, jossa selvitetään asiakassuunnitelmakirjausten hyödyntämistä sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnissa

## **2.7 Vaativat erotilanteet – tuen tarpeiden tunnistaminen ja niihin vastaaminen palvelutarpeen arvioinneissa**

*Johanna Lehtonen, Kati Kallinen, Riitta Vornanen, Anna Nikupeteri & Merja Laitinen*

Tekeillä olevassa väitöskirjassani tutkin perhesosiaalityössä tehtävää vaativaa eroauttamista kohdentuen erityisesti perheen tuen tarpeiden arviointiin. Vaativat erotilanteet ovat pitkittyneitä ja monimutkaistuneita ero- ja huoltoriitatilanteita, joissa vanhemmilla on erimielisyyksiä lapsen huolto ja -/tai tapaamisasioissa, vanhemmuudessa ja/tai kasvatuksessa. Tutkimuskysymys on: miten sosiaalityöntekijät arvioivat erotilanteita ja suuntaavat auttamisprosessia vaativissa erotilanteissa? Aineisto on erään suomalaisen suurkaupungin lapsi- ja perhesosiaalityössä sekä perheneuvolassa vuonna 2022 tehdyt palvelutarpeen arviot (SHL 1301/2014, 36 §). Kaikista vuonna 2022 laadituista palvelutarpeen arvioiden yhteenvedoista tutkimukseen sisällytetään ne, joissa lapsen tai lasten huoltajien ero tunnistetaan asiakirjoista. Aineistoa analysoidaan sisällönanalyysillä. Analyysissä tarkastellaan sitä, mitä sosiaalityöntekijät kuvaavat erotilanteista, niiden synnyttämistä avun ja tuen tarpeista sekä miten sosiaalityöntekijät arvioivat erotilanteita ja suuntaavat

auttamisprosessia. Erityistä huomiota kohdennetaan myös siihen, miten lapsen näkökulma tulee esille.

Tutkimus vastaa aiemman tutkimuksen esiin nostamiin tiedon katveisiin ja tuottaa sosiaalityön työkäytännöissä ja moniammatillisessa yhteistyössä sovellettavaa tietoa. Aiemmassa tutkimuksessa on todettu muun muassa, että ammattilaisten on usein haastavaa yksilöidä erotilanteiden ydinongelmia ja sitä, miten ne vaikuttavat lapsen hyvinvointiin tai turvallisuuteen. Tämä puolestaan haastaa perheenjäsenten erilaisiin tarpeisiin vastaavan avun ja tuen tarjoamista. Tutkimuksen tulokset tuottavat tietoa vaativista erotilanteista ja niihin sisältyvistä erilaisista ilmiöistä, joita kohdataan perhesosiaalityössä. Lisäksi tulokset tuottavat tietoa siitä, miten tuen tarpeisiin pyritään vastaamaan sosiaalityön sekä moniammatillisen yhteistyön keinoin.

Tutkimusta varten on saatu Itä-Suomen yliopiston eettisen toimikunnan puolto ja tutkimuslupa on käsittelyssä hyvinvointialueella (01/2024). Tutkimus on osa Lapsinäkökulmainen arviointi ja työskentely vaativissa erotilanteissa -hanketta (STM, päätösno: VN/9258/2023).

### **3 Historiallinen näkökulma sosiaalityöhön vaikuttajana**

**Perjantai 16.2.**

**Työryhmän tila: Päättalo A05**

Työryhmän kielet: suomi

Työryhmän vetäjät: Jenni Simola, Helsingin yliopisto

Inka Söderström, Helsingin yliopisto

Sosiaalityö on koko historiansa ajan vaikuttanut ja pyrkinyt vaikuttamaan yhteiskuntaan ja ihmisiin. Pyrkimykset ovat olleet moninaisia ja sosiaalityö on mieltänyt tehtävänsä eri aikoina eri tavoin. Sosiaalityön vaikutuksia voidaan nähdä paitsi asiakkaina olevien yksilöiden ja perheiden hyvinvoinnissa, myös yhteiskunnallisissa muutoksissa. Sosiaalityön toimijat ovat osallistuneet esimerkiksi sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon rakentamiseen ja eri väestöryhmien oikeuksien määrittelyyn. Vaikuttavuudella viitataan usein palveluista saatavaan hyötyyn, mutta myös ihmisten oikeuksia kaventaviin, yhteiskunnallista eriarvoisuutta lisääviin ja hyvinvointia heikentäviin vaikutuksiin on kiinnitettävä huomiota.

Sosiaalityön vaikutuksia ja vaikuttamisen pyrkimyksiä on aina tulkittava siinä historiallisessa ajassa ja paikassa, jossa ne ovat tapahtuneet. Sosiaalityön toimintaympäristöjen ja niiden muutosten tuntemus voi auttaa ymmärtämään nykypäivän ilmiöitä syvällisemmin. Toimintaympäristöt eivät rajoitu kansallisvaltion, vaan myös suomalainen sosiaalityö on saanut merkittäviä kansainvälisiä vaikutteita jo ammatillistumisen alkuvaiheista alkaen. Sosiaalityön historian avoin ja kriittinen käsittely auttaa nykyajan ammattilaisia kehittämään omaa ammatillista itseymmärrystään suhteessa historialliseen jatkumoon.

Työryhmän tavoitteena on kannustaa sosiaalityön tutkijoita ja opiskelijoita ottamaan tutkimuksessaan huomioon historiallinen näkökulma tarkastelun kohteena olevaan aiheeseen. Kannustamme haastamaan hegemonisen aseman saaneita suuria kertomuksia sosiaalityön profession kehityksestä, ja tuomaan esiin myös vähemmälle huomiolle tai piiloon jääneitä puolia ammatin historiasta.

Työryhmään toivotaan esityksiä, joissa pohditaan sosiaalityön monenlaisia vaikutuksia yhteiskuntaan ja ihmisiin historiallisesta näkökulmasta. Esitykset voivat käsitellä niin lähihistoriaa kuin ammatillista sosiaalityötä edeltäviä sosiaalisen työn vaiheita. Esimerkiksi seuraavat aiheet ovat mahdollisia:

- Sosiaalityön tietoperusta ja muuttuvat toimintaympäristöt
- Sosiaalityön suhde erilaisiin ideologioihin ja aatteisiin
- Sosiaalityön itseymmärrys eri yhteiskunnallisissa konteksteissa
- Sosiaalityön vaikutukset ihmisten elämäntilanteisiin ja elämänkulkuihin eri aikoina
- Sosiaalityön vaikutukset yhteiskuntaan eri aikoina

Toivotamme tervetulleeksi niin tutkimukseen perustuvat esitykset kuin muutkin puheenvuorot eri tieteenaloilta. Esimerkiksi sosiaalityön maisterintutkielman tekijät tai väitöskirjatutkijat voivat esitellä tutkimusaiheensa historiallista taustaa tai historioitsijat sosiaalityöhön kytkeytyvää tutkimustaan.

Työryhmän esitykset voivat olla suomen- tai englanninkielisiä, ja niitä koskeva keskustelu käydään esityksen kielellä. Työryhmän esitykset voivat myös erota muodoltaan perinteisestä konferenssiesityksestä esimerkiksi luovalla ilmaisulla, kunhan kuvaat esityksen toteutustavan abstraktissa.

### **3.1 Vaikuttaminen sosiaalityön vastuuna, olemuksena ja itseymmärryksen määrittäjänä – Vaikuttamisen ulottuvuudet Jane Addamsin ajattelussa**

*Piia Puurunen*

Väitöskirjassani tutkin Jane Addamsin (1860–1935) sosiaalityön käsityksen rakentumista (Puurunen 2019). Olen jäsentänyt Addamsin sosiaalityön käsityksen muotoutumisen kolmeen eri ajattelun aikakauteen, joita kutakin luonnehtii omanlaiset teemat ja kysymykset. Ensimmäisessä, nk. esisosaalityön vaiheessa (1889–1902), sosiaalinen kysymys kohdentuu yksilöön, toimijaan itseensä; mitä olen valmis tekemään huono-osaisempien hyväksi, millaisia resursseja minulla on käytettävissä yhteisen hyvän edistämiseen. Toisella kaudella, sosiaalityön ammatillisen muotoutumisen vaiheessa (1902–1914) tämä kysymys laajenee yhteiskunnalliselle tasolle vastattavaksi; millä tavoin yhteiskuntana otamme vastuuta huono-osaisuudesta, syrjityistä ja vallattomista yhteiskunnallisista ryhmistä. Viimeisellä, sosiaalityöhön identifioidumisen kaudella (1914–1935), Addamsin katse tarkentuu globaalille tasolle ja siihen, miten ihmiskuntana vastaamme humanitäärisiin kriiseihin ja kärsimykseen. Tätä kautta luonnehtivat ensimmäisen maailmansodan puhkeamisen myötä militaristisen ajattelun voimistuminen sekä sotaa seurannut yltiönationalististen ja patrioottisten tendenssien vahvistuminen yhteiskunnassa. Kuhunkin ajattelun aikakauteen liittyy keskeisesti vaikuttamisen tarkastelu ja pohdinta.

Työryhmäesityksessäni paneudun tarkemmin vaikuttamisen eri ulottuvuuksiin Addamsin ajattelussa. Keskityn erityisesti toiseen ja kolmenteen kauteen, ja tarkastelun fokus on sosiaalityön ja vaikuttamisen analyysissä. Miten Addamsin ajattelussa vaikuttaminen määrittyy, millaisia ehtoja vaikuttaminen sisältää ja mikä on vaikuttamisen tehtävä sosiaalityössä. Käsitteenä vaikuttaminen ilmenee hänen teksteissään mm. julkisen vaikuttamisen metodina (method of public agitation), sosiaalityön menetelmänä (social engineering), moraalisen propagandana sekä nk. tieteellisenä kärsivällisyytenä ja palvelevan tieteen ideana. Addamsin mukaan sosiaalityössä tulee olla syvälinen ymmärrys sosiaalisista tunteista ihmisiä ja yhteisöjä toimintaan motivoivina tekijöinä. Sosiaalityöntekijät toimivat näiden tunteiden herättäjänä, jolloin heidän tehtävänä on olla ”yhteiskunnallisia saarnaajia”. Tähän liittyy myös sosiaalityön velvollisuus tunnistaa omassa ajassa olevat vääryydet ja tuottaa kulloinkin aikaan liittyvä analyysi yhteiskunnallisista ongelmista. Sosiaalityön tulee havainnoida, mitä haitallista saattaa seurata yhteiskunnallisen ilmapiirin kovenemisesta tietyille yhteiskunnallisille ryhmille ja työskennellä toivon ajatusta ja henkeä ylläpitävästi. Sosiaalityöllä on myös hallussaan erityistä tietoa sosiaalisesta toiminnasta, ja tätä tietoa tulee käyttää sekä niiden ihmisten hyväksi, joiden kanssa työtä tehdään, että laajasti hyvinvoinnin edistämiseksi. Vaikuttamisella on Addamsin ajattelussa toiminnallinen, emotionaalinen ja moraalinen ulottuvuus. Ja vaikuttaminen kohdentuu niin fyysiseen kuin henkiseen ympäristöön, sosiaalisiin tunteisiin, yhteiskunnalliseen ilmapiiriin, instituutioihin ja rakenteisiin sekä lainsäädäntöön

### **3.2 Rotuhygienian perintö ja sosiaalityön tutkimaton rooli**

*Inka Söderström*

Väitöskirjani historiaosioon perustuvassa esityksessä avaan eugeniikan eli rotuhygienian historiaa 1900-luvun alkupuolen Suomessa sekä varhaisen sosiaalityön suhdetta siihen. Rotuhygienia on pseudotieteeksi sittemmin tunnustettu teoria ja väestö- ja sosiaalipoliittinen lähestymistapa, jonka suosion nousu ajoittui Yhdysvalloissa ja Euroopassa teollistumisen ja kaupungistumisen nopean kasvun aikaan. Rotuhygienia perustui ajatukseen biologisista ihmisroduista sekä sosiaalisten ongelmien geneettisestä periytymisestä, ja sen avulla pyrittiin

parantamaan ”rodun” tai kansan geneettistä laatua. Rotuhygienian suosion kasvu tapahtui rinta rinnan sosiaalityön varhaisen ammatillistumisen kanssa, ja se tarjosi työvälineitä sosiaalityön tieteellisen perustan ja uskottavuuden vahvistamiseen. (Kennedy, 2008.) Silti sosiaalityön roolista osana rotuhygienistä koneistoa on olemassa vain vähän tutkimusta tai ammatillista keskustelua.

Suomessa rotuhygienia saavutti laajan hyväksynnän 1920- ja 1930-luvuilla, kun sitä alettiin pitää sosiaalisena reformiohjelmana ja siitä tuli osa hyvinvointivaltion rakennusprojektia. Rotuhygienisen pakkosterilisaation mahdollistama laki oli Suomessa voimassa vuosina 1937–1969, ja sen kohteeksi joutuivat ennen kaikkea vammaiset, psyykkisesti sairaat, kuurot sekä muut, jotka nähtiin taakkana köyhäinhoidolle, kuten kaupunkien köyhät ihmiset ja romanit. (Mattila, 1999.) Sosiaalihuolto paikantui osaksi rotuhygienistä koneistoa erityisesti köyhäinhoidon ja lastensuojelun kautta. Kuntien huoltolautakunnat ja siellä työskentelevät sosiaalityöntekijät toimeenpanivat sterilointilakia arvioimalla eri perheiden oloja ja tekemällä tarvittaessa hakemuksen perheen äidin steriloinnista. (Mattila, 2003.) Myös 1950-luvulta lisääntynyt lasten laitoshuolto ja erityisesti romanilasten hyvin laajamittainen huostaanotto ja lastenkodeissa toteutettu sulauttamispolitiikka olivat toimenpiteinä linjassa rotuhygienisen ajattelun kanssa.

Rotuhygienia on esimerkki sosiaalityössä vaikuttaneesta lähestymistavasta, joka aikanaan nähtiin edistyskennällisenä yhteiskunnallisena kehittämistyönä mutta joka nykyajan valossa on ihmisoikeuksia sortavaa ja ableismiin, rasismiin ja seksismiin juurtuvaa toimintaa. Rotuhygienia on jättänyt syvät jäljet sosiaalityössä ja koko yhteiskunnassa vallitseviin käsityksiin normaalista ihmisyydestä. Nykyajan ymmärrys sosiaalityöstä ihmisoikeuksiin juurtuvana ammattina tekee sosiaalityöhön kytkeytyneiden sorron historioiden käsittelystä kivuliasta mutta sitäkin tärkeämpää. Rehellinen kertomus sosiaalityön historiasta on välttämätöntä, jotta sosiaalityön on mahdollista parantaa haavansa ja suuntautua tietoisesti kohti toisenlaista tulevaisuutta.

### **3.3 Siveyspoliisista terveystoimiston kautta irtolaishuoltoon – Siveellisyystyö osana suomalaisen sosiaalityön historiaa**

*Jenni Simola*

Sosiaalityön historia paikannetaan länsimaissa usein kirkolliseen ja kunnalliseen köyhäinhoitoon, yksityiseen hyväntekeväisyyteen sekä sosiaalisiin liikkeisiin. Näiden lisäksi sosiaalityöllä on kuitenkin vahvat juuret myös poliisin sekä vankiloiden ja muiden pakkolaitosten historiassa. Auttamisen ja huolenpidon lisäksi sosiaalityön historia on myös rankaisemisen ja moraalien vartioinnin historiaa.

1800- ja 1900-lukujen vaihteessa suomalaisen yhteiskunnan murrosajassa virisi uudenlainen huoli naisten siveettömyydestä ja eräitä tämän huolenaiheen ruumiillistumia olivat haavoittuvissa elämäntilanteissa elävät kaupungeissa asuvat nuoret naiset. Heränneeseen siveettömyyden huoleen lähdettiin vastaamaan yhteiskunnallisella järjestelmällä, jota kutsun siveellisyystyöksi. Siveellisyystyöllä tarkoitan sellaista organisoitua, erityisesti yksilöihin kohdistettua toimintaa, jonka tarkoituksena oli estää riskissä olevia ajautumasta siveettömyyteen ja palauttaa siveettömiksi joutuneita takaisin yhteiskuntaan. Sitä tehtiin monenlaisista lähtökohdista ja organisaatioista käsin ja erilaisilla motiiveilla ja painotuksilla. Keskeistä siveellisyystyötä olivat irtolaiskontrolli, sukupuolitautien vastustamistyö ja kehittyvä psykiatria, joita toteuttivat poliisi-, vankila-, terveydenhuolto- ja köyhäinhoitoviranomaiset yhdessä. Lisäksi merkittävä asema oli kristillis-siveellisen liikkeen



tekemällä työllä, joka toteutui järjestöissä ja hyväntekeväisyystyönä, mutta viranomaistyöhön monella tavalla limittyneenä.

Tarkastelen tässä paperissa siveellisyystyön käsitteen avulla niitä käytäntöjä, joita kohdistettiin aikansa naisihannetta räikeästi rikkoneisiin naisiin ja liitän ne osaksi sosiaalityön historiaa. Kuvaan tapausesimerkkien kautta niitä instituutioita, jotka osallistuivat siveellisyystyöhön 1900-luvun alun Helsingissä. Tapausesimerkit koskevat naisia, jotka tuomittiin irtolaisina työvankiloihin ja päätyivät intensiivisen kontrollin kohteiksi vuosiksi tai vuosikymmeniksi.

### **3.4 Sosiaalityön sukupolvet ja asiakassuhteen murrokset 1940–2000 – Kokemushistorian näkökulma sosiaalitoimistojen arkeen**

*Minna Harjula*

Jokainen sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaaminen rakentaa tulkintaa hyvinvointivaltiosta ja sen yksilö-yhteiskuntasuhteesta. Samalla, kun työntekijä ratkoo asiakkaan arjen ongelmia kulloisenkin lainsäädännön ja palvelutarjonnan puitteissa, koko kohtaaminen tiloineen, käytäntöineen käsitteineen ja vuorovaikutuksineen vaikuttaa asiakkaan kokemukseen omasta kansalaisasemastaan.

Tarkastelen sosiaalitoimistojen asiakassuhteen murroksia 1940-luvulta 2000-luvulle kahden sosiaalityöntekijäsukupolven haastattelujen sekä aikalaiskirjallisuuden kautta, kokemushistorian lähtökohtia hyödyntäen. Hyödynnän yhteensä 32 haastattelua, joissa eläkkeellä olevat 60-80-vuotiaat sosiaalityöntekijät tarkastelevat uraansa ja alan murrosvaiheita. Uransa 1940- ja 1950-luvulla köyhäinhuitolain aikaan aloittaneita ja 1970-80-luvulla eläkkeelle jääneitä sosiaalityön ensimmäisen sukupolven edustajia haastateltiin 1980-luvun lopulla. Vuonna 2018 tehdyt haastattelut puolestaan kuvaavat 1960-luvun lopulla ja 1970-luvulla työnsä aloittaneiden työntekijöiden tulkintaa ajanjaksosta, jota on kuvattu hyvinvointivaltion vakiintumisena ja hyvinvointivaltion kriisinä.

Lähestyn näitä eri aikoina työuransa aloittaneita sosiaalityöntekijöitä kokemuksellisina sukupolvina, joita yhdistävät yhteiset avainkokemukset ja niille annetut merkitykset. Esitelmäni osoittaa, että eri työntekijäsukupolvet rakensivat työnsä erilaiselle yksilö-yhteiskuntasuhteelle, minkä tuloksena heillä oli erilaiset odotukset omasta tehtävästään sekä asiakkaiden asemasta ja heidän oikeudestaan apuun. Kahden eri-ikäisen, erilaisia reittejä ammatiin päätyneen sukupolven erilaiset työ- ja ajattelutavat synnyttivät 1960-70-luvuilla yhteentörmäyksiä työyhteisössä ja vaikuttivat asiakkaan saamaan kohteluun. Sukupolvittainen tarkastelu osoittaa, että hyvinvointivaltiollisista lakireformeista huolimatta köyhäinhuotokauden asenteet säilyivät ”vanhan” polven työntekijöiden välittämänä sosiaalitoimiston arjessa. Tarkastelu nyansoi siten makrotason tulkintaa hyvinvointivaltiokehityksestä osoittamalla erilaisten kokemuskerrostumien rinnakkaisuuden sosiaalityön arjessa.

## 4 Interventioiden implementointi ja vaikuttavuus

**Torstai 15. ja perjantai 16.2.**

**Työryhmän tila: Pääatalo D13**

Työryhmän kielet: suomi ja englanti

Työryhmän vetäjät: Elina Aaltio, Jyväskylän yliopisto

Nanne Isokuortti, Helsingin yliopisto

Hanna Ristolainen, Itä-Suomen yliopisto

Vaikuttavuuden arviointi on viime vuosina herättänyt yhä enemmän kiinnostusta sosiaalityön käytännössä ja tutkimuksessa. Sosiaalityön ja sosiaalipalvelujen tutkimusperustan vahvistaminen on asiakastyön eettisen legitimoinnin kannalta tärkeää. Interventioiden vaikuttavuutta tulee arvioida, jotta niillä voidaan parhaalla mahdollisella tavalla vastata asiakkaiden tuen tarpeisiin. Samalla on olennaista tarkastella miksi, miten, kenelle ja missä olosuhteissa eri interventiot voivat toimia. Interventiot eivät aina toimi toivotulla tavalla uusissa ympäristöissä, ja toisinaan niillä voi olla myös ei-aiottuja myönteisiä tai kielteisiä vaikutuksia. Niin päättäjien kuin sosiaalityön organisaatioiden, työntekijöiden ja asiakkaiden tulisi aiempaa paremmin voida varmistua siitä, että käytäntöön jalkautettavilla interventioilla on mahdollisimman usein toivottuja vaikutuksia. Työryhmässä ollaan kiinnostuneita sekä implementointia, vaikuttavuutta että interventioiden vaikutusmekanismeja koskevista tutkimuksista, koska nämä ovat sidoksissa toisiinsa.

Interventioilla tarkoitamme työkaluja, menetelmiä, malleja tai ohjelmia, joiden sisältö ja tavoitteet on selkeästi määritelty. Niiden mittakaava voi olla mitä tahansa yksittäisistä työvälineistä laajempiin ohjelmiin. Implementoinnilla tarkoitamme sitä prosessia ja niitä toimenpiteitä, joilla jokin valittu interventio pyritään saamaan käyttöön todellisissa olosuhteissa. Vaikuttavuudella tarkoitamme sitä, missä määrin interventio pystyy tuottamaan toivottuja tuloksia, esim. lisäämään asiakkaan hyvinvointia tai muuttamaan työntekijän työskentelytapoja. Vaikutusmekanismit kuvaavat taas sitä, miten interventiolla pyritään saavuttamaan toivotut tulokset.

Työryhmään toivotetaan tervetulleiksi empiiristä tutkimusta esitteleviä papereita, joissa käsitellään sosiaalityössä tai muissa sosiaalipalveluissa käytettävän intervention implementointia tai vaikuttavuutta. Tervetulleita ovat erilaisin menetelmin toteutetut tutkimukset kuten kokeelliset tutkimukset eri muodoissaan, monimenetelmälliset arviointitutkimukset, prosessiarvioinnit tai laadulliset arviointitutkimukset. Myös kirjallisuuskatsaukset, joissa käydään läpi valittua interventiota koskevaa aiempaa empiiristä tutkimusnäyttöä, metodologiset paperit, joissa hyödynnetään esimerkkejä esittäjän omasta empiirisestä tutkimuksesta, tai käynnistysvaiheessa olevaa empiiristä tutkimusta koskevat tutkimussuunnitelmat ovat tervetulleita.

### 4.1 Interventiotutkimuksen toteuttaminen sosiaalipalveluissa

*Hanna Ristolainen, Henna Isoniemi, Meri Moisio & Elisa Tiilikainen*

Interventiotutkimus on kokeelliseen asetelmaan pohjautuvaa tutkimusta, jonka tavoitteena on tuottaa tietoa tutkimuksen kohteena olevan intervention, eli esimerkiksi palvelun, tukitoimenpiteen, asiakastapaamisen tai yksittäisen työmenetelmän vaikuttavuudesta. Vaikuttavuudella tarkoitamme toiminnan kykyä tuottaa sille ominaisissa olosuhteissa niitä vaikutuksia, joita on tavoiteltu. Tässä esityksessä nostamme esiin sosiaalipalvelujen interventiotutkimuksen käytännön toteutukseen liittyviä näkökulmia SOLDEX-hankkeessa ja Taloussosiaalityö lapsiperheissä -hankkeessa kertyneiden havaintojen pohjalta.

SOLDEX-hankkeessa (Vanhuusiän syrjäytyminen kotihoidossa – yleisyys, merkitykset ja interventio, 2021–2025) tutkitaan 65 vuotta täyttäneille kotihoidon asiakkaille suunnatun päivätoiminnan vaikuttavuutta ensisijaisesti osallisuuden, yksinäisyyden ja sosiaalipalveluun liittyvän elämänlaadun osalta. ”Taloussosiaalityö lapsiperheissä -Lapsiperheiden talousosaamisen ja taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen taloussosiaalityön intervention avulla” -hankkeessa (2022–2023) puolestaan tutkittiin Lapsiperheen vahvat rahataidot (VaRa) -intervention toteutettavuutta, toimivuutta ja alustavaa vaikuttavuutta. Molemmat interventiotutkimukset pohjautuvat kokeellisiin asetelmiin ja niissä käytetään sekä määrällisiä että laadullisia tutkimusmenetelmiä.

Esityksessä tarkastelemme neljää näkökulmaa, joita ovat tutkimuksen suunnittelu, intervention sisältö ja toteutus, osallistujien rekrytointi sekä tutkimusaineiston keruu. Suunnitteluvaiheessa tyypillisesti päätetään tutkimusasetelma, tehdään muut metodologiset valinnat, haetaan tarvittavat luvat ja lausunnot, rekisteröidään tutkimus ja julkaistaan tutkimusprotokolla. Intervention sisältöjä ja toteutusta on tarpeen pohtia sekä käytännöllisessä että tutkimuksellisessa mielessä huomioiden sen, onko kyseessä uusi pilotoitava interventio vai jo käytössä oleva palvelu tai tukimuoto. Tutkittavien rekrytoinnissa kohdataan usein haasteita, joihin on hyvä pyrkiä varautumaan etukäteen riittävän osallistujamäärän saavuttamiseksi. Aineistonkeruu tulee suunnitella siten, että kohderyhmän erityiset tarpeet esimerkiksi kyselyyn vastaamisessa huomioidaan.

Laadukkaiden interventiotutkimusten toteuttaminen vaatii tiivistä yhteistyötä käytännön toimijoiden kanssa, resursseja sekä osaamista, jota sosiaalityön tutkijoilla on vielä vähäisesti. Monitieteiset tutkimusryhmät ja -verkostot edistävät osaltaan sosiaalipalvelujen interventiotutkimuksissa tarvittavan tutkimuksellisen asiantuntijuuden kehittymistä.

## **4.2 Digitaalisen asiakkuussegmentointityökalun käyttö päihteitä ongelmallisesti käyttävillä asiakkailla**

*Ella Plaami & Sanna Iivonen*

Yksilölähtöisen asiakkuussegmentoinnin tarkoituksena on huomioida asiakkaan voimavarat suhteessa tarvittavaan tukeen ja jakaa sen perusteella asiakkaat eri segmentteihin. Tällöin on mahdollista pyrkiä tarjoamaan palveluita, jotka ovat mahdollisimman oikea-aikaisia ja perustuvat asiakkaan tarpeisiin. Erilaisten digitaalisten interventioiden kehitystyön taustalla on usein ollut pyrkimys edistää palvelujen saatavuutta sekä niiden oikeanlaista kohdistamista eri asiakasryhmissä.

Esityksessä käsittelemme digitaalisen Suuntima-asiakkuussegmentointityökalun käytettävyyttä päihteitä ongelmallisesti käyttävien asiakkaiden parissa tehtävässä työssä. Tutkimuksessa tarkasteltiin määrällisen vertailuaineiston (n=29) ja laadullisen teemahaastatteluaaineiston (n=16) keinoin sitä, miten digitaalinen Suuntima-työkalu soveltuu päihteitä ongelmallisesti käyttävien asiakkaiden segmentointiin. Selvitimme, miltä Suuntiman käytettävyys näyttää päihteitä ongelmallisesti käyttävien asiakkaiden kohdalla hoitoon vaikuttavien ominaisuuksien valossa. Lisäksi selvitimme, mitä päihdetyötä tekevät työntekijät ajattelevat Suuntimasta asiakkuussegmentointityökaluna ja miten he kokevat sen soveltuvan tälle asiakasryhmälle. Erityisen mielenkiinnon kohteena olivat päihdehoidon asiakkaiden yksilöllisten ja monipuolisten palvelutarpeiden tunnistaminen sekä hoitoon vaikuttavat ominaisuudet.

Alustavat tulokset osoittavat, että digitaalisen asiakkuussegmentointityökalun soveltuvuus päihteitä ongelmallisesti käyttäville asiakkailla näyttäytyy haasteellisena. Keskeisenä

tuloksenamme on, että Suuntima ei riittävän tehokkaasti onnistu erottelemaan päihteitä ongelmallisesti käyttäviä asiakkaita segmentteihin, joka vastaisi heidän palvelutarvettaan. Päihdetyötä tekevät työntekijät pitivät Suuntiman perusajatusta pääosin hyvänä ja monet kokivat sen käyttämisen hyväksi keskustelun apuvälineeksi asiakasvastaanotolla. Suurin osa työntekijöistä ei kuitenkaan ollut ottanut Suuntimaa käyttöön osaksi arkista työtään, sillä he kokivat sen työläänä eivätkä nähneet sen tuovan riittävästi lisäarvoa asiakkaan palvelutarpeen arviointiin. Tulosten perusteella Suuntima-työkalua on syytä kehittää edelleen, jotta se soveltuisi paremmin tämän erityisen tuen tarpeessa olevan asiakasryhmän segmentointiin. Jotta digitaalinen asiakkuussegmentointityökalu toimisi aidosti segmentoinnin ja palvelupolun välineenä, tulisi työkalun käytön tuloksena saatava asiakkuussegmentti kuvata asiakkaan todellista tilannetta sekä tukea palvelutarpeen arviointityötä niin asiakkaan kuin työntekijänkin näkökulmasta.

### **4.3 Maahanmuuttajavanhemmille suunnatun psykoedukatiivisen intervention toteuttamisen esteet ja mahdollistajat palveluntarjoajien näkökulmista**

*Pauliina Sibbie, Riikka Lämsä, Taina Laajasalo, Natalia Skogberg & Kirsi Peltonen*

Useat tutkimukset ovat osoittaneet vanhemmuuteen liittyvien interventioiden olevan vaikuttavia. Käytännön tasolla interventioiden siirtäminen voi kuitenkin kohdata haasteita, jotka liittyvät organisaatioon, asiakasryhmään tai palveluntarjoajaan. Viimeaikaiset implementaatiotutkimukset ovat tuoneet esiin, että tutkimuksissa ei aina kiinnitetä riittävästi huomiota yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen liittyviin tekijöihin. Tämä voi johtaa siihen, että vähemmistöihin kuuluvat kohderyhmät jäävät niin tutkimuksissa kuin implementointistrategioissa huomaamatta sekä siten vaikuttaa implementoinnin onnistumiseen.

Tutkimuksen päätavoitteena on kuvata maahanmuuttajavanhemmille suunnatun ryhmämuotoisen intervention pilottihankkeen implementointia. Tutkimuksessa pyritään selvittämään, millaisia näkemyksiä palveluntarjoajilla on implementaatiota edistävästä ja estävästä tekijöistä pohjoismaisessa sosiaali- ja terveystieteiden kontekstissa. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan, miten yhdenvertaisuus ja osallisuus ilmenevät intervention implementoinnissa.

Tutkimusaineistona käytetään yhdeksää hankkeen alku-, keski- ja loppuvaiheessa kerättyä laadullista teemahaastattelua, joihin osallistui yhden interventiota tarjoavan hyvinvointialueen kuusi palveluntoteuttajaa. Tutkimukset tulokset analysoidaan sisällönanalyysin avulla hyödyntäen Proctorin ym. (2011) implementaatiotulosten viitekehystä, huomioiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden merkitys implementoinnissa. Analyysissä tarkastellaan myös luottamuksen roolia implementoinnin onnistumisen ja osallisuuden näkökulmasta.

Proctor, E., Silmere, H., Raghavan, R., Hovmand, P., Aarons, G., Bunger, A., Griffey, R., & Hensley, M. (2011). Outcomes for Implementation Research: Conceptual Distinctions, Measurement Challenges, and Research Agenda. *Administration and Policy in Mental Health*, 38(2), 65–76. doi: 10.1007/s10488-010-0319-7

## 4.4 Sosiaalityön toimintamallikuvausten kansallinen vertaiskehittäminen – kolme esimerkkiä

*Heidi Muurinen, Eeva Liukko & Pekka Karjalainen*

Sosiaalityön interventioiden arvioiminen edellyttää niiden kuvaamista. Sosiaalityössä erilaisissa ympäristöissä ja useiden toimijoiden yhteistyössä rakentuvien käytäntöjä kuvaaminen on kuitenkin koettu haastavaksi. Yhteisiä mallinnuksia on tehty harvakseltaan ja samoilla käsitteillä kuvataan monenlaisia ratkaisuja.

Esityksessä kuvaamme Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä hyvinvointialueiden yhteistyössä toteutunutta mallinnusprosessia, toimintamallien pilotointia ja prosessiarviointia (2022–2023). Sosiaalihuollon kehittämisohjelman toimeenpanon tuen kokonaisuuden aikana laadittiin ohjelmateoriat etsivän sosiaalityön, sosiaalisen kuntoutuksen ja matalan kynnyksen sosiaalityön toimintamalleille. Jäsenämme sitä, miten toimintamallien kuvaaminen, pilotointi ja kokemusten analysoiminen tuki kehittämistä.

Esitys pohjautuu haastatteluaineistoon, jota kerättiin 13 hyvinvointialueelta keväällä 2023. Aineisto sisältää yhteensä 19 eri pilottia koskevaa ryhmähaastattelua, joihin osallistui pilotissa asiakastyötä tehneitä ammattilaisia ja muita pilotointia tukeneita asiantuntijoita (n=78).

Etsivä työ oli jo vakiintunutta toimintaa, mikä helpotti ydinelementtien kuvaamista. Pilotointia koskevien kokemusta ja mallinnuksen yhteinen tarkastelu auttoi kuitenkin tekemään tarpeellisia tarkennuksia ydinelementteihin sekä erityisesti ohjelmateorian seurauksiin ja mekanismeihin. Pilotointi auttoi myös testaamaan arviointikyselyä sekä tarkentamaan etsivän työn arvioinnin kohdentumista.

Sosiaalisen kuntoutuksen sisällölliset määritelmät ovat olleet etsivään työhön verrattuna vaihtelevampia ja paikoin palvelua on myös ollut heikosti tarjolla. Ohjelmateorian laatiminen tuki toiminnan käynnistämistä uusilla hyvinvointialueilla, joskin osalla alueista kaikkia ydinelementtejä ei saatu käyttöön. Toimintamallikuvausta pidettiin toteuttamiskelpoisena ja sen koettiin olevan puuttunut palanen lain tarkoittaman palvelun ja sosiaalisen kuntoutuksen ammatillisten käytäntöjen välillä. Jatkotutkimuksessa ja kehittämisessä keskeisin tehtävä on toimintamallin eri osien yhteisvaikutusten arvioiminen.

Matalan kynnyksen sosiaalityön toimintamallin ohjelmateorian luominen osoittautui monitahoisimmaksi ja matala kynnyksen -käsitteenä monimerkityksellisimmäksi. Ensimmäinen ohjelmateorialuonnos sisälsi ydinelementit, jotka toteutuivat pääosin kaikilla pilottialueilla. Näistä yhteisistä sisällöistä huolimatta prosessiarvioinnissa kävi kuitenkin ilmi, että käytännössä oli kuitenkin neljä erilaista sovellusta. Tämän perusteella päädyttiin laatimaan uusi toimintamallikuvaus.

Kolmen toimintamallikuvausten laatiminen tuki kehittämistä kansallisesti. Yhteiset logiikkamallit auttoivat jäsentämään toimintamallien sisältöä ja tukivat vertaiskehittämistä sekä toimintamallien käyttöönottoa pilottialueilla. Toimintamallien kuvaaminen on vaativa prosessi, joka edellyttää syvällistä paneutumista käytäntöihin sekä tasapainottelua siinä, että kuvaukset ovat riittävän tarkkoja mutta samalla erilaisille alueilla sopivia.

## **4.5 Motivoiva haastattelu lapsi- ja perhesosiaalityössä -koulutuksen prosessiarviointi**

*Nanne Isokuortti, Heidi Muurinen, Elina Aaltio & Maija Jäppinen*

Sosiaalityöntekijän vuorovaikutustaidot ovat edellytys laadukkaalle ja vaikuttavalle asiakastyölle: luottamuksen rakentumiselle, kuulluksi tulemisen kokemukselle, sovittuun toimintaan sitoutumiselle ja todelliselle osallisuudelle. Tästä huolimatta on olemassa vain vähän tutkittua tietoa siitä, millaista hyvä vuorovaikutus lapsi- ja perhesosiaalityössä on ja miten vuorovaikutustaitoja voidaan kehittää.

Tämä esitys kiinnittyy käynnissä olevaan Vaikuttavuutta lastensuojeluun sosiaalityöntekijöiden vuorovaikutustaitoja vahvistamalla (Taitava) -hankkeeseen (2023–2024). Hankkeessa toteutetaan lapsi- ja perhesosiaalityöhön räätälöity, motivoivaan haastatteluun nojaava koulutus sosiaalityöntekijöille, arvioidaan koulutuksen toteuttamiskelpoisuutta sekä toteutetaan koulutuksen vaikuttavuutta koskeva pilottitutkimus.

Tässä esityksessä esittelemme alustavia tutkimustuloksia koulutuksen prosessiarvioinnista ensimmäiseltä koulutusryhmältä (n=15) kerätyn kysely- ja haastatteluaineiston pohjalta. Koulutukseen osallistui lastensuojelun ja perhesosiaalityön sosiaalityöntekijöitä ja sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoita. Suomessa toteutettava koulutus pohjautuu Cardiffin yliopistossa toimivan tutkimusryhmän vuosien tutkimus- ja kehittämistyöhön. Koulutusmateriaalin adaptoinnissa eli Suomen olosuhteisiin mukauttamisessa hyödynnettiin adaptointiopasta (Moore ym., 2021) ja FRAME-adaptointiviitekehystä (Stirman ym., 2013).

Alustavien tulosten perusteella osallistujat suhtautuivat hyvin myönteisesti sekä koulutukseen että motivoivaan haastatteluun työskentelymenetelmänä. Osallistujien mukaan koulutus tarjosi konkreettista tukea vuorovaikutukseen asiakkaiden kanssa. Osallistujat pitivät vuorovaikutustaidoissa kehittymistä tärkeänä, mutta yllättävän vähän opettuna kokonaisuutena perustutkinnossa. Motivoiva haastattelu koettiin hyödylliseksi monenlaiseen asiakastyöhön, kuten keskustelun virittämiseen vähän puhuvien asiakkaiden kanssa sekä työvälineeksi muutoksen edesauttamiseen. Yhtenä olennaisena kehittämiskohteena osallistujat pitivät taitojen omaharjoittelun tukea koulutuksen käymisen jälkeen. Kiireisen työtilanteen vuoksi vain osa osallistujista ehti paneutua osallistujille tarjottuun omaharjoitteluohjelmaan tai osallistumaan vertaistukitapaamisiin.

Ensimmäisen koulutusryhmän prosessiarvioinnin tuloksia hyödynnetään keväällä 2024 toteutettavan varsinaisen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämiseen. Tavoitteena on kehittää vaikuttava ja toteuttamiskelpoinen koulutus, jota voidaan jatkossa tarjota sosiaalityöntekijöille ja sosiaalityön opiskelijoille.

## **4.6 Motivoiva haastattelu lapsi- ja perhesosiaalityössä -koulutuksen vaikuttavuuden arviointi**

*Elina Aaltio, Nanne Isokuortti, Kaisa Pasanen & Maija Jäppinen*

Tässä esityksessä käsitellään sosiaalityöntekijöiden vuorovaikutuskoulutuksen vaikuttavuutta tarkastelevaa pilottitutkimusta. Tutkimus on osa käynnissä olevaa Vaikuttavuutta lastensuojeluun sosiaalityöntekijöiden vuorovaikutustaitoja vahvistamalla (Taitava) -hanketta (2023–2024). Hankkeessa toteutetaan lapsi- ja perhesosiaalityöhön räätälöity, motivoivaan haastatteluun nojaava koulutus sosiaalityöntekijöille, arvioidaan koulutuksen toteuttamiskelpoisuutta sekä toteutetaan koulutuksen vaikuttavuutta koskeva pilottitutkimus.

Vaikuttavuuden tarkastelemiseksi pilottitutkimuksessa kerätään tallenteita asiakastapaamisista, minkä avulla tarkastellaan koulutukseen osallistuneiden työntekijöiden vuorovaikutustaitojen kehittymistä koulutuksen aikana. Tallenteita kerätään kahden tiedonkeruujakson aikana: ennen koulutusta ja sen päätteeksi. Tallenteita analysoidaan hyödyntämällä Social Work and Motivational Interviewing (SWaMI) -arviointimenetelmää, joka on kehitetty lapsi- ja perhesosiaalityössä tarvittavien keskeisimpien vuorovaikutustaitojen pisteyttämiseksi. SWaMI-menetelmä on alun perin kehitetty Iso-Britanniassa, missä se on osoittautunut luotettavaksi taitojen pisteytysmenetelmäksi (Whittaker ym. 2016). SWaMI-menetelmän soveltuvuuden arvioiminen ja adaptointi suomalaiseen lapsi- ja perhesosiaalityön kontekstiin on osa pilottitutkimusta.

Mikäli asiakastapaamisista saadaan kerättyä riittävä aineisto ja SWaMI-menetelmä osoittautuu soveltuvaksi mittariksi, tutkimushankkeessa on mahdollista arvioida vuorovaikutuskoulutuksen vaikuttavuutta. Pidemmällä tähtäimellä SWaMI-menetelmän hyödyntäminen mahdollistaa paitsi koulutuksen, myös lapsi- ja perhesosiaalityöntekijöiden vuorovaikutustaitojen vaikuttavuuden arvioinnin Suomessa. Iso-Britanniassa Forresterin ym. (2019) tutkimuksessa voitiin osoittaa, että SWaMI-menetelmällä paremmiksi pisteytetyt sosiaalityöntekijöiden vuorovaikutustaidot olivat yhteydessä parempiin asiakastyön tuloksiin, ja eri taidot selittivät eri tulosten saavuttamista. Tällaisella tutkimuksella on mahdollista tarkentaa käsityksiä erityyppisten vuorovaikutustekniikoiden ja -tyylien merkityksestä ja tarpeesta käytännön asiakastyössä.

Taitava-hankkeen pilottitutkimuksessa testataan sekä aitojen että simuloitujen asiakastapaamisnauhoitteiden keruuta ja pisteyttämistä. Pilottitutkimuksesta saatujen alustavien tulosten mukaan osallistujat ovat sitoutuneet hyvin nauhoittamiseen. Nauhoittamista on kuitenkin haastanut asiakastapaamisten vähyys ja suostumuksen pyytämiseen liittyvä jännitys erityisesti jännitteisissä asiakastilanteissa. Koska aitoja asiakastapaamisia koskevat nauhoitteet kerätään osana sosiaalityöntekijöiden perustyötä, ne tuottavat myös ainutlaatuista tutkimustietoa lapsi- ja perhesosiaalityöstä jatkotutkimuksissa hyödynnettäväksi.

## **4.7 Kehittäjien näkökulmia digitaalisen asiakassegmentoinnin haasteista ja mahdollisuuksista päihdetyössä**

*Janika Kosonen & Katja Kuusisto*

Jotkut päihteitä ongelmallisesti käyttävät ihmiset saattavat kamppailla useiden samanaikaisesti esiintyvien sosiaalisten ongelmien kanssa. Digitaalisia ratkaisuja on kehitetty tukemaan (kustannus)tehokasta sosiaali- ja terveydenhuoltoa myös addiktioiden hoidossa. Päihteiden ongelmallisen käytön seuraukset ja niiden vakavuus yksilölle vaihtelevat suuresti, minkä vuoksi yksilölliseen tarpeeseen perustuva digitaalinen asiakassegmentointi voi säästää rahaa ja tarjota räätälöidympää hoitoa.

Tässä tutkimuksessa halusimme ymmärtää digitaalisen asiakassegmentointivälineen Suuntiman kehittäjien käsityksiä päihteitä ongelmallisesti käyttävistä ihmisistä sekä heitä auttavista työntekijöistä digitaalisten ratkaisujen loppukäyttäjinä. Tutkimuksessa haastateltiin 11 Suuntiman kehityksessä mukana ollutta asiantuntijaa puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilta ja valmis aineisto analysoitiin induktiivisen sisällönanalyysin menetelmällä. Haastatteluissa kartoitettiin asiantuntijoiden näkemyksiä Suuntimasta kehittäjien itsensä, asiakkaiden, palveluiden vaikuttavuuden sekä päätöksenteon näkökulmista.

Jotkut päihteitä ongelmallisesti käyttävät ihmiset voivat kohdata vakavia esteitä digitaalisten palveluiden käytössä. Digiköyhyys, pelätty tai koettu stigma ja ennakkoluuloiset asenteet, monimutkaiset elämäntilanteet sekä vaikeudet sitoutua hoitoon tunnistettiin haasteiksi digitaalisten ratkaisujen käytössä tällä asiakasryhmällä. Toisaalta digitaaliset ratkaisut saattoivat myös helpottaa palveluiden käyttöä tarjoamalla vaihtoehtoisia ja paremmin yksilön tarpeet huomioivia tapoja asioida palveluissa. Digitaalisten palveluiden anonymiteetti ja kasvottomuus voivat vähentää tuomitukseksi tulemisen pelkoa. Digitaalisten ratkaisujen implementointi päihdetyössä on erityisen haastavaa kroonisen työvoimapulan vuoksi. Digitalisaatio on tuottanut vaikeasti hallittavan monikanavaisen työskentelymallin, joka potentiaalisesti vähentää ajankäyttöä yksittäiseen työtehtävään lisäten kuitenkin koettua työkuormaa. Digitaalisten ratkaisujen implementoinnissa päihdetyön kontekstissa tarvitaan moniammatillisuutta, joka tunnustaa tieteenalojen väliset eriarvoisuudet alan sisällä.

#### **4.8 Sijoituksen aikainen vaikuttavuus lastensuojelun laitoshoidossa – kartoittava kirjallisuuskatsaus**

*Pia Eriksson & Elina Aaltio*

Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että lastensuojelun sijaishuollossa olleet lapset eivät nuorina aikuisina pärjää yhtä hyvin kuin muu väestö, esim. koulutusta tai työelämään siirtymistä tarkasteltaessa. Laitoshoidossa olevat lapset ovat heikossa asemassa myös lähes kaikilla hyvinvoinnin eri ulottuvuuksilla. Tästä syystä erityisesti lastensuojelun laitoshoidon laatuun ja vaikuttavuuteen on tarpeen kohdistaa huomiota. Laitoshoito on usein pitkäaikainen ja kompleksinen interventio, jonka aikana tehdään erilaisia rajatumpia lapsiin kohdistuvia interventioita. Tässä esityksessä esittelemme tekemämme kirjallisuuskatsauksen tuloksia siitä, miten laitoshoidossa olon aikaista vaikuttavuutta on kansainvälisesti tutkittu.

Katsauksessa noudatimme PRISMA-Scr-tarkistuslistaa. Kuuteen tietokantaan (SocIndexFullText via EbscoHost, ASSIA via ProQuest, Medline via OVID, APA PsycInfo via OVID, Social Services Abstracts via ProQuest ja Web of Science) tehty haku 10 vuoden ajalta (2013-2023) tuotti 2693 viitettä. Katsaukseen valikoitui etukäteen asetettujen kriteerien mukaisesti 17 vertaisarvioitua empiiristä tutkimusta. Tutkimukset olivat toteutettu sekä laadullisin että määrällisin menetelmin.

Tunnistimme kolmenlaisia laitoshoidon interventioita: tavanomainen laitoshoito (SAU), implementoidut interventiot ja innovaatiot. Tavanomaisen laitoshoidon tutkimuksissa oli tarkasteltu lasten tilanteen muutosta psykologisessa, sosiaalisessa ja emotionaalisessa toimintakyvyssä sekä hyvinvoinnissa. Rajatumpien interventioiden tavoitteena oli ollut muutoksen aikaansaaminen mm. lasten käyttäytymisessä, emotionaalisessa toimintakyvyssä, psykologisessa hyvinvoinnissa, sosiaalisissa suhteissa ja akateemisessa suoriutumisen. Tutkimuksista viisi oli toteutettu kokeellisilla asetelmilla ja loput muilla tutkimusasetelmilla. Tutkimusten laadun vaihdella suuresti, laitoshoidon lyhyen ajan vaikuttavuudesta on katsauksen perusteella vaikea vetää yhtenäistä johtopäätöstä. Sekä laitoshoito tavanomaisena toimintana, että osa interventioista olivat saaneet aikaan positiivisia muutoksia lasten tilanteissa.



## 5 Kohti vaikuttavaa gerontologista sosiaalityötä

**Torstai 15.2.**

**Työryhmän tila: Pääatalo A05**

Työryhmän kielet: suomi, esitys voi olla myös ruotsiksi ja englanniksi

Työryhmän vetäjät: Tiina Soukiala, Helsingin yliopisto

Mia Niemi, Helsingin yliopisto

Jenna Peiponen, Itä-Suomen yliopisto

Eeva Rossi, Lapin yliopisto

Gerontologinen sosiaalityö on kasvava ala sosiaalityössä, jonka tärkeys korostuu ikääntyvien määrän lisääntyessä. Sen tavoitteena on turvata ja vahvistaa iäkkäiden ihmisten hyvinvointia ja toimintakykyisyyttä sekä oikeuksien toteutumista ja yhteisöjen toimivuutta. Gerontologinen sosiaalityö etsii kuitenkin edelleen paikkaansa osana palvelujärjestelmää, ja sitä koskeva tutkimus on toistaiseksi melko vähäistä.

Gerontologisen sosiaalityön asiakkaat ovat tutkimusten mukaan haavoittuvassa asemassa, ja heidän ongelmansa ovat kompleksisia. Sosiaaliset, terveydelliset ja taloudelliset ongelmat ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa ja voivat olla seurausta vuosia tai vuosikymmeniä jatkuneesta huono-osaisuudesta. Elämäntilanteiden ja tuen tarpeiden kompleksisuus kietoutuu yhteen rakenteellisten haasteiden, kuten riittämättömien palvelujen, hoivan ja sosiaaliturvan kanssa. Palvelujärjestelmänhuomion kiinnittyessä iäkkäiden ihmisten toimintakykyyn ja terveyteen voivat sosiaaliset ongelmat jäädä näiden varjoon tai jopa kokonaan tunnistamatta. Näin iäkkäät eivät myöskään ohjaudu sosiaalityön palveluihin, vaan jäävät vaille tarvitsemaansa apua ja tukea.

Tieto gerontologisen sosiaalityön tarvetta aiheuttavista tekijöistä sekä ymmärrys sosiaalityön käytännöistä iäkkäiden ihmisten kanssa on sirpaleista. Tietoa ja ymmärrystä kuitenkin vaaditaan, jotta gerontologista sosiaalityötä voidaan kehittää ja sen vaikuttavuutta parantaa. Työryhmässä tarkastellaan iäkkäiden erityisen tuen tarpeita, niiden taustalla olevia vaikeita elämäntilanteita sekä sosiaalityötä heidän kanssaan. Sosiaalityö ei ole vain yksilö- ja perhekohtaista työtä, vaan myös rakenteellista sosiaalityötä, jossa tuotetaan tietoa ja pyritään vaikuttamaan kohderyhmän olosuhteisiin ja mahdollisuuksiin yhteiskunnassa. Työryhmän tavoitteena on syventää ymmärrystä gerontologisen sosiaalityön moninaisista näkökulmista, jotka muodostavat perustan vaikuttavalle gerontologisen sosiaalityön käytännölle.

Kutsumme työryhmään gerontologista sosiaalityötä erilaisista näkökulmista tarkastelevia esityksiä. Esitykset voivat käsitellä iäkkäiden kompleksisia ja erityisen tuen tarpeita tuottavia elämäntilanteita sekä gerontologisen sosiaalityön käytäntöjä niihin vastaamiseksi tai rakenteellisia kysymyksiä, kuten palvelujen saavutettavuutta. Näkökulma voi olla teoreettinen, empiiriseen tutkimukseen perustuva tai käsitellä esimerkiksi gerontologisen sosiaalityön käytäntöä.

### 5.1 Iäkkäät erityisen tuen tarpeessa? Sosiaalityöntekijöiden ja asiakasohjaajien määrityksiä erityisen tuen tarpeesta

*Eeva Rossi, Tiina Soukiala & Riitta-Liisa Kinni*

Julkisessa keskustelussa tarkastelut iäkkäistä ja heidän palvelujen tarpeestaan keskittyvät pitkälti hoivan ja hoidon kysymyksiin. Sen sijaan muihin - erityisesti sosiaalisiin - tarpeisiin vastaamisen kysymykset ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Iäkkäiden elämään liittyy kuitenkin myös erilaisia sosiaalisia ongelmia. Näiden ongelmien kietoutuminen ikääntymisen mukanaan tuomiin muutoksiin voivat tuottaa hyvin kompleksisia elämäntilanteita. Tällöin

myös avun ja tuen tarpeet ovat moninaisia. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että iäkkäiden laaja-alaisia avun ja tuen tarpeita ei välttämättä tunnisteta. Tällöin heitä ei nähdä myöskään sosiaalihuoltolain tarkoittamassa mielessä erityistä tukea tarvitsevina.

Vuonna 2015 sosiaalihuoltolakiin lisättiin kirjaus erityisen tuen tarpeessa olevasta asiakkaasta. Erityisen tuen tarpeen voidaan nähdä sisältävän ajatuksen erityisistä tarpeista, joita iäkkäällä elämässään on. Kansainvälisessä kirjallisuudessa viitataan usein kompleksisiin tarpeisiin (complex need) tai vastaamattomiin tarpeisiin (unmet needs). Toisaalta käsitteen voidaan tulkita sisältävän ajatuksen erityisestä tuesta, joka viittaa palveluihin. Suomessa lähtökohta onkin ollut usein nimenomaan palvelujen painotuksessa. Tuolloin kyse on myös siitä, että asiakkaan oikeuksien turvaamiseen on lupa ja velvollisuus käyttää enemmän voimavaroja kuin muille.

Erityisen tuen tarpeessa olevalla asiakkaalla on oikeus palvelutarpeen arvioon, josta vastaa sosiaalityöntekijä, ja myös hänen omatyöntekijänsä tulee olla sosiaalityöntekijä tai vähintään asiakastyössä tulee olla mukana sosiaalityöntekijä. Sama ajatus omatyöntekijyydestä lisättiin myös vanhuspalvelulakiin vuonna 2023. Näiden lainsäädännöllisten muutosten myötä erityisen tuen tarpeen käsite on tullut entistä keskeisemmäksi myös iäkkäiden palvelujen saamisen, järjestämisen, tuottamisen ja vaikuttavuuden kannalta.

Vaikka iäkkään erityisen tuen tarve on yksi keskeinen tekijä arjen työkäytännöissä, sen määrittämisen tutkiminen on jäänyt suomalaisessa kontekstissa vähälle. Tässä puheenvuorossa tarkastelemme, miten palvelu- ja asiakasohjaajat sekä sosiaalityöntekijät määrittelevät erityisen tuen tarvetta. Aineistomme koostuu Gerontologinen sosiaalityö erityisen tuen tarpeisiin vastaamassa (GERIT) -tutkimushankkeessa kerätyistä seitsemästä sosiaalityöntekijöiden (yhteensä 22 osallistujaa) ja viidestä asiakas- ja palveluohjaajien (yhteensä 19 osallistujaa) ryhmähaastatteluista. Esitämme puheenvuorossa ensimmäisiä havaintojamme työntekijöiden määrittämisistä ja näihin sisältyvistä ulottuvuuksista.

## **5.2 Palvelujen saavutettavuus vaikeissa elämäntilanteissa olevien iäkkäiden näkökulmasta**

*Jenna Peiponen*

Iäkkäiden palvelujen oikea-aikaisuutta, tarpeenmukaisuutta ja saavutettavuutta pidetään tärkeinä tavoitteina, joihin useimmilla hyvinvointialueilla on pyritty keskittämällä palveluja koskeva neuvonta ja ohjaus yhteen paikkaan. Neuvontapuhelimeen- tai toimipisteeseen yhteyttä ottava iäkäs henkilö ohjataan ensiarvion perusteella tarkempaan palvelutarpeen arviointiin, mikäli hänen arvioidaan tarvitsevan apua arjessa selviytymiseen. Koska iäkkäiden palvelut ja niiden tarpeen arviointi painottuu usein fyysisiin ja lääketieteellisiin tekijöihin, voivat erilaiset sosiaaliset ongelmat ja esimerkiksi iäkkään erityisen tue tarve kuitenkin jäädä ammattilaisilta huomaamatta. Tämän lisäksi sopivia palveluja ei välttämättä ole saatavilla.

Esitys perustuu käynnissä olevaan väitöskirjatutkimukseeni, jonka aiheena on iäkkäille suunnattujen sosiaalihuollon palvelujen saavutettavuus. Esittelen alustavia tuloksia toisesta osatutkimuksestani, jossa tarkastelemme iäkkäiden kokemuksia palvelujen ja tuen saamisesta eri tavoin vaikeissa elämäntilanteissa. Tutkimusaineistona on 18 puolistrukturoitua yksilöhaastattelua, jotka toteutettiin vuonna 2021 osana Gerontologinen sosiaalityö erityisen tuen tarpeisiin vastaamassa (GERIT) -tutkimushanketta, ja joihin osallistui sekä gerontologisen sosiaalityön että diakoniatyön asiakkaita kolmelta eri alueelta Suomessa. Tutkimuksessa olemme lähestyneet iäkkäiden kokemuksia palveluihin pääsystä analysoimalla

niitä sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuudesta esitettyjen teoreettisten jäsenysten näkökulmasta.

### **5.3 Luovaa sinnikkyyttä -sosiaalityöntekijöiden toiminta työskentelyssä iäkkäiden asiakkaiden kanssa**

*Tiina Soukiala*

Sosiaalityöntekijät työskentelevät gerontologisessa sosiaalityössä asiakkaiden kanssa, joiden jopa vuosien ja vuosikymmenten aikana kumuloituneet ongelmat liittyvät tavallisesti ikääntymisen mukana tulevaan toimintakyvyn laskuun ja sairastamiseen sekä näiden kanssa yhteen kietoutuviin sosiaalisiin ja taloudellisiin ongelmiin. Asiakkaiden ongelmat ovat sen luonteisia, ettei palvelujärjestelmä useinkaan tarjoa niihin valmiita ratkaisuja ja asiakkaat saattavat tippua tuen ulkopuolelle, mikäli sosiaalityötä ei ole tarjolla tai se ei kohdistu tarkoituksenmukaisella tavalla. Usein asiakkaiden perustarpeissa on suuria vajeita, jolloin sosiaalityöntekijät työskentelevät elämän jatkumisen turvaavien asioiden parissa. Tästä huolimatta monet asiakkaat kieltäytyvät palveluista.

Tässä esityksessä esitellään alustavia tuloksia tutkimuksesta, jossa tarkastellaan, millaista toimintaa iäkkään hyvinvoinnin muutokseen tähtäävä gerontologinen sosiaalityö on. Aineistona on gerontologisen sosiaalityön asiakasdokumentaatio (n=21). Asiakasdokumentteihin tallennetaan sosiaalityöntekijän toteuttamat toimenpiteet systemaattisesti, joten se tarjoaa mielenkiintoisen aineiston toiminnan tutkimiseen. Aineisto analysoidaan filosofisten toiminnan teoreettisten käsitteiden avulla abduktiivisesti. Filosofisen toiminnan teorian piiristä hyödynnetään erityisesti Jaana Hallamaan vaikuttamistoiminnan teoriaa sekä Michael Bratmanin jaetun toimijuuden käsitettä.

Alustavien tulosten mukaan gerontologisen sosiaalityön tekemistä luonnehtii luova sinnikkyys. Vaikuttamistoiminnan teorian mukaisesti sosiaalityöntekijät hyödyntävät altistamista, estettä, uhkaa, palkintoa ja apua saadakseen aikaan muutoksen asiakkaan elämäntilanteessa. Vaikuttamismekanismit perustuvat niin lainsäädäntöön, erilaisiin ohjeisiin kuin myös vuorovaikutukseen työntekijän ja asiakkaan tai asiakkaan elinympäristön ja läheisten välillä. Toisaalta sosiaalityöntekijät toteuttavat runsaasti jaettua toimijuutta ja tekevät paljon asioita tavoitteenaan turvata iäkkään perustarpeet tai suojella iäkästä silloin, kun iäkäs ei tähän itse pysty. Sosiaalityöntekijät pyrkivät hyvin luovasti toteuttamaan näitä erilaisia toimia sinnikkäästi yhä uudelleen ja uudelleen, jotta ratkaisut asiakkaan monimutkaisiin ongelmiin löytyisivät, eikä iäkäs asiakas tippuisi turvaverkon ulkopuolelle. Luova sinnikkyys ei ole yksittäisen työntekijän ominaisuus, vaan pikemminkin työote tai orientaatio, jolla työtä voi tehdä. Luovan sinnikkyuden työtteen tunnistaminen ja edelleen vahvistaminen veisi gerontologista sosiaalityötä kohti vaikuttavampaa käytäntöä.

## **6 Käytännön opiskelun ohjaus sosiaalityön ammatillista asiantuntijuutta ja toimijuutta rakentamassa**

**Torstai 15. ja perjantai 16.2.**

**Työryhmän tila: Pääatalo A08**

Työryhmän kieli: suomi

Työryhmän vetäjät: Rosi Enroos, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto

Arja Jokinen, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto

Tarja Juvonen, yliopettaja, Laurea Ammattikorkeakoulu

Sosiaalityön asiantuntijuus perustuu laaja-alaiseen yliopistokoulutukseen, joka rakentuu teoreettisen tiedon ja käytännön vahvassa vuorovaikutuksessa. Sosiaalityötä opiskelevan opiskelijan opintoihin sisältyy useampi työelämäjakso. Opitun teoreettisen tiedon soveltaminen tapahtuu ohjatun käytännön opiskelun avulla työpaikoilla. Käytäntöjaksot vahvistavat opiskelijoiden ammatillista osaamista ja ammatti-identiteettiä ja näin syventävät sosiaalityön asiantuntijuutta.

Käytännönopetusjaksoilla ammatillisten valmiuksien kehittymiseen vaikuttavat muun muassa opiskelijan ennakkotiedot ja taidot, opiskelijan ja ohjaajana työelämässä toimivan sosiaalityöntekijän välinen suhde sekä ohjaajan ohjausosaaminen. Ohjausosaamisella ymmärretään käytäntöjaksoa ohjaavan sosiaalityöntekijän kykyä tukea ohjattavan opiskelijan keskeisiä ammattitaidon oppimisen prosesseja sekä ammatillisen toimijuuden kehittymistä työn vuorovaikutustilanteissa ja ohjauskeskusteluissa. Koska opiskelijoiden ohjaus työpaikoilla vaikuttaa olennaisesti siihen, miten käytännössä opitaan sosiaalityön ammattilaisiksi, on tärkeää kiinnittää tutkimuksellista huomiota sosiaalityön opiskelijoiden työelämäjaksoiden ohjaukseen.

Valtakunnallisesti sosiaalityön opiskelijoita ohjaavien sosiaalityöntekijöiden ohjausosaamiseen, opiskelijoiden ohjauksen laadukkuuteen ja ohjauksen kehittämiseen on pureuduttu vasta viime vuosina. Sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet suunnitteli ja toteutti ensimmäisen valtakunnallisen Sosiaalityön käytännön opetuksen ohjaajakoulutuksen (5 op) lukuvuonna 2021–2022. Koulutukseen sidottiin ohjausosaamisen pedagogista tutkimusta. Kyseistä tutkimusta esitellään tässä työryhmässä. Myös muut ohjaamiseen ja sosiaalityön käytännöissä oppimiseen liittyvät tulokset ovat tervetulleita, samoin muiden tieteenalojen ja professioiden näkökulmasta aihetta käsittelevät esitykset.

Työryhmään voi tarjota esityksiä, joissa tarkastellaan työelämäjaksoiden roolia sosiaalityön ammatillisuuden vahvistamisessa sekä ylipäätään käytännön opiskelua ja ohjaamista sisältäviä kysymyksiä ja teemoja. Esitykset voivat olla teoreettisesti, menetelmällisesti tai empiirisesti orientoituneita ja käsitellä käytännöissä oppimista ja ohjaamista yksilöiden, työyhteisöjen tai yliopiston perspektiiveistä.

### **6.1 Tunnekeskustelut osana sosiaalityön opiskelijoiden ammatillisen kasvun ohjaamista**

*Ulla Nuutinen*

Tunteet ovat monin tavoin läsnä ihmisten kanssa tehtävässä työssä ja siksi niiden roolia ja käsittelyä on tärkeää tarkastella osana ohjaajan ammatillista kasvua. Tunteet kiinnittyvät vahvasti sosiaalityön käytäntöihin ja arkeen ja sosiaalityötä on kuvattu tunnetyönä (Tuomi 1992), tunteet eivät ole nousseet suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa viime vuosina tutkimuskohteeksi. Sosiaalityössä kohdataan ihmisiä haavoittuvissa elämäntilanteissa ja

kriiseissä ja erilaiset sosiaalityöntekijöiden tekemät ihmisten henkilökohtaista elämää koskevat – joskus tahdonvastaisetkin – päätökset herättävät monenlaisia tunteita sekä asiakkaissa että työntekijöissä. Ammattilaisten omien tunteiden käsittelyn ja sanoittamisen lisäksi, käytännön ohjaajat ohjaavat opiskelijoiden ammatillista kasvua ja siten ovat myös ohjaamassa heidän tunnetyöskentelyn kehittymistä.

Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, miten ohjaajakoulutukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät jäsentävät tunnepuheen merkitystä opiskelijan ammatillisen kasvun tukemisessa?

Tutkimuskiinnostuksen kohteena on se, miten sosiaalityöntekijät, jotka ohjaavat sosiaalityön opiskelijoiden työelämäjaksoja, hahmottavat tunteiden merkitystä sosiaalityössä tapahtuvan opiskelijan ohjauksen osana. Artikkelin perustuu ohjausosaamista tarkastelemaan tutkimukseen, jossa tutkitaan sosiaalityöntekijöiden ohjausosaamisen kehittymistä valtakunnallisen sosiaalityön yliopistokoulutuksen yhteistyöverkoston (SOSNET) järjestämässä ohjauskoulutuspilottissa Sosiaalityön käytännön opetuksen ohjaajakoulutus (5 op) lukuvuonna 2021–2022.

Tutkimuksen aineisto on kerätty Sosiaalityön yliopistokoulutuksen yhteistyöverkoston (SOSNET) lukuvuonna 2021–2022 järjestetystä ohjauskoulutuspilottissa Sosiaalityön käytännön opetuksen ohjaajakoulutus (5 op) koulutukseen osallistujien tuottamista tehtävistä. Koulutus on tarkoitettu niille sosiaalityöntekijöille, jotka ohjaavat sosiaalityön opiskelijoita käytännön työelämäjaksoilla. Tutkimuksen aineiston muodostaa ohjaajakoulutukseen osallistuneiden 35 sosiaalityöntekijän henkilökohtaiset reflektiopäiväkirjat koulutuksen päätösvaiheessa.

Tutkimus on laadullinen ja aineisto on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti (Miles ja Huberman 1994; Tuomi ja Sarajarvi 2011, 108–112).

Tunteisiin liittyviä kirjoituksia aineistossa esiintyi yli puolessa (20/35) reflektiopäiväkirjoista. Kahdeksassa päiväkirjassa koulutuksen tärkeimpänä oivalluksena pidettiin tunteisiin liittyvää koulutuspäivää ja siihen liittyviä materiaaleja. Tärkeänä havaintona aineistosta nousi esille se, miten tunteiden sanoittaminen ja näkyväksi tekeminen vaikuttavat ammattilaisen ammatillisen identiteetin muodostumiseen ja vahvistumiseen. Ammattilaisen omien tunteiden havaitseminen ja sanoittaminen opiskelijan ohjaustilanteissa koettiin myös erittäin tärkeänä. Työelämän ohjaaja voi omalla tunnepuheellaan auttaa opiskelijaa jäsentämään työhön kuuluvien epävarmuuksien ja riittämättömyyden tunteiden käsittelyssä.

## **6.2 Sosiaalityön asiantuntijuusdiskurssit ja opiskelijan ammatillisen kasvun ohjaaminen**

*Arja Jokinen*

Tutkimuksessa tarkastellaan, miten sosiaalityön opiskelijoiden käytännönopetuksen ohjaajina toimivat sosiaalityöntekijät ymmärtävät sosiaalityön asiantuntijuuden ja ohjaajan toiminnan merkityksen opiskelijoiden ammatillisen kasvun tukemisessa. Näihin kysymyksiin paneudutaan ohjauskoulutukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden haastattelutilanteessa antamien selontekojen kautta. Aineisto muodostuu yhteensä 14 työntekijän haastatteluista, jotka toteutettiin muutama kuukausi ohjauskoulutuksen päätyttyä. Aineiston analyysissä hyödynnetään diskurssianalyysiä. Varsinaisena tutkimustehtävänä on tarkastella, millaisia asiantuntijuusdiskursseja aineistosta on identifioitavissa ja millaisia positioita niissä rakentuu ohjaajille ja opiskelijoille.

Aineiston analyysin tuloksena on identifioitavissa neljä erilaista asiantuntijuusdiskurssia, joissa sosiaalityön asiantuntijuuden ydin rakentuu erilaisten merkitysolottuvuuksien kautta. Samoin ohjaajan ja opiskelijan positiot muotoutuvat niissä eri tavoin. Nämä diskurssit ovat: 1) Sosiaalityön eetosta painottava diskurssi, 2) Työntekijän persoonaan kiinnittyvä asiantuntijuusdiskurssi, 3) Vaativaa asiantuntijatyötä painottava diskurssi sekä 4) Kollektiivista asiantuntijuutta korostava diskurssi.

Sosiaalityön eetosta painottavassa asiantuntijuusdiskurssissa sosiaalityön asiakaslähtöisyyden eetos ja sen mukainen eettinen toiminta jäsenyytyä asiantuntijuuden ytimeksi ja ohjaajan toiminnan keskiössä on sen välittäminen opiskelijalle. Työntekijän persoonaan kiinnittyvässä diskurssissa asiantuntijoiden eli sosiaalityöntekijöiden keskinäinen erilaisuus korostuu. Ei ole vain yhtä oikeaa tapaa tehdä sosiaalityötä, vaan jokainen tekee (ja saa tehdä) työtä omalla persoonallaan. Ohjaajan positiona on auttaa opiskelijaa hänen polullaan oman ammatti-identiteetin ja työtavan rakentamisessa. Vaativaa asiantuntijatyötä korostavassa diskurssissa sosiaalityö jäsenyytyä vaativaksi asiantuntijatyöksi, joka nojaa laajaan teoriapohjaan, johon käytännön kautta saa lisäosaamista ja ymmärrystä. Tällöin ohjauksessa on tärkeää huolehtia siitä, että ammatin ydinteemat tulevat työssäoppimisjakson aikana opiskelijan kanssa ohjauskeskusteluissa läpikäytyä ja opiskelija pääsee monipuolisesti niitä myös harjoittelemaan. Kollektiivisen asiantuntijuuden diskurssi liittyy osin edelliseen, mutta siinä korostuu nimenomaan ajatus siitä, että sosiaalityön asiantuntijuutta luodaan yhdessä olemalla vuorovaikutuksessa toisten kanssa, jolloin koko työyhteisön, samoin kuin moniammatillisen työskentelyn rooli ja opiskelijan mukaan pääseminen niihin, korostuu.

Kaikki nämä diskurssit elävät rinnakkain ja osin myös limittäisinä eivätkä ne eriydy yksilöiden mukaan. Vahvimpina aineistossa nousevat esiin Työntekijän persoonan kiinnittyvä asiantuntijuusdiskurssi sekä Vaativaa asiantuntijatyötä painottava diskurssi. Analyysi tuo näkyväksi myös sen, kuinka erilaisissa asiantuntijuusdiskursseissa ohjaajana toimivan sosiaalityöntekijän sekä ohjattavan opiskelijan positiot ja niihin liittyvä toimijuus rakentuvat omanlaisikseen.

### **6.3 Monialaisen identiteetin rakentuminen eri alojen yhteisellä käytännönopetusjaksolla**

*Anna Miettinen, Taru Kekoni & Kaarina Mönkkönen*

Sosiaali- ja terveydenhuollon muuttuva toimintaympäristö asettaa tulevaisuuden ammattilaisille uudenlaisia odotuksia. Eri alojen kasvavan yhteistyötarpeen vuoksi ammatilliselta identiteetiltä vaaditaan entistä enemmän joustavuutta (Best & Williams 2019). Luomalla eri alojen opiskelijoille mahdollisuuksia monialaisen työskentelyn oppimiseen osana käytännönopetusta voidaan tukea niin yhteistyöosaamisen kuin monialaisen identiteetin kehittymistä. Monialaisella käytännönopetusjaksolla opitaan ymmärtämään ammattien välisen yhteistyön edut ja kunnioittamaan kaikkien erityisosaamista sekä identifioidutaan niin omaan ammattiryhmään kuin monialaiseen yhteisöön (mukaillen Khalili ym. 2013; McGuire ym. 2020; Reinders ym. 2018). Kiinnostuksen kohteena on pohtia, millaista identiteettityötä monialaisen käytännönoppimisen kontekstissa tapahtuu.

Eri alojen yhteistä käytännönopetusjaksoa koskevassa tutkimuksessa monialaista identiteettiä tarkasteltiin muuttuvana ja yksilöiden välisissä sosiaalisissa suhteissa rakentuvana. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia identiteettikategorioita monialaisessa oppimisessa rakentuu ja millaisista elementeistä ne muodostuvat. Tutkimus kohdistui työelämän toimintaympäristöihin, joissa sosiaali- ja terveydenhuollon opiskelijat arvioivat ja suunnittelivat asiakkaiden palveluja monialaisissa tiimeissä ammattilaisten ohjaamana.

Aineisto koostui opiskelijoilta kerätyistä reflektioivista kirjoitelmista (n=23). Se analysoitiin kategoria-analyysillä, jota tuettiin kvantifioinnilla, eli laskemalla identiteetikategorioiden yleisyyttä kokonaisaineistossa.

Tutkimuksessa tunnistettiin viisi monialaisessa oppimisessa rakentuvaa identiteetikategoriaa, jotka olivat rooleja ja rajoja oivaltava, käsitystä ammatillisuudesta muuttava, asiakaslähtöisesti ajatteleva, muihin tukeutuva ja yhteenkuulumista tunteva. Monialaisessa oppimisessa havaittiin myös identiteettityöhön liittyvää neuvottelua ja identiteettiä rakentavia jännitteitä (ks. esim. Bamberg 2011). Ne olivat rajaneuvottelut oman ja muiden roolien välillä, neuvottelu suppeasta ammattikäsitteestä laajempaan uudelleentulkintaan, neuvottelu asiakaslähtöisyyden yksilökeskeisyydestä kokonaisvaltaiseen tukiprosessiin sekä neuvottelu henkilökohtaisesta vastuusta jaettuun vastuuseen ja omaan ammattiryhmään identifioitumisen laajentamisesta myös monialaiseen ryhmään.

Tutkimuksen tulokset kuvaavat, millaisia identiteettejä monialaisessa käytännönopetuksessa rakentuu ja miten opiskelijoiden käsitys itsestä ammattilaisena muuttuu. Monialaisen identiteetin vahvistaminen edistää sosiaali- ja terveydenhuollon integraation tavoittelemaa saumatonta yhteistoimintaa, jota niin oppilaitosten kuin organisaatioidenkin on tuettava. On tärkeää tunnistaa, miten monialainen identiteetti vaikuttaa eri alojen yhteistyöhön ja miten sitä voi koulutuksen ja työelämän uudenlaisten toimintatapojen keinoin kehittää

## **6.4 Sosiaalityön käytännön opetuksen ohjauskoulutukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden oivalluksia laadukkaasta ohjauksesta**

*Rosi Enroos*

Sosiaalityön yliopistokoulutuksessa työelämäjaksoilla on merkittävä tehtävä osana opiskelijoiden oppimista. Käytännön jaksot tarjoavat opiskelijoille mahdollisuuksia opetella työelämätaitoja ja kehittää ammatillista toimintaansa ja ajatteluaan. Työelämäjaksoilla sosiaalityöntekijäksi opiskeltaessa ohjauksen laatu on yksi erityisen olennainen ja merkittävä tekijä oppimisen osana. Siksi sosiaalityön koulutukseen kiinnittyviä ohjauskäytäntöjä ja ohjauksen laatua tuleekin kehittää ja tarkastella kriittisesti.

Sosnet eli sosiaalityön yliopistokoulutuksen yksiköiden muodostama yhteistyöverkosto kehitti valtakunnallisen ohjaajakoulutuksen niille sosiaalityöntekijöille, jotka ohjaavat sosiaalityön opiskelijoita käytäntöjaksoilla. Pilottikoulutus toteutettiin lukuvuonna 2021–2022 ja koulutukseen integroitiin ohjausosaamiseen kiinnittyvää tutkimusta. Tässä esityksessä tarkastellaan sisällönanalyysin avulla sitä, mitä sosiaalityöntekijät kirjoittivat koulutuksen päätteeksi omista ohjausvoimavaroistaan. Aineistona toimivat 35 koulutuksen käyneen sosiaalityöntekijän loppureflektiot. Tulokset tuovat näkyviin, että tiedostetun ohjauksen hyödyt levittäytyvät paljon laajemmalle kuin yksittäisiin ohjaussuhteisiin.

## **6.5 Lasta koskeva tiedontuotanto ja käsittely osana lastensuojelun sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta**

*Tuuli Lamponen & Anne-Mari Jaakola*

Lasta koskevan tiedon tuotannon ja käsittelyn kysymykset liittyvät oleellisesti sosiaalityöntekijän asiantuntijuuteen lastensuojelussa. Tiedontuotanto sisältää muun muassa lastensuojelussa kohdattavia tilanteita jäsentävää teoreettista tietoa, menetelmätietoa, lapsen ja perheen taustaa ja lapsen kehitystä koskevaa tietoa, tutkimukseen ja kirjallisuuteen perustuvaa tietoa, vuorovaikutustietoa sekä normatiivista tietoa. Tiedontuotannolla on

lastensuojelun asiantuntijuudessa useita funktioita, kuten erilaisiin tiedon intresseihin vastaaminen, osallistavan ja valtasuhteita tasapainottavan osaamisen vahvistaminen, eettisen osaamisen varmistaminen ja lastensuojeluprosessien sekä palveluiden vaikuttavuuden lisääminen. Tiedontuotannon lähtökohtana on lastensuojelun lainsäädännöllinen perusta, erityisesti lapsioikeuden ja lapsen edun periaatteen tuntemus sekä eettisen ja moraalisen ammatillisen koodiston tuntemus. Sosiaalityön tutkimuksessa on tunnistettu jännitteitä sosiaalityöntekijän tiedontuotantoon liittyen, esimerkiksi rationaalisen ja tunnetiedon välillä (Ingram 2013). Aikaisemmassa tutkimuksessa on tunnistettu myös vajeita tiedontuotannossa esimerkiksi lapseen liittyvien riskitekijöiden tunnistamisessa, kaltoinkohtelun ja väkivallan tunnistamisessa, kehityspsykologisessa ja trauma- ja kriisiosaamisessa (Jaakola ym. tulossa 2024; Leppäkoski ym. 2019).

Tässä tutkimuksessa tavoitteena on tarkastella syvemmin sitä, miten lapsen tilannetta koskevan tiedontuotannon ja käsittelyn kysymykset yhdistyvät sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuteen lastensuojelussa. Tutkimuksessa kysytään, mitä tiedon käsittely tarkoittaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävässä ja minkälaista erityistä asiantuntijuutta se vaatii. Aineiston muodostaa vuonna 2023 kerätty laadullinen kyselyaineisto, johon on vastannut 29 lapsiperheosiaalityössä tai lastensuojelussa työskentelevää sosiaalityöntekijää, jotka on tavoitettu lastensuojeluun painottuvan erikoissosiaalityöntekijäkoulutuksen kautta. Aineistoa analysoidaan temaattisen analyysin keinoin.

## **6.6 Työelämän kanssa tehtävä yhteistyöhanke ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijan kehittämistehtävänä**

*Hannu Piironen*

Diakonia-ammattikorkeakoulussa sosionomi (AMK) koulutuksen kolmas harjoittelu (HAR3) perustuu johonkin valittuun, työelämän kanssa tehtävään yhteistyöhön, kehittämistyöhön tai projektitoimintaan. HAR3:n voi suorittaa Suomessa tai kansainvälisessä vaihdossa ulkomailla.

HAR3:n keskiössä on ammattialan kehittämistoimintaan perehtyminen ja osallistuminen. Opiskelija toteuttaa harjoittelun aikana työelämätahon kanssa yhteistyössä kehittämistoiminnan, joka nousee yhteisistä keskusteluista työelämätahon, asiakkaiden tai kumppaneiden kanssa tai esimerkiksi soveltuvin osin opiskelijan opinnäytetyön tarpeista. Opiskelijan kehittämistoiminta voi myös olla osa toimintaympäristössä jo valmiiksi käynnissä olevaa hanketta, projektia tai muuta kehittämiseen liittyvää toimintaa.

HAR3:n tavoitteena on, että opiskelijan toiminnassa toteutuu koko sosionomikoulutuksessa omaksuttu kehittämis-, tutkimus- ja innovaatio-osaaminen sekä sosiaalialan emansipatorinen tehtävä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteuttamiseksi yhteiskunnassa. Tavoitteena on myös, että opiskelija kykenee osallistumaan sosiaalialan ammattieettiseen keskusteluun osana opiskelijan omaa ammatillista kasvua ja kehitystä.



## **8 Mittarit sosiaalialan asiakastyössä**

**Torstai 15.2.**

**Työryhmän tila: Pääatalo A07**

Työryhmän kielet: suomi ja englanti

Työryhmän vetäjät: Sakari Kainulainen, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Reija Paananen, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Anni Vanhala, Pirkamaan hyvinvointialue

Varpu Wiens, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Työryhmässä käsitellään mittaamista sosiaalityön eri ympäristöissä ja laajemminkin sosiaalialalla. Tavoitteena on tarkastella erilaisia mahdollisuuksia osoittaa sosiaalityön asiakasvaikutuksia ja vaikuttavuutta. Aihepiiriä voi lähestyä teoreettisesti tai empiirisesti. Työryhmään toivotaan erityisesti esityksiä tehdyistä empiirisistä tutkimuksista, kokeiluista ja kehittämisprojekteista. Esityksissä voidaan käsitellä mittaamista eri toimijoiden näkökulmasta ja arvioida mittaamisen yhteyttä asiakkaiden kohtaamiseen ja asiakasprosessin kokonaisuuteen. Työryhmässä voi myös esitellä uusia mittareita sosiaalialan käyttöön. Samoin on mahdollista lähestyä aihetta eri työmenetelmien ja tiedonkeruuvälineiden sekä tiedon hyödyntämisen näkökulmista.

### **8.1 Kokemuksia Aikuisväestön hyvinvointimittarin käytöstä aikuissosiaalityössä**

*Rosa Hossain-Karhu*

Suomessa on kehitetty viimeisen kymmenen vuoden aikana useampia sosiaalityöhön soveltuvia asiakkaan itsearviointimittareita. Yksi näistä on Aikuisväestön hyvinvointimittari, joka on ollut käytössä pääkaupunkiseudun aikuissosiaalityössä tilannearvioinnin välineenä. Uudenaan sosiaalialan osaamiskeskus Socca yhtenä mittarin kehittäjätahona on tukenut mittarin jalkauttamista aikuissosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen asiakastyöhön. Mittaria on pilotoitu myös seurantatiedon keräämisen välineenä pääkaupunkiseudun sosiaalisessa kuntoutuksessa.

Esityksessä kuvataan, kuinka mittarin käyttö voi tukea paitsi asiakkaan elämäntilanteen hahmottumista, myös asiakkaiden kohtaamista ja osallisuutta sosiaalityössä. Havainnot pohjaavat Soccan kehittämistyön yhteydessä kerättyihin aikuissosiaalityön ammattilaisten, kokemusasiantuntijoiden ja asiakkaiden esiin tuomiin laadullisiin näkökulmiin sekä ammattilaisille suunnattuihin käyttäjäkyselyihin. Esityksessä pohditaan myös, mikä on seurantatiedon paikka ja merkitys sosiaalityön prosessissa asiakkaan näkökulmasta.

Onko mittarin käyttö ylimääräinen rasite vai voiko se tuoda asiakasprosessiin jotain arvokasta? Tarvitaanko sosiaalityöhön erityisiä välineitä mittaamaan, mitä asiakkaan hyvinvoinnissa tapahtuu? Ja mitä mittareilta ja mittaamiselta vaaditaan, jotta ne palvelisivat sosiaalityön asiakkaiden kohtaamista ja hyvinvoinnin edistämistä? Esityksessä haetaan vastauksia näihin kysymyksiin kehittämistyön tulosten pohjalta.

## 8.2 Tietoa sosiaalihuollon ammattilaisista ja asiakastyöstä pohjoisen hyvinvointialueilta

*Kaisa Kostamo-Pääkkö, Maija Hiltula, Tarja Kemppainen, Sanna-Liisa Liikanen & Ulla Sotaniemi*

Valtakunnallisesti yhtenäisen tiedon tuottaminen sosiaalihuollon henkilöstöstä ja asiakastyön sisällöistä on puutteellista ja tietoa ei saa automaattisesti, ei tilastoista, eikä vaihtelevasti käytössä olevista erilaisista asiakastietojärjestelmistä. Valtakunnalliset tilastot sosiaalialalla toimivista henkilöistä ovat edelleen puutteelliset ja ammattiluokittelut epäluotettavia ja eri tavoin tuotettuja. Valtakunnallisesti ei ole saatavissa tarkkoja lukumääriä hyvinvointialueilla, yksityisellä tai järjestösektorilla työskentelevistä sosiaalihuollon ammattihenkilöistä eli sosiaalityöntekijöistä, sosionomeista, geronomeista ja kuntoutuksen ohjaajista. Sosiaalihuollon henkilöstöä koskeva kokoava tieto on hajanaista ja sen hyödyntäminen on haasteellista. Tieto joudutaan keräämään erillisillä selvityksillä (esim. Martin ym. 2018; Hiltula ym. 2022). Tietoon perustuvan toiminnan laajentaminen hyvinvointialueilla edellyttää sekä toimivaa valtakunnallista, että alueiden vertailuun perustuvaa tietorakennetta.

Vielä haastavampaa on saada tietoa sosiaalihuollon asiakastyöstä ja asiakastyön prosesseista. Asiakastietojärjestelmät eivät ole vielä valmiita hyödynnettäväksi sosiaalityön asiakastyön mittaamiseen liittyen eivätkä järjestelmät ja toimintatavat tue asiakastyön osallistavaa dokumentointia.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus yhteistyössä Lapin yliopiston kanssa on toteuttanut selvityksen sosiaalihuollon ammattilaisista Pohjoisen YTA-alueen hyvinvointialueilla eli Kainuussa, Keski-Pohjanmaalla, Lapissa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Aineistot on kerätty ja kerätään eri lähteistä; 1) kysely esihenkilöille kesäkuussa 2023 ja huhtikuussa 2024, 2) kysely sosiaalihuollon ammattilaisille syyskuussa 2023 sekä 3) tietopyynnöt hyvinvointialueiden henkilöstöpalveluihin marraskuussa 2023.

Tavoitteena on tehdä näkyväksi sosiaalihuollon ammattilaisia koskevaa tämänhetkistä tilannetta ja tulevaisuuden tarpeita ja työn sisältöjä ammattilaisten sijoittumisen, saatavuuden, pysyvyyden ja työhyvinvoinnin näkökulmista. Lisäksi selvitämme sosiaalihuollon ammattilaisten osaamista ja sitä, millaisin menetelmin monialaista työtä tehdään ja miten asiakasprosessit toteutuvat. Aineistot tuottavat määrällistä tietoa sosiaalityön asiakastyöstä ja työproesseista (mm. asiakasmäärät, määräajat, asiakassuunnitelmat, palvelutarpeen arviointi), palveluiden saatavuudesta (tuen tarpeiden tunnistamisesta, suunnitelmallisessa asiakastyössä olevien asiakkaiden määrästä, sosiaalipalveluihin pääsystä, lainmukaisissa määräajoissa pysymisestä, vireilletulojen, tehtyjen palvelutarpeenarviointien ja asiakassuunnitelmien määrästä). Aineistot tuottavat tietoa myös työsuhteista (esim. työntekijöiden sijoittuminen, lukumäärät, työsuhteen laatu, palkkaus, poistumat, arvioitu eläköityminen, rekrytoinneista (mm. avoinna olleet virat ja toimet, kuinka monen viran/toimen täyttämässä on ollut haasteita), tehtäväkuvista ja työn vaatavuudesta sekä työhyvinvoinnista.

Sosiaalihuollon ammattilaisselvitys kokoaa ja tuottaa tietoa Pohjoisen YTA-alueen sosiaalihuollosta. Tätä tietoa tarvitaan hyvinvointialueilla ja YTA-alueella sosiaalihuollon johtamisessa, suunnittelussa ja työn kehittämisessä sekä sosiaalialan tutkinto- ja täydennyskoulutuksessa. Tulosten esittelyn yhteydessä pohditaan tiedontuotannon ja mittaamisen haasteita.

### **8.3 Mittaaminen – motivoivaa asiakastyötä vai ylhäältä annettua pakkopullaa?**

*Kaisa Nyberg, Samuli Koponen, Esa Nordling & Tarja Pietiläinen*

Uusi ICF-sillattu LivingSkills Kuntoutuminen –mittari on kehitetty mielenterveystoipujien kuntoutukseen ja toimintakyvyn mittaamiseen erityisesti sosiaalialan asumispalveluissa. Digitaalinen mittari on ollut käytössä vuodesta 2019. Mittarin empiirinen kehittämisprojekti alkoi vuonna 2012 työtarpeestani löytää työkalu mielenterveyskuntoutujien asiakasohjausyksikön käyttöön palveluiden järjestämiseksi, toipujien toimintakyvyn arvioimiseksi ja edistymisen seurantaan. Muta emme löytäneet tarpeisiimme sopivaa mittaria, koska tarjolla olevat mittasivat fyysistä toimintakykyä, olivat ongelmakeskeisiä, työntekijälähtöisiä ja soveltuivat huonosti mielenterveyskuntoutukseen. Kokemus, käyttäjäpalaute sekä mittareiden käyttöä koskeva kirjallisuus osoittavat, että sen enempää työntekijä kuin toipujakaan ei motivoidu mittaamisesta, jota koetaan tehtävän vain mittaamisen vuoksi.

Mittaria pilotoitiin paperiversiona kolmella paikkakunnalla eri puolella Suomea kahdeksassa mielenterveyskuntoutujien asumispalveluorganisaatiossa vuosina 2012–2017. Paperiversion mittareiden reliabiliteettia tarkasteltiin Cronbachin alphan avulla, joka vaihteli välillä 0.67–0.89, keskiarvon ollessa 0.82. Toistomittausreliabiliteetit olivat hyviä ( $r = 0.69–0.82$ ). Analyysin tulokset hyödynnettiin mittarin sähköistyksessä. Mittarin validointityö on parhaillaan käynnissä.

Mittari tukee asiakasta motivoivaa toipumisorientaatiolähtöistä työtettä ja dialogisuuta työmenetelmänä. Kuvaan erityisesti mittaamisen yhteyttä asiakkaiden kohtaamiseen ja asiakasprosessin kokonaisuuteen. Asiakaspalautteen mukaan LivingSkills Kuntoutuminen -työvälineen käyttö rakentaa struktuuria ja tavoitteellisuutta tukisuhdetyöhön sekä ohjaa työskentelyä asiakaslähtöiseen suuntaan. Erityisesti käyttäjäpalautetta on saatu dialogin vahvistumisesta ja yhteisen ymmärryksen lisääntymisestä. Toipujan aktiivinen osallistuminen keskusteluun lisääntyy. Toipujan oma arvio on työskentelyn keskiössä ja osallisuus tulee näkyvämmäksi. Voimavarasuuntautunut työote näkyy käytännön työssä siten, että toipujan voimavarat ja toiveet korostuvat kartoituksessa aiempaa paremmin. Motivaation vahvistuminen näkyy sitoutumisena työskentelyyn. LivingSkills Kuntoutuminen työvälineeseen on integroitu kaikki asiakastyön vaiheet: nykytila-analyysi (toipujan taitojen, kykyjen ja palvelutarpeen kartoitus), tavoitteellinen suunnitelma, tavoitteellinen työskentely taitojen vahvistamiseksi, toiminnan tuloksellisuuden arviointi ja pidemmän aikavälin vaikuttavuuden seuranta.

Mittari osoittaa sosiaalityön yksitöiden asiakkaiden ja yksikötason asiakasvaikutuksia. LivingSkills yhdistää asiakastyöhön ammatillisen ja kokemuksellisen arvioinnin. LivingSkills Kuntoutuminen -mittarilla saadaan mitattua numeerista tietoa mielenterveystoipujan käyttäytymisen ja toimintakyvyn muutoksista (vrt. Paasio 2003). Mittarin osoittamaa vaikuttavuutta voidaan myös hyödyntää esimerkiksi tulosperusteisessa hankinnassa: kun yhdessä asetettujen tavoitteiden saavuttamista tarkastellaan uusinta-arvioinnissa, mittari tuottaa vertailutietoa ostopalveluyksiköiden interventioiden vaikuttavuudesta.

## **8.4 Zekki-digipalvelun 3X10D-elämäntilannemittariin perustuvan palveluohjauksen luotettavuuden arviointi**

*Reija Paananen, Sakari Kainulainen, Varpu Wiens & Joakim Zitting*

Nuoret tarvitsevat tukea matkalla aikuisuuteen. Tuen löytäminen ei ole kuitenkaan aina helppoa. Palvelujärjestelmän monimutkaisuus ja pirstaleisuus edellyttää nuorilta kykyä hahmottaa tilannettaan ja navigoida palvelujärjestelmässä. Jotta nuorille voitaisiin tarjota helposti luotettavaa tietoa ja tukea, tarvitaan digitaalista käyttäjälähtöistä palveluohjausta, jossa nuorelle voidaan tarjota palveluiden ja palveluntarjoajien joukosta juuri hänen tilanteeseensa sopivaa apua.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää Zekki-digipalvelussa käytetyn liikennevalomalliin perustuvan palveluohjauksen luotettavuutta ja käyttökelpoisuutta analysoimalla sitä, miten hyvin nuorten numeraaliset (0–10) vastaukset 3X10D-elämäntilannemittarin kysymyksiin Zekissä kuvaavat heidän elämäntilannettaan ja tuen tarpeitaan sekä selvittää, kuinka hyvin tutkijoiden määrittelemä liikennevalomalli vastaa vastaajien näkemyksiä.

Kokosimme erillisen aineiston Zekin käyttäjiltä keväällä 2023 (N=337). Pyysimme vastaajia arvioimaan elämäntilannettaan 3X10D-elämäntilannemittarilla ja kunkin kysymyksen jälkeen kuvaamaan sanallisesti elämäntilannettaan tällä elämänalueella. Elämänalueesta riippuen 153–185 vastaajaa kertoi myös sanallisesti elämäntilanteestaan. Tutkija luokitteli sanallisten kuvausten perusteella jokaisen vastauksen numeeriseen muotoon ja tutkijan ja kyselyyn vastaajien arvioitten yhteneväisyyttä arvioitiin ristiintaulukoimalla ja Khiin neliötestillä.

Vastaajan ja tutkijan arvioita verrattiin keskenään ja arvioiden eroja tarkasteltiin sekä 11- että 3-portaisella asteikolla. Yleisesti ottaen vastaajat olivat arvottaneet tyytyväisyytensä numeerisesti hiukan tutkijaa positiivisemmin. 2/3 arvioista osui samaan liikennevalomallin mukaiseen kategoriaan, jotka olivat: 0–5 tyytymätön, 6–7 hieman tyytyväinen, 8–10 hyvin tyytyväinen. Kaikkien elämänalueiden osalta tutkijan ja itsearvion tehneen henkilön arviot vastasivat tilastollisesti merkitsevästi Khiin neliötestin mukaan toisiaan.

Nuorten laadulliset kuvaukset omasta elämäntilanteestaan linkittyvät vahvasti heidän numeeriseen itsearvioonsa. Näin ollen 3X10D-elämäntilannemittari toimii luotettavana mittarina digitaaliselle palveluohjaukselle ja Zekki-digipalvelu suosittelee nuorille heidän tilanteeseensa sopivia tukipalveluja. Toimivan digitaalisen palveluohjauksen kehittäminen edellyttää sekä luotettavaa itsearviomenetelmää että vahvaa asiakasymmärrystä.

## **8.5 Lomakkeiden hyödyntäminen lastensuojelun asiakastyön mittaroinnissa ja vaikuttavuuden arvioinnissa**

*Heidi Rasila & Petri Myllyniemi*

Kiinnostus lastensuojelun vaikuttavuuden arviointiin ja erilaisten asiakastyön mittareiden käyttöön on lisääntynyt nopeasti muutaman viime vuoden aikana. Tässä artikkelissa kuvataan käytännön kokeilun kautta erilaisten mittareiden hyödyntämistä osana yhtä lastensuojelun keskeistä asiakasprosessia. Tämä asiakasprosessi on kiireellisen sijoituksen prosessi. Artikkelissa kuvataan tapaustutkimuksen keinoin erilaisten lomakkeiden hyödyntämistä osana lastensuojelun sosiaalityön arkiytötä.

Tavoitteena on luoda ymmärrystä lomakkeiden hyödyntämisestä ja hyödyllisyydestä käytännön työprosesseissa. Aineistona käytetään olemassa olevia lomakkeita (KidKindl, Score15, OSR, SRS, työntekijä arviointilomake (itse kehitetty) ja sijaishuollon valvonta lomake (itse kehitetty)) on testattu pienellä ryhmällä kiireellisesti sijoitettuja nuorisoikaisiä

lastensuojelun asiakkaita. Nuoret ovat täyttäneet lomakkeet ensin itsenäisesti, ja sen jälkeen nuorten kanssa lomakkeet on käyty haastatellen läpi sen selvittämiseksi miten he lomakkeet kokevat.

Tutkimuksen keskeisenä löydöksenä on se, että kiireellisen sijoituksen päätös poikkeuksellisen ja potentiaalisesti vastentahtoisena viranomaispäätöksenä vaikuttaa lomakkeiden reliabiliteettiin merkittävästi. Tämän lisäksi äärimmäisen stressaavassa elämäntilanteessa lomakkeiden täyttäminen voi olla hyvä haasteellista, etenkin tilanteessa, jossa nuorella on kognitiivisia tai keskittymiseen liittyviä haasteita. Näihin tekijöihin liittyen lomakkeiden soveltamista kiireellisen sijoituksen vaikuttavuuden arviointiin ja asiakastyön mittareiden käyttöön vaatii asian perusteellisempaa arviointia ja tutkimista.

## 9 Mitä vaikuttavuus ja vaikuttavuusperusteisuus tarkoittavat sosiaalipalveluissa?

**Torstai 15.2.**

### **Työryhmän tila: Pääatalo D14**

Työryhmän kieli: suomi

Työryhmän vetäjät: Ulriika Leponiemi, verkostojohtaja Transform-tutkimusalue, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto

Katja Kuusisto, johtaja Transform-tutkimusalue, professori, Tampereen yliopisto

Katariina Similä, projektisuunnittelija, Pirkanmaan hyvinvointialue, kansallinen vaikuttavuuskeskus

Kansalaisten hyvinvoinnin haasteet ovat usein yhteen kietoutuneita, mikä tekee niihin vastaamisesta haastavaa. Sosiaalipalveluissa pyritään vastaamaan erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden moninaisiin palvelutarpeisiin. Toimenpiteiden arviointi on koettu tämän moninaisuuden takia usein haastavana. Vaikka tarve vaikuttavuuden arvioinnille on suuri, sen implementoiminen osaksi työn käytäntöjä on ollut vähäistä. On kuitenkin tärkeää, että meillä on tietoa siitä mitkä toimet ovat vaikuttavia missäkin tilanteissa. Myös sote-uudistuksen perusteluna ja keskeisenä tavoitteena on ollut julkisen palvelujärjestelmän vaikuttavuus eli sote-palvelujen saatavuuden, laadun ja julkisen talouden kestävyys turvaaminen.

Sosiaalihuollon vaikuttavuutta on pyritty edistämään muun muassa rakenteisen kirjaamisen kehittämisellä ja entistä enemmän palveluiden vaikuttavuuden arviointia tehdään tutkimuksessa. Laajasti jaetaan kuitenkin ymmärrys siitä, että vaikuttavista sosiaalipalveluista ja sosiaalityön työkäytännöistä tarvitaan lisää tietoa ja että niiden vaikuttavuuden arviointia osana työn käytäntöjä tarvitaan lisää. Terveystieteiden tutkimuksessa vaikuttavuuden arviointia on tehty pidempään. Sosiaalihuollon vaikuttavuuden arvioinnissa ei usein voida määrittää selkeästi vain yhtä toimenpidettä tai palvelutapahtumaa, jonka perusteella vaikuttavuus voidaan todeta. Miten vaikuttavuutta sosiaalipalveluissa voidaan jäsentää ja ymmärtää? Millaisia sosiaalipalveluiden vaikuttavuuden arvioinnin tapoja voidaan käyttää? Millaisilla arvioimisen tavoilla on ns. siirtovaikutusta, kun mietitään arviointitutkimusta geneerisenä, eri tieteenaloja yhdistävänä tutkimuksen tapana? Miten tutkittua tietoa saadaan välitettyä asiakastyön käytäntöjen, päätöksenteon ja myös johtamisen tueksi sosiaalipalveluissa?

Työryhmä järjestetään pyöreän pöydän keskusteluna, ja siinä hahmotetaan muun muassa näitä sosiaalipalveluihin ja sosiaalityöhön liittyviä vaikuttavuuden ulottuvuuksia ja suuntia. Miten sosiaalityön vaikuttavuuteen voi tutkimuksella vaikuttaa? Miten tutkimuksen pohjalta voidaan kehittää julkisen hallinnon käytännön toimintaa sen vaikuttavuusperusteisuuden vahvistamiseksi? Mikä on kansallisten toimijoiden, kuten esimerkiksi yliopistot, Vaikuttavuuskeskus, Vaikuttavuuden talo tai Vaikuttavuusseura, rooli vaikuttavuuden tutkimuksessa ja tukemassa nykyisiä hyvinvointialueellisia palvelurakenteita?

Työryhmän tarkoituksena on koota yhteen aihepiirin tutkijoita ja kehittäjiä sekä hahmottaa vaikuttavuuteen liittyvää tutkimusta. Toivomme työryhmäämme osallistujiksi tutkijoita, jotka jäsentävät tutkimuksensa sosiaalipalveluiden tai sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin tutkimukseksi sekä muita toimijoita, jotka kokevat vaikuttavuuden arvioinnin merkitykselliseksi osana omia työtehtäviä sosiaalialalla.

Työryhmään lähetettyjen abstraktien perusteella kootaan moninäkökulmainen kokoonpano. Työryhmään ei toimiteta esityksiä, vaan työryhmä toimii keskustellen. Yleisö on tervetullut seuraamaan työryhmää.

Tilaisuudessa esittäytyvät ja keskustelun järjestävät Kansallinen vaikuttavuuskeskus [www.vaikuttavuuskeskus.fi](http://www.vaikuttavuuskeskus.fi), Vaikuttavuuden talo (UEF) <https://sites.uef.fi/vaikuttavuuden-talo/> sekä TRANSFORM-tutkimusalue (TAU) <https://research.tuni.fi/transform/>. Tilaisuuden tavoitteena on löytää tapoja, miten järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteisen tavoitteen eteen ja sekä edistää että tukea vaikuttavuuden tutkimusta sosiaalipalveluissa ja sosiaalityössä.

## Ohjelma

Työryhmä järjestetään pyöreän pöydän keskusteluna, jossa hahmotetaan sosiaalipalveluihin ja sosiaalityöhön liittyviä vaikuttavuuden ulottuvuuksia ja suuntia: Miten sosiaalityön vaikuttavuuteen voi tutkimuksella vaikuttaa? Miten tutkimuksen pohjalta voidaan kehittää julkisen hallinnon käytännön toimintaa sen vaikuttavuusperusteisuuden vahvistamiseksi? Mikä on kansallisten toimijoiden, kuten esimerkiksi yliopistot, Vaikuttavuuskeskus tai Vaikuttavuuden talo, rooli vaikuttavuuden tutkimuksessa ja tukemassa nykyisiä palvelurakenteita?

Työryhmään, keskusteluun pyöreän pöydän äärelle, on koottu aihepiirin tutkijoita ja kehittäjiä, jotka jäsentävät tutkimuksensa sosiaalipalveluiden tai sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin tutkimukseksi sekä muita toimijoita, jotka kokevat vaikuttavuuden kysymykset merkitykselliseksi osana omia työtehtäviä sosiaalialalla.

Klo 15.45 Työryhmän tavoitteet ja esittäytymiset

Järjestäjäorganisaatiot: Miten voimme yhdessä edistää sosiaalityön vaikuttavuutta?

Osallistujat: Erilaisia näkökulmia sosiaalityön vaikuttavuuteen

Klo 16.30 Pyöreän pöydän keskustelu: Mitä vaikuttavuus ja vaikuttavuusperusteisuus tarkoittavat sosiaalipalveluissa?

Keskustelua mm. seuraavista teemoista:

I Vaikuttavuuden jäsentelyä

II Vaikuttavuuden arviointi ja mittaaminen

III Tutkimuksen merkityksestä vaikuttavuudelle

Klo 18.00 Tilaisuus päättyy

Abstraktit keskustelun pohjana:

## 9.1 Vaikuttava lastensuojelu asiakkaiden silmin

*Kirsi Hokkila*

Tämä työryhmään tarjottava esitys käsittelee lastensuojelun vaikuttavuutta asiakkaiden näkökulmasta. Esitys pohjautuu Lastensuojelun Keskusliitossa marraskuussa 2023 julkaistuun Lastensuojelu asiakkaiden silmin -selvitykseen. Kyseinen selvitys valottaa seikkoja, joita lastensuojelun kokemusasiantuntijat ovat jo yli 10 vuoden ajan nostaneet esiin lastensuojelun kehittämiskohteina, mutta myös palveluiden keskeisimpinä ja tärkeimpinä elementteinä. Selvitys tekee laajan katsauksen siihen, millaista vaikuttava lastensuojelu asiakkaiden mielestä on, ja millaisista seikoista se syntyy.

Selvitys kokoa systemaattisesti sekä nuorten että vanhempien kokemusasiantuntijatoiminnassa tuotetun kokemustiedon. Tulokset kokoavat asiakkaiden

kokemuksia lastensuojelun palveluprosessista avun tarpeesta jälkihuoltoon, sekä yleisiä kokemuksia kohtaamisista ammattilaisten, palvelujärjestelmän ja yhteiskunnan kanssa. Selvitys on luonteeltaan laadullinen ja sen aineisto koostuu dokumentti- ja haastatteluaineistosta. Aineistona ovat toimineet pääasiassa järjestöjen nuorten ja vanhempien kokemusasiantuntija- ja kehittäjäryhmissä tuotettu kirjallinen ja audiovisuaalinen materiaali, kokemusasiantuntijoiden seminaari- ja webinaaripuheenvuorot sekä hankkeessa toteutetut elämäntilalliset yksilöhaastattelut ja kokemusasiantuntijoiden työpajoissa käydyt keskustelut. Analyysi on ollut aineistolähtöinen, mutta kokemuksissa toistuvia seikkoja on tarkasteltu elämäntilallisesta näkökulmasta. Lähestymistapa pyrkii tulkitsemaan kokemusten elämäntilallisia merkityksiä ja niiden vaikutusta siihen, millaista tarinaa lastensuojelun asiakkaat ja heidän vanhempansa kertovat itsestään. Selvityksen ja tarjottavan esityksen lähestymistapana on tarinoiniin eläytyvä orientaatio, joten niissä annetaan merkittävästi tilaa lastensuojelun asiakkaiden ja heidän vanhempiensa äänelle.

Selvitys kertoo, että palveluiden merkittävimpinä ulottuvuuksina koetaan ammattilaisten tekemä arviointi sekä asiakkaan ja ammattilaisen suhde. Asiakkaan polulla tapahtuvat negatiiviset ja positiiviset käänneet linkittyvät aineiston valossa kohtiin, joissa ammattilaiset tekevät arviointia asiakkaan tilanteesta ja palvelun tarpeesta ja niihin, joissa asiakkaan kanssa työskentelevät ammattilaiset ja työntekijät vaihtuvat. Kokemusaineisto kertoo, että asiakkaiden kannalta hyvä ja vaikuttava lastensuojelu sekä lasta suojeleva palvelujärjestelmä rakentuu arvioinnin ja asiakassuhteen ulottuvuuksissa seuraavasta kahdeksasta elementistä: välittämisestä, luottamuksesta, osallisuudesta, yksilöllisyydestä, kokonaisvaltaisuudesta, osaamisesta, kuntouttamisesta ja jatkuvuudesta. Kokemuksissa toistuvat palveluiden merkittäväksi koetut ulottuvuudet ja niiden keskeiset elementit ovat asioita, joista lastensuojelupalveluiden vaikuttavuus asiakkaan näkökulmasta syntyy, tai joiden vuoksi palveluissa ei saada aikaan tavoiteltua muutosta. Esityksessä pureudutaan syvälle asiakkaiden kokemuksiin näistä elementeistä, niille annettuihin merkityksiin, mutta pohditaan myös millä tavoin ne suhteutuvat palvelujärjestelmän toimintalogiikkaan.

## **9.2 Asiakasvaikuttavuuden huomioiminen julkisissa sosiaali- ja terveyspalveluhankinnoissa**

*Tiina Irjala*

Abstrakti pohjautuu tapaustutkimuksena toteutettuun maisterintutkielmaan vuonna 2020 toteutetusta Hämeenlinnan ikäihmisten palveluasumisen hankinnasta, jossa laatua ja vaikuttavuutta arvioidaan asiakastytyväisyyskyselyn ja RAI-vertailutiedon perusteella. Maisterintutkielma on viimeistelyvaiheessa ja julkaistaan todennäköisesti maaliskuussa.

Tutkimuksen tarkoitus on tapauksen analysoinnin kautta tarkastella, mitä asiakasvaikuttavuus merkitsee hankinta-asiakirjoissa ja hankintaan osallistuneiden ammattilaisten näkökulmasta, miten asiakasvaikuttavuutta mitataan ja mitkä asiat edistävät ja rajoittavat asiakasvaikuttavuuden huomioimista hankinnassa.

Hoivan vaikuttavuudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa palvelusta johtuvaa tavoitellun suuntaista vaikutusta hoivattavan hyvinvointiin. Hoivan asiakasvaikuttavuus on elämän kokonaisuuteen kytkeytyvä käsite, jossa korostuvat terveyden ja toimintakyvyn lisäksi ikäänntyneen henkilön toimijuus sekä elämän arvokkuus ja merkityksellisyys. Asiakasvaikutusten mittaamisessa pitää hyödyntää luotettavia, useamman näkökulman huomioivia mittareita, jotka ovat mielellään kansallisesti yhdenmukaisia.



Tutkimuksen asiakirja- ja haastatteluaineiston perusteella asiakasvaikuttavuuden osatekijöitä ovat toimintakyky ja voimavarat, oman näköinen elämä, terveys, ravitsemus ja hyvinvointi, sosiaalinen elämä sekä kuntoutus ja palvelutarpeen väheneminen. Oman näköinen elämä näyttäytyy tärkeänä kategoriana, johon liittyvät aineistossa asiakkaan tapojen ja tottumusten huomioiminen, arvokkuus ja merkityksellisyys, kodinomaisuus ja viihtyisyys sekä asiakkaan toimijuus. Saman kaltaisia havaintoja kunnioituksen tarpeesta ja autonomiasta on tehty aiemmissa hoivakotien asukkaiden kokemuksia kartoittavissa tutkimuksissa. Käytössä olevia vaikutusmittareita tulisi kehittää, jotta ne tunnistaisivat paremmin asiakkaan autonomian ja elämän merkityksellisyyden kaltaisia vaikutuksia.

Palvelun järjestäjä voi kannustaa palveluntuottajia eri tavoin tuottamaan laadukasta ja vaikuttavaa palvelua. Tapauksena olevassa hankinnassa taloudellisina kannusteina ovat rahalliset sanktiot ja bonukset sekä ostopöytäkirjan määrittäminen vuosittain laatuasteiden perusteella. Myös yrityksen maine potentiaalisten työntekijöiden ja asiakkaiden silmissä on merkittävä kannustin hyvälle ja vaikuttavalle toiminnalle.

### **9.3 Sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallin prosessiarvioinnin tuloksia**

*Pekka Karjalainen, Eeva Liukko & Heidi Muurinen*

Sosiaalisen kuntoutuksen menetelmien kehittäminen on yhä suuremman kiinnostuksen kohteena, kuten myös palvelun nivominen osaksi laajempaa kuntoutuksen monitoimijaista kenttää. Sosiaalinen kuntoutus on parhaimmillaan osa suunnitelmallista aikuissosiaalityötä ja sosiaaliohjausta, mutta niiden suhde on pitkälti määrittelemättä. Hyvinvointialueet toteuttavat palvelua vaihtelevasti, mutta samalla on havahduttu kansallisesti yhtenäisen toimintamallin tarpeeseen. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistä ja tutkimusta haastavat käsitteen häilyvyys, erilaiset työkäytännöt ja palvelukriteerit sekä käsitykset palvelun sisällöistä ja paikasta palvelujärjestelmässä.

Kuvaamme esityksessä THL:n koordinoiman sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallin pilotointia kesäkuun 2022 ja toukokuun 2023 välisenä aikana. Esitys pohjautuu kahdeksalla hyvinvointialueella piloteissa asiakastyötä tehneiden ammattilaisten ja pilotointia tukeneiden asiantuntijoiden (8 haastattelua) sekä asiakkaiden (3 haastattelua) ryhmähaastatteluihin. Yhteensä haastateltavia oli 49.

Pilotti toteutettiin osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa, ja siinä oli mukana yhdeksän hyvinvointialuetta. Pilotoinnin alkuvaiheen tueksi julkaistiin sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallin kuvaus eli ohjelmateoria. Toimintamalli kuvaa sosiaalisen kuntoutuksen edellytykset sekä tiivistää keskeisimmät sisällöt eli ydinelementit ja mallin soveltamisesta seuranneet mekanismit ja tulokset.

Esitys käsittelee erilaisissa ympäristöissä ja useiden toimijoiden yhteistyössä rakentuneita sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä, jotta näemme, miten niitä voidaan jatkossa mallintaa ja arvioida. Pilottikokonaisuudessa sosiaalista kuntoutusta kehitettiin suunnitelmallisen aikuissosiaalityön jatkeeksi palveluna, joka mahdollistaa vaikuttamisen ongelmien juurisyihin ja jossa haetaan ratkaisuja kuntoutustarpeiden pohjalta tavoitteellisesti ja monialaisesti. Toimintamallin mukainen tuki lyhensi sosiaalityön asiakkuuksia ja kiinnitti asiakkaita palveluihin sekä toisaalta tuki asiakkaita pois palveluista kohti normaalia elämää.

Tutkijoiden ja hyvinvointialueiden ammattilaisten ja asiantuntijoiden yhteistyönä toteutettava yhteistutkimus voi tukea työkäytäntöjen menetelmällistä kehittämistä ja tuottaa käytännön kannalta merkityksellistä tietoa. Riittävän täsmällisesti määritellyn ja konkreettisen toimintamallin käyttöönoton mahdollistaa seurausten arvioimisen, mutta

vaikuttavuuden tutkiminen vaatii lisäksi huolellista vertailuasetelmaa. Keskeiset jatkokehittämisen teemat liittyvät toimintamallin sisällön täsmentämiseen, esimerkiksi siihen, riittääkö yksi toimintamalli vai tarvitaanko sen sisällä vielä täsmällisempiä (osa)malleja tai miten toimintamallin teoriapohjaa tulisi kuvata ja rakentaa. Jatkokehittäminen edellyttää myös riittävää tukea ja panostusta tarkennetun toimintamallin huolelliselle käyttöönotolle, jotta siitä voidaan tehdä korkeatasoista tutkimusta ja vahvistaa edelleen sosiaalisen kuntoutuksen tutkimusperustaa.

## 9.4 Vaikuttavuuden johtaminen sosiaalityön kehittämismahdollisuutena

*Anna-Aurora Kork*

Vaikuttavuusperusteisen ohjauksen ja tiedolla johtamisen uskotaan johtavan entistä vaikuttavampiin hyvinvointipalveluihin. Liian vähän on kuitenkin kiinnitetty huomiota niihin edellytyksiin, tulkintoihin ja valintoihin, joilla vaikuttavuuspyrkimykset voidaan toteuttaa palvelujärjestelmässä.

Terveydenhuollon hoitointerventioiden vaikutusten mittaamisen sijasta, sosiaalityön kohteena on yksilön elämäntilanne, yhteisö tai palvelujärjestelmä. Tämä tuo tarpeen laajemmalle vaikuttavuuskäsitteelle. Sosiaalityössä vaikuttavuuden jäsentämiseen tarvitaan kokonaisvaltaista näkemystä yhteen kietoutuvien ongelmien ratkaisusta ja intervention kerrannaisvaikutuksista. Vaikuttavien sosiaalityön käytäntöjen kehittäminen on johtamisongelma, jossa vaikuttavuustavoitteet on tarkoitus muuttaa palvelumalleiksi, ja edelleen käytännön toiminnaksi sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta hyödyntäen. Vaikuttavuusperusteinen ohjaus edellyttää kulttuurin muutosta, yhteistä dialogia ja kollektiivista ymmärrystä toiminnan vaikuttavuudesta.

Vaikuttavuus voidaan ymmärtää sosiaalisesti rakentuvana "toivottuna asioiden tilana, jota organisaatio pyrkii toteuttamaan" (Etzioni 1964). Siksi vaikuttavuuden johtaminen kytkeytyy muutoksen aikaansaamiseen toiminnassa. Vaikuttavuuden tutkimuksessa vähäiselle huomiolle on jäänyt yhteiskunnallisen muutoksen organisoinnin näkökulma eli miten muutos kohti vaikuttavaa toimintaa tosiasiallisesti tapahtuu. Tämän muutosprosessin ymmärtäminen on vaikuttavuuden johtamisen ydintehtävä. Vaikuttavuuden johtaminen on tavoitteiden kollektiivista tulkitsemista ja ymmärryksen muodostamista siitä, miten toiminta muuttuu vaikuttavaksi. Esimerkiksi hyvinvointialueilla vaikuttavuustavoitteiden toteuttamista tapahtuu monenlaisten valintojen ja tulkintojen kautta, niin politiikassa, hallinnossa kuin palveluorganisaatioissakin (ks. Laihonen ym. 2024). Vaikuttavuuden johtamisessa on kyse keinojen valinnasta ja resurssien kohdentamisesta, mutta myös erilaisista vaikuttavuuden käsityksistä ja perusteluista siitä, millainen toiminta tuottaa tavoiteltua muutosta.

Vaikuttavuuden johtamista voidaan tutkia teoreettisesti ainakin kolmesta erilaisesta näkökulmasta 1) rakenteiden ja toiminnan muutoksena, 2) uudistamistavoitteiden toimeenpanona tai 3) organisaatioiden muutosjohtamisena. Lisäksi vaikuttavuutta johdetaan monella tasolla samanaikaisesti, hyvinvointipolitiikassa, hyvinvointialueilla sekä sosiaalipalveluissa ammattilaisten ja asiakkaiden kohtaamisessa. Se voi ilmetä esimerkiksi poliittisena ohjauksena, voimavarojen hallintana, vaikuttavuustiedolla johtamisena tai vaikuttavuuden arviointina ja mittaamisena. Yksittäisten interventioiden sijaan vaikuttavuutta tulisikin tarkastella läpi palvelujärjestelmän – toimintapolitiikasta organisaation johtamiseen ja kansalaisiin.

Yksi keskeinen vaikuttavuuden johtamisen avaintekijä on silloin toimijoiden kyky ja valmius yhteiseen tiedonmuodostukseen (Laihonen ym. 2022). Siinä eri toimijat omien tulkintojensa,

osaamisensa ja ammattitaitonsa kautta pyrkivät muodostamaan dialogista ymmärrystä vaikuttavuudesta. Sosiaalityössä tällainen vaikuttavuuden johtaminen voisi tarkoittaa esimerkiksi asiakkaan tarpeiden mukaista psykososiaalista, rakenteellista tai yhteisöjä tukevaa moniammatillista muutostyötä.

Lähteet:

Etzioni, A. (1964) *Modern organizations*. Englewood Cliffs (N.J): Prentice-Hall.

Laihonen, H., Kork, A.-A., Lunkka, N., Sinervo, L.-M., Sillanpää, V., Kokko, P. & Hyvärinen, J. (2024) Vaikuttavuuden johtamisen mekanismit – lähtökohtia ja edellytyksiä hyvinvointialueille. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, vol. 61 (forthcoming)

Laihonen, H., Kork, A., Sinervo, L.-M. & Kokko, P. (2022) Julkisen hallinnon tiedonmuodostus. Teoksessa: Jäntti A., Kork, A.-A., Kurkela, K., Leponiemi, U., Paananen, H. Sinervo, L.-M. & Tuurnas, S. *Hallinnon tutkimuksen tulevaisuus*. Vastapaino.

## **9.5 Lastensuojelun avohuollon tukitoimien vaikutuksien ja toimivuuden arvioinnin suhde päätöksentekoon**

*Tuuli Kotisaari*

Sosiaalityötä ohjaavaan lainsäädäntöön on kirjattuna velvollisuus seurata asiakkaille myönnettävien tukitoimien vaikuttavuutta. Tutkimustietoa siitä, miten tätä arviointia ja vaikuttavuuden mittaamista konkreettisesti Suomessa tehdään, ei kuitenkaan ole. Tutkin väitöskirjassani sitä, millaisen tiedon perusteella sosiaalityöntekijät tekevät päätöksiä lastensuojelun avohuollon tukitoimista ja miten he arvioivat tukitoimien vaikutuksia. Tutkimukseni tuottaa tietoa siitä, miten tukitoimien vaikutuksien ja toimivuuden arviointi kytkeytyy avohuollon päätöksentekoprosessiin. Väitöskirjatutkimus toteutetaan osana VALITSIA-hanketta.

Puhuttaessa sosiaalihuollon vaikuttavuudesta on tarpeen huomioida kaikki siihen liittyvät ulottuvuudet. Yleinen konsensus on, ettei pelkkä vaikuttavuuden arviointi yksittäisten menetelmien kohdalla riitä, vaan on kehitettävä sosiaalityön käytänteitä kokonaisuudessaan. Ilman riittävää avohuoltoon kohdistuvaa tutkimusta ei voida vastata esimerkiksi sijaishuollon vaikuttavuuden kysymyksiin tai kustannusten kasvuun lastensuojelussa.

Avohuollon tukitoimien suhteen asiakkaat ovat olleet eriarvoisessa asemassa ennen hyvinvointialueuudistusta, eikä tälläkään hetkellä ole olemassa kattavaa kansallista tietoa siitä, millaisia palveluita on tarjolla ja millä perusteilla niitä myönnetään. Vaikuttaviksi havaitut tukitoimet eivät automaattisesti tuota toivottuja muutoksia asiakkaiden elämäntilanteisiin, mikäli tukitoimien valikointi ei ole riittävän systemaattista ja päätöksentekoprosessiin liittyvät tekijät monipuolisesti huomioivaa. Tutkimuksessani haastatellaan luonnollisia sosiaalityön tiimejä, mikä mahdollistaa ammatillisen reflektion sekä työn vaikuttavuuden lisääntymisen jo tutkimuksen aineistonkeruuvaiheessa.

Päätöksentekoa ja tiedonmuodostusta koskevasta tutkimuksesta tiedetään, että sosiaalityöntekijöiden päätöksentekoon vaikuttavat eri tekijät. Päätöksenteko on kontekstisidonnaista ja tapahtuu sosiaalisissa suhteissa. Lisäksi päätöksentekoon vaikuttavat monet muut tekijät kuten työntekijän ikä, koulutus, arvot ja elämäkokemukset. Lastensuojelun kontekstissa on havaittu, että muun muassa vanhempien yhteistyökyky ja vanhempien toiminta vaikuttavat siihen, miten esimerkiksi lapsen kaltoinkohtelua arvioidaan.

Erityisesti organisaation sisäisiä toimintamalleja ja niiden vaikutuksia yksittäisen sosiaalityöntekijän päätöksentekoon on tarkasteltava systemaattisesti. Organisaatiossa saattaa esimerkiksi syntyä erilaisia polkuriippuvuuksia palveluiden myöntämisen suhteen. Mikäli jotain yksittäistä tukitoimea on aiemmin käytetty ja siihen on oltu tyytyväisiä, sen käyttö lisääntyy entisestään. Näin ollen muiden potentiaalisesti vaikuttavien tukitoimien punninta saatetaan jättää kokonaan tekemättä. Tukitoimien vaikutuksista ja vaikuttavuudesta puhuttaessa onkin tärkeää tunnistaa päätöksenteon ja arvioinnin kytkös vaikutusten syntymiseen sekä niiden arviointiin.

## **9.6 Sosiaaliturva- ja sote-järjestelmän rakenteet ja niiden merkitys sosiaalityön vaikuttavuudessa ja vaikuttavuuden mittaamisessa – TerVa-hankkeen kokemuksia**

*Anna Metteri & Ulla-Maija Kauppinen-Perttula*

Olemme Terveysosiaalityön vaikuttavuus (TerVa) -hankkeessa tutkineet terveystieteiden sosiaalityön vaikuttavuutta asiakkailta ja sosiaalityöntekijöiltä kerätyn laadullisen aineiston valossa. Kiinnostuksemme kohteena ovat psykiatrian asiakkaan palvelupolulla vastaan tulevat haavoittavat rakenteet, jotka vaikuttavat asiakkaan hyvinvointiin ja arjessa selviytymiseen. Toisin sanoen kaivamme tietoa asiakaspinnasta viedäksemme tietoa makrotasolle niistä rakenteellisista tekijöistä, jotka vaikeuttavat psykiatrian asiakkaiden hyvinvointia ja toipumista.

Mainitut rakenteet vaikuttavat myös sosiaalityöntekijän mahdollisuuksiin auttaa asiakasta ja tehdä tavoittelemansa ja ammatillisten arvojensa mukaista sosiaalityötä. Sosiaalityön ihanteet ja realiteetti siis erkaantuvat toisistaan. Kysymyksemme tällä hetkellä on, millä tavalla uusliberalistisen politiikan mukaan muokatut ja osin tarkoittamatta muokkautuneet sosiaaliturvajärjestelmän ja palvelujärjestelmän rakenteet murskaavat ihmisiä ja tekevät mahdottomaksi vaikuttavan sosiaalityön. Haavoittavat rakenteet tulevat eletyiksi ruumiillisesti niin potilaassa kuin sosiaalityöntekijässäänkin, molempien pahoinvointi ja uupumus on vaarassa lisääntyä. Väylämme yhteiskunnan ja ihmisen tutkimiseen on ruumiillisuus. Sosiaalityöntekijä voi löytää tilanteesta osittaisen ulospääsyn esimerkiksi siirtymällä juoksumatolta (uusliberalistisen politiikan seurausten korjauspajalta) osa-aikatyöhön tai muokkaamalla itselleen tilanteen edellyttämän nopean toimintatavan. Asiakas on kuitenkin täysin riippuvainen sote-järjestelmän ja sosiaaliturvajärjestelmän ajankohtaisista toimintarakenteista, joista voi mainita esim. työntekijäpulan, pitkät odotusajat ja lyhyiksi päättyneet sosiaaliturvaratkaisut, jotka lisäävät epävarmuutta tulevaisuudesta.

Oma ajatuksemme vaikuttavuusumpikujasta ulospääsyyn on, että potilaalle ja sosiaalityöntekijälle pitää antaa ääni, tavalla tai toisella. Sote-aikana meillä on myös usein liian kapea näkemys, jos puhumme vain sosiaalipalveluista, on puhuttava sote-palveluista, sillä useat sosiaalityön asiakkaat tai heidän perheenjäsenensä ovat asiakkaina myös terveystieteiden palveluissa. Laadullisessa aineistossamme potilaiden ja palvelujärjestelmän asiat kietoutuvat tiukasti toisiinsa. Kaksinkertainen kärsimys potilaalle syntyy muun muassa siitä, että hän saa psykiatrista arviointipalvelua, mutta ei psykiatrista hoitoa, hän ei saa rauhaa toipumiselle, kun hänen pitää toipua tietyssä ajassa, sosiaaliturvan hylkäämispäätösten takia taloudelliset huolet painavat päälle ja vointi romahtaa.

## 9.7 Näyttöön perustuvia suosituksia sosiaalihuoltoon? – Sosiaalihuollon suositukset -osahanke

*Maria Tapola-Haapala, Kirsi Kuusinen-James & Marketta Rajavaara*

Näyttöön perustuvat suositukset ovat terveydenhuollossa vakiintunut tapa viedä vaikuttavuutta koskevaa tutkimustietoa käytäntöön. Eri maissa on myös toimijoita, jotka tuottavat näyttöön perustuvia suosituksia sosiaalihuoltoon. Suomessa järjestelmää tällaisten suositusten laatimiseksi sosiaalihuoltoon ei tällä hetkellä ole.

Sosiaalihuollon suositukset -osahankkeen (2023–2025) tavoitteena on selvittää sosiaalihuollon näyttöön perustuvien suositusten aikaansaamisen tiedolliset ja organisatoriset edellytykset, tuottaa aiheeseen liittyviä ehdotuksia ja panna toimeen pilotti. Osahanke on osa laajempaa Suomen kestävän kasvun ohjelmaan kuuluvaa hanketta Kustannusvaikuttavuus osaksi suosituksia, jonka organisoii Kansallinen HTA-koordinaatioyksikkö FinCCHTA. Osahankkeen toteuttaa Sosiaalialan osaamiskeskus Verso yhteistyössä muiden sosiaalialan osaamiskeskusten ja FinCCHTA:n kanssa.

Näyttöön perustuvien suositusten laatiminen on monivaiheinen prosessi, johon kuuluu muun muassa tarkasteltavan ilmiön rajaaminen ja suosituskysymysten muodostaminen, tietohakujen tekeminen ja niiden tulosten läpikäyminen, mukaan valikoituneiden tutkimusten kriittinen arvioiminen, näytönastekatsausten kirjoittaminen, näytönasteen määrittäminen, suosituslauseiden ja koko suositusjulkaisun käsikirjoituksen laatiminen, kommentointikierros sekä lopullisen suositusjulkaisun julkaiseminen. Suosituksia laadittaessa kiinnostus kohdistuu usein tiettyyn ilmiöön liittyvien työmenetelmien vaikuttavuutta koskevan tutkimustiedon kokoamiseen ja arvioimiseen. Näin ollen suositusten kannalta tärkeää on, että käytettävissä on tällaista tietoa. On kuitenkin olennaista huomata, että huomio ei ole vain vaikuttavuudessa vaan – suosituskysymyksistä riippuen – keskeisessä asemassa voi olla esimerkiksi palvelujen käyttäjien kokemuksia jostakin elämäntilanteesta käsittelevä laadullinen tieto.

Sosiaalihuollon suositukset -osahankkeessa on edetty pilottisuositusten laadintaan. Tarkoituksena on laatia kokeiluluonteisesti ensimmäiset näyttöön perustuvat suositukset; aiheeksi on valikoitunut ihmissuhteiden huomioiminen päihdeongelmasta toipumisen yhteydessä. Suositusten laatimiseksi ensiarvoisen tärkeää on osahankkeen sekä käytännön ammattilaisten, tutkijoiden ja kokemusasiantuntijoiden yhteistyö.

## **10 Monikielisyys sosiaalityön käytännöissä, koulutuksessa ja tutkimuksessa / Linguistic diversity in social work practice, education, and research**

**Torstai 15.2.**

**Työryhmän tila: Pääatalo E222**

Languages of the working group: Finnish, Swedish and English

Organizers: Hanna Kara, Helsingin yliopisto ja Åbo Akademi

Eveliina Heino, Helsingin yliopisto ja Tampereen yliopisto

Camilla Nordberg, Åbo Akademi

FIN:

Sosiaalityö ja sosiaalityön tutkimus ovat monin tavoin kielen ja kielellisen ilmaisun ja kommunikoinnin lävistämiä. Kielierot ja monikielisyys sekä näihin linkittyvät kielelliset oikeudet ja kielellinen eriarvoisuus eivät kuitenkaan ole saaneet laajaa huomiota osakseen sosiaalityön tutkimuksessa ja koulutuksessa. Kielet nähdään usein neutraaleina välineinä sen sijaan, että niitä tarkasteltaisiin valtarakenteisiin kietoutuneina suhteina ja käytäntöinä. Yksi ratkaisu erikielisyteen ja kielelliseen saavutettavuuteen sosiaalityössä ja sosiaalipalveluissa on asioimistulkkaus, jonka edellyttämiä käytäntöjä ja erityisosaamista on sosiaalityön tutkimuksessa ja koulutuksessa toistaiseksi problematisoitu vähän. Moni- ja erikielisyys ovat läsnä myös sosiaalityön tutkimuksessa, liittyen esimerkiksi monikielisiin empiirisiin tutkimusasetelmiin ja -kohtaamisiin, aineiston ja käsitteiden kääntämiseen osana analyysia ja kirjoittamista sekä tutkimukseen osallistuneiden pääsyyn osallisiksi tutkimuksen tuloksista käytävään keskusteluun.

Toivotamme tervetulleiksi työryhmään sekä teoreettisia että empiirisiä puheenvuoroja, jotka käsittelevät monikielisyteen liittyviä kysymyksiä sosiaalityön käytännöissä, opetuksessa ja tutkimuksessa.

SVE:

Socialt arbete och forskning inom socialt arbete genomsyras på många sätt av språk och språkliga uttryck och kommunikation. Språklig mångfald och språkliga skillnader, och därmed sammanhängande språkliga rättigheter och ojämlikheter, har dock inte fått uppmärksamhet inom forskning och utbildning i socialt arbete. Språk ses ofta som neutrala eller mekaniska verktyg snarare än som relationer och praktiker som genomsyras av maktstrukturer. En lösning på flerspråkighet och språklig tillgänglighet inom socialt arbete och sociala tjänster är tolkade möten – men de metoder och specifika färdigheter som krävs för att samarbeta med tolkar har hittills fått lite uppmärksamhet inom forskning och utbildning i socialt arbete. Språklig mångfald förekommer i forskning om socialt arbete, till exempel inom ramen för flerspråkiga empiriska forskningsdesigner och flerspråkiga möten, översättning av datamaterial och begrepp, och för att ge forskningsdeltagarna tillträde till diskussionen om forskningsresultat.

Vi välkomnar både teoretiska och empiriska bidrag som på ett brett plan tar upp frågor om språklig mångfald i socialt arbete, utbildning och forskning.

EN:

Social work and social work research are in many ways permeated by language and linguistic expression and communication. However, linguistic diversity and language differences, and the related linguistic rights and inequalities, have not received widespread attention in social work research and education. Languages are often seen as neutral or mechanical tools rather than as relations and practices imbued in power structures. One solution to multilingualism and linguistic accessibility in social work and social services is public service or community

interpreting – yet the practices and specific skills required for collaboration with public service interpreters have so far received modest attention in social work research and training. Linguistic diversity is present in social work research, for example in relation to multilingual empirical research designs and encounters, the translation of data and concepts as part of analysis and writing, and the access of research participants to the discussion over research findings.

We welcome both theoretical and empirical contributions that address issues of linguistic diversity in social work practice, education, and research.

## **10.1 Monikielisten tyttöjen osallisuus koulussa ja kaveriporukoissa**

*Anni-Maria Lassila*

Tarkastelen väitöskirjassani monikielisten tyttöjen osallisuutta koulussa ja koulun ulkopuolella. Tutkimukseni aineisto koostuu kahdesta osasta, joista ensimmäinen muodostuu 14 tytön, ja toinen 7 koulukuraattorin haastatteluista. Teemat käsittelevät sukupuolen ja etnisyyden kysymyksiä. Tutkimuskouluina on kuusi Helsingin yksityistä koulua.

Tutkimuksessani selvitän, minkälaisia merkityksiä osallisuudelle annetaan ja minkälaisista osatekijöistä osallisuus rakentuu tyttöjen puheessa. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, minkälaisena tyttöjen osallisuus näyttäytyy koulukuraattorin tulkitsemana. Selvitän koulukuraattoreiden mahdollisuuksia tukea tyttöjen osallisuutta koulussa tarkastelemalla tyttöjen ja koulukuraattoreiden puheen yhtäläisyyksiä ja eroja.

Tarkastelen aineistoani kerronnassa muodostetun sosiaalisen todellisuuden rakentamisen tavoista (Taylor 2010). Aineistoani analysoin diskursiivisen tutkimussuuntauksen positiointianalyysin keinoin (Harré & van Langenhove 1991), ja olen kiinnostunut siitä, millä tavoin tytöt neuvottelevat asemistaan niitä ottaen, kyseenalaistaen ja hyläten. Lisäksi tarkastelen sitä, miten koulukuraattorien puheessa tytöille annetaan positioita ammattilaisen roolissa.

Tyttöjen puheessa positiointi ja sen keinot ovat yhteydessä koulun toimintaympäristöön ja koulun ulkopuolelle sijoittuvaan toimintaympäristöön (ks. Gordon ym. 2000). Positiointi ja neuvottelun painoarvot vaihtelevat kontrolloidussa ympäristössä ja vapaammassa koulunulkopuolisessa ympäristössä. Positiointiin vaikuttaa lisäksi konteksti ja puheenaihe, kuten sukupuoli ja etnisyyden vertais- tai sukulaissuhteissa.

Tutkimuksen odotan lisäävän ymmärrystä monikielisten tyttöjen osallisuudesta ja siitä, minkälaisia keinoja koulukuraattorilla on tukea tyttöjen osallisuutta koulussa. Esityksessäni esitän alustavia tutkimustuloksia osallistumalla ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun tyttöjen pahoinvoinnin lisääntymisestä

## **10.2 Asiakastyötä asioimistulkin välityksellä - Näkökulmia lähitulkkauksen, etätulkkauksen ja pikatulkkauksen käyttöön sosiaalityössä**

*Anu Viljanmaa*

Yksi vaihtoehto mahdollistaa kielellinen saavutettavuus ja kielellinen tasa-arvo monikielisessä sosiaalityössä ja sosiaalipalveluissa on käyttää asioimistulkausta. Vaikka tulkki pyrkiiikin työssään olemaan mahdollisimman huomaamaton ja häiritsemättä tarpeettomasti keskustelun varsinaisten osapuolten välistä suoraa vuorovaikutusta, poikkeaa

tulkattu viestintä aina pakostakin yksikielisestä viestinnästä. Osallisena viestintätilanteessa on tällöin myös ulkopuolinen ns. kolmas henkilö, jonka kautta sanalliset viestit kiertävät. Tulkkaus vaikuttaa myös vuorovaikutukseen läsnäolijoiden välillä.

Asioimistulkkaus voidaan toteuttaa etukäteen varattavana läsnäolotulkkauksena tai etukäteen varattavana puhelin- tai videotulkkauksena. Näiden lisäksi viime vuosina suositaan on kasvattanut myös ns. pikatulkkaus, jonka avulla etätulkin voi tavoittaa lähes välittömästi käyttöönsä erillisen applikaation avulla. Tulkin näkyvyys voi korostua tilanteissa, joissa tulkkaus järjestetään läsnäolotulkkauksena eli tulkki on fyysisesti läsnä samassa tilassa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kanssa. Puhelimen päässä vain ”äänenä” kuultava tulkki sen sijaan saattaa vuorovaikutustilanteessa helposti unohtua. Toisaalta myös tulkattu vuorovaikutus paikan päällä voi olla niin sujuvaa ja luontevaa, että tulkkaus lähes unohtuu, ja pikatulkkauksella tavoitettu tulkki puolestaan joutua kysymään tarkentavia kysymyksiä useammin ja viestintä siten muodostua katkonaiseksi.

Puheenvuorossa tarkastellaan tulkin välityksellä tehtävän monikielisen sosiaalityön erityispiirteitä ja asioimistulkkaukseen liittyviä konkreettisia käytänteitä ensisijaisesti sosiaalityöntekijöiden kokemusten ja näkemysten, mutta täydentävästi myös tulkkien kokemusten pohjalta. Laadullisen tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu 13 sosiaalityöntekijän ja 21 asioimistulkin teemahaastattelusta. Esityksessä tarkastellaan, minkälaisiin sosiaalityön asiakastilanteisiin etä- tai pikatulkkaus koetaan sopivaksi vaihtoehdoksi, ja missä tilanteissa puolestaan läsnäolotulkkaus ja tulkin fyysinen läsnäolo koetaan paremmaksi vaihtoehdoksi. Myös sosiaalityöntekijän ja tulkin väliseen yhteistyöhön vaikuttavia tekijöitä tarkastellaan soveltuvin osin.

### **10.3 Sosiaalityöntekijöiden kuvaukset luottamuksen rakentumisesta vieraskielisten asiakkaiden kanssa lastensuojelun sosiaalityössä**

*Eveliina Heino & Hanna Kara*

Tarkastelemme esityksessä luottamuksen keskeisiä tekijöitä ja rakentumista vieraskielisten asiakkaiden kanssa lastensuojelun sosiaalityössä. Vieraskielisillä viittaamme jollakin muulla kielellä kuin suomeksi tai ruotsiksi asioiviin asiakkaisiin. Aikaisemman tutkimuksen mukaan vieraskielisten asiakkaiden on vaikea luottaa sosiaali- ja terveystalouteihin. Muualla Pohjoismaissa tehdyn tutkimuksen mukaan vähemmistöihin kuuluvat vanhemmat eivät luota lastensuojelun sosiaalityöhön vaan päinvastoin kokevat pelkoa sitä kohtaan.

Tässä tutkimuksessa aineistona toimii 29 sosiaalityöntekijän vastaukset laadulliseen kyselyyn, joka toteutettiin keväällä 2022. Vastaajat työskentelivät lapsi- ja perhepalveluiden tai lastensuojelun sosiaalityössä eri puolilla Suomea. Aineisto on analysoitu temaattisen analyysin avulla.

Aineistosta jäsentyy monia konkreettisia kieleen liittyviä kysymyksiä sekä kielen kytkeytyminen laajemmin asiakkaiden ja työntekijöiden erilaisiin positioihin lastensuojelun sosiaalityössä. Erittelemme analyysimme pohjalta aineistosta luottamuksen kohteita, luottamusta haastavia tekijöitä sekä sosiaalityöntekijöiden käyttämiä tapoja rakentaa luottamusta kohtaamisissa ja vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa.



## **10.4 Migrants' relational experiences with the welfare state at the street level: A focus on the role of language**

*Camilla Nordberg & Anna Simola*

While previous research has highlighted the significant role of language in conditioning migrants' access to key institutions of the welfare state, the question of how individual migrants experience linguistic disadvantage has been less in focus. Drawing on a relational approach, the article moves beyond the idea of language barriers as a static structure of (in)equality or a matter of individual shortcomings. It demonstrates how language policies and language ideologies, and their entanglements with more general trends in welfare policies and ideologies, shape migrants' relational experiences with the welfare states and their representatives, and what are the implications of such interactions - or lack of interaction. Empirically, it builds on qualitative data collected in Belgium and Finland, showing how language barriers and discrimination can result in Kafkaesque administrative processes that produce both material and emotional hardship for migrants in these national contexts.

## 11 Oikeudet ja lainsäädäntö sosiaalityössä ja sosiaalityön tutkimuksessa / Rights and Legislation in Social Work and Social Work Research

**Torstai 15. ja perjantai 16.2.**

**Työryhmän tila: Päätalo A4**

Työryhmän kielet: suomi ja englanti

Työryhmän vetäjät: Jenni Repo, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto

Heikki Ranta, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto

FIN:

”Oikeus on liian tärkeä asia jätettäväksi vain lainoppineille ja sivuutettavaksi yhteiskuntatieteissä.” (Kaijus Ervasti, 2022)

Sosiaalityöhön kuuluvat olennaisena osana kysymykset oikeudesta ja oikeudenmukaisuudesta – sosiaalityön ajatellaankin olevan konkreettista ihmisoikeustyötä. Sosiaalityön käytännössä ja tutkimuksessa oikeuksien ja lainsäädännön pohtiminen onkin yksi luontaisista näkökulmista kohdattuihin ilmiöihin, ongelmiin ja muutoksiin. Erilaiset yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat yleiseen ilmapiiriin ja muokkaavat myös lainsäädäntöä. Nämä muutokset puolestaan vaikuttavat sosiaalityön tekemiseen, sen reunaehtoihin sekä asiakkaiden oikeuksiin ja niiden toteutumiseen. Onkin tärkeää pysähtyä pohtimaan sitä, millaisia näkökulmia erilaiset oikeuksiin ja lainsäädäntöön liittyvät muutokset ja kehityskulut tuovat sosiaalityön tutkimuksen keskusteluihin sekä sosiaalityön käytäntöön ja vaikutuksiin.

Työryhmässä tarkastellaan oikeudellisia ja lainsäädännöllisiä näkökulmia sekä sosiaalityön tutkimuksessa että sen käytännöissä. Viime aikoina on enenevässä määrin puhuttu esimerkiksi yhteiskunnallisesta oikeustutkimuksesta ja/tai sosio-legaalista tutkimuksesta, joka yhdistää oikeustieteellistä ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Ryhmän yhtenä tavoitteena onkin luoda tilaa keskustelulle siitä, miten oikeuksiin ja lainsäädäntöön liittyviä teemoja voidaan tarkastella sosiaalityön tutkimuksen keinoin. Toiseksi ollaan kiinnostuneita siitä, miten ja millaisia sosiaalityöntekijöihin, sosiaalityön asiakkaisiin ja käytäntöihin liittyviä oikeudellisia ja lainsäädännöllisiä näkökulmia on tarkasteltu tai olisi tärkeää tarkastella sosiaalityön tutkimuksessa.

Työryhmään kutsutaan papereita esimerkiksi seuraavista teemoista: oikeuksien toteutuminen ja oikeusturva, lainsäädäntö vaikuttamisen ja vaikuttavuuden keinona, muuttuvien toimintaympäristöjen vaikutukset oikeuksiin ja oikeuksien toteutumiseen (esim. pandemia, hyvinvointialuemuutos, lastensuojelun asiakasmitoitus ja muut lainsäädännölliset muutokset). Lisäksi ryhmään voi tuoda menetelmiin ja tutkimuksellisiin lähestymistapoihin liittyviä esityksiä esimerkiksi yhteiskunnallisen lainsäädäntötutkimuksen näkökulmasta.

EN:

“Justice is too important a matter to be left only to legal scholars and ignored in the social sciences.” (Kaijus Ervasti, 2022)

Questions of justice and rights are an integral part of social work which is thought to be concrete human rights work. In the practice and research of social work, reflection on rights and legislation has been one of the intrinsic perspectives on the phenomena, problems and changes encountered. Various social changes are reflected in the general atmosphere and also shape the legislation. These changes, in turn, affect social work practice, its boundaries and the rights of the clients. It is therefore important to reflect on the perspectives that different changes and developments in rights and legislation bring to practice and to the discussions of social work research.

The working group examines legal and legislative perspectives in both social work research and its practices. Recently, there have been discussions of, for example, socio-legal research that combines legal and social science research. One of the group's goals is to create space for discussion on how themes related to rights and legislation can be examined through social work research. Secondly, there is an interest in how and what legal and regulatory aspects related to social workers, social work clients and practices have been or would be important to study in social work research.

The working group invites papers on, for example, the following themes: the realization of rights and legal protection, legislation as a mean of creating effectiveness, the impact of changing environments on rights and the realization of rights (e.g., the pandemic, transition into welfare services counties and legislative changes). In addition, papers related to methods and research approaches can be brought into the group, for example, from the viewpoint of socio-legal research. The languages used in the group are Finnish and English.

## **11.1 Sosiaali- ja terveystalveluiden relationaalinen saavutettavuus**

*Heidi Vanjusov, Anna Mäki-Petäjä-Leinonen, Sanna Mustasaari & Mira Larduet*

Vanjusovin aiemmassa tutkimuksessa on tarkasteltu päihdepalveluiden saavutettavuutta ja Mäki-Petäjä-Leinonen on ollut kiinnostunut ikääntyneiden relationaalisesta autonomiasta. Useisiin erilaisiin tutkimushankkeisiin keräämämme tutkimusaineiston pohjalta olemme päätyneet tarkastelemaan sosiaali- ja terveystalveluiden saavutettavuutta yksilöiden relaatioiden merkityksen kautta. Tarkastelemiamme asiakasryhmiä yhdistää haavoittuvuus ja vaikeudet saada tarvitsemiaan palveluita heikentyneen toimintakyvyn vuoksi. Tarkoituksenamme ei ole vertailla asiakasryhmiä, vaan tuoda esiin yhdistäviä tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa palveluiden saatavuuteen. Tutkimuskysymyksemme on: miten yksilön suhteet vaikuttavat sosiaali- ja terveystalveluiden saatavuuteen?

Tässä tutkimuksessa tarkoitamme saavutettavuudella kenen tahansa mahdollisuutta päästä sosiaali- ja terveystalveluihin fyysisistä, henkisistä, taloudellisista tai muista henkilökohtaisista rajoituksista huolimatta. Yhtäältä kyse on yhdenvertaisuudesta ja toisaalta julkisten varojen tehokkaasta käytöstä. Palveluita voi olla saatavilla, mutta se ei välttämättä tarkoita, että ne olisivat kaikkien niitä tarvitsevien saavutettavissa. Mahdolliset esteet heikentävät palveluiden järjestämisen ja tuottamisen tehokkuutta. Emme voi saada täyttä hyötyä sosiaali- ja terveystalveluista haluamallamme tavalla, jos palveluita tarvitsevat yksilöt eivät tosiasiallisesti pääse palveluiden piiriin. Saavutettavuus onkin yksi merkittävä sosiaali- ja terveystalveluiden vaikuttavuuden mittari.

Sosiaali- ja terveystalveluiden ja yksilön tarpeiden kohtaannon välillä voi olla useita erilaisia haasteita. Potentiaalinen asiakas ei ehkä pysty ymmärtämään omaa tilannettaan ja erilaisia tarpeitaan. Hän ei välttämättä edes ymmärrä tarvitsevansa apua ollenkaan. Voi myös olla, ettei hän pysty ottamaan selvää oikeuksistaan ja mahdollisista palveluista, jotka voisivat auttaa häntä. Väitämme, että yksilön sosiaalisilla suhteilla eli relaatioilla on merkittävä vaikutus saavutettavuuteen. Yksilö voi tarvita muiden tukea hahmottaakseen omat tarpeensa, saadaikseen ja ymmärtääkseen palveluista riittävästi tietoa, hakeutuakseen palveluihin sekä huolehtiaikseen omien oikeuksiensa toteutumisesta. Relaatiot voivat toteutua läheisten ihmisuhteiden, vertaistuen, vapaaehtoistyön tai ammattimaisen avun kautta. Joka tapauksessa yksilön sosiaalisilla suhteilla on positiivinen vaikutus palveluiden saavutettavuuteen, mutta samalla se tarkoittaa, että yksinäisten ihmisten voi olla vaikeampaa saavuttaa tarvitsemansa palvelut ja saada oikeutensa toteutetuksi. Jotta järjestelmämme toimisi yhdenvertaisuutta kunnioittaen, tämä tulisi huomioida palveluita järjestettäessä.

## 11.2 Huostaanottopäätöksenteko lainvalmistelussa – juridiikkaa, asiantuntijuutta vai riitelyä?

*Essi Julin & Timo Harrikari*

Abstrakti perustuu käsikirjoitusluonnokseen, jota on kirjoitettu osana STN-rahoitteista SILE-tutkimushanketta. Konsortiotutkimushankkeen lastensuojelun työpaketissa tutkitaan lastensuojelun piirissä olevien lasten ja nuorten asemaa ja osallisuutta lainvalmistelussa.

Suomalainen lastensuojelujärjestelmä kuvautuu perhe- ja palveluorientoituneeksi järjestelmäksi, jossa myös lapsen yksilöoikeuksille on annettu enenevässä määrin tilaa viime vuosien aikana. Lastensuojelu ja lapsen sijoittaminen asettuvat osaksi sosiaalipalveluiden jatkumoa, ja asiantuntijoita käytetään paljon päätöksenteon tukena.

Voimassa olevan Lastensuojelulain (417/2007) valmistelun tavoitteena on ollut yksilöoikeuksien vahvistaminen, joten erityisesti oikeusturvakysymyksiä on korostettu. Hallituksen esityksessä ehdotettiin, että päätöksenteko vastentahtoisissa huostaanotoissa siirtyisi kunnan sosiaalihuollosta vastaavalta toimielimeltä hallinto-oikeuksiin. Myös vaihtoehtoisia valmistelun aikana nousseita päätöksentekotahoja on käsitelty hallituksen esityksessä. Demokraattinen lainvalmistelu edellyttää diskurssien ja neuvottelujen käymistä. Mahdollisia valmistelun aikana esiin nousevia intressiristiriitoja pyritään ratkaisemaan kompromissein. Intressit voivat olla muodollisten ryhmien tai epämuodollisempien rakennelmien ajamia asioita, joiden kautta pyritään vaikuttamaan politiikkaan.

Empiirisessä tarkastelussa aineistona ovat eri valiokunnille annetut asiantuntijalausunnot Lastensuojelulakia valmisteltaessa. Aineistoa on lähestytty diskurssianalyttisesti ja analyysin avulla selvitetään, millaista kuvaa huostaanotosta ja sen päätöksenteosta asiantuntijat lausunnoissaan rakentavat sekä millaisia intressejä lausunnonantajilla on. Aineistosta piirtyy kolmenlaisia diskursseja.

Oikeusturvadiskurssissa huostaanottopäätöksenteko piirtyy juridiseksi toimenpiteeksi. Päätöksentekotahon valintaa perustellaan asianosaisten eli lapsen ja perheenjäsenten oikeusturvalla, joka toteutuisi puolueettomassa ja riippumattomassa käsittelyssä, jossa huostaanoton valmistelu ja päätöksenteko on eriytetty toisistaan. Asiantuntijadiskurssissa huostaanottopäätöksenteko kuvautuu asiaksi, joka edellyttäisi sosiaalityön ja lastensuojelun sekä lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntemusta. Päätöksenteossa pitäisi huomioida lapsen tilanne kokonaisvaltaisesti eikä sen siten pitäisi olla vain juristien vallassa. Menettelytapadiskurssissa kuva huostaanotosta piirtyy asiakkaan ja viranhaltijoiden välisenä riita-asiana, joka edellyttäisi päätöksenteon tapahtuvan siviilioikeudellisessa menettelyssä. Diskurssissa korostetaan olemassa olevan järjestelmän toimimattomuutta sekä asiakasnäkökulmaa.

Lakiin hyväksyttiin esitys hallinto-oikeudesta ensiasteen päätöksentekijänä vastentahtoisissa huostaanotoissa ja asiaa perusteltiin oikeusturvanäkökohdilla. Asiantuntijuusdiskurssi on kuitenkin saanut paljon painoarvoa valmistelun aikana. Seudullisen moniammatillisen asiantuntijaelimen perustaminen on jätetty vaihtoehdoksi lakiin, mikäli hallinto-oikeuskäsittely osoittautuisi käytännössä ongelmalliseksi. Myös menettelytapoja on pyritty huomioimaan laissa.

### **11.3 Tulkintaa ohjaavien välitason rutiinien ja standardien ongelmasta: esimerkkinä vauvojen ja vanhempien yhteydenpito lastensuojelussa**

*Tarja Pösö*

Lainsäädäntö on yksi yksilöä koskevien ratkaisujen määrittäjä lastensuojelussa. Lainsäädännön ja asiakkaiden yksilöllisen tilanteen yhteensovittamiseksi tehtävää (sosiaali)työtä on käsitteellisesti kuvattu mm. harkintana ja katutason byrokraatiatyönä. Harkinnan käyttö on vaativaa ja siksi harkintaa helpottamaan kehittyi erilaisia rutiineja. Ammattilaisten käytännöissä kehittyvien rutiinien rinnalla on myös muunlaisia rutiineja ohjaamassa yksittäisissä tilanteissa tehtäviä ratkaisuja. Ne voivat olla varsin huomaamattomia ja kyseenalaistamattomia vakiinnuttaessaan tulkintoja siitä, ”mitä laissa sanotaan” ja miten ”lain mukaan” tulee yksilötilanteissa toimia. Välitason rutiineista tulee standardeja, joiden mukaan toimitaan. Tässä esityksessä tarkastellaan yhden lastensuojelulakiin liittyvän esimerkin pohjalta tulkinnallisia ja ohjaavia rutiineja ja niiden tunnistamisen tärkeyttä.

Esitys pohjautuu 15 haastatteluun, joita on tehty huostaanotettujen vauvojen oikeuksien vahvistamaan pyrkivässä kehittämishankkeessa. Haastateltavat ovat sosiaalityöntekijöitä, perhehoitajia, kehittäjiä ja muissa lastensuojelun tehtävissä toimivia. Riippumatta haastateltavien asemasta lastensuojelun kentällä haastatteluissa toistuu näkemys tilanteista, joissa lastensuojelulaki ja/tai sen tulkinta sivuuttavat vauvojen oikeuksia. Esityksessä keskitytään yhteen teemaan: vauvojen huostaanoton aikaiseen yhteydenpitoon läheisiinsä ja sen määrittelemiseksi vakiintuneisiin rutiineihin ja tapaamisten tiheyden standardeihin. Haastateltavat puhuivat yhdenmukaisesta tiiviystulkinnasta, jossa lastensuojelulain perusteella yhteydenpidon tiiviyyttä on konkretisoitu. Tulkinnan tekijöitä ovat tässä aineistossa muut – ”kouluttajat”, ”kuntien lakihenkilöt”, ”esihenkilöt” tai ”tietynlaiset sosiaalityöntekijät”. Nuo muiden luomat ohjeistavat rutiinit määrittävät vauvan tapaamisten tiheyden siinä määrin tiukasti, että haastateltavien on vaikeaa tai mahdotonta muuttaa tiheyttä, vaikka omasta paikasta katsottuna tiheys on vauvan oikeuksien ja yksilöllisen tilanteen kannalta ongelmallista.

Tapaamisten tiheyttä tarkasti ohjeistavan standardin syntypisteen tai tulkintojen ylläpitomekanismin jäljittäminen ei ole helppoa, mutta selvää on, että aineistossa esiintyvällä tarkkuudella ne eivät ole luettavissa lastensuojelulaista, sen taustatöistä tai lain pohjalta tehdyistä yleisistä ohjeistuksista. Siksi tämänkaltaisten välitason tulkinnallisten ja ohjaavien rutiinien ja standardien tunnistaminen, sanottaminen ja käsitteellistäminen osana sosio-legaalista lastensuojelun tarkastelua on välttämätöntä, koska ne voivat rajoittaa merkittävästi asiakkaiden yksilöllisiä oikeuksia. Niiden tunnistamista tarvitaan myös niihin vaikuttamisen ja niiden muuttamisen mahdollistamiseksi, koska ratkaisuksi ei riitä, että ”pyritään muuttamaan lainsäädäntöä”

### **11.4 ”Pysyvyyden” rooli Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen lastensuojelullista adoptiota koskevissa ratkaisuissa**

*Petra Järvinen*

Pysyvyyden saavuttaminen voidaan nähdä tavoitteena niille lapsille, jotka eivät syystä tai toisesta voi elää biologisen perheensä kanssa. Aiemman pysyvyyttä käsittelevän tutkimuksen perusteella ”pysyvyys” (permanency) voidaan ymmärtää kolmitahoisena käsitteenä koostuen oikeudellisen pysyvyyden (legal), paikkaan ja kasvuolosuhteisiin liittyvän pysyvyyden (residential) sekä ihmissuhteisiin liittyvän pysyvyyden (relational) osa-alueista. Nämä kolme

osa-aluetta tulee huomioida sekä suunniteltaessa että toteutettaessa lastensuojelullisia toimenpiteitä.

Eri valtioiden lastensuojelujärjestelmiä tarkasteltaessa on mahdollista havaita erilaisia käsityksiä ”pysyvyydestä” ja sen saamasta roolista osana lastensuojelua ja sen tavoitteita. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59–60/1991) 3.1 artiklan mukaan lapsella on oikeus saada etunsa ensisijaisesti huomioon otetuksi kaikessa häntä koskevassa päätöksenteossa. Sopimuksen artikla 21 puolestaan nostaa adoptioasioissa lapsen edun määräävään asemaan (vrt. engl. primary ja paramount). Vaikka pysyvyys kietoutuukin yhteen lapsen edun toteutumisen kanssa, ”pysyvyys” ei lapsen edusta poiketen kuitenkaan ole lapsen oikeus.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on oikeustieteellisen tutkimuksen keinoin selvittää, millainen rooli ”pysyvyydellä” on havaittavissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) lastensuojelullisia adoptioita koskevissa ratkaisuissa. Vaikka Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (SopS 18–19/1990, EIS) ei nimenomaisesti lapsen oikeuksiin liittyvää sääntelyä olekaan, voi EIT:n toimivallan perusteella EIS:n todeta olevan LOS:sta tehokkaampi ihmisoikeusinstrumentti lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta. EIT myös soveltaa aktiivisesti, joskaan ei systemaattisesti, lapsen oikeuksien sopimusta osana päätöksentekoaan.

Tutkimuksen tutkimuskysymykseksi nousee, millaisen roolin ”pysyvyys” on saanut EIT:n lastensuojelullista adoptiota koskevissa ratkaisuissa, ja kuinka sitä on punnittu suhteessa muihin ihmisoikeuksiin, kuten lapsen edun ensisijaisuuteen (LOS 3.1 artikla) sekä perhe-elämän suojaan (EIS 8 artikla).

EIT:n ratkaisuiden analysoinnin tarkoituksena on selvittää, mitä ”pysyvyys” lastensuojelullisen adoption kontekstissa oikeudellisesti tarkasteltuna tarkoittaa, ja voiko ”pysyvyyden” nähdä ratkaisuiden valossa lapsen oikeutena tai oikeusperiaatteena. Vastatakseni asetettuihin kysymyksiin rakennan ensin pysyvyyttä käsittelevän tutkimuskirjallisuuden avulla viitekehyksen käsitteen ympärille. Analysoin EIT:n ratkaisuja tämän rakentamani viitekehyksen kautta havaitakseni, miten pysyvyyttä punnitaan suhteessa muihin lapsen ja vanhempien oikeuksiin.

## **11.5 Hyvinvoinnin ulottuvuudet lapsen edun tulkinnan apuna yhteiskunnallisessa oikeustutkimuksessa**

*Saara Tuulari*

Oikeustieteen tutkimusmenetelmät on perinteisesti jaettu lainopillisiin ja empiirisiin metodeihin. Yhteiskunnallisessa oikeustutkimuksessa käsitellään usein kysymyksiä, joihin on mahdotonta vastata tyhjentävästi pelkän perinteisen lainopillisen tutkimuksen keinoin ja joiden tutkimisessa tarvitaan siksi myös empiirisiä menetelmiä. Oma väitöstutkimukseni sijoittuu hyvinvointioikeuden alaan, ja tutkimusmetodini perustuu yhteiskuntatieteelliseen hyvinvointitutkimukseen. Lähestyn sekä lainopillista että empiiristä tutkimusaineistoa saman hyvinvointiteoreettisen lähtökohdan kautta.

Tutkimukseni kohteena on lapsen etu taloudellisen edunvalvonnan kontekstissa. Lapsen etua määritellään usein oikeusperustaisesti siten, että lapsen edun voidaan katsoa toteutuvan, kun lapsen kaikki oikeudet toteutuvat. Oikeusperustaisen määrittelyn rinnalle nostan Erik Allardtin hyvinvointiteorian, jossa yksilön kokonaisvaltaista hyvinvointia hahmotetaan hyvinvoinnin erilaisten ulottuvuuksien kautta. Having, loving ja being ovat Allardtin teorian mukaisia hyvinvoinnin ulottuvuuksia, joita on myöhemmin täydennetty vielä osallisuutta ja

toimijuutta korostavalla doing-ulottuvuudella (mm. Amartya Sen, Martha Nussbaum). Näiden neljän ulottuvuuden sisältöä täsmennän ns. 3X10D-elämäntilannemittarilla, joka on kehitetty yhdessä lasten ja nuorten kanssa moniammatillisen työskentelyn välineeksi (Sakari Kainulainen ym.).

Tutkin, miten hyvinvoinnin ulottuvuudet ilmenevät sekä lainopillisessa että empiirisessä aineistossa. Empiirisen aineiston (oikeustapaukset ja kyselytutkimus) analysointi on tällä hetkellä vielä kesken, ja tarkoitukseni onkin esitellä lainopillisen aineiston analyysin tuloksia. Lainopillinen aineisto sisältää seuraavat sopimukset ja säädökset: YK:n lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59– 60/1991), holhoustoimilaki (442/1999), laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983), lastensuojelulaki (417/2007) ja elatuslaki (704/1975).

Aineistoanalyysissa vertaan, miten hyvinvoinnin ulottuvuudet painottuvat eri sääntelykokonaisuuksissa. Vertailun tarkoituksena on sekä tuoda esiin lainsäädännössä esiintyviä mahdollisia puutteita että korostaa lapsen edun kokonaisvaltaisen tulkinnan merkitystä. Hyvinvoinnin ulottuvuuksiin perustuvaa tulkinta-apua voitaisiin nähdäkseni hyödyntää sosiaalityön käytännön soveltamistilanteissa lapsen edun tulkinnan lisäksi myös mm. asiakkaan edun tulkinnassa.

## **11.6 Lastensuojelun laitoshuollon markkinoistuminen lainsäädännössä ja viranomaisasiakirjoissa**

*Heikki Ranta*

Suomessa lastensuojelun laitoshoido on siirtynyt pääosin yksityisten toimijoiden tuottamaksi. Tässä tutkimuksessa analysoitiin kuvauksia yksityisestä laitoshoidosta ja markkinoistumisesta lainsäädännössä sekä viranomaisasiakirjoissa vuosina 1980–2020, käyttäen Richard Scottin instituutioiden pilariteoriaa. Yleisesti ottaen yksityisiä tuottajia ja markkinoistumista käsiteltiin asiakirjoissa niukasti. 1980- ja 1990-luvuilla tapahtuneet muutokset regulatiivisella pilarilla mahdollistivat myöhemmän markkinoistumisen, korostaen aluksi julkisen ja kolmannen sektorin roolia. Tarkastelun lopulla lainsäädännössä korostettiin julkisen tuotannon turvaamista. Analyysin edetessä ajallisesti asiakirjoissa nousi aikaisempaa enemmän esille yrittäjäyys ja ammattimaistuminen. Kuvauksissa havaittiin institutionaalista jatkuvuutta, jossa korostui yksityisen laitoshoidon rooli julkisen tuotannon täydentäjänä ja erityispalveluiden tuottajana. Asiakirjat kuvasivat yksityistä laitoshoidoa ristiriitaisesti, korostaen markkinoistumisen riskejä, mutta myös kolmannen sektorin ainutlaatuisuutta, yrittäjäyyttä ja ammattimaistumista. Analyysin valossa ei havaittu tavoitetta ulkoistaa laitoshoido lähes täysin. Tämä voi heijastaa kansallisen tason keskustelujen ja linjausten tehottomuutta, korostaen tarvetta tutkia paikallistason asiakirjoja ja keskusteluja.

## **11.7 Epäkohtien tunnistaminen lastensuojelulaitoksissa: tiedon kanssa työskentely laillisuusvalvojen näkökulmasta**

*Jenni Repo*

Lastensuojelulaitoksissa tapahtuneet ja tapahtuvat kaltoinkohtelu sekä sijoitettujen lasten oikeuksia rikkovat käytännöt ovat tunnistettu ongelma niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin, minkä vuoksi kysymys siitä, miten sijaishuollon epäkohtia tunnistetaan ja kyseisiä instituutioita valvotaan, on tärkeä. Laitoskontekstissa tapahtuvaan sijaishuoltoon liittyy erityispiirteitä, jotka juontuvat sen luonteesta julkisena kotina – lastensuojelulaitokset sijaitsevat julkisen järjestelmän ja henkilökohtaisen elämän kohtaamispaikassa eli ne ovat

samanaikaisesti lasten elinympäristöjä sekä ammatillisen ja instituutionaalisen toiminnan kenttiä. Tämän vuoksi erityisesti laillisuusvalvonnalle asettuu erityisiä ehtoja ja haasteita, jotka liittyvät monimutkaisen ja moninäkökulmaisen laitosarjen käytäntöjen arviointiin lakinäkökulmasta käsin.

Esitys pohjautuu tutkimukseen, jossa tarkasteltiin laillisuusvalvojien haastatteluaineistoon (n=11) ja tarkastuspöytäkirjoihin (n=16) pohjaten sitä, miten valvojat kuvaavat heidän tekemiään tarkastuksia lastensuojelulaitoksiin. Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä toimii tietotyön käsite, jolla tarkoitetaan epäkohtien tunnistamiseen tähtäävää prosessia, jossa valvojat työskentelevät erilaisten tiedon muotojen kanssa ja arvioivat sen merkittävyyttä ja luotettavuutta suhteessa heidän institutionaaliseen tehtäväänsä laillisuusvalvojina. Tulokset osoittivat, että valvojat keräävät tietoa useista eri lähteistä, kuten asiakirjoista, haastatteleamalla lapsia sekä tekemällä erilaisia havaintoja, tavoitteenaan ymmärtää millaisia käytäntöjä tarkastettavassa laitoksessa on ja mitä siellä ”oikeasti tapahtuu”. Tietoa ja sen merkitystä valvojat puolestaan arvioivat vertaamalla sitä lainsäädäntöön sekä heidän valvontatehtäväänsä ja varmistavat tiedon luotettavuutta tarkastelemalla eri tiedon muotoja ja tietolähteitä kokonaisuutena ja vertailemalla niitä toisiinsa. Tulosten perusteella valvojat tunnistavat tiedon merkittävyyteen ja luotettavuuteen liittyviä riskejä, jotka vaikuttavat siihen, miten hyvin epäkohtia on mahdollista tunnistaa ja miten niihin voidaan reagoida. Tämän vuoksi se, kuinka hyvin tietotyö pystytään tekemään, vaikuttaa siihen, kuinka toimivaa valvontaa on ja millaisia vaikutuksia sillä voidaan saada aikaan. Toisaalta valvojen institutionaalinen tehtävä ja tavoite arvioida laitoksia ja niiden käytäntöjä oikeusnäkökulmasta voi jättää ulkopuolelle joitain sellaisia seikkoja, jotka saattavat olla merkityksellisiä sijoitetuille lapsille ja laitoksissa työskenteleville työntekijöille.

## **11.8 Vammaisen lapsen ja nuoren oikeus henkilökohtaiseen apuun? Henkilökohtaisen avun toteutuminen vammaissosiaalityön käytännöissä ja vaikutukset vammaisten lasten ja nuorten arjessa**

*Niina Gråsten, Johanna Korkeamäki, Eeva Nykänen & Merja Tarvainen*

Vammaissosiaalityö on lainsäädännön vahvasti ohjaamaa ihmis- ja perusoikeusherkkää työtä. Käytännön työtä tekevät sosiaalityöntekijät ovat ensiasteen päätöksentekijöinä tärkeitä lainsäädännön toimeenpanijoita myöntäessään palveluja, joiden tavoitteena oikeudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna on tukea vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumista ja edistää lainsäädännöllä tavoiteltuja vaikutuksia vammaisten henkilöiden asemaan yhteiskunnassa. Jos lainsäädännön tavoitteet tai vammaisten henkilöiden lainmukaiset oikeudet eivät tosiasiallisesti toteudu, jää sääntelyn yhteiskunnallinen vaikuttavuus aiottua vähäisemmäksi.

Voimassa olevan lainsäädännön tutkiminen oikeuden sisältä käsin ei vastaa kysymyksiin, toteutuvatko lain tavoitteet tai vammaisten henkilöiden lainmukaiset oikeudet tai saavutetaanko lailla tavoiteltuja vaikutuksia ihmisten arjessa tai ovatko palvelut tarpeenmukaisia. Näiden kysymysten selvittäminen vaatii yhteiskunnallista oikeustutkimusta, joka kääntää katseensa oikeuden sisältä myös sen ulkopuolelle ja käy vuoropuhelua muiden tieteenalojen kanssa.

Itä-Suomen yliopiston hyvinvointioikeuden keskuksen Vammaisuus ja ihmisarvo -hankkeen osatutkimuksessa tutkitaan henkilökohtaisen avun palvelua ja sen toteutumista ja vaikutuksia vammaisten lasten ja nuorten arjessa (Suomen Akatemia, päätösnumero: 304602). Yhteiskunnallisen oikeustutkimuksen alaan kuuluvassa tutkimuksessa henkilökohtaisen avun palvelua tutkitaan lainopillisen tarkastelun lisäksi vammaisten lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiansa kertomana. Empiirisenä aineistona ovat vammaisten lasten ja nuorten (n = 10)



sekä heidän vanhempiensa (n = 21) haastattelut. Tutkimme, miten lainsäädännön tavoitteet toteutuvat vammaisten lasten ja nuorten kohdalla. Analysoimme henkilökohtaista apua ja sen tarvetta kuvaavista aineisto-otteista, millaisia kokemuksia vammaisilla lapsilla ja nuorilla sekä heidän perheillään on oikeuksiensa toteutumisesta vammaispalveluiden asiakkaina. Kokemuksia peilataan voimassa olevaan vammaispalvelulakiin, joka painottaa vaikeavammaisen henkilön oikeutta tavanomaiseen elämään.

Voimassa oleva vammaispalvelulaki tuo subjektiivisia oikeuksia vaikeavammaisille ikään katsomatta. Palvelujen toteutuminen ei saa lainsäädännön perusteella myöskään olla sidoksissa esimerkiksi käytettävissä oleviin määrärahoihin. Henkilökohtaisen avun lainsäädäntö on kuitenkin monin paikoin ongelmallinen lasten ja nuorten näkökulmasta ja palvelun saaminen painottuikin vahvasti aikuisiin. Uusi, vuonna 2025 voimaan tuleva uusi vammaispalvelulaki tuo palveluun muutoksia sekä yleisestikin painottaa enemmän lasten ja nuorten näkökulmaa aikuisten palvelujen rinnalla. Tutkimuksemme tuottaa arvokasta tietoa uuden vammaispalvelulain toimeenpanoon vammaissosiaalityössä.

## **11.9 Kamppailu vammaispalvelulain soveltamisalasta**

*Pauli Rautiainen*

1980-luvulta periytyvää vammaispalvelulakia koettiin uudistaa läpi 2000-luvun. Uudistusta koskeva hallituksen esitys saatiin eduskuntaan vihdoinkin pääministeri Juha Sipilän hallituskaudella, jolloin se kuitenkin koplattiin sote-uudistukseen ja jätettiin hallituspuolueiden poliittisella päätöksellä käsittelemättä. Uusi yritys pääministeri Sanna Marinin hallituskaudella tuotti tulosta ja uusi vammaispalvelulaki säädettiin juuri ennen kevään 2023 eduskuntavaaleja. Vaalien jälkeen pääministeri Petteri Orpon hallitus sopi ohjelmassaan kuitenkin, että lain voimaantuloa lykätään ja lain soveltamisalaa tarkennetaan. Heti ensimmäisen syysistuntokauden alussa eduskunta päättikin lykätä lain voimaantuloa. Lain soveltamisalan tarkentamista koskeva lainvalmistelu on parhaillaan käynnissä. Käsitellen alustuksessani vammaispalvelulain soveltamisalaa koskevaa kamppailua. Pohdin samalla millaisena yhtäältä sosiaalihuolto-oikeudellisten lakien kokonaisuus ja toisaalta vammaissosiaalityön tehtäväkenttä näyttäytyy tuossa kamppailussa.

## **11.10 Oikeuksien toteutuminen ikääntyneiden sosiaali- ja terveyspalveluissa pandemia-aikana**

*Tyine Ylinen & Vera Ylinen*

Pandemia-aikana epävarmuuteen ja tietämättömyyteen liittyvät ylilyönnit ikääntyneihin kohdistuneissa rajoitustoimissa heikensivät asiakkaiden oikeusturvaa, kun elämän suojelemisen pyrkimys nousi niin keskeiseksi, ettei punnintaa muiden oikeuksien välillä tehty. Pandemian kuluessa tapahtunut tiedon lisääntyminen ja päätöksenteon reaktiivisuuden väheneminen eivät ulottuneet reaaliaikaisesti ikääntyneiden sosiaali- ja terveyspalveluiden käytäntöihin. Työntekijöiden jaksaminen oli monella tapaa koetuksella, kun työn luonne muuttui monella tapaa entistä raskaammaksi ja paluu entisiin käytäntöihin pitkittyi.

Kartoitimme vanhusten kanssa työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten näkemyksiä koronapandemian ja siihen liittyvien rajoitustoimien vaikutuksesta oman työn tekemiseen, työssä jaksamiseen sekä asiakkaiden oikeuksien toteutumiseen. Aineisto koostuu vanhusten kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ja osastonhoitajien fokusryhmähaastatteluista (yhteensä 4 haastattelua, yhteensä 15 haastateltavaa) syksyltä 2022

sekä kyselytutkimuksesta, joka toteutettiin keväällä-alkusyksyllä 2023 (vastaajat ovat vanhusten kanssa työskenteleviä sosiaali- ja terveydenalan ammattilaisia, n= 674).

Tutkimuksessamme vanhustyön ammattilaisten näkemyksistä heijastuu moninainen ja moninkertainen epäoikeudenmukaisuuden kokemus. Ammattietiikka on vahvasti keskiössä sosiaali- ja terveydenhuollon työssä, mutta pandemia-aikana sen mukaan toimiminen oli rajoitettua. Työntekijät näkivät asiakkaidensa oikeuksien toetutumisessa ongelmia, jotka linkittyvät myös oman työn hyvin tekemisen mahdollisuuksiin. Useat työntekijät joutuivat toimeenpanemaan epäeettiseksi koettuja toimenpiteitä ja nähtävissä on myös kokemus työntekijöiden omien oikeuksien polkemisesta. Tulostemme mukaan työssä jaksaminen on ollut pandemia-aikana koetuksella ja lisäksi myös epäluottamus pandemia-ajan poliittiseen päätöksentekoon näyttäytyy vahvalta. Esityksessämme pohdimme myös kaikkien edellä mainittujen asioiden mahdollista vaikutusta myös työntekijöiden työpaikan ja alanvaihtoaikaisiin.

## 12 Osallisuus, tieto ja valta sosiaalityössä

**Torstai 15.2. ja perjantai 16.2.**

**Työryhmän tila: Pääatalo A3**

Työryhmän kieli: suomi

Työryhmän vetäjät: Maija Mänttari-van der Kuip, Jyväskylän yliopisto

Marja Hekkala, Tampereen yliopisto

Anna-Maria Isola, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos ja Turun Yliopisto

Sanni Tiitinen, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Osallisuuden edistäminen on yksi keskeisimpiä sosiaalityötä ohjaavan lainsäädännön tavoitteita ja ammattieettisiä periaatteita. Osallisuus tarkoittaa esimerkiksi yhteyttä hyvinvoinnille välttämättömiin resursseihin (mm. asunto, ruoka, sosiaaliset suhteet), hyvinvointia tukevaa toimintaa (mm. nähdyksi tulemista, osallistumista, yhteisen hyvän luomista ja siitä nauttimista) sekä kokemusta kuulumisesta, arjen ennakoitavuudesta, omasta pystyvyydestä ja oman elämän merkityksellisyydestä. Näiden parissa työskentely on sosiaalityön ydintehtävä.

Osallisuuden edistämisestä on 2010-luvulta alkaen käytetty enenevässä määrin myös osallisuustyön käsitettä. 2020-luvun analyysit osallisuustyöstä korostavat sitä, että käytettävissä olevan vallan tunnistaminen ja vallan jakaminen ihmisille, joilla on etäisyyttä yhteiskunnalliseen valtaan, on osallisuustyön ydintehtävä. Valta puolestaan punoutuu tiedon kanssa yhteen niin, että esimerkiksi asiakkailta, osallistujilta, sosiaalityöntekijöillä ja tutkijoilla on eri määrä tietoa koskevaa valtaa (epistemic power) käytettävissään. Tämä tuo näkyväksi osallisuuden jännitteisyyden sosiaalityössä: osallisuus vaatii kumppanuutta ja vastavuoroisuutta, mutta asiakkaan rooli on usein kapea ja epäsuhtainen apua tarjoavan ammattilaisen tai tutkijan roolin kanssa.

Vaikka osallisuuden edistämistä pidetään sosiaalityön itsestään selvänä tehtävänä, on osallisuus jäänyt sosiaalityössä kuitenkin yllättävän epämääräiseksi. Työryhmä kutsuu tutkijoita ja sosiaalityöntekijöitä tarkastelemaan osallisuutta ja osallisuustyötä sosiaalityön ja sen tutkimuksen käsitteinä, käytäntöinä ja osallisuutta edistävinä oivalluksina. Esitys voi käsitellä esimerkiksi sitä, millaisia osallisuuden edistämisen areenoita sosiaalityössä ja sen tutkimuksessa on, mitä vaikutuksia tietoa koskevan vallan jakamisella asiakkaiden/osallistujien kanssa on sosiaalityön ja sen tutkimuksen käytäntöihin tai millaisia ovat ne käytännöt, joissa osallisuuden edistäminen on onnistunut erityisen hyvin.

### 12.1 Käyttäjälähtöinen ekosysteemin huomiointi – metapalvelu osallisuutta tukemassa?

*Anu-Riina Svenlin, Tiina Lehto-Lundén, Johanna Moilanen, Jacob Mickelsson, Henna Leino & Ulla Särkikangas*

Esityksemme tavoitteena on kuvata tekeillä olevan kartoittavan kirjallisuuskatsauksen pohjalta, mitä uutta metapalvelukäsite voi tuoda sosiaalipalveluiden kehittämiseen ja tutkimiseen. Tarkastelemme kirjallisuuskatsauksessa sellaisia perheille tarjottavia sosiaalipalveluita, joissa pyritään koordinoimaan useampia palveluita. Sosiaalipalveluissa metapalveluksi voitaisiin määritellä esimerkiksi palvelunohjaus, integroiva hoiva (integrated care), perhekeskeinen käytäntö (family-centered practice) ja hoivakoordinaatio (care-coordination).

Kirjallisuuskatsauksessa lähtökohtana ovat palvelumuodot, joita tarjotaan perheille, joilla on erityistä tukea ja palveluita tarvitseva lapsi. Käytännössä tämä tarkoittaa, että perheet

käyttävät ja tarvitsevat runsaasti ja pitkäkestoisesti sosiaali- ja terveystalvuuja. Palveluiden hallinta edellyttää perheiltä metatyötä kuten esimerkiksi monimuotoista tiedon etsintää sekä tiedon jakeluun ja ajanhallintaan liittyvää toimintaa. Palvelujärjestelmään liittyvien ongelmien tai haasteiden vuoksi vanhemmat voivat joutua ottamaan jopa esimiehen rooliin rinnastettavia tehtäviä itselleen palveluita saadakseen ja niitä käyttääkseen. Palvelujärjestelmän haasteita ovat mm. palveluntuottajien keskinäisen koordinoimnin ja tiedon siirron puutteet. Usein palveluiden koordinoiminen kuormittaa perheitä ja aiheuttaa arjen rytmien häiriintymistä.

Palvelututkimuksessa paljon palveluita käyttävän perheen tilannetta voidaan lähestyä kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin palvelujärjestelmä voidaan jäsentää käyttäjän näkökulmasta ja käyttäjän määrittelemänä. User-defined ecosystems (UDE) on käsite, jossa lähtökohtana ovat käyttäjän merkitykselliseksi kokemat palvelut, toimijat ja elementit sekä käyttäjän oma toiminta kohti tavoitetta, motiivia tai tietyllä elämäalueella. Haastavissa tilanteissa käyttäjälähtöinen ekosysteemi on kompleksinen ja yksilöllinen. Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että käyttäjälähtöisen ekosysteemin tunnistaminen ja tukeminen vahvistaa asiakkaan osallisuutta palveluissa. Toiseksi voidaan hyödyntää metapalvelun käsitettä. Kyse on palvelusta, joka koordinoi ja yhdistää muita palveluita toisiinsa, jotta ne tukisivat käyttäjän arkea ja hyvinvointia mahdollisimman tehokkaasti. Metapalvelun käsitettä ei ole juurikaan sovellettu julkisen sektorin palveluissa eikä sosiaali- ja terveydenhuollonpalveluiden kehittämisessä, vaikka muilta aloilta löytyy jo toimivia esimerkkejä metapalveluista.

Metapalvelun avulla voidaan tukea käyttäjälähtöisen ekosysteemin toimintaa, koska sen tehtävänä on ”orkestroida” ja integroida niitä palveluita, joita asiakas (perhe) tarvitsee. Yleensä tämä tehtävä jää palveluiden käyttäjälle, jolla ei haastavassa elämäntilanteessa ole välttämättä resursseja tehtävien suorittamiseen. Metapalveluilla on koordinoiva rooli, joka voi tarkoittaa niin tiedonkulun, palveluprosessien kuin palveluverkostojen koordinoimintaa.

## 12.2 Palveluista vetäytyminen nuorten aikuisten sosiaalityössä

*Sami Ylistö, Vesa Välimäki, Mia Tammelin, Crista Juutinen ja Henna Pirskanen*

Osallisuuden näkökulmasta sosiaalityön asiakasprosesseja suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä asiakkaan kanssa. Yhteistyö erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden kanssa ei ole aina ongelmaton ja asiakkuusprosessi voi katketa monesta eri syystä. Yhtenä syynä on se, että asiakas vetäytyy palveluista, jolla tarkoitamme sitä, että asiakas kieltäytyy tai katoaa palveluiden piiristä. Aiemmissa sosiaalityön tutkimuksissa tätä teemaa on käsitelty vain harvoin, vaikka sosiaalityön kentällä aihe on hyvin ajankohtainen. Tässä artikkelissa tarkastelemme nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen johtavia syitä ja sosiaalityön mahdollisuuksia vastata palveluista vetäytymisen aiheuttamiin haasteisiin. Lähestymme aihetta sekä nuorten aikuisten että sosiaalityöntekijöiden haastatteluiden avulla. Kysymme, mistä syystä nuoret vetäytyvät palveluista ja miten sosiaalityössä voidaan vastata sen aiheuttamiin haasteisiin? Aineistona on 24 nuoren aikuisen (18–29 v.) ja 21 nuorten parissa työskentelevän sosiaalialan ammattilaisen haastattelut. Aineisto on analysoitu sisällönanalyysin keinoin ja tuloksia on tulkittu osallisuuden teoreettisessa viitekehyksessä. Tutkimuksen tulokset auttavat hahmottamaan millä tavalla sosiaalipalveluista on mahdollista tehdä helpommin lähestyttäviä nuorille aikuisille.

## 12.3 Sosiaalityön ammattilaiset nuorten aikuisten osallisuutta edistämässä

*Maija Mänttari-van der Kuip, Sami Ylistö & Paula Vainikka*

Osallisuutta pidetään tärkeänä kaikessa sosiaalityössä ja sen edistämistä sosiaalityön keskeisenä tehtävänä. Osallisuuden ja sen edistämisen tulisi olla keskiössä myös nuorten aikuisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä, ohjaahan siihen niin lainsäädäntö kuin sosiaalialan ammattieettiset periaatteet. Tiedämme kuitenkin toistaiseksi varsin vähän siitä, mitä on se osallisuus mitä nuorten aikuisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä tavoitellaan ja miten sitä sosiaalityön käytännöissä konkreettisesti edistetään.

Syvennymmekin esitelmässämme osallisuuden edistämisen käytäntöihin nuorten aikuisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Tavoitteenamme on tarkastella: 1) miten ammattilaiset pyrkivät edistämään nuorten aikuisten osallisuutta asiakastyössä ja 2) millaisia työkäytäntöjä ja menetelmiä he käyttävät asiakkaiden osallisuuden edistämiseksi.

Tarkastelumme pohjautuu empiiriseen aineistoon, joka muodostuu nuorten aikuisten (18–29-vuotiaita) kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien ryhmämuotoisista teemahaastatteluista, joihin osallistui yhteensä 21 työntekijää. Ryhmähaastatteluaineiston analyysissä on hyödynnetty refleksiivistä temaattista analyysia (mm. Braun & Clarke 2021). Analyysia ohjaavana teoriana on sovellettu osallisuuden kehät-mallia (Salminen ym. 2021).

Salminen J., Lehtonen, P., Rikala, S., ym. (2021) Osallisuuden kehät: Näkökulmia hyvinvoinnin muotoutumiseen. *Focus Localis*, 49(3), 80–98.

Virginia Braun & Victoria Clarke (2021) One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology*, 18:3, 328-352, DOI: 10.1080/14780887.2020.1769238

## 12.4 Nuoret, neurokirjo ja osallisuus

*Minna Alin, Leena Leinonen, Anniina Kaittila, Riitta Vornanen, Siiri-Liisi Kraav & Merja Anis*

Neurokirjon nuoret ovat suuremmassa riskissä jäädä vaille osallistumisen mahdollisuuksia ja sitä kautta osallisuuden kokemuksia. Nuorten omat kyvyt sekä ympäristötekijät, esimerkiksi aikuisten tuki, käytettävät osallistumisen keinot ja palvelujärjestelmän tarjoama apu, vaikuttavat siihen, millaiset osallistumisen ja osallisuuden kokemuksen mahdollisuudet ovat.

Esityksessä tarkastelemme neurokirjon nuorten osallisuuden kokemuksiin vaikuttavia tekijöitä. Esityksemme keskeisenä käsitteenä on osallisuus, jolla tarkoitamme neurokirjon nuorten omia kokemuksia siitä, miten he a) kokevat tulevansa kuulluiksi ja nähdyiksi ja b) kokevat voivansa vaikuttaa omiin palveluihinsa tai olla osana omaa yhteisöä.

Tutkimusaineistomme koostuu neurokirjon nuorten yksilöhaastatteluista. Haastateltavat ovat iältään 15–18-vuotiaita, joilla on diagnosoitu neuropsykiatrinen häiriö. Haastatteluissa on käytetty apuna Ecomapia hahmottamaan visuaalisesti nuorten palveluiden kokonaisuutta. Tavoitteena on ollut kartoittaa nuorten kokemuksia palvelujärjestelmästä sekä saadun tuen tai hoidon sisällöstä ja järjestymisestä.

Tutkimusaineiston perusteella olemme alustavasti havainneet, miten nuorten osallistumiseen ja sitä kautta osallisuuteen vaikuttavat laajasti erilaiset ympäristötekijät. Tutkimuksessa tarkastelemme, 1) millaiset tekijät vaikuttavat neurokirjon nuorten osallisuuteen, 2) millaisia tekijöitä sosiaalityössä tulisi tunnistaa, jotta neurokirjon nuorten osallisuutta voitaisiin vahvistaa? Alustavien havaintojen perusteella osallisuuteen vaikuttavina tekijöinä esille tulevat nuorten yksilölliset piirteet, sosiaaliset verkostot ja ihmisten asenteet, palvelujärjestämä ja yhteiskunnan infrastuktuuri.

## **12.5 Osallisuutta valtaviirran laidalla – Haavoittuvassa asemassa olevien hyvinvointi ja osallisuus Päijät-Hämeessä**

*Tuula Carroll*

Päijät-Hämeessä vuonna 2021 toteutetun hyvinvointikyselyn vastaajissa olivat aliedustettuina nuoret, työttömät sekä matalasti koulutetut alueen asukkaat. Tiedon täydentämiseksi tehtiin uusi, kohdennettu hyvinvointikysely, jonka vastaajiksi näitä väestöryhmiä tavoiteltiin. Kysely toteutettiin palveluihin jalkautumalla ja sen avulla pyrittiin vastaamaan myös sosiaalihuoltolain velvoitteeseen seurata erityisen tuen tarpeessa olevien hyvinvointia.

Osallisuuden kokemusta selvitettiin THL:n kehittämän osallisuusindikaattorin avulla. Vastaajien osallisuuden todettiin odotetusti olevan heikompaa kuin muun väestön. Osallisuudessa on kuitenkin suurta vaihtelua eri palveluista tavoitettujen vastaajien välillä. Osallisuuden kokemus on vahvinta matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa ja heikointa mielenterveyskuntoutujille suunnatussa palvelussa. Aiempien tutkimusten tapaan osallisuuden kokemuksen havaittiin olevan myös suhteessa muiden hyvinvointiin vaikuttavien tekijöiden kanssa. Tyytyväisyys terveyteen ja ihmissuhteisiin, muutoksen toivominen psyykkiseen terveyteen, mielenterveyspalvelujen tarve, taloudellinen tilanne ja tulevaisuudenusko ovat kaikki yksinään suhteessa osallisuuden kokemuksen kanssa, mutta tekijöillä on myös yhteisvaikutus. Vastaajista on tunnistettavissa ryhmä, jolle on kasaantunut useita näihin tekijöihin liittyviä hyvinvoinnin vajeita ja joiden osallisuuden kokemus on erittäin heikko.

Osallisuutta haluttiin selvittää kohderyhmää osallistavasti, joten tulosten kanssa jalkauduttiin uudestaan palveluihin, joista aineisto oli kerätty. Työntekijöiltä ja palvelujen käyttäjiltä saatiin tästä työskentelytavasta hyvää palautetta. Jo pelkkä osallisuudesta puhuminen koettiin osallisuutta vahvistavaksi. Yhteisistä keskusteluista saatiin myös apua aineiston analysointiin.

Osallisuus on sosiaalihuoltolain keskeisiä käsitteitä ja sosiaalipalvelujen tavoitteena on osallisuuden edistäminen, mutta osallisuuden kokemusta eri palveluissa ei alueella ole aiemmin vastaavalla tavalla mitattu. Selvitys tuottikin monipuolista tietoa sellaisten alueen asukkaiden hyvinvoinnista ja osallisuudesta, jotka usein jäävät erilaisten kyselyjen ulkopuolelle. Myös kohdennetun kyselyn toteutustapa osoittautui menestyksekkääksi. Palveluihin jalkautumalla tavoitettiin väestöryhmiä, joita muutoin on vaikea tavoittaa.

Rakenteellinen sosiaalityö on asiakastyöhön perustuvan tiedon liittämistä osaksi laajempaa yhteiskunnallista kontekstia. Asiakkaat ja palvelujen tuottajat ovat tärkeitä rakenteellisen sosiaalityön tietolähteitä. Haavoittuvassa asemassa olevien osallisuuden selvittäminen tuotti tietoa ja kokemusta, jota on mahdollista hyödyntää alueen rakenteellisen sosiaalityön kehittämiseen.

## **12.6 Osallisuuden versoja – Haavoittuvassa asemassa olevien työkäisten osallisuus ja hyvinvointi**

*Emmi Fjällström*

Haavoittuvassa asemassa olevien osallisuuden kokemus on tutkimusten mukaan heikompi kuin väestössä keskimäärin. Osallisuuden kokemuksen on todettu olevan yhteydessä hyvinvointiin. Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalipalveluiden tehtävä on edistää osallisuutta. Haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt ovat usein erityistä tukea tarvitsevia, ja heidän hyvinvointiaan tulee lain mukaan seurata ja edistää.

Osallisuuden versoja -hanke (AKKE 2023) selvitti haavoittuvassa asemassa olevien työkäisten osallisuuden ja hyvinvoinnin kokemusta THL:n osallisuusindikaattorin sisältämällä osallisuuskyselyllä (vastauksia N271) sekä Pienet onnistumistarinat -haastattelun (N5) avulla. Kyselyä toteutettiin sovelletusti vastaajien tarpeisiin mm. jalkautuen, haastatellen sekä toiminnalliseen työskentelyyn yhdistettynä. Kyselyllä saatiin myös tietoa osallisuuden kokemuksen muutoksesta (vastaajia N52) kuntouttavaan työtoimintaan, sosiaaliseen kuntoutukseen, kurssitoimintaan sekä yksilövalmennukseen osallistuvien asiakkaiden kanssa.

Selvityksen mukaan osallisuuden kokemus vahvistui noin 3 kuukauden mittausvälillä. Osallisuuden ja hyvinvoinnin kokemusten suhdetta tarkastellessa muutos oli samansuuntaista mm. koetun terveydentilan ja osallisuuden osalta. Tarkastellessa osallisuuden kokemusta toimintaan osallistumisen keston mukaan, osallisuus vahvistui noin yhteen vuoteen asti, minkä jälkeen se laski hieman. Erittäin heikkoa osallisuutta kokevien määrä kaikista vastanneista oli 19 %, ja heikkoa osallisuutta kokevien määrä väheni.

Kyselyn tuloksia käsiteltiin laajasti keskustellen eri palveluiden ja niiden asiakkaiden kanssa. Asiakkaat kokivat, että kyselyä toteuttamalla ja sen tuloksia yhdessä käsittelemällä on mahdollista vahvistaa osallisuuden kokemusta. Työntekijät ja asiakasraadit kokivat tulosten käsittelyn kiinnostavaksi tavaksi saada palautetta työstä ja tukea toiminnan kehittämiseen. Tulosten käsittelyä kuvataan toimintamallissa ”Osallisuutta tutkiva ja vahvistava kumppanuus”.

Selvitys tuotti tietoa osallisuuden ydinelementeistä ja mekanismeista sekä osallisuuden kokemuksen muutoksesta palveluun osallistumisen aikana. Osallisuuden mittausta osallisuusindikaattorin avulla jatketaan hyvinvointialueen sosiaalipalveluissa ja yhteistyössä järjestöjen kanssa. Tietoa hyödynnetään myös rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuotannossa sekä etsivän ja yhteisösosiaalityön kehittämisessä.

## **12.7 Vammaisuus, osallisuus ja ihmisarvo sosiaalityön kontekstissa**

*Johanna Korkeamäki, Merja Tarvainen, Niina Gråsten, Merike Helander & Eeva Nykänen*

Vammaisuutta on enenevässä määrin tarkasteltu toimintamahdollisuusajattelun (capability approach) näkökulmasta, jolloin on painotettu mahdollisuuksia tehdä omia valintoja ja toimia yhteiskunnassa. Yhteiskunnan velvollisuutena on edistää osallisuutta ja toimintamahdollisuuksia eri elämänalueilla ja palveluissa. Toimintamahdollisuuksien näkökulmasta vammaisuus voidaan määritellä toimintamahdollisuuksien vähäisyydeksi.

Sosiaalityö on ihmisoikeusperustainen professio, joka pyrkii tukemaan asiakasta tämän elämäntilanteessa sekä edistämään asiakkaiden oikeuksien toteutumista. Vammaissosiaalityö voi olla asiakkaan elämässä läsnä eri elämäntilanteissa ja ikävaiheissa. Esimerkiksi lapsuus ikävaiheena sekä nuoruuteen liittyvä elämäkulullinen ja palvelujärjestelmän asiakkaana tapahtuva siirtymä vaativat erityistä pohdintaa osallisuuden ehdoista ja mahdollisuuksista palvelujärjestelmässä. Lainsäädäntö ja ihmisoikeussopimukset painottavat aiempaa enemmän lasten ja nuorten osallisuutta heitä koskevissa asioissa. Myös toimintamahdollisuusajattelussa huomioidaan lasten ja nuorten erityisyys kehittyvien toimintamahdollisuuksien näkökulmasta.

Esityksessä tarkastelemme sosiaalityön roolia osallisuuden ja ihmisarvon edistäjänä vammaisten lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiansa kertomana. Kysymme, millaisia kokemuksia vammaisilla lapsilla ja nuorilla tai heidän perheillään on ihmisarvon ja osallisuuden toteutumisesta vammaispalveluiden asiakkaina ja miten ihmisarvo käsitteenä heijastaa hyvää kohtelua sosiaalipalveluissa. Ihmisarvoa ja osallisuutta tarkastelemme toimintamahdollisuusajattelun viitekehyksessä. Ymmärrämme ihmisarvon erityisesti oikeutena tavanomaiseen, ikätasoiseen lapsuuteen ja nuoruuteen sekä kokemuksena ihmisarvoisesta kohtelusta. Aineistona ovat Suomen Akatemian rahoittamassa Vammaisuus ja ihmisarvo -tutkimushankkeessa (päättönumero: 304602) kerätyt vammaisten lasten ja nuorten (n=10) sekä heidän vanhempiansa (n=21) haastattelut. Aineistoa analysoidaan teoriaohjaavan ja temaattisen sisällönanalyysin keinoin.

Tulokset kuvaavat osallisuutta ja ihmisarvoa edistäviä, mutta myös heikentäviä käytäntöjä vammaispalveluissa. Sosiaalityö on tärkeä ihmisoikeuksien edistäjä myöntäessään palveluita, joiden tavoitteena on tukea vammaisten ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa. Sosiaalityön toimintaympäristöt asettavat kuitenkin omat reunaehdotnsa ihmisoikeuksien ja osallisuuden toteutumiselle. Tulokset ovat hyödyllisiä, kun vammaissosiaalityön toimintatapoja yhtenäistetään hyvinvointialueilla ja kehitetään uuden vammaispalvelulain seurauksena. Tutkimuksen tulokset havainnollistavat myös rakenteellisen sosiaalityön merkitystä osana vammaissosiaalityötä.

## **12.8 Osallisuus ja osattomuus vankilassa olevien naisten traumakokemusten tutkimisessa**

*Miisa Törölä, Ulla Salovaara & Elli Jutila*

Käsittelemme esityksessämme osallisuutta vankilaympäristössä tapahtuvan tutkimuksen tiedontuotannossa. Kiinnitämme huomiomme erityisesti osallisuuteen metodologisena ja tutkimuseettisenä kysymyksenä. Esityksemme käsittelee tutkimukseen osallistumisen kysymyksiä vankilassa olevia naisia tutkittaessa, mutta laajemminkin marginaalisessa ja haavoittuvassa asemassa olevien ja traumaattisia kokemuksia omaavien ihmisten elämää tutkittaessa. Pohdimme, millaisia mahdollisuuksia naisilla on toteuttaa osallisuutta tutkiessamme heidän traumakokemuksiensa vankilassa. Kysymme, voiko ja miten osallistuminen tutkimukseen tuottaa osallisuutta vai lisääkö se vain osattomuuden kokemuksia. Analysoimme, millaisia erilaisia ja -tasoisia esteitä osallistumiselle ja osallisuudelle on. Esteet voivat liittyä rakenteellisiin ja institutionaalisiin tekijöihin ja tutkimuksenteon formaaleihin ehtoihin. Esimerkiksi vankilaympäristössä omaksuttu rooli vapausrangaistuksen suorittajana sekä vangin asema vankiyhteisössä voivat vaikuttaa tutkimukseen osallistumishalukkuuteen. Vankilan henkilökunnan asennoitumisella ja ajallisilla resursseilla on niin ikään merkitystä. Osallistumisen ja osallisuuden esteet voivat toisaalta kytkeytyä rikostaustaisten naisten elämäkulullisiin, traumaattisiin kokemuksiin ja



niiden seurauksiin, kuten luottamisen vaikeuteen, häpeään tai kommunikaation esteisiin. Luottamuksen puute saattaa olla ylisukupolvista ja linkittyä kokemuksiin ulkopuolisuudesta sekä itsenäisestä selviytymisestä. Tutkimuseettinen pohdinta ja tutkimuseettisten valintojen tekeminen on ollut oleellinen osa pyrkiessä osallisuuden mahdollistamiseen. Tarkastelemme näitä kysymyksiä hyödyntäen tutkimushankkeemme ”Rikostaustaiset naiset, traumakokemukset ja nais erityisten palveluiden kehittäminen” tuottamia kokemuksia aineistonkeruusta vankiloissa.

## 12.9 Osallistavat tutkimusmenetelmät ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen

*Marianne Nylund*

Osallistavia ja yhteisölähtöisiä tutkimusmenetelmiä käytetään ja kehitetään sosiaalityön ja yhteisötyön tutkimuksissa. Tutkimusten tavoitteena on, että asiakkaat, asukkaat, vapaaehtoiset, ammattilaiset ja muut toimijat osallistuvat tutkimukseen sen eri vaiheissa. Erityisesti halutaan kuunnella erilaisissa elämäntilanteissa olevien yhteisöjen jäsenten ja asiakkaiden ääntä ja näkemyksiä (Driessens & Lyssens-Danneboom, 2022). Esityksessäni keskityn tarkastelemaan teemaa kanadalaisista yhteisölähtöisistä tutkimuksista, joiden tavoitteena on yhteiskunnallinen muutos (Burkholder, Aladejebi & Schwab-Cartas, 2022). Mikä rooli tutkimuksiin osallistujilla on ollut? Miten yhteiskunnallinen muutos on saavutettu?

Yhteisölähtöisessä osallistavassa tutkimuksessa tavoitteena on, että tutkijat osallistuvat yhdessä yhteisöjen jäsenten kanssa tutkimukseen. Tämä ideaalinen tavoite ei aina toteudu esimerkiksi rahoituksen puutteen, aikataulun tai valta-asetelmien takia. Tutkijoiden tulee tarkastella omaa valta-asemaansa (esim. dekolonisaatio) ja positiotaan (positionality) sekä aineistonkeruun organisointia (facilitation) suhteessa tutkimukseen osallistujiin ja yhteisöihin (Burkholder ym., 2022). Yksilöiden ja yhteisöjen motivointi osallistua projektiin tai tutkimushankkeeseen on yleensä tutkimuksen kriittinen ja aikaa vievä vaihe, mutta ei-osallistuminen (non-participation) voidaan nähdä myös kannanottona. Miten osallistujat hyötyvät antamalla aikaansa ja asiantuntijuuttaan tutkimushankkeelle? Usein osallistujat toivovat konkreettisia muutoksia elämäntilanteeseensa, palvelujärjestelmiin tai asenneilmapiiriin. Nämä harvoin toteutuvat lyhyellä aikavälillä.

Asiakkaiden osallisuuden ja osallistumisen teemat ovat olleet tutkimuksen ja sosiaalialan keskusteluissa useita vuosia sekä kansainvälisesti että Suomessa (esim. kanssatutkijuus). Viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana eurooppalaiset ja pohjoisamerikkalaiset hallitukset ovat tukeneet ja edistäneet palveluiden käyttäjien asiantuntemusta sosiaali- ja terveyspalveluiden suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa (Driessens & Lyssens-Danneboom, 2022). Laajasta kiinnostuksesta huolimatta, ainoastaan Britanniassa asiakkaiden osallisuus on kirjattu sosiaalityön opetussuunnitelmiin.

Erilaisten osallistuvien tutkimusmenetelmien käyttöä tulee suunnitella yhdessä tutkijaryhmän ja tutkimukseen osallistujien kanssa. Menetelmät voivat olla tarinankerrontaa, erilaisia taide- tai ympäristölähtöisiä menetelmiä yhdistettyinä digitaalisiin menetelmiin. Osallistujien tulee kokea menetelmät itselleen sopivina, että ne eivät muodostu osallistumisen esteeksi. Tutkimustulosten raportoinnissa on tärkeää, että ne saavuttavat erilaisia yhteisöjä, tutkijoita ja päättäjiä.

## 12.10 Aikuissosiaalityön kirjava käsitteistö hyvinvointialueiden verkkosivustoilla

*Sirpa Saario*

Kuvaan esityksessäni sitä, millaisena aikuissosiaalityötä koskeva käsitteistö näyttäytyy kolmen eri hyvinvointialueen uudehkoilla verkkosivustoilla informatiivisen saavutettavuuden (eli sivustojen selkeyden ja ymmärrettävyyden) näkökulmasta. On selvää, että digitaalisilla keinoilla ei voida tavoittaa kaikkia sosiaalityön asiakkaita eivätkä kaikki niistä hyödy. Kuitenkin verkkosivustot ovat yksi keskeinen tapa välittää tietoa siitä, miten palvelut on organisoitu, ja siksi ne ovat joillekin ihmisille tärkeä väylä päästä kiinni heille kuuluviin palveluihin. Keskityn tarkastelemaan verkkosivustojen ns. yksipuolista institutionaalista viestintää, jolla viitataan palvelujärjestelmälähtöiseen tiedon jakamiseen. Tällöin jätän tarkastelun ulkopuolelle sivustojen vuorovaikutteiset osiot (kuten chat botit).

Aineistona on kolmen hyvinvointialueen verkkosivustot sellaisina kuin ne olivat noin puoli vuotta 1.1.2023 voimaan astuneen Sote-uudistuksen jälkeen. Käynnissä olevassa analyysissä selvitän ensin ne klikkausreitit, joita pitkin hyvinvointialueiden pääsivuilta pääsee varsinaisille aikuissosiaalityön sivuille. Kartoitan myös, miten aikuissosiaalityö esitetään sekä verkkosivustojen palveluvalikoissa että sivustojen tekstiosioissa. Kysyn, miten verkkosivustoilla a) aikuissosiaalityö on löydettävissä; b) millä eri käsitteillä aikuissosiaalityöhön viitataan; c) miten aikuissosiaalityö kuvataan suhteessa sosiaaliohjaukseen; sekä d) mitä muita palveluita esitetään aikuissosiaalityön rinnalla. Hyödynnän analyysissä aineistolähtöistä sisällönanalyysia sekä Geoffrey Bowkerin ja Susan Starin luokittelujärjestelmän (classification system) käsitettä.

Esityksessäni käyn läpi alustavia havaintoja siitä, kuinka aikuissosiaalityön käsitteistö näyttäytyy melko kirjavana eri hyvinvointialueiden sivustoilla. Pohdin, mitä seurauksia tällä on aikuissosiaalityön informatiiviselle saavutettavuudelle ja millaisia osallistavia tai ei-osallistavia käytäntöjä verkkosivustoilla annettaviin tietoihin liittyy.

## 12.11 Eletty ja jaettu valta osallisuustyössä

*Anna-Maria Isola, Marja Hekkala & Matilda Leppänen*

Osallisuustyö tähtää vallan uudelleen jakamiseen. Teoreettisesti ymmärrys osallisuuden luonteesta nojaa käyttäytymis- ja sosiaalitieteitä integroivaan osallisuuden viitekehykseen (Isola ym. 2017), jossa osallisuus tarkoittaa kiinnittymistä erilaisiin merkityksellisiin hyvinvoinnin – tai vielä väljemmin vallan – lähteisiin. Tällaisia vallan lähteitä ovat Gerry McCarneyn ja kumppaneiden (2021) mukaan tulot ja varallisuus, tieto, kulttuuriset arvot, normit ja uskomusjärjestelmät, moninaiset kollektiiviset organisaatiot, valtio ja asemat hierarkioissa.

Hannah Arendtin (2002) mukaan valta syntyy, kun ihmiset liittyvät yhteen, ja se katoaa, kun ihmiset hajaantuvat. Kuka tahansa menettää vallan, jos ei yhdistä voimiansa muiden kanssa. Toimijuuteen on suhtauduttava samalla tavoin: se tarvitsee ihmisten välistä yhteyttä ja yhteistyötä, mutta se myös aina jättää osan ihmisistä sivullisiksi. Hahmotammekin toimijuuden Isaac Ariail Reedin ja Michael Weinmanin (2019) käsitteellistykseen perustuen kolmena positiona, jotka ovat johtaja (rector), osallistuja (actor) ja sivullinen (other). Toimijuuteen tarvitaan siten aina useita ihmisiä, aivan samalla tavoin kuin Arendt mieltää vallan ilmiönä. Toimijuus muodostuu aina jonkin tietyn tavoitteen ja projektin ympärille. Esimerkiksi sosiaalityön sisällä on useita projekteja, joissa muodostuu omat toimijuutensa erilaisine positioineen. Näissä sosiaalityön projekteissa valta virtaa muun muassa

lainsäätäjien, viranomaisten, etujärjestöjen ja asiakkaiden välillä siten, että se asemoi nämä tahot joko johtajiksi, osallistujiksi tai sivullisiksi.

Tarkastelemme osallisuustyötä autoetnografisella otteella sosiaalialan kolmessa toimintaympäristössä, lastensuojelun kokemuskumppanuudessa, yhteisöllisessä maahanmuuttajatyössä ja yhteisöllisessä päihdetyössä. Kussakin toimintaympäristössä pohdimme 1) miten valta jakautuu eritoten tiedon portinvartijuuden näkökulmasta; 2) millaista hämmennystä tai ristiriitoja vallan uudelleen jakautuminen ja tiedon uudelleen muodostuminen aiheuttavat; 3) miten toimijuuden positiot muuttuvat; 4) mitä toimijuuden positioiden muuttumisesta seuraa.

Osallisuustyö käytäntönä nojaa yhtä lailla sosiaalityön arvoihin ja etiikkaan kuin sosiaalialaa ohjaavaan Suomen lainsäädäntöönkin. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) yllätyttää huolenpitoa enempään, erityisesti tiedon tuottamiseen (7 §) ja yhteisöjen rakentamiseen (7 a §). Osallisuustyön ydinidea puolestaan ohjaa näkemään erilaisten toimijuuksien sijaan yhden toimijuuden ja toteuttamaan sitä kumppanuudessa erilaisten ihmisten kanssa tavoitteenaan se, että yhteiskunnan vähiten vallakkaat pystyvät siirtymään sivullisista osallistujiksi ja johtajiksi vähintään omassa elämässään.

Lähteet:

Arendt, Hannah (2002) *Vita activa*. Ihmisenä olemisen ehdot. Vastapaino.

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. THL.

McCartney, Gerry & Dickie, Elinor & Escobar, Oliver & Collins, Chik (2021) Health inequalities, fundamental causes and power: towards the practice of good theory. *Sociology of Health and Illness* 43(1), 20–39.

Reed, Isaac Ariail & Weinman, Michael (2019) Agency, power, modernity: A manifesto for social theory. *European Journal of Cultural and Political Sociology* 6(1), 6–50.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014). [www.finlex.fi](http://www.finlex.fi)

## **12.12 Osallisuus ikääntyneiden yhteisöllisessä asumisessa – keisarin uudet vaatteet?**

*Paula Vasara*

Suomalaisessa yhteiskunnassa vanhuspalvelujen tilanne on murroksessa. Riittämättömien resurssien kokemukset saavat yhä lisääntyvässä määrin palstatilaa mediassa, puutetta kokevat niin hoiva-alan ammattilaiset, vanhukset, omaiset kuin tilanteita sivusta seuraavatkin. Soteuudistusta markkinoitiin leveämpinä hartioina, mutta jo hyvinvointialueiden ensiaskelien jälkeen niukkuuspuhe palvelujärjestelmän väistämättömistä leikkauksista on kaventanut näköalaa. Tämä on johtanut huolestuttavaan tilanteeseen, missä jakolinja hyvin pärjäävien resiliienttien kolmasikäläisten ja haavoittuvassa asemassa olevien neljänteen ikään luisuvien välillä on vaarassa laventua entisestään.

Tilanteessa, missä todetaan yhä useamman ikääntyvän tarvitsevan tukea elämänsä loppuvaiheissa, ja missä käytettävissä olevat resurssit on jo lähes äärimmilleen venytetty, uudenlaisia ratkaisumalleja on alettu hakea yhteisöllisyydestä, jonka on tulkittu tarjoavan mahdollisuuden myös osallisuuden kokemuksiin. Yhteisöllinen asuminen on osa sosiaalihuoltolain mukaisia asumispalveluja, ja se korvaa nykyisen niin kutsutun tavallisen

palveluasumisen. Käytännössä se voi tarkoittaa hyvin erilaisia asioita, mutta sen on tulkittu tarjoavan monenlaisia ratkaisuja ikääntyvien arjessa kohtaamiin pulmiin: yhteisöllisyys kytetään osallisuuteen eli sosiaalisiin kontakteihin, mielekkääseen tekemiseen, nähyksi ja kuulluksi tulemiseen sekä itsensä toteuttamiseen. Sosiaalihuollon näkökulmasta yhteisöllisen asumisen ajatellaan poistavan tai ainakin lievittävän esimerkiksi ikääntyneiden yksinäisyyden ja turvattomuuden kokemuksia, jotka pahimmillaan näyttävät ensiavun ruuhkautumisina, lisääntyneinä pelastuslaitosten muistisairaiden etsintätehtävinä, kasvavina kuluerinä ja läheisten lisääntyvinä hätähuutoina.

Jo nyt tutkimukset viittaavat siihen, että yhteisöllinen asuminen on hyvä lisä ikääntyneiden erilaisten asumisratkaisujen paletissa. Parhaimmillaan sen on nähty mahdollistavan osallistumista, osallisuutta ja hyvää vanhenemista. Käytännön ratkaisuja kuitenkin toteutetaan monin eri tavoin, ja näitä ratkaisuja sovitellaan hyvin erilaisiin ikääntyneiden elämäntilanteisiin. On siis hyvä pysähtyä pohtimaan, millaista osallisuustyötä yhteisöllisen asumisen uusissa ratkaisuissa hyvinvointialueilla tehdään – tarjoavatko ne aidosti ikääntyneille mahdollisuuksia osallisuuteen ja millä ehdoin sekä mikä sosiaalityön rooli tässä on.

## **12.13 Yksilölähtöinen ja yhteisöt mukaan ottava lähestymistapa osallisuuden edistäjänä sosiaalityössä?**

*Emma Rautava & Taija Nöjd*

NEAR – NEw sociAl seRvices: innovative tools and skills for person-centered and community-based social models -hankkeessa (2023–2027) tunnistetaan ja jaetaan yksilölähtöisiä ja yhteisöt mukaan ottavia sosiaalisen työn käytäntöjä, joihin kytkeytyvät esimerkiksi voimavaralähtöisyys, kokonaisvaltaisuus ja palveluintegraatio. Interreg Europe -ohjelman rahoituksella toteutettavaan hankkeeseen osallistuu alueita Espanjasta, Tshekistä, Belgiasta, Italiasta ja Suomesta. Alueet tunnistavat omia hyviä, sosiaalipalveluihin liittyviä käytäntöjä ja jakavat niitä kumppanialueille, jotka soveltavat oppimiaan hyviä käytäntöjä paikallisesti. Jokainen alue on nimennyt politiikkaohjelman, jonka linjauksiin hankkeen toiminnalla vaikutetaan. Suomalaiset hankekumppanit toimivat Päijät-Hämeen hyvinvointialueen osallisuusohjelman (2023–2025) puitteissa.

Yksilölähtöinen ja yhteisöt mukaan ottava lähestymistapa (person-centered and community-based approach) korostaa yksilöllisyyttä, kokonaisvaltaisuutta sekä läheisten ja yhteisön merkitystä asiakastyössä. Yhteisön resursseja ja vahvuuksia voidaan hyödyntää yksilöiden toimijuuden tukemisessa, ja vastaavasti yksilöillä on vahvuuksia ja annettavaa yhteisöille. Ihmisten aktiivinen osallistuminen yhteisönsä toimintaan tukee osallisuutta, edistää voimaantumista ja siten rohkaisee tekemään omaan hyvinvointiin vaikuttavia päätöksiä.

Yksilölähtöinen ja yhteisöt mukaan ottava lähestymistapa edellyttää muutosta sosiaalisen työn ammatillisissa käytännöissä ja ammattilaisen roolissa asiantuntijan ohella saattajaksi, tukijaksi, ohjaajaksi ja motivoijaksi. Ammattilaisen laajenevilla rooleilla tavoitellaan myös asiakkaan vallan vahvistumista omaa elämäänsä koskevassa työskentelyssä ja päätöksenteossa. Kokonaisvaltainen lähestymistapa edellyttää paitsi sosiaalialan työkäytäntöjen, myös palvelujärjestelmän kehittämistä, esimerkiksi integroituja tai monialaisia palvelukokonaisuuksia.

Esityksessä tarkastellaan yksilölähtöistä ja yhteisöt mukaan ottavaa lähestymistapaa sekä annetaan esimerkkejä hankkeessa jo tunnistetuista hyvistä käytännöistä, joilla osallisuutta voidaan edistää. Esityksessä pohditaan, miten lähestymistapa edistää sosiaalityön asiakkaiden osallisuutta, ja mitä uutta tällainen lähestymistapa voi tuottaa sosiaalityön asiakkaiden osallisuuden edistämiseen.

## 12.14 Kokemusasiantuntijuus osallisuuden muotona

*Tanja Koskinen*

Kokemusasiantuntijana toimiminen on yksi osallistumisen ja osallisuuden muoto. Toiminnan ytimessä on kuulluksi ja nähdyksi tuleminen sekä mahdollisuus vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin. Kokemusasiantuntijatoimintaan osallistuminen voi parhaimmillaan vahvistaa yksilöiden osallisuutta ja toimijuutta, ja se tarjoaa yksilöille myös vertaisuuden kokemuksia. Vertaistuen merkitys korostuu erityisesti erilaisessa ryhmämuotoisessa kokemusasiantuntijatoiminnassa.

Kokemusasiantuntijatoiminnan juuret ovat vahvasti mielenterveys- ja päihdepalveluissa. Viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana kokemusasiantuntijuutta on alettu hyödyntää yhtenä osallisuuden muotona myös lastensuojelussa sekä muissa lasten ja perheiden palveluissa. Kokemusasiantuntijatoiminnasta on tullut tärkeä osa sosiaalipalveluita ja niiden kehittämistä. Kokemusasiantuntijuutta on aiemmissa tutkimuksissa (Palukka, Tiilikka & Auvinen 2019; Soronen 2020; Meriluoto 2018; Rissanen 2015a; Noorani 2013; Nordin 2000) tarkasteltu erityisesti mielenterveys- ja päihdepuolen kontekstissa. Kokemusasiantuntijuutta koskeva aiempi tutkimus on keskittynyt pääsääntöisesti voimaantumisen, yhteiskehittämisen ja hallinnan näkökulmiin (Palukka, Tiilikka & Auvinen 2019, 22). Kokemusasiantuntijuutta sosiaalityön kontekstissa on tutkittu muun muassa koulutuksen, palveluiden ja yhteistutkimuksen näkökulmista. Lastensuojelun kehittämisessä kokemusasiantuntijuus ja kokemustieto on noussut hyvin keskeiseen rooliin, mutta lastensuojelun kontekstissa tehtyä tutkimusta kokemusasiantuntijuudesta on vielä hyvin vähän.

Kokemusasiantuntijuuteen liittyy vielä paljon keskeneräisyyttä. Määritelmät ja käsitteet kokemusasiantuntijuudesta eivät ole vielä vakiintuneet. Kokemusasiantuntijuuteen liittyy myös sosiaalityön kentällä eteen tulevia toiminnallisia ja eettisiä pohdintoja, joita olisi tärkeä ratkoa. Onko kokemusasiantuntijatoiminta edustuksellista osallisuutta? Tukeeko se ainoastaan pärjäävien yksilöiden osallisuutta? Millaista kokemustietoa halutaan kuulla? Miten kokemustieto suhteutuu ammattilaistietoon? Kuinka merkityksellinen yksittäinen kokemus on?

Esitys pohjautuu tekeillä olevan väitöskirjatutkimuksen ”Nuoret kokemusasiantuntijat lastensuojelussa – nuorten kokemuksia toimijuudesta ja vertaisuuden merkityksestä kehittäjäryhmätöiminnassa” kirjallisuuskatsaukseen, jossa tarkastellaan kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä sosiaalityössä.

## **13 Rakenteellinen sosiaalityö yhteiskunnallisen vaikuttamisen välineenä**

**Torstai 15.2.**

**Työryhmän tila: Pääatalo A31**

Työryhmän kielet: suomi ja englanti

Työryhmän vetäjät: Kati Närhi, YTT, Jyväskylän yliopisto

Sirpa Kannasoja, YTT, Jyväskylän yliopisto

Rakenteelliseen sosiaalityöhön kiteytyy ajatus sosiaalityöstä yhteiskunnallisia reformeja edistävänä muutostyönä. Tässä mielessä rakenteellisella sosiaalityöllä on vahvat sitoumukset kriittistä ja radikaalia teoriaa, ihmisoikeusnäkökulmaa sekä yhteiskunnallista vaikuttamista kohtaan. Suomessa rakenteellisen sosiaalityön ymmärrystä on muokannut vahvasti yhteis hyvinvointivaltioon siten, että tulkinnassa on korostunut viranomaiskeskeisyys, sosiaalipoliittinen toiminta ja tiedon merkitys. Tavoitteena on ollut kehittää yhteiskuntaa suuntaan, joka ehkäisee sosiaalisia ongelmia sekä tuottaa tasa-arvoa ja hyvinvointia.

Työryhmän tavoitteena on syventää ymmärrystä rakenteellisesta sosiaalityöstä yhteiskunnallisen vaikuttamisen välineenä ja sosiaalityön käytäntönä. Työryhmään toivotaan esityksiä, joissa esitellään rakenteellisen sosiaalityön käsitteellistä ja/tai empiiristä jäsenystä ja/tai käytännön esimerkkejä rakenteellisen sosiaalityön toteutuksesta niin osana julkista kuin muilla sektoreilla tehtävää sosiaalityötä. Myös esitykset, joissa tarkastellaan rakenteellisen sosiaalityön kehittämisen erilaisia käytäntöjä ovat tervetulleita.

### **13.1 Rakenteellisen sosiaalityön esteet ja kehittäminen**

*Sirpa Kannasoja & Santra Ruonakangas*

Esityksessä tarkastellaan sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä rakenteellisen sosiaalityön esteistä ja kehittämisestä. Esitys pohjautuu Monitoimijainen rakenteellisen sosiaalityön toimintamalli tulevaisuuden sosiaali- ja terveystalvissa (MoRa) -tutkimushankkeessa (2021–2022) kerätyn kyselyn tuloksiin, joista on raportoitu teoksessa ”Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa” (ks. Närhi, Kannasoja, Kokkonen, Rantamäki & Ruonakangas 2023).

Kyselyaineisto on kerätty vuonna 2021 ja siihen osallistui 585 julkisen sektorin sosiaalityöntekijää ympäri Suomea. Esityksessä kuvataan ensin lyhyesti – laadullisen aineiston tuloksia taustoittavasti – määrällisen aineiston pohjalta rakenteellisen sosiaalityön toteutumista. Tulosten mukaan rakenteellinen sosiaalityö ei kokonaisuudessaan ole vahva osa sosiaalityöntekijöiden jokapäiväistä työtä. Vahvimmin, vaikkakaan ei jatkuvasti, sosiaalityöntekijät tekivät rakenteellista sosiaalityötä lähinnä yksilökohtaisen asiakastyön sekä vaihtoehtoisia ratkaisuja ja uusia toimintatapoja etsivän ja rakentavan reformityön keinoin. Sen sijaan esimerkiksi poliittiseen muutokseen pyrkivä yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja julkisuustyö oli sosiaalityöntekijöiden keskuudessa hyvin vähäistä.

Tämän jälkeen esityksessä tarkastellaan rakenteellisen sosiaalityön tekemisen esteitä ja kehittämisehdotuksia kahden avovastauskysymyksen perusteella. Rakenteellisen sosiaalityön tekemisen esteet muuttuivat sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä lähes pääsääntöisesti kehittämiskohteiksi, vaikka eroavaisuuksiakin esiintyi. Valtaosa rakenteellisen sosiaalityön esteistä ja kehittämisehdotuksista kohdentui organisaatiotasolle, esimerkiksi resursoinnin puutteisiin. Professio- ja yhteiskuntatasolle kohdentuvat esteet ja kehittämisehdotukset jäivät selkeästi vähäisemmiksi ja kohdentuivat esimerkiksi rakenteellisen sosiaalityön osaamiseen ja siihen, millaiseksi sosiaalityön asema nähdään osana sosiaali- ja terveystalvujärjestelmää. Esityksen lopuksi pohditaan rakenteellisen sosiaalityön

kehittämisen reunaehtoja sosiaalisten rakenteiden eri tasojen näkökulmasta, miten esimerkiksi yhteiskunnallisen tason esteet – samoin kehittäminen – heijastuvat organisaation ja profession tasoille ja päinvastoin: se, mitä tapahtuu organisaatiotasolla, vaikuttaa myös profession ja yhteiskunnallisen tason toimintaympäristöihin, vaikkakin hitaammin ja epäsuoremmin.

### **13.2 Rakenteellista vammaissosiaalityötä tunnistamassa ja jäsentämässä**

*Mari Kivistö, Jari Lindh, Oona Lipponen, Marjatta Martin & Merja Tarvainen*

Rakenteellinen sosiaalityö on Suomessa sosiaalityön lakisääteinen tehtävä. Yleisesti ottaen rakenteellisen sosiaalityön tutkimus ja kehittäminen on viime vuosina vahvistunut. Vammaissosiaalityön käytännöissä rakenteellinen sosiaalityö on kuitenkin jäänyt vähäiseksi työn keskittyessä yksilökohtaiseen asiakastyöhön. Rakenteellisen vammaissosiaalityön tarkastelu on jäänyt marginaaliin myös rakenteellisen sosiaalityön tutkimuksessa huolimatta siitä, että vammaisuus on vahvasti yhteiskunnan rakenteisiin kytkeytyvä ilmiö.

Yhteiskuntatieteellisen vammaistutkimuksen pohjalta on muodostunut käsitys siitä, että mikäli yhteiskunnassa otettaisiin paremmin huomioon vammaisten ihmisten näkökulma ja tarpeet, ilmenisi esimerkiksi vammaisuuteen liittyvää syrjintää ja eriarvoisuutta vähemmän. Rakenteellisen sosiaalityön lähestymistavat ja yhteiskuntatieteellinen vammaistutkimus vaikuttavat asettuvan kiinnostavaan vuoropuheluun, jota on kuitenkin toistaiseksi tutkittu vain vähän. Molemmissa korostetaan yksilön ja ympäristön sekä yksilön toimijuuden ja yhteiskunnan rakenteiden välistä suhdetta arvostaen kokemuksellista tietoa ja kansalaisten osallisuutta. Sosiaalityön lakisääteinen velvoite ja yhteiskunnallinen tehtävä sekä YK:n vammaisyleissopimus edellyttävät sosiaalityöltä vammaisuutta tuottaviin suhteisiin ja rakenteisiin vaikuttamista niin poliittisideologisesti kuin toimintakäytänteissä. Rakenteellisen vammaissosiaalityön tarkastelu on erityisen ajankohtaista toteutuneen hyvinvointialueuudistuksen sekä suunnitellun vammaispalvelulain uudistuksen myötä.

Esityksessä tehdään näkyväksi vammaisuutta rakenteellisena kysymyksenä ja tuodaan aiemman tutkimuksen pohjalta esille perusteluja rakenteellisen vammaissosiaalityön merkityksellisyydelle. Lisäksi esitellään sosiaali- ja terveysministeriön myöntämän valtion tutkimusrahoituksen saanutta Rakenteellisen vammaissosiaalityön tietoperusta ja -käytännöt hyvinvointialueilla -hanketta (RaVaTTi, 2023–2025), jonka tavoitteena on tunnistaa ja jäsentää rakenteellista vammaissosiaalityötä muuttuvissa rakenteissa vammaissosiaalityön käytäntötiedon, institutionaalisen vaikuttamistiedon sekä vammaisten ihmisten tiedon näkökulmista.

### **13.3 Rakenteellinen vammaissosiaalityö ja sosiaalinen hyvinvointi vammaisten ja pitkäaikaissairaiden nuorten aikuisten elämäkylussa**

*Oona Lipponen*

Sosiaalihuoltolaki velvoittaa tekemään rakenteellista sosiaalityötä, kuten tuottamaan tietoa ihmisten sosiaalisesta hyvinvoinnista ja edistämään sitä. Rakenteellinen vammaissosiaalityö tarkoittaa yksilötasoa ja tapauskohtaista asiakastyötä laajempaa näkökulmaa ja toimintaa suhteessa vammaisuuteen sosiaalityössä ja yhteiskunnassa (Oliver ym. 2012; Mullaly & Duprè 2019). Yhteiskunnan rakenteilla on suuri merkitys siinä, millaisia osallisuuden mahdollisuuksia tai eriarvoisuutta tuottavia esteitä vammaiset ihmiset elämäkylun eri vaiheissa kohtaavat. Rakenteellisesta vammaissosiaalityötä tarvitaan edistämään muun

muassa vammaispoliittisten tavoitteiden toteutumista vammaisten ihmisten arjessa, mutta aihetta on tutkittu erittäin vähän.

Esitys pohjautuu valmisteilla olevaan väitöskirja-artikkeliini, jossa tarkastelen vammaisten ja pitkäaikaissairaiden nuorten aikuisten sosiaalista hyvinvointia elämäntulkunäkökulmasta. Vammaisuus ja pitkäaikaissairaus koetaan eri tavoin elämäntulkun varrella ja siirtymäpisteissä. Esimerkiksi vammaiset nuoret kohtaavat usein haasteita siirtyessään lasten palveluista aikuisten palveluihin (Harris ym. 2011), eikä heidän kokemuksiaan ja toiveitaan aina kuulla tai huomioida riittävästi (Bekken 2020). Toisaalta hyvinkään toimivilla yksilökohtaisilla palveluilla ei voida aina poistaa yhteiskunnan rakenteista johtuvia esteitä. Rakenteellisella vammaissosiaalityöllä on tärkeä tehtävä siinä, millaisia tulevaisuuden vaihtoehtoja ja rooleja yhteiskunnassa vammaisille nuorille tarjotaan. Sosiaalinen hyvinvointi taas kiinnittyy kysymyksiin yhteisöihin kuulumisesta, mahdollisuuksista päästä haluamiinsa (ja ikävaiheessa tavanomaisiin) sosiaalisiin rooleihin sekä saada tarvitsemaansa sosiaalista tukea (esim. Larson 1993). Kysyn, miten vamman tai pitkäaikaissairauden kanssa elävät nuoret aikuiset kertovat sosiaalisesta hyvinvoinnistaan suhteessa yhteiskunnan rakenteisiin elämäntulkun eri vaiheissa? Käytän Pitkäaikaissairaiden ja fyysisesti vammaisten nuorten aikuisten vapausmerkitykset 2018 -aineistoa, joka on saatavilla Tietoarkistosta. Aineisto koostuu 11 haastattelusta, joihin on osallistunut 18–29-vuotiaita vammaisiksi tai pitkäaikaissairaiksi identifioituvia nuoria. Analysoin aineistoa narratiivisin menetelmin.

Esitys tuo näkyväksi rakenteiden ja rakenteellisen sosiaalityön tärkeyttä vammaissosiaalityössä. Samalla esitys osallistuu asiakasnäkökulmaa esiin tuoden keskusteluun siitä, millaisia nuorten aikuisten elämäntulkun, kohdattuihin rakenteisiin ja vammaispolitiikkaan liittyviä asioita rakenteellisessa vammaissosiaalityössä olisi hyvä huomioida. On tärkeää tarkastella asiakasnäkökulmaa rakenteellisen sosiaalityön yhteydessä – erityisesti tilanteessa, jossa vammaissosiaalityö voi vaikuttaa suuresti vammaisten nuorten arkeen, mutta vammaisten nuorten arjesta heidän itsensä kertomana on melko niukasti tutkittua tietoa.

### **13.4 Rakenteellisen sosiaalityön vaikuttava ja vertailukelpoinen tieto**

*Ulla Hakola, Vappu Koskinen*

Rakenteellisen sosiaalityön kokonaisuus ja tehtäväkenttä pitää sisällään moniulotteisen yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuuden niin kansalaisia osallisuuteen ja vaikuttamiseen kiinnittävän työn, sosiaalisten oikeuksien edistämistyön kuin tietotyönkin kautta. Rakenteellisen sosiaalityön tieto on tietoa hyvinvointialueiden sosiaalihuollon asiakkaiden tarpeista ja tarpeiden yhteiskunnallisista yhteyksistä. Rakenteellisen sosiaalityön tiedon kasvava tarve on tunnistettu sekä kansallisesti että alueellisesti.

Kansallinen kehittämistyö on tarttunut tietotyön osa-alueeseen rakenteellisen sosiaalityön laajassa kentässä. Esityksemme perustuu Rakenteellisen sosiaalityön raportoinnin kehittäminen -projektin (2022–2025) toteutukseen, joka on osa Sosiaali- ja terveysministeriön koordinoimaa ja osin rahoittamaa Suomen kestävän kasvun ohjelmaa (RRP). Kansallinen kehittämistyö toteutuu THL:n, hyvinvointialueiden ja rakenteellisen sosiaalityön kansallisen verkoston yhteistyönä.

Esityksessämme tarkastelemme rakenteellisen sosiaalityön kansallisen tietotuotannon sekä hyvinvointialueiden rakenteellisen sosiaalityön toteutussuunnitelmien suunnittelutyötä ja sen perustaa. Rakenteellisen sosiaalityön kansallisen tietotuotannolla tavoitellaan yhteismitallista ja hyvinvointialueiden vertailun mahdollistavaa rakenteellisen sosiaalityön tietoa. Projektin



aikana rakentuu rakenteellisen sosiaalityön kansallisen tietotuotannon malli tulevaisuudessa tuotettavaa tietoa varten. Hyvinvointialueen rakenteellisen sosiaalityön toteutussuunnitelmassa puolestaan kuvataan, miten rakenteellisen sosiaalityön keinoin tuotettua tietoa hyödynnetään sosiaalihuollon kehittämisessä, tietojohdamisessa ja osana alueen johtamiskäytäntöjä. Alueelliseen rakenteellisen sosiaalityön toteutussuunnitelmaan sisällytetään myös kansallisen rakenteellisen sosiaalityön tietotuotannon mallin toimeenpanon suunnitelma.

Kansallisen kehittämistyön tavoitteena on, että näiden ohjausmekanismien avulla sosiaalihuollon tietoa tuodaan tulevaisuudessa osaksi hyvinvointialueiden tietojohdamista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kansallista arviointia ja ohjausta. Tiedon avulla ohjauksessa voidaan huomioida entistä paremmin sosiaalihuollolle asetetut tavoitteet, suunnata palvelut ja toimenpiteet tarkoituksenmukaisesti sekä tarkastella sosiaalihuoltoa osana sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää sekä siihen vaikuttavia tekijöitä.

### **13.5 Sosiaalisen raportoinnin työkalu rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottajana**

*Toni Rajala*

Tiedontuotannon merkitys on kasvanut sosiaalihuollossa sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksen sekä sosiaalihuoltolain uudistamisen myötä. Sosiaalityön yhdeksi yhteiskunnalliseksi tehtäväksi on määriteltävissä tiedon tuottaminen sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisen tueksi. Rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyvillä sosiaalisen raportoinnin menetelmillä on pyritty vastaamaan tähän kasvavaan tiedon tuottamisen tarpeeseen. Saatavilla olevan tutkimustiedon määrä sosiaalisesta raportoinnista on yhä vähäistä. Valtaosa olemassa olevasta tiedosta perustuu selvityksiin ja raportteihin, mutta vertaisarvioitua tutkimustietoa on aihepiiristä tarjolla suhteellisen vähäisesti. Tällä tutkimuksella on pyritty täydentämään tätä tutkimustiedon puutetta.

Tutkimuksen keskiössä on Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa (Vasso) kehitetty sosiaalisen raportoinnin työkalu. Työkalun toiminta perustuu sähköiseen raportointilomakkeeseen, jonka avulla sosiaalialan työntekijä ilmoittaa asiakastyössä havaitsemastaan ilmiöstä, ongelmasta tai hyvästä toimintatavasta, sekä tarjoaa oman ratkaisuehdotuksensa asiaan. Tutkimuksessa tarkastellaan, minkälaista tietoa sosiaalisen raportoinnin työkalu tuottaa rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta. Tutkimuksen aineistona on sosiaalisen raportoinnin työkalun avulla tuotetut ja Vasson verkkosivuilla julkaistut, Turun kaupungin sosiaalialan työntekijöiden tekemät raportit (n = 73). Tutkimus on toteutettu tietokoneavusteisena (Nvivo) aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä.

Tutkimustulokset osoittavat sosiaalisen raportoinnin työkalun tuottavan sosiaalityön asiakastyöhön perustuvaa laadullista kokemustietoa palvelujärjestelmän epäkohdista ja tarjoavan palvelujärjestelmän kehittämisehdotuksia. Sosiaalisen raportoinnin työkalu näyttää toteuttavan sille asetetut tiedontuotannolliset tavoitteet, mutta se tuo esiin myös yhteiskuntakriittistä tietoa asiakastyössä havaituista palvelujärjestelmän ongelmista. Raportit myös ilmentävät suomalaista järjestelmäkeskeistä rakenteellista sosiaalityötä eikä raporteissa täysin saavuteta kansainvälistä radikaalin rakenteellisen sosiaalityön tasoa. Jatkotutkimuksen aiheiksi esitetään raporttien ja indikaattoritietojen välisten yhteyksien tarkastelua sekä sosiaalisen raportoinnin vaikuttavuutta hyvinvointialueiden johtamisen ja palvelujen kehittämisen tukena.

## 13.6 Turvapaikanhakijat uusilla maahanmuuttopaikkakunnilla

*Mira Välimaa*

Esityksessä tarkastelen sitä, miten rakenteellisen sosiaalityön keinoin voidaan ehkäistä turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksen perustamiseen liittyviä paikallisia haasteita. Esitys pohjautuu väitöstutkimukseeni, jossa tarkastelen paikallisten yhteisöjen toimintaa vastaanottokeskuksen perustamiseen liittyen Etelä-Pohjanmaalla Kauhavalla. Vastaanottokeskus toimi Kauhavalla 2015–2019.

Kauhavan tavoin moni vastaanottokeskuksista toimii maaseutumaisilla ja pienillä paikkakunnilla. Tarkasteluni paikantuu uusien maahanmuuttopaikkakuntien (New Immigrant Destinations) tutkimustraditioon. Uudet maahanmuuttopaikkakunnat ovat useimmiten pieniä tai keskikokoisia maaseutumaisia paikkakuntia, joissa ei ole merkittävästi kokemusta maahanmuuttotaustaisista ihmisistä.

Tutkimusaineistoni sisältää haastattelu- ja media-aineistoja. Tutkimustulosteni mukaan paikallisyhteisössä tapahtui erilaista liikehdintää vastaanottokeskuksen perustamisvaiheessa ja sen jälkeen. Kaikki paikalliset eivät hyväksyneet turvapaikanhakijoita osaksi paikallisyhteisöjä ja siitä seurasi vahvaa vastarintaa, rasismia ja turvapaikanhakijoihin kohdistuvaa väkivallan uhkaa. Turvapaikanhakijoihin suhtauduttiin epäilevästi ja heitä välteltiin ennakkoluulojen ja pelkojen vuoksi. Heihin kohdistui vahvaa vastarintaa, rasismia ja väkivallan uhkaa. Tutkimuksen teoreettisina jäsenyyksinä olen käyttänyt toimijuutta, toimijaverkkoteoriaa, NIMBY-käsitettä (not in my back yard) ja antirasistista aineistojen analyysia.

Uudet maahanmuuttopaikkakunnat ovat heterogeenisiä paikkoja ja ne eroavat toisistaan esimerkiksi paikallishistorian, elinkeinon, väkiluvun ja väestötiheyden perusteella. Ne ovat myös ainutlaatuisia sosiaalisesti muodostuneita paikkoja. Vastaanottokeskuksia perustettaessa tulisikin huomioida nämä paikalliset ominaispiirteet, koska on sekä turvapaikanhakijoiden että paikallisten asukkaiden etu, että vastaanottokeskus hyväksyttäisiin osaksi paikallisuutta. Vastaanottokeskus perustetaan kuitenkin useimmiten niin sanottuna standardiratkaisuna, jolloin paikallisia erityispiirteitä ei oteta huomioon. Näissä tilanteissa on vaarana, että paikallisyhteisö kokee ratkaisun uhaksi ja ryhtyy vastustamaan vastaanottokeskuksen toimintaa. Siksi jo vastaanottokeskuksen perustamisvaiheessa olisi syytä lähestyä asiaa rakenteellisen sosiaalityön keinoin. Oikea-aikaiset ja paikallisen erityisyyden huomioivat keinot ja menetelmät voisivat vähentää tehokkaasti turvapaikanhakijoihin kohdistuvaa vastustamista.

Esityksessäni kuvaan rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksia vaikuttaa paikallisyhteisöön siten, että paikallisyhteisössä ei syntyisi rasistista liikehdintää ja mahdolliset negatiiviset reaktiot lievenisivät tai muuttuisivat kohtaamisten myötä. Tutkimustulokseni osoittavat vastaanottokeskuksen olemassaolon vuosien aikana tapahtuneita muutoksia. Tulosteni perusteella pohdin sitä, miten esimerkiksi riittävä viestintä, tiedon jakaminen, paikallisyhteisöjen osallistaminen ja vuoropuhelu sekä yhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa muuttaa hankalinakin näyttäytyviä tilanteita. Rakenteellisen sosiaalityön keinoin voidaan ehkäistä ennalta konfliktien syntyminen ja auttaa luomaan turvapaikanhakijoiden esikotoutumiselle mahdollisimman suotuisat olosuhteet.

## 15 Sosiaalityö ja politiikka

**Torstai 15. ja perjantai 16.2.**

**Työryhmän tila: Pääatalo A2b**

Työryhmän kielet: suomi ja englanti

Työryhmän vetäjät: Jiri Nieminen, YTT, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Nina Rantamäki, YTT, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Tuomo Kokkonen, YTT, Jyväskylän yliopisto

Politiikka avaa näköaloja sosiaalityöhön oppialana ja ammattikuntana kuten myös sosiaalityön asemaan yhteiskunnassa. Sosiaalityö ja politiikka -työryhmä tutkii politiikan, politisoinnin, politikoinnin ja/tai policyn kysymyksiä sosiaalityössä.

Yksi tapa hahmottaa sosiaalityön ja politiikan suhdetta on lähestyä sitä kolmella eri tasolla politiikan suppeasta, välittävästä ja laajasta merkityksestä lähtien. Suppeassa merkityksessä politiikka koskee valtion julkista vallankäyttöä. Tällöin sosiaalityö voidaan nähdä byrokraattisena työnä, jossa sen poliittisuus ilmenee lähinnä hallinnollisena päätösten implementointina, jolloin yksittäisen sosiaalityöntekijän vaikutusmahdollisuudet ovat ohuet. Välittävässä merkityksessä politiikka puolestaan asettuu osaksi valtion ja kansalaisyhteiskunnan suhdetta. Tällöin politiikan ja sosiaalityön suhde voidaan ymmärtää kumppanuutena, jossa sosiaalityöntekijä on asiakkaansa tai asiakaskuntansa tukena. Sosiaalityön ja asiakkaan kumppanuus nousee keskeiseksi, kun pyritään oikaisemaan asiakkaan kohtaamia epäoikeudenmukaisuuksia tai jos toimitaan hänen tukenaan palveluiden tai etuisuuksien hakemisessa, esimerkiksi hallinto-oikeudessa. Myös sosiaalityön toiminta asiantuntijana lainsäädännön valmistelussa sekä palveluiden kehittämisessä tai yhteiskuntasuunnittelussa voidaan nähdä politiikaksi välittävässä merkityksessä.

Kolmanneksi eli laajassa merkityksessä politiikka on mikä tahansa sosiaalinen suhde, johon liittyy ristiriitoja. Tämän tyyppisestä poliittisuudesta hyviä esimerkkejä ovat mielenosoitukset ja erilaiset aktiot, joissa sosiaalityöntekijät tai sosiaalityön tutkijat ja asiantuntijat – mahdollisesti yhdessä asiakkaiden kanssa – vaativat parempaa maailmaa ja oikeudenmukaisuutta. Laajaan politiikan merkitykseen liittyvät kysymykset: Miksi sosiaalityön ammattikunnan sanotaan olevan poliittisesti hiljaista? Miksi eduskunta-, alue ja kuntavaaleissa ehdokkaat harvoin profiloituvat sosiaalityöntekijöinä? Poliitiikan välittävään ja laajaan merkitykseen liittyen voidaan myös kysyä, millaiseksi sosiaalityön poliittisuus muotoutuu maissa, joissa sosiaalityöllä ei ole niin tiivistä suhdetta hyvinvointivaltioon, eikä siten mahdollisuutta käyttää yhteiskunnassa julkista valtaa?

Otamme vastaan esityksiä, jotka pohtivat politiikan, politisoinnin, politikoinnin ja/tai policyn sekä sosiaalityön suhdetta niin yksilö-, ryhmä kuin järjestelmätasolla Suomessa tai globaalisti. Esitys voi olla esimerkiksi (aate)historiallinen katsaus, käsitteellinen analyysi tai empiirinen tapaustutkimus.

### 15.1 Elefantti oppiaineessa – ideologia ja politiikka sosiaalityön oppikirjoissa

*Jiri Nieminen*

Sosiaalityössä politiikka on kuin elefantti oppiaineessa: täyttää tilan, mutta sanomattomana. Ymmärtääksemme politiikkaa, on tarkasteltava ideologiaa. Se ei viittaa ainoastaan vallitsevaan poliittiseen todellisuuteen vaan kulttuuriseen tiedostamattomaan, esipoliittiseen ymmärrykseen ja äänettämiin sitoumuksiin. Niin ikään politiikka voidaan ymmärtää laajassa,

välittävissä ja suppeassa merkityksessä. Tarkastelen Tampereen yliopiston sosiaalityön perusteet kurssin oppikirjoja vuodesta 1994–2024 kysyen, kuinka itseymmärrys sosiaalityöstä politiikkana niissä rakentuu. Aineistosta löytyy neljä teema: (1) Sosiaalityö akatemisoitui omaksi oppiaineeksi samaan aikaan kun hyvinvointivaltioprojektin kehitys pysähtyi politiikan ja elinkeinorakenteen muuttuessa, ensisijaisia sosiaalipoliittisia rakenteita alettiin purkamaan, viimesijaista sosiaalityötä vahvistamaan. Mutta sosiaalityö on ollut Suomessa vahvasti sidoksissa hyvinvointivaltion rakenteisiin, uudemmissa oppikirjoissa muutoksen välttämättömyys on tunnustettu. (2) Sosiaalityöntekijän poliittinen liikkumavara kuvataan ohueksi sikäli, kun se on hyvinvointivaltiokeskeistä byrokratiatyötä, mutta 2000-luvulla kirjoitetuissa teoksissa toiminnan mahdollisuudet ymmärretään laajemmin, mm. kumppanuutena, jopa kansalaisaktiivisuutena. (3) Oppikirjoissa muistutetaan sosiaalityö olevan tiedontuotantoa ja tiedolla on mahdollista vaikuttaa poliittisesti – tai sitten poliitikot hylkäävät sosiaalityön tutkimuksessa tuotetun tiedon, jos se on ei sovi heidän ideologiaansa. (4) Eettiset kysymykset ovat poliittisia, mutta harvemmin tätä halutaan sanoa ääneen, koska eettisyyden vetoaminen on antanut selkänöjää sosiaalityön itseymmärrykselle ja yhteiskunnallisen aseman puolustukselle, se politisoisi sosiaalityön. Yhteenvedona voisi sanoa, että rivien väistä oppikirjat antavat kuvan hyvinvointivaltioprojektin tai -ideologian ja sosiaalipolitiikka kahlinneen sosiaalityön poliittisuutta samaan aikaan kun ne osoittavat nostalgisuutta sitä kohtaan.

## **15.2 Ketkä ovat poliittisimmat sosiaalityöntekijät? Määrällinen tutkimus sosiaalityöntekijöiden poliittisesta osallistumisesta ja osallistumista selittävästä tekijöistä**

*Johanna Kallio, Helena Blomberg, Christian Kroll, Sanni Salonen & Anne-Mari Jaakola*

Sosiaalityöntekijät ovat poliittisesti aktiivinen ryhmä, mikä on seurausta yliopistotasoisesta yhteiskuntatieteellisestä koulutuksesta sekä ammattiin liittyvästä velvollisuudesta vaikuttaa rakenteellisella tasolla (Kindler & Ostrander 2022; Ritter 2007). Sosiaalityöntekijöiden vaikuttaminen voi tapahtua kahden väylän kautta, joita ovat vaikuttamistyö osana sosiaalityöntekijän työnkuvaa ja vapaaehtoinen vaikuttaminen työajan ulkopuolella (Kim ym. 2023; Kindler & Ostrander 2022; Weiss-Gal 2017). Nämä kaksi vaikuttamisen muotoa limittyvät toisiinsa, koska sosiaalityöntekijöiden vapaa-ajan poliittisen osallistumisen motiiveina ovat usein asiakkaiden tarpeet tai ammattieettiset tarkoitusperät (Kim ym. 2023; Kallio ym. 2020). Sosiaalityöntekijöiden puoluevalintaa ja sosiaalityön opiskelijoiden suhtautumista yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön on tutkittu Suomessa, mutta sosiaalityöntekijöiden vapaaehtoisesta poliittisesta osallistumisesta tiedetään vain vähän (Kallio ym. 2023; 2020).

Tutkimme sosiaalityöntekijöiden vapaaehtoista poliittista osallistumista ja miten ammattiin, puoluevalintaan ja poliittiseen kiinnostuneisuuteen liittyvät tekijät ovat yhteydessä osallistumiseen. Poliittista osallistumista lähestymme toiminnallisella osallistumisella, jolla tarkoitamme erilaisia aktiivisia vaikuttamistekoja passiivisten sijaan (esim. Kindler & Ostrander 2022). Apuna muuttajien valinnassa käytämme Weiss-Galin (2017) sosiaalityöntekijöiden vapaaehtoisen poliittisen osallistumisen jaottelua, johon lukeutuvat äänestäminen, poliittinen kampanjointi, toiminta poliittisen vaalijärjestelmän ulkopuolella ja protestointi.

Aineistona käytämme loppuvuonna 2019 kerättyä valtakunnallista sosiaalityöntekijäkyselyä. Rajaamme tarkastelun ulkopuolelle äänestämisen perinteisenä poliittista osallistumista kuvaavana tekijänä sillä aineistomme mukaan vain alle kaksi prosenttia sosiaalityöntekijöistä

ei äänestänyt viimekertaisissa eduskuntavaaleissa. Alustavien tulosten mukaan sosiaalityöntekijöiden osallistuminen vaihtelee riippuen siitä, millainen poliittinen osallistuminen on tarkastelun keskiössä. Eniten sosiaalityöntekijät osallistuvat yhteiskunnalliseen tai poliittiseen kampanjaan sosiaalisessa mediassa (57 %), ovat aktiivisia jonkin järjestön tai yhdistyksen toiminnassa (42 %), ottavat yhteyttä poliittisiin päätöksentekijöihin jossakin tärkeässä asiassa (33 %) ja osallistuvat yhteiskunnallisesti kantaottavaan tapahtumaan tai mielenosoitukseen (29 %). Sen sijaan vähemmän sosiaalityöntekijät osallistuvat puolueen tai ehdokkaan vaalikampanjaan (11 %). Alustavien tulosten mukaan sosiaalityöntekijöiden vapaaehtoista poliittista osallistumista selittää erityisesti poliittinen kiinnostuneisuus ja puoluevalinta. Mitä enemmän on kiinnostusta, sitä enemmän osallistutaan. Lisäksi Vasemmistoliittoa äänestäneet sosiaalityöntekijät osallistuvat selvästi enemmän kuin muita puolueita äänestäneet.

### **15.3 Ansaitsevuuden ja maahanmuuttoasenteiden välinen suhde – Miten subjektiivinen poliittinen orientaatio muokkaa eurooppalaisten näkemyksiä?**

*Laura Häkkinä*

Tutkin eurooppalaisten maahanmuuttoon liittyviä asenteita ja kuinka ansaitsevuuteen liittyvät näkemykset vaikuttavat maahanmuuttoon liittyviin asenteisiin. Tärkeä osa tutkimustani on selvittää, miten kolmas tekijä, subjektiivinen poliittinen orientaatio, vaikuttaa maahanmuuttoasenteiden ja ansaitsevuuteen liittyvät näkemysten väliseen suhteeseen. Lisäksi havainnoin, kuinka valtioon liittyvät tekijät, bruttokansantuote ja GINI-indeksi, vaikuttavat eurooppalaisten maahanmuuttoon liittyviin asenteisiin. Olen tutkinut ansaitsevuutta sekä yksilötason että maatasen tekijänä. Aineistoni koostuu European Social Survey -keräysaineiston 21 Euroopan maan datasta vuodelta 2016. Olen käyttänyt tutkimuksessani hierarkkista lineaarista monitasomallinnusta, jossa otetaan huomioon yksilötason ja maatasen vaikutukset tutkittavaan ilmiöön, ja interaktioita, joilla voidaan mallintaa kolmannen tekijän vaikutusta.

Maahanmuuttokäsitys voi vaikuttaa poliittisiin päätöksiin, ja mahdolliset seuraukset voivat ulottuvat maahanmuuttajien ulkopuolelle vaikuttamaan laajempaan väestöön. Esimerkiksi maahanmuuttajien sosiaaliturvaa heikentävät poliittiset valinnat voivat johtaa myös kansalaisten sosiaaliturvan alenemiseen. Tutkimukseni tarkoituksena on ymmärtää niitä mekanismeja, jotka johtavat maahanmuuttovastaisiin asenteisiin. Vahvat asenteet vaikuttavat näkemyksiin ihmisistä esimerkiksi äänestystilanteessa, jolloin näkemys taas vaikuttaa siihen, kuinka käyttäydymme tietyssä tilanteessa kuten äänestyshetkellä. Useissa kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että yleisesti maahanmuuttajat ovat länsimaalaisten mielestä ryhmänä vähiten julkista apua ansaitseva ryhmä. Sosiaalityön näkökulmasta tulos ei ole merkityksetön: sosiaalityötä ohjaa myös poliittinen päätöksenteko, johon kytkeytyy monenlaiset logiikat ansaitsevuudesta. Vaikka poliittisissa prosesseissa ei ole ollut aikaisemmin näkyvillä maahanmuuttajien eksklusio sosiaaliturvasta tai maahanmuuton tiukkaa rajoittamista, aiheet ovat nousseet eduskuntakeskusteluissa.

## 15.4 Sosiaalityö ja politiikka – kuka ohjaa ja mihin?

*Lasse Rautniemi*

Kymmenen vuoden aikana SOTE-valmistelua, ja nyt sen toimeenpanoa, ovat linjanneet kuusi ideologialtaan, arvoiltaan ja tavoitteiltaan hyvin erilaista hallitusta (2011–2024). Maakuntaliitoilla ja sairaanhoitopiireillä on ollut merkittävä roolinsa, ja paikallistasoilla ja eri virkahenkilötasoilla on aina omat politiikkansa sekä työkuultuurinsa.

Siten ei ole ihme, että Sisä-Suomen yhteistoiminta-alueen strategioissa eli Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue: ”Hyvinvointialue- ja palvelustrategia” (33s.); OmaHämeen ”Palvelustrategia” (51s.); ”Tärkeintä ihminen - Pirkanmaan hyvinvointialueen strategia” (30 s.) liikutaan turvallisen yleisellä tasolla. Niissä puhutaan sosiaalityöstä resursseina, kustannuksina, työntekijävajeina tms. eikä sosiaalipalveluja tai perusterveydenhuoltoa juuri kuvata toiminnallisesta, saati asiakkuuden näkökulmasta. Poikkeuksen tekee OmaHämeen strategia, joka viittaa mm. lain edellyttämään yhteisösosiaalityöhön ja etsivään työhön sen osana. OmaHämeen strategia puhuu kahta muuta ohjelmaa selvästi enemmän sosiaalityöstä ja sosiaalipalveluista.

Esitykseni on aineistolähtöinen. Vertaan Pirhan ja OmaHämeen strategioita sosiaalityön identiteetin määrittäjänä, ja Aisapa-tutkimushankkeen työntekijä- ja asiakashaastatteluista syntyvää kuvaa, siitä miten aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijät ja asiakkaat tulkitsevat strategian merkitystä suhteessa sosiaalityön identiteettiin, merkitykseen ja tehtävään. Työryhmän esittelyssä on kuvattu sosiaalityön välittävää funktiota näin: ”politiikan ja sosiaalityön suhde voidaan ymmärtää kumppanuutena, jossa sosiaalityöntekijä on asiakkaansa tai asiakaskuntansa tukena”. Tämä on kiinnostava sosiaalityön saavutettavuuden ja saatavuuden näkökulmasta esim. Vanjusov 2022. Tarkastelen aineistotuloksia myös joidenkin teoreettisten tarkastelujen näkökulmasta, joissa puhutaan esim. integraatiosta, vaikuttavuudesta ja sosiaalityön yhteiskunnallisesta asemasta

## 15.5 Tekemisen demokratia ja sosiaalityö: kohti yhteisöllistä vaikuttamista

*Niina Rantamäki*

Demokratia määritellään yleisesti hallintojärjestelmäksi, joka ei pelkästään salli vaan myös edellyttää ihmisiä osallistumaan poliittisiin prosesseihin ja yhteisiä asioita koskevaan päätöksentekoon. Suomessa demokraattinen järjestelmä on nojautunut pitkälti edustuksellisuuden varaan. Huoli äänestysaktiivisuuden laskusta sekä useat yhteiskunnallisen luottamuksen rappeutumisesta kertovat merkit ovat kuitenkin kääntäneet katseen sitä täydentäviin ja sille vaihtoehtoisin yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen tapoihin.

Yksi nykydemokratian uusista muodosta on tekemisen demokratia. Sen ytimessä on ajatus siitä, että kansalaisten yhteiskunnallinen osallisuus ja vaikuttaminen eivät toteudu pelkästään ottamalla kantaa tai esittämällä mielipiteitä vaan myös tekemällä yhdessä: kehittämällä ratkaisuja ongelmiin ja puutteisiin, joita ihmiset ovat omassa elinpiirissään havainneet. Ajatellen demokratian perimmäistä tavoitetta tuottaa ”itsetoimintakykyisiä” kansalaisia, jotka löytävät itsestään ne hyveet, joita demokraattinen järjestelmä edustaa, voidaan tekemisen demokratiaa pitää demokratian tärkeimpänä muotona.

Sosiaalityön työtraditioissa idea tekemisen demokratiasta tulee erityisen lähelle yhdyskuntatyön perinnettä. Sen keskiössä on pyrkimys vaikuttaa asuinalueiden kehittämiseen asukkaiden, heidän muodostamien yhteisöjen sekä viranomaisten yhteistyönä. Nykyisellään

yhdyskuntatyö on kuitenkin sulautunut pitkälti osaksi perussosiaalityön yksilökohtaisia työprosesseja samalla kun pyrkimys etsiä sosiaalisen selviytymisen ratkaisuja asuinalueilta ja yhteisöistä on korvautunut yksilökohtaisella voimavaraistamisella.

Esityksessäni pohdin, miten sosiaalityö voisi uudelleen löytää luontevalla tavalla paikkansa osana ihmisten yhteisöllistä elämää sekä olla näin mukana tukemassa ja palvelemissa tekemisen demokratian vahvistumista kuten myös toteuttamassa sitä. Pohdintojeni reflektiopinnan muodostavat tutkimukseni, joissa olen tarkastellut maaseudun paikallisyhteisöissä virinnyttä omaehtoista asukkaiden hyvinvointia ja yhteisöjen elinvoimaisuutta edistävää toimintaa sekä siihen vaikuttavia ja liittyviä tekijöitä.

## **15.6 Kamppailu tiedosta suomalaisen sosiaalityön määrittäjänä**

*Tuomo Kokkonen*

Esitys tutkii suomalaisen sosiaalityön itseymmärrystä ja yhteiskunnallista asemaa analysoimalla keskusteluja sosiaalityölle tärkeitä tietokäytännöistä. Tietokäytännöt ymmärretään esityksessä prosesseiksi, joissa tietoa kerätään, analysoidaan ja nostetaan asemaan, jossa tieto toimii päätöksenteon perusteena. Periaatteessa selkeästä tavoitteestaan huolimatta sosiaalityön tietokäytännöistä on olemassa hyvin erilaisia käsityksiä.

Laajassa yhteiskuntapoliittisessa kontekstissa tietokäytäntöjen kehitys on liittynyt pyrkimykseen kehittää julkista hallintoa suuntaan, jossa sen toiminta on luotettavaa, läpinäkyvää ja faktapohjaiseen tietoon perustuvaa. Tämän kaltaisten yhteiskuntapoliittisten tietokäytäntöjen merkitys korostui 1960 ja -70-luvuilla, kun hyvinvointivaltion laajenemisen kaudella toteutetut sosiaaliturvan- ja palveluiden uudistukset tuottavat yhteiskuntapoliittisen tarpeen seurata niiden vaikutuksia väestön elinoloihin monipuolisen indikaattoritiedon avulla. Sosiaalityössä yhteiskuntapoliittiset tietokäytännöt ovat nykyisin ajankohtaisia mm. Sosiaalihuoltolain (1301 / 2014) rakenteellista sosiaalityöstä koskevan määritelmän myötä. Siinä sosiaalityölle annetaan tehtäväksi välittää hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevaa tietoa hyvinvointia ja terveyttä edistävän yhteiskunnallisen päätöksenteon perustaksi, mitä tavoitetta on pyritty edistämään kirjaamiskäytäntöjä sekä palveluiden vaikuttavuuden arvioimiseen tähtäviä mittareita kehittämällä.

Yhteiskuntapoliittiselle suuntautumiselle vaihtoehtoista käsitystä sosiaalityön tietokäytännöistä on Suomessa kehitetty viime vuosina erityisesti sosiaalityön käytäntötutkimuksen piirissä. Käytäntötutkimuksessa sosiaalityön tiedonmuodostuksen lähtökohdaksi on paikannettu ajatus sosiaalityön kohteiden jatkuvasta muuttumisesta sekä asiantuntijuuden pohjimmiltaan dialogisesta luonteesta. Näissä sosiaalityön professionaalisissa tietokäytännöissä tietoa tuotetaan sosiaalityöntekijöiden keskinäisessä ammatillisessa harkinnassa, mutta myös muiden ammattilaisten kanssa tehtävässä moniammatillisessa yhteistyössä sekä kohtaamisissa sosiaalityön asiakkaiden ja kansalaistoimijoiden kanssa. Sosiaalityön professionaaliset tietokäytännöt näkevät sosiaalityön tiedon siis asiaksi, joka syntyy ammattikunnan ja erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden välisissä suhteissa.

Yhteiskuntapoliittisista tietokäytännöistä poiketen professionaalisissa tietokäytännöissä muodostuva tieto on myös usein kvalitatiivista, hiljaista, muuttuvaa, luottamukseen perustuvaa ja siihen sisältyy pyrkimys purkaa yhteiskunnallisia valtarakenteita. Sosiaalityön tietokäytäntöihin sisältyvien jännitteiden huomioiminen on tärkeää koska tietokäytännöt ottavat kantaa myös sosiaalityön luonteeseen julkisella sektorilla toimivana professiona. Lisäksi tietokäytäntöihin sisältyy käsityksiä sosiaalityön suhteista asiakkaisiin sekä muiden

yhteiskunnallisiin toimijoihin. Historiallisesti tietokäytäntöjä koskevat jännitteet ilmenivät jo toisen maailmansodan jälkeisessä sosiaalityön metodikiistassa, mutta niillä on yhteys myös siihen, miten sosiaalityön asema hahmotetaan uusliberalismista inspiraatiota hakevassa hyvinvointivaltion ja palvelujärjestelmän muutoksessa.

## **15.7 Analyysi hyvinvointialueiden rahoituslain muodostumisesta**

*Otso Salo*

Hyvinvointialueuudistuksen yhtenä tarkoituksena oli parantaa sote-palveluiden laatua, mutta hyvinvointialueiden rahoitusmalli haastaa sosiaali- ja terveydenhuollon laadullisten parannusten toteuttamismahdollisuuksia. Jo valmiiksi alirahoitetuille hyvinvointialueille osoitetaan tulevaisuudessa entistä vähemmän rahaa. Esimerkiksi väestön ikääntyminen ja sote-henkilöstön työvoimapula pikemminkin peräänkuuluttaisi lisärahoitusta.

Tutkisin artikkelimuotoisessa väitöskirjassani niitä toimijoita ja ideoita, jotka ovat olleet läsnä hyvinvointialueiden rahoituslain lainsäädäntöprosessissa. Aineistonani toimisi pääasiassa julkisesti saatavilla olevat politiikkadokumentit, mutta olisin myös kiinnostunut haastattelemaan prosessiin osallistuneita tahoja. Ideoiden tutkimus tarkastelee politiikkaprosesseihin osallistuvien aktiivisten toimijoiden roolia ja keskinäisiä suhteita yhtenä politiikan muutosta selittävänä tekijänä. Kognitiiviset ja moraaliset uskomukset sekä oletukset vaikuttavat aloitteisiin, ratkaisuihin ja päätöksiin, joita politiikkaan osallistuvat toimijat tekevät. Instituutioiden ohella toimijoiden keskinäiset valtasuhteet vaikuttavat osaltaan siihen, kenen ideat menestyvät politiikkaprosesseissa. Valitsemani teoreettinen näkökulma synnyttää parhaimmillaan sellaista tietoa rahoituslain muotoutumisesta, joka toisenlaisella politiikan muutoksen selitystavalla jäisi vähemmälle huomiolle.

Tutkimukseni aihe liittyy sosiaalityöhön ja politiikkaan, koska se tarkastelee paitsi konkreettista sosiaalihuoltoon vaikuttanutta politiikkaprosessia, mutta myös lähestyy lainsäätämistä kilpailevien intressien, aatteiden ja ristiriitojen näkökulmasta. Osallistun työryhmään esitelläkseni väitöstutkimukseni luonnosta

## **15.8 Sosiaalityön opiskelijoiden yhteiskunnallisen vaikuttamisen näkemykset, osaaminen ja aktiivisuus**

*Sanni Salonen, Johanna Kallio & Anne-Mari Jaakola*

Yhtenä poliittisen osallistumisen muotona voidaan nähdä yhteiskunnallisen vaikuttamisen teot, kuten yhteydenotot poliittisiin päätöksentekijöihin, osallistuminen yhteiskunnallisesti kantaottaviin tapahtumiin sekä osallistuminen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen keskusteluun sosiaalisessa mediassa. Yhteiskunnallisen vaikuttamisen taito nähdään myös yhtenä sosiaalityön koulutuksen osaamisalueena, osana rakenteellisen sosiaalityön valmiuksia. Sosiaalityöhön liittyy tällöin taito toimia yhteiskunnallisena vaikuttajana ja käydä julkista keskustelua sosiaalityön tehtävistä, tavoitteista ja toimintamahdollisuuksista sekä asiakkaiden yhteiskunnallisesta asemasta. (Lähteinen ym. 2017, 16.) Suomessa sosiaalityön opiskelijoiden näkemyksiä yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta osana sosiaalityöntekijän tehtävää sekä heidän toteuttamaansa yhteiskunnallista vaikuttamista on kuitenkin tutkittu vähäisesti. Halun vaikuttaa yhteiskunnallisiin epäkohtiin on tutkittu olevan erittäin tärkeä ammatinvalintamotiivi sosiaalityön opintoihin hakeutumisvaiheessa (Kallio ym. 2021) ja niin ikään kiinnostuksen rakenteellista sosiaalityötä kohtaan olevan sosiaalityöntekijöiden keskuudessa sitä voimakkaampaa, mitä vähemmän aikaa on kulunut heidän opinnoistaan



(Kannasoja ym. 2022). Sosiaalityön opiskelijat ovat siis lähtökohtaisesti potentiaalisia toimijoita yhteiskunnallisen vaikuttamisen eri kentillä.

Esityksessä tarkastellaan sosiaalityön opiskelijoiden näkemyksiä yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta osana sosiaalityöntekijän tehtävää. Tämän lisäksi pohditaan, miten sosiaalityön opiskelijoiden yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen liittyvä osaaminen on yhteydessä aktiivisuuteen vaikuttamisessa. Aineistona hyödynnetään sosiaalityön opiskelijoiden valtakunnallista kyselyaineisto (N=608) vuodelta 2019. Esitys pohjautuu alustaviin tutkimustuloksiin, joiden mukaan opiskelijoiden enemmistö näkee yhteiskunnallisen vaikuttamisen keskeisenä osana sosiaalityöntekijän tehtävää, mutta kiinnostus sitä kohtaan on yksilökohtaista asiakastyötä vähäisempää. Opiskelijoiden suhtautuminen yhteiskunnallisen vaikuttamisen toteuttamismahdollisuuksiin on positiivista, mutta kriittisyys mahdollisuuksia kohtaan kasvaa opintojen edetessä ja työkokemuksen karttuessa. Myös sosiaalityön opiskelijoiden yhteiskunnallisen vaikuttamisen osaamisessa on vahvistamistarpeita. Alustavien tutkimustulosten perusteella osaamisella on selkeä yhteys siihen, miten aktiivisesti opiskelijat yhteiskunnallisen vaikuttamisen muotoja toteuttavat – vahva osaaminen lisää aktiivisuutta yhteiskunnallisen vaikuttamisessa.

## 16 Sosiaalityö katastrofien parissa – käsitteet, käytännöt ja merkitys/Social work in disasters: Concepts, practices and purpose

Torstai 15.2.

**Työryhmän tila: Pääatalo A06**

Työryhmän kielet: suomi ja englanti

Työryhmän vetäjät: Sanna Hautala, YTT, Lapin yliopisto

Enni Mikkonen, YTT, Lapin yliopisto

FIN:

Kriiseiksi ja katastrofeiksi kärjistyvät tapahtumat ovat vaikuttaneet ihmiskuntaan läpi sen historian. Viimeisten vuosikymmenten aikana ne ovat kuitenkin lisääntyneet ja saaneet uusia merkityksiä. Muun muassa uusliberalismi, ihmisten ylijääminen liikkuvuus ja digitalisaatio ovat rakentaneet uudenlaista globaalia keskinäisriippuvuutta. Katastrofit ovat nopealla tahdilla ketjuuntuneet, tiivistyneet ja limittyneet toisiinsa esimerkiksi ilmastonmuutoksen myötä (Harrikari & Rauhala 2019). Katastrofit eivät ole vain kaukaisia tapahtumia, vaan kriisit kuten globaali pandemia ja sota Euroopassa ovat horjuttaneet hyvinvointia, turvallisuuden tunnetta ja arjen reunaehdoja myös Suomessa.

Katastrofit aiheuttavat inhimillistä hätää ja moninaista haavoittuvuutta. Ne tuottavat, paljastavat ja vahvistavat sosiaalista eriarvoisuutta. Katastrofit liittyvät näin ollen monessa merkityksessä sosiaalityöhön ja sen kykyyn ja valmiuksiin vastata katastrofiolosuhteissa elävien tai niistä tulleiden ihmisten avun tarpeisiin. Sosiaalityö katastrofeissa paikantuu paitsi sota- ja konfliktialueille sekä luonnonmullistusten ja ympäristötuhojen keskelle, mutta myös sosiaali- ja kriisipäivystykseen, turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten keskuuteen sekä sosiaalityön kentälle laajemmin. Tästä huolimatta katastrofisosiaalityön käsite sekä sosiaalityön rooli, tehtävä ja paikka katastrofityössä ovat suhteellisen tuntemattomia suomalaisessa sosiaalityössä (ks. kuitenkin Rapeli 2017). Sosiaalityössä tarvitaan uusia avauksia, käytäntöjä ja näkökulmia kriisien ja katastrofien inhimillisten seurausten kohtaamiseen, menetelmien kehittämiseen ja valmiuteen.

Pohdimme työryhmässämme sosiaalityön merkitystä ja vaikuttavuutta kriiseissä ja katastrofeissa moninaisesta näkökulmasta. Tarkoituksemme on keskustella siitä, millä tavoin kriisien ja katastrofien välittömiä ja hidaskestoisia seurauksia voitaisiin työstää sosiaalityön keinoin erityisesti haavoittuvimmissa konteksteissa. Olemme kiinnostuneita muun muassa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien ja -arvon kysymyksistä sekä intersektionaalisesta analyysistä kriiseissä ja katastrofeissa: Miten kulttuuriin, uskoon, kansallisuuteen, etnisyyteen, sukupuoleen ja muihin risteäviin ulottuvuuksiin liittyvät dynamiikat rakentavat haavoittuvuuksien ja eriarvoisuuden konteksteja katastrofiolosuhteissa?

Toivotamme työryhmäämme tervetulleiksi niin tieteelliset kuin käytännöstä ammentavat puheenvuorot. Esitykset voivat käsitellä esimerkiksi seuraavia teemoja:

- Ihmisten hädän, menetysten ja läheisistään eroon joutumisen kohtaaminen sosiaalityössä
- Sosiaalityön osaaminen, menetelmät ja vaikuttavuus kriisejä ja katastrofeja kohdanneiden ihmisten parissa
- Sosiaalityön rooli ja asiantuntijuus monitoimijaisessa ja -ammattillisessa kriisi- ja katastrofityössä
- Sosiaalinen oikeudenmukaisuus, ihmisoikeudet, haavoittuvuuden kontekstit ja sosiaalityön etiikka kriiseissä ja katastrofeissa
- Kriisien ja katastrofien käsitteelliset ja teoreettiset kysymykset sosiaalityössä

EN:

Events that escalate into crises and disasters have affected humanity throughout its history. Over the past few decades, however, they have increased and taken on new meanings. For instance, neoliberalism, transnational migration and digitalisation have built a new kind of global interdependence. Disasters are rapidly chained, condensed and intertwined due to climate change, among other issues (Harrikari & Rauhala 2019). Disasters are not just distant events, but crises such as global pandemic and war in Europe have destabilised well-being, a sense of security and the conditions of everyday life in Finland as well.

Disasters cause human distress and multiple vulnerabilities. They produce, expose and reinforce social inequality. Disasters are therefore in many ways related to social work and its ability and capacity to respond to the needs of people living in or coming from disaster conditions. Social work in disasters is positioned not only in war and conflict areas and amid natural disasters and environmental disasters, but also in social and crisis emergency services, among asylum seekers and refugees, and in the field of social work more broadly. Despite this, the concept of disaster social work and the role, purpose and position of social work in disaster work are relatively unknown in Finnish social work (see, however, Rapeli 2017). Indeed, new openings, practices and perspectives are needed in social work to encounter the human consequences and to develop methods and preparedness for crises and disasters.

In our working group, we address the importance and impact of social work in crises and disasters from a variety of perspectives. Our purpose is to discuss how to support and encounter people in the most vulnerable positions and contexts through social work on the immediate and gradual consequences of crises and disasters. We are interested in social justice, human rights and dignity, as well as intersectional analysis in crises and disasters: How do the dynamics of culture, religion, nationality, ethnicity, gender, and other intersecting dimensions build the contexts of vulnerability and inequality in disaster conditions?

We welcome contributions from both scientific and practical perspective to our working group. The presentations can cover themes such as:

- Encountering people's calamity, loss and separation in social work
- Methods, means and impact of social work among people encountering humanitarian crises and disasters
- The role and expertise of social work in interdisciplinary and multiprofessional crisis and disaster work
- Social justice, human rights, vulnerability contexts, and social work ethics in crises and disasters
- Conceptual and theoretical considerations on crises and disasters in social work

## **16.1 Toimijuuden ulottuvuudet kriiseissä ja katastrofeissa**

*Tuomas Leppiaho*

Kriisit, katastrofit ja suuronnettomuudet ovat arkipäiväistyneet kiinteäksi osaksi jokapäiväistä mediavirtaamme. Miltei minä päivänä tahansa voimme lukea uutissyötteistämme uutisia sotien siviiliuhrien kärsimyksestä, luonnonmullistusten uhreista ja siitä, miten katastrofipaikoilla toimivat auttajat pyrkivät helpottamaan kokijoiden hätää ja kärsimystä. Uutisoinneissa keskitytään tavanomaisesti kolmeen asiaan: millaisesta katastrofista tai juurisyyistä on kyse, missä katastrofi tapahtuu ja kuinka monta kuolonuhria katastrofi on vaatinut. Huolimatta siitä, että katastrofit tunnistetaan nykyisellään sosiaalisissa verkostoissa ja kokemusmaailmoissa todellistuviksi tapahtumiksi (ks. esim. Quarantelli 1985), katastrofien

toimijuudelliset ja sosiaaliset aspektit jäävät julkisessa keskustelussa yleensä vähemmälle huomiolle.

Tämän lisäksi katastrofin kokeneet henkilöt tavataan pääsääntöisesti esittää passiivisina avun kohteina, kontrastina aktiivisille avustustoimijoille ja auttajille (Escobar & Demeritt 2014; Madianou, Longboan & Ong 2015). Toimijuuden häivyttäminen näyttäytyy erityisen vahvasti etenkin naisten, lasten, sekä yhteiskunnan marginaaleissa elävien henkilöiden toimijuuksien ja kokijuuksien kohdalla (Enarson, Fothergill & Peek 2007; Mitchell et al. 2008). Näistä arkkityypeistä huolimatta, paikallisilla asukkailla ja toimijoilla on todellisuudessa valtava rooli katastrofin ensimmäisinä tunteina. Katastrofin – kuten maanjäristyksen tai hyökyaallon – tapahtuessa, lähialueen asukkaiden mobilisaatio tapahtuu miltei välittömästi, vaatimatta pitkällisiä kansallisia tai kansainvälisiä keskusteluita ja päätöksentekoketjuja. Vaikuttaa kuitenkin siltä, ettei tätä toimintaa kuitenkaan tavallisesti katsota rationaaliseksi toiminnaksi katastrofiolosuhteissa, vaan sen nähdään olevan pikemminkin osoitus paikallisten asukkaiden ja toimijoiden emotionaalisesta reaktiosta katastrofiin ja hädän ilmentymä itsessään (ks. esim. Trčková 2014). Julkisessa keskustelussa ja uutisoinnissa tämän toiminnan edelle asetetaan kansainvälisen ”ammattiavun” saapumisen odottaminen ja sen rooli katastrofitilanteen selvittämisessä. Tämä muodostaa selkeän epäsuhdan katastrofitoimijuuksien välillä, ottaen huomioon paikallisten toimijoiden ensisijaisen tärkeän roolin ensiavussa katastrofin alkuvaiheissa (vrt. de Bruycker et al. 1983; Fujimoto & Nishiura 2021). Tämän epäsuhdan johdattelemana kysynkin, millaista toimijuutta katastrofeihin liitetään, keihin tämä toimijuus liittyy, ja kenen (tai keiden) toimijuudelle myönnetään tunnustusta julkisessa keskustelussa ja uutisoinnissa? Millaisia rooleja ja aktantteja katastrofitilanteiden erilaiset kokijudet saavat julkisessa kuvastossa? Sekä, miten nämä roolitukset mahdollisesti vaikuttavat mediakuvastosta syntyvään käsitykseen katastrofikokijuuudesta ja hädän kokemuksesta?

## 16.2 Vammaisten henkilöiden asema ja oikeudet katastrofeissa

*Amu Urhonen*

Vammaisten ihmisten asema on katastrofitilanteissa erittäin heikko. Vammaiset ihmiset kuolevat ja vahingoittuvat todennäköisemmin kuin enemmistö. Tietoa ei ole saavutettavassa muodossa, apuvälineitä ei saa tai jos saakin, liikkuminen ei ole mahdollista ympäristön esteiden takia. Vammaiset ihmiset jätetään, kun kaikki muut pääsevät lähtemään. Tämä voi johtua syrjivistä asenteista, mutta myös siitä, että keinoja vammaisten ihmisten siirtämiseen ei ole. Katastrofien hetkellä kaikki perustuu tarkasti laadittuihin suunnitelmiin. Pitkään aikaan näissä suunnitelmissa ei otettu lainkaan huomioon vammaisten ihmisten tarpeita, koska väestötason ajattelu on jättänyt heidät marginaaliin. Vammaisten ihmisten omaa asiantuntemusta ei ole hyödynnetty. Vasta viime aikoina humanitäärisen avun toimijat ovat alkaneet tehdä työtä vammaisinklusion eteen, mutta kehitys on valitettavan hidasta.

Katastrofien jälkeen vammaisten osuus on usein tavallista suurempi, koska vammaiset ihmiset jäävät muita todennäköisemmin muiden lähtiessä ja katastrofeissa vammautuu ihmisiä. Vammaisten henkilöiden oikeuksia on mietittävä myös katastrofien jälkirakennustyössä. YK:n vammaisasioiden erityisraportoija Gerard Quinn on korostanut tätä uusimmassa raportissaan. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksen artikla 11 velvoittaa sopimusvaltioita turvaamaan vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden vaaratilanteissa. Sopimuksen hengen mukaisesti on tärkeää, että vammaiset ihmiset ovat tässä

työssä aktiivisia toimijoita, eivät passiivisia suojelun kohteita ja voivat osallistua kaikkeen päätöksentekoon. Kerron puheenvuorossani vammaisten ihmisten asemasta ja oikeuksista katastrofitilanteissa. Puheenvuoroni perustuu työkokemukseeni vammaisten henkilöiden asiantuntijana IFRC:ssä ja Suomen Lähetysseurassa sekä puheenjohtajuuksiini vammaisten perus- ja ihmisoikeusjärjestö Kynnys ry:ssä ja kehitysmaiden vammaisten hankkeita tukevassa Abilis-säätiöissä.

### **16.3 Näkyville piilotetut. Lapset ja lapsen oikeudet aseellisissa konflikteissa.**

*Anna-Riitta Salomäki*

Esitykseni pohjaa tekeillä olevaa väitöskirjaani, joka käsittelee lapsia ja lasten oikeuksia aseellisissa konflikteissa. Olen haastatellut tutkimustani varten suomalaisia sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin osallistuneita henkilöitä lasten oikeuksista ja niistä kohtaamisista, joita heillä on ollut paikallisten lasten kanssa. Lasten asemaan aseellisissa konflikteissa on kiinnitetty kansainvälisen yhteisön kasvavaa huomiota 1990-luvulta lähtien. Taustalla on aseellisten konfliktien kasvava vaikutus lapsiin ja siviiliväestöön sekä yleisempi lasten oikeuksia koskevan keskustelun vahvistuminen. Lapsia ja aseellisia konflikteja koskevassa keskustelussa lapset esitetään usein sotien viattomina uhreina tai lapsisotilaina. Tämä peittää helposti alleen konflikteja kohdanneiden lasten ja heidän tilanteidensa moninaisuuden.

Länsimaista käsitystä lapsuudesta on hallinnut lasten näkeminen viattomina, haavoittuvina ja suojeltavina. Kohdattaessa lapsia kohdataan myös nämä käsitykset lapsuudesta. Omassa aineistossani kuvaukset lasten kohtaamisista vaihtelevat arkisista tilanteista hyvin raskaisiin ja eettisesti kuorimittaviin kysymyksiin. Myös se, miten haastateltavani sanoittivat lasten oikeuksia ja niiden merkitystä työssään vaihteli. Selkeässä lasten oikeuksia koskevassa puheena korostuivat tietyt oikeudet. Samalla haastateltavani kuvasivat runsaasti juuri näihin oikeuksiin liittyviä ristiriitoja, sekä ympäristöön liittyviä rakenteita tai toimijoita, jotka estivät oikeuksien toteutumisen.

### **16.4 Lastensuojelun sosiaalityön rooli Syyrian leireiltä tehdyissä lasten ja äitien palautusprosesseissa**

*Noora Kivioja & Sanna Mustasaari*

Länsimaiden vastuu kotiuttaa ISIS terroristijärjestön alueella asuneet ja Syyrian leireille vangitut kansalaiset on ollut ajankohtainen ihmisoikeuskysymys jo vuodesta 2019 saakka. Tilannetta käsiteltiin aluksi etenkin oikeustieteellisestä terrorismintorjunnan ja kansainvälisen oikeuden näkökulmasta, ja sittemmin vakiintuneesti myös ihmisoikeuksien ja lasten oikeuksien näkökulmasta. Vaikka eurooppalaiset maat ovatkin hitaan alun jälkeen alkaneet kotiuttaa kansalaisiaan leireiltä, pidetään monia ihmisiä edelleen leireillä, joiden olosuhteiden tiedetään olevan karut ja jopa hengenvaaralliset.

Sosiaalityön näkökulma ei perinteisesti ole ollut esillä kotiutuksia koskevissa keskusteluissa, vaan sosiaalihuolto on nähty relevanttina toimijana ennemminkin palautusten jälkeen. Samaan tapaan ihmisoikeuksiin ja sosiaalityöhön liittyvät näkökulmat pidetään usein erillään analyyseissa. Tässä esityksessä nähdään, että sosiaalityön ja oikeustieteen vuorovaikutus ulottuu tällaisen kahtiajaon yli; sosiaalityön käytännöillä on potentiaalia vaikuttaa oikeuksien laatuun ja niiden toteutumiseen liittyvien velvollisuuksien laajuuteen.

Yhdistämällä sosiaalityön ja oikeustieteen näkökulmat esitetään monitieteinen analyysi suomalaisesta kotiutusprosessista, keskittyen tapauksen oikeusperustan kehittymiseen ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden rooliin palautuksissa – niin valmisteluvaiheessa kuin palautusten aikanakin. Aineisto koostuu sosiaalihuollon ja ministeriön työntekijöiltä kerätystä haastatteluaineistosta sekä avointen lähteiden asiakirja-aineistosta. Tuloksina kuvataan konkreettisia oikeusperustaisen sosiaalityön käytäntöjä.

## 18 Taloudellinen huono-osaisuus ja (talous)sosiaalityö

**Perjantai 16.2.**

**Työryhmän tila: Päätalo A06**

Työryhmän kielet: suomi, ruotsi ja englanti

Työryhmän vetäjät: Minna Zechner, Helsingin yliopisto

Katri Viitasalo, Helsingin yliopisto

Taloudellista huono-osaisuutta tarkastellaan yleensä muun muassa kotitalouden käytettävissä olevien tulojen tai viimesijaisten etuuksien käytön kautta. Keskeistä on yksilön oma kokemus, jolloin taloudellinen huono-osaisuus voi olla muun muassa tyytymättömyyttä elintuloitasoon, vaikeuksia tyydyttää omia ja läheisten tarpeita, riittämätöntä tuen saantia, kykenemättömyyttä huolehtia veloista sekä tulevaisuuden suunnittelun hankaluutta. Taloudellisen huono-osaisuuden taustalla voi olla taloudellista tai muuta väkivaltaa, iäkkäillä lisääntyviä hoivan tarpeita ja niistä aiheutuvia kustannuksia, riippuvuuksia, yllättäviä tilanteita kuten pandemia, tai lama tai jatkumo taloudellisesti omia tai muiden epäedullisia valintoja tai tekoja. Taloudellinen huono-osaisuus vaikuttaa monin tavoin hyvinvointiin, toimintakykyyn ja esimerkiksi lapsiperheissä vanhemmuuteen.

Sosiaalityössä erilaisten taloudellisten kysymysten ja niistä johtuvien ongelmien parissa työskentely on tärkeää, ja onkin alettu puhua taloussosiaalityöstä erityisenä sosiaalityön alueena, osaamisena ja tutkimuksen kohteena. Taloussosiaalityö on talous- ja toimeentulokysymyksiin kohdistuvaa sosiaalityötä. Tavoitteena on vahvistaa taloudellisesti haavoittuvaan asemaan joutuneiden taloudellista toimintakykyä poistamalla rakenteellisia esteitä ja turvaamalla pääsy tarkoituksenmukaisten palvelujen piiriin. Taloussosiaalityön tutkimus kohdistuu usein institutionaalisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin, ajatuksiin ja asenteisiin, jotka ohjaavat ihmisen suhdetta rahan käyttöön.

Millaista on taloudelliseen huono-osaisuuteen vaikuttava sosiaalityö? Millaisia vaikuttavia menetelmiä on käytössä? Entä millaista tutkimustietoa tarvitaan (talous)sosiaalityöstä ja taloudellisesta huono-osaisuudesta ilmiönä, jotta voidaan edistää yhdenvertaisuutta ja ihmisten taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia rakenteellisten muutosten keskellä? Työryhmään kutsutaan monenlaisia taloudellisiin kysymyksiin keskittyviä esityksiä, jotka voivat olla käytännöstä ponnistavia pohdintoja ja kehittämistä, empiiristä tai teoreettista tutkimusta, jossa hyödynnetään määrällisiä, laadullisia tai useita erilaisia menetelmiä.

### 18.1 The two most common myths about UBI adoption busted

*Elisabet Miheludaki*

In Finland universal basic income has been tested so far only as a regular and unconditional payment given to unemployed persons with the goal of increasing the labor supply. In this sense, it was deemed a failure as it didn't increase employment. However, perhaps universal basic income was never meant to be about employment outcomes. Based on survey data, thematic interviews, media data and evidence from other universal basic income experiments, the present study explores attitudes towards universal basic income in Finland, and busts two big myths related to what people think would happen if UBI was adopted. The first myth busted is that people would stop working. The second myth busted is that we cannot afford

UBI. The Finnish Institute for Health and Welfare (THL, Terve Suomi, 2022) reports that the quality of life of working-age people has strongly deteriorated in recent years, while the Central Organisation of Finnish Trade Unions (SAK, Working conditions barometer, 2022) found that 69% of employees want to shorten their working hours. The study argues that a combination of universal basic income alongside reduced work hours could offer solutions that lead to a better balance between personal financial sustainability, well-being and productivity of people, companies and the Nordic welfare state.

## **18.2 Sosiaalityön käytäntötutkimus osana Talouden taitoja perheelle yhdessä -hankekehittämistä**

*Anna Pekkarinen & Sanna Ylistenniemi*

Talouden taitoja koko perheelle yhdessä -hanke (TALTU) on Oikeusministeriön rahoittama hanke, jonka toiminta-aika on vuosi 2024. Hankkeen tavoitteena on lapsiperheiden taloustilanteen parantamiseen tähtäävä, taloudellisia toimintamahdollisuuksia ja perheen yhtenäisyyttä lisäävä ja valintojen tekemisen mahdollisuutta vahvistavan työskentelyotteen kehittäminen. Hanketta toteuttaa sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos.

Hankkeen painopiste on sellaisten keinojen löytämisessä ammattilaisille, jotka edistäisivät vanhempien ja lasten keskinäistä vuorovaikutusta talousasioissa niin, että talous voisi olla perheitä voimauttava ja perheenjäseniä yhdistävä tekijä. Hanke toteutetaan Pikassoksen toiminta-alueella, eli Pirkanmaalla, Kanta-Hämeessä ja Satakunnassa. Näin hanke toimii yli miljoonan asukkaan väestöpohjalla.

Talussa työskentely ei rajaudu vain pienituloisten määritelmän täyttäviin lapsiperheisiin, vaan ilmiötä lähestytään elämänkululle merkitystä antaen osoittaen herkkyyttä taloushaasteiden moninaisuudelle: pienille tuloille, toimeentulotuen saannille ja erityisesti koetulle toimeentulotukivaikeudelle. Hankkeen läpileikkaavana teemana on vuorovaikutus, ja lähemme liikkeelle siitä, että jokaiseen kohtaamiseen on mahdollista vaikuttaa ja tunnistaen, ettei koetuissa taloushaasteissa ole niinkään kyse tiedon vähäisyydestä, vaan talousasioihin liittyy väistämättä yhteiskunnan rakenteellisia tekijöitä, kulttuurisia odotuksia ja moninaisia tunteita.

Hankkeessa työskennellään tiiviisti kokemustoimijoiden kanssa, ja heidän kanssaan pyritään demokraattiseen moniääniseen yhteistyöhön ja jaettuun tiedonmuodostukseen. Hankkeessa tavoitteenamme on tutkimusinformoitu kehittäminen. Siksi hankkeeseen liittyy sosiaalityön käytäntötutkimus, jossa kehittämistyötä tutkitaan toimintatutkimuksellisesti jaetussa yhteisvastuussa kokemustoimijoiden, hanketyöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Tarkoituksena on kehittää oikeudenmukaisia käytäntöjä ja vaikuttaa epäoikeudenmukaisuuksiin niitä vähentävästi.

Esityksessämme jäsenämme hankkeeseen liittyviä käsitteellisiä ja käytännöllisiä valintoja sekä esittelemme sosiaalityön käytäntötutkimusta hankekehittämisen kontekstissa ja tarkastelemme sen tutkimusasetelmaa, siihen liittyviä eettisiä näkökulmia ja käytännön toteutusta.



### **18.3 Työssäkävien sovitellun työttömyysturvan, asumistuen ja toimeentulotuen saanti 2010-luvulla**

*Jussi Partanen, Mia Tammelin, Satu Ojala, Niklas Mäkinen & Antti Halmetoja*

Köyhyys näkyy sosiaalityössä monin eri tavoin. Köyhä elämäntilanne liitetään usein nimenomaan työelämän ulkopuolella oleviin, kuten pitkäaikaistyöttömiin, ei niinkään työllisiin.

Viime vuosikymmenten muutokset työmarkkinoilla ja perherakenteissa ovat lisänneet työssäkävien köyhien ja taloudellisessa niukkuudessa elävien palkkatyötä tekevien lukumäärää. EU:n tasolla arvioidaan, että noin joka kymmenes työssäkävä henkilö elää köyhydessä. Vielä suurempi osuus työvoimasta työskentelee vastentahtoisesti epävarmoissa osa- ja määräaikaisissa työsuhteissa. Erityisesti naiset tekevät useammin esimerkiksi osaaikaista ja matalapalkkatyötä. Suomessa köyhyysrajan alle työvoimasta on arvioitu jäävän noin 60 000 henkilöä. Osuus saattaa olla tätäkin korkeampi, sillä sosiaaliturvan tulonsiirrot vähentävät Suomessa työssäkävien köyhyyttä. Samaan aikaan on huomioitava, että etuuksien ja palveluiden saamiseen liittyvät ehdot ja kriteerit voivat aiheuttaa etuuksien alikäyttöä, väliinpuotoamistilanteita ja poiskäännyttämistä.

Köyhyyden ja taloudellisen huono-osaisuuden tiedetään olevan yhteydessä esimerkiksi henkisen kuormituksen lisääntymiseen, heikentävän hyvinvointia ja vähentävän yhteiskunnallisia osallisuuden mahdollisuuksia. Taloudellisella huono-osaisuudella on havaittu olevan myös ylisukupolvisia vaikutuksia ja periytymistä. Tästä huolimatta työmarkkinoiden epävarmuuden lisääntymisen ja huonojen työsuhteiden aiheuttamia uudenlaisia köyhyyden ja köyhyysriskin muotoja on käsitelty verrattain vähän sosiaalityön tutkimuksessa Suomessa.

Lähestymme aihetta tilastollisin analyysimenetelmin, tavoitteenamme seurata työssäkävien kotitalouksien etuuskäytön kehitystä 2010-luvulla. Tutkimusaineistona hyödynnämme Tilastokeskuksen Folk-rekisteritutkimusaineistoja. Tarkastelun kohteena olevat tulonsiirrot muodostuvat (sovitelluista) työttömyysetuuksista, yleisestä asumistuesta ja viimesijaisesta toimeentulotuesta sekä näiden yhdistelmistä. Alustavien tulosten perusteella työn ja etuuksien yhtäaikainen käyttö on yleistynyt tarkastelujakson aikana erityisesti äidin ja lasten muodostamissa yhden vanhemman perheissä sekä lapsettomilla yksinasuvilla. Tutkimuksen tulosten perusteella haluamme nostaa esille työssäkävynnin, etuuksien käytön ja köyhyyden välistä yhteyttä, sekä laajemmin köyhyyden paikantumista yhteiskunnallisesti. Lisäksi tutkimus tuo ymmärrystä sosiaalityön roolista uudenlaisten sosiaalisten riskien tunnistamisessa ja vähentämisessä.

## 19 Vaikuttava vuorovaikutus sosiaalityössä

**Torstai 15. ja perjantai 16.2.**

**Työryhmän tila: Pääatalo C6**

Työryhmän kielet: suomi ja englanti

Työryhmän vetäjät: Tuuli Lamponen, Helsingin yliopisto

Eveliina Heino, Helsingin yliopisto

Johanna Moilanen, Jyväskylän yliopisto

Hyvä ja toimiva vuorovaikutus on keskeinen ja usein itsestään selvänä pidetty elementti sosiaalityön asiakastyössä. Sosiaalityöntekijän hyvät vuorovaikutustaidot on aiemmassa tutkimuksessa todettu edellytykseksi laadukkaalle ja vaikuttavalle sosiaalityölle, luottamuksen rakentamiselle ja kuulluksi tulemisen kokemukselle, sovittuihin tavoitteisiin sitoutumiselle ja osallistavalle työskentelylle. (Forrester ym., 2019.) Sosiaalityö on kuitenkin haastava konteksti vuorovaikutukselle, sillä asiakastyössä tasapainotellaan tuen ja kontrollin välillä sekä yritetään edistää asiakkaiden oikeuksien toteutumista toisinaan varsin haastavissa ja monimutkaisissa olosuhteissa. Vuorovaikutuksessa kertyy erilaista tietoa asiakkaasta ja tietoa myös käytetään tavoitteiden saavuttamiseksi.

Tässä työryhmässä pohditaan, mitä vaikuttava vuorovaikutus merkitsee sosiaalityössä. Lähtökohtana on se, että sitä voidaan tarkastella eri osapuolten näkökulmista ja eri konteksteissa, sosiaalityön palveluissa ja rakenteissa, esimerkiksi monitoimijaisessa yhteistyössä tai johtamisessa. Sitä voidaan tarkastella erilaisina menetelminä tai interventiona.

Työryhmään ovat tervetulleita vaikuttavaa vuorovaikutusta ilmiöpohjaisesti, teoreettisesti tai menetelmällisesti jäsentävät esitykset, sekä erilaiset vaikuttavan vuorovaikutuksen mallinnukset tai vaikuttavaa vuorovaikutusta arvioivat ja kehittävät puheenvuorot. Työryhmässä keskustellaan ja etsitään vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Mitä on vaikuttava vuorovaikutus sosiaalityössä, asiakastyön eri vaiheissa, tai arvioinnin ja päätöksenteon kontekstissa? Millaisin menetelmin vaikuttavaa vuorovaikutusta voidaan edistää? Miten vaikuttavalla vuorovaikutuksella voidaan tukea asiakkaan osallisuutta ja oikeuksien toteutumista? Miten erilaiset kieleen ja kulttuuriin liittyvät kysymykset tulisi ottaa huomioon? Millaista tutkimusta sosiaalityön ja muiden lähitieteidenalojen parissa tehdään tähän teemaan liittyen?

### 19.1 Saavutettavuus osana vaikuttavaa vuorovaikutusta

*Heidi Kantsila-Korhonen*

Tämä tutkimus liittyy sosiaalipalvelujen saavutettavuuden osaksi vaikuttavan vuorovaikutuksen keskustelua.

Keskellä suurta palvelujärjestelmärakennemuutosta sosiaalipalvelujen saavutettavuuden tarkastelu on välttämätöntä, jotta sosiaalihuollon asiakkaiden asiakasturvallisuus voi toteutua ja hyvinvointialueuudoksen julkilausuttuja tavoitteita (palvelujen laatu, saavutettavuus, oikea-aikaisuus ja saumattomuus sekä terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen) voidaan saavuttaa. Sosiaalipalvelujen saavutettavuus on myös niiden vaikuttavuuden edellytys. Tästä huolimatta sosiaalipalvelujen saavutettavuuden tutkiminen on ollut Suomessa vähäistä – johtamisen näkökulmasta jopa olematonta. Tämä tutkimus keskittyy tarkastelemaan saavutettavuutta ja sen johtamista aikuissosiaalityön kontekstissa hyvinvointialuesiirtymässä.

Tässä tutkimuksessa saavutettavuuden käsiteellä kuvataan kenen tahansa mahdollisuuksia päästä tarvitsemiensa palvelujen piiriin riippumatta esimerkiksi hänen fyysisistä, psyykkisistä tai taloudellisista rajoitteistaan. Heidi Vanjusovin (2022) mukaan saavutettavuus voidaan jakaa viiteen ulottuvuuteen: institutionaalinen, informatiivinen, fyysinen, taloudellinen ja kokemuksellinen saavutettavuus. Kokemuksellisessa saavutettavuudessa on pohjimmiltaan kyse vuorovaikutuksesta (asiakkaan kunnioittava kohtaaminen, osallisuuden edistäminen ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen), sen aiheuttamista negatiivisista tai positiivisista kokemuksista sekä yhteiskunnallisista asenteista liittyen asiakkaisiin tai heidän kokemuksiinsa haasteisiin.

Tämän laadullisen, konstruktionismiin perustuvan tutkimuksen aineistona on käytetty sosiaalijohdon tallennettuja kokouksia ja haastatteluja yhdeltä hyvinvointialueelta. Aineisto on kerätty hyvinvointialuesiirtymän ensimmäisenä toteutusvuotena vuoden 2023 aikana. Tutkimuksessa tarkastellaan, millaisia saavutettavuuden teemoja sosiaalijohdon puheesta on havaittavissa ja, millaista johtamisosaamista em. saavutettavuuden teemat edellyttävät.

Alustavien löydökset osoittavat, että saavutettavuuden toteutuminen paikantuu suureksi osaksi johtavan tason strategiseksi asiaksi, vaikkakin erityisesti saavutettavuuden kokemuksellisen – ja siis vuorovaikutuksellisen – ulottuvuuden toteutuminen on jokaisen asiakastyötä tekevän sosiaalialan ammattilaisen asia: jokainen sosiaalityöntekijä voi asiakastyössään edesauttaa tai estää palvelujen saavutettavuutta asiakaskohtaamisissa sekä tuottamalla arkityössä kertyvää tietoa johdolle. Palvelujen saavutettavuus edellyttää toteutuakseen toimivia rakenteita sekä palvelujen saavutettavuutta ja toimivuutta edistävää johtamista. Alustavana havaintona esitetään myös, että hyvinvointialuesiirtymän ensimmäisen vuoden aikaisissa sosiaalijohdon puheissa saavutettavuuden kokemuksellinen ulottuvuus tärkeydestään huolimatta nousee keskusteluun merkittävästi harvemmin kuin saavutettavuuden institutionaalinen tai informatiivinen ulottuvuus.

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa aikuissosiaalityön saavutettavuudesta ja siinä tarvittavasta johtamisosaamisesta palvelujen saavutettavuuden ja alan johtamisosaamisen kehittämisen pohjaksi sekä aihealueen liian vähäistä tieteellistä tutkimusta täydentämään.

## LÄHTEET

Vanjusov, Heidi 2022: Saatavilla, mutta ei saavutettavissa?: sosiaalioikeudellinen tutkimus päihdepalveluihin pääsystä (Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto)

## **19.2 Havaintoja vuorovaikutustaitojen opettamisesta ja oppimisesta osana sosiaalityön koulutusta**

*Teija Karttunen & Elina Laine*

Vuorovaikutustaitoja pidetään yhtenä keskeisenä sosiaalityön ammatillisena osaamisalueena (Lähteinen ym. 2017). Mutta miten ja missä vuorovaikutustaitoja sosiaalityön koulutuksessa opitaan ja opetetaan? Tulisiko yliopistojen opetussuunnitelman sisältää tavoitteellista ja yliopistojen vastuulla olevaa vuorovaikutustaitojen opettamista vai katsotaanko tämän toteutuvan riittävällä tavalla käytännönopetuksen jaksoilla autenttisissa asiakastilanteissa työpaikoilla sosiaalityöntekijöiden ohjauksessa?

Suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa vuorovaikutustaitojen opettamista ja oppimista on tutkittu jokseenkin vähänlaisesti (kuitenkin esim. Jokinen 2017, 2022; Kekoni & Mönkkönen 2017). Kansainvälinen tutkimus aihepiiristä on ollut runsaampaa. Tutkimus havainnollistaa, että vuorovaikutustaitojen opettamisessa ja oppimisessa voidaan hyödyntää erilaisia

opetusmenetelmiä. Toisinaan sosiaalityön opiskelijoiden hyviä vuorovaikutustaitoja saatetaan pitää ikään kuin itsestään selvinä ja jo olemassa olevina valmiuksina ja taitoina. Vuorovaikutustaitojen oppiminen on kuitenkin läpi työuran jatkuva; vuorovaikutustaitojen itsestään selvyytensä pitäminen voi olla ongelmallista sekä ammatillisen kehittymisen että asiakastyön näkökulmasta.

Tunnistamme vuorovaikutustaitojen opettamisen ja oppimisen olevan monitahoinen kokonaisuus, johon välittyvät yhtäältä opiskelijaan, opettajaan, opetuskontekstiin heijastuvat tekijät ja toisaalta opetettavat ja harjoiteltavat ydintaidot ja valitut pedagogiset ratkaisut. Vuorovaikutustaitojen opettamiseen ja oppimiseen liittyy myös erilaisia haasteita, jotka paikantuvat esimerkiksi opiskelijan oppimisasenteisiin ja opettajan kykyyn joustaa ja luopua konventionaalisista opetuskäytännöistä. Parhaimmillaan vuorovaikutustaitojen oppiminen ja harjoittelu tuovat ennakkotuntumaa sosiaalityön vuorovaikutustilanteisiin, lieventävät jännitystä ja mahdollistavat yhteisen oppimisen.

Tarkastelemme esityksessämme aikaisempaan tutkimukseen ja omaan opetuskokemukseemme peilaten vuorovaikutustaitojen opettamiseen ja oppimiseen liittyviä ulottuvuuksia sosiaalityön koulutuksessa. Tarkastelemme sekä yksilö- että ryhmätason tekijöitä osana vuorovaikutustaitojen opetusta ja oppimista.

Lähteet:

Jokinen, Arja (2017) Tavoiteltavat sosiaalityöntekijän ominaisuudet ja vuorovaikutusasetelmat asiakkaan kohtaamisessa ja opiskelijoiden tulkitsemina. *Janus* 25 (3), 191–207.

Jokinen, Arja (2022) Neuvonanto ja kasvotyö sosiaalityön vuorovaikutusharjoitusten vertaispalautteessa. *Janus* 30 (3), 215–231.

Kekoni, Taru & Mönkkönen, Kaarina (2017) Monitieteisesti ja -menetelmällisesti moniammatillisuutta oppimassa. *Yliopistopedagogiikka* 24 (1), 36–38.

Lähteinen, Sanna, Raitakari, Suvi, Hänninen, Kaija, Kaittila, Anniina, Kekoni, Taru, Krok, Suvi & Skaffari, Pia (2017) Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaminen. SOSNET julkaisuja. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet.  
<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=198a1ca7-7692-4899-863d-154064f438b7>

### **19.3 Vaikuttava vuorovaikutus päihdehoidon yhteisökodissa**

*Marja Katter*

Esitykseni perustuu päihdehuollon yhteisökodissa tehtyyn monimuotoiseen käytännön työhön kahden vuosikymmenen aikana 1984–2003, jonka olen toiminut yhteisökodin johtajana. Työprosessissa erottuu eri vaiheita: yhteisön luominen, yksilöllinen työ, verkostojen luominen, laadun kehittäminen ja tutkimuksen tekeminen.

Esitykseni perustuu käytännön työssä saamani kokemustiedon lisäksi yhteisökodin laatukäsikirjaan 1997 sekä pro gradu tutkielmaani Yhteisökodin miehet toiminta-areenallaan – Vaihtoehtoista toimintaa päihteiden tilalle 1997, jossa tutkitaan miesten elämää yhteisökodissa tarvitsevuus- ja toimintakykyisyys käsitteiden avulla. Tutkimusaineisto koostuu kolmenkymmenen yhteisökodissa 1991–1994 asuneen miehen tavoitekeskusteluista. Aineiston analyysissä on käytetty tyypittelyä.

Yhteisön luomisvaihe oli pitkä ja työläs. Valmista mallia ei ollut olemassa. Oli kokeiltava ja katsottava, mikä toimii käytännössä. Toiminnan ideana oli yhteistyössä miesten kanssa luoda

ja kehittää vaihtoehtoisia toimintamalleja päihteiden käytölle. Viikkopalaveri toimi yhteisön kehittämisen välineenä. Yhteisön toiminta, tavoitteet ja normit muotoutuivat vuorovaikutuksellisen toiminnan ja yhteistyön tuloksena. Vastuullisuus kasvoi yhteisen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin myötä.

Vuosien aikana tärkeiksi tehtäviksi miehille muodostuivat yhteiskodin remontti- ja pihatyöt sekä puutarhan ja kukkien hoito. Viranomaisverkostojen avulla miehet onnistuivat saamaan puolen vuoden työjaksoja kaupungille sekä pihankunnostustöitä ja puiden pilkkomista kotipalvelun työtoimintana. Miehet olivat päivittäin kosketuksissa kodin ympäristöön kauppareissuillaan ja asioita hoidellessaan. Miesten toiminta ympäristössä ja yhteiskodin tunnetuksi tekeminen poistivat ennakkoluuloja ja vähensivät eriarvoisuutta.

Kuuden toimintavuoden jälkeen aloitin varsinaisen yksilöllisen työn tavoitekeskusteluilla. Keskusteluissa tuettiin miehen omaa työskentelyä itsensä ja asioidensa kanssa. Mies asetti itse tavoitteet elämälleen ja eteni niissä omista lähtökohdistaan käsin. Miestyypit: tietoinen mies, ristiriitainen mies, sopeutuva mies ja rauhaton mies olivat eri vaiheissa muutosprosessissaan. Auttamistyö sovitettiin yhteen yksilöllisen muutosprosessin kanssa. Miehen tarvitsevuuteen vastaaminen edellytti räätälöityjä menetelmiä ja työtapoja. Miehen toimijuutta tuettiin vuorovaikutuksen, yhteistyön ja merkityksellisen toiminnan avulla. Työ oli monimuotoista yksilö-, ryhmä- ja verkostotyötä, jossa tarvittiin yksilön tilanteeseen sovellettua tietotaitoa.

Työ yhteiskodissa oli vaativaa vuorovaikutustyötä sekä yksilö- että yhteisötasolla. Työntekijältä edellytettiin aktiivisesti kuuntelevaa työtettä ja pyrkimystä rakentaa yhteistä ymmärrystä ja sosiaalista todellisuutta. Ongelmat oli otettava yhteiseen käsittelyyn ja niihin oli etsittävä ratkaisua yhdessä. Päihteiden käyttö oli ajoittain läsnä päihdehuollon yhteisössä, jolloin yhdessä luodut pelisäännöt tuli laittaa täytäntöön. Ammatillinen täydennyskoulutus ja työnohjaus antoivat välineitä kohdata vaikeita tilanteita.

## **19.4 Turhautumisen ja ärtymyksen tunteiden käsittely ja seuraukset päihde- ja mielenterveystyöntekijöiden palaverivuorovaikutuksessa**

*Henna Takala, Johanna Ranta & Suvi Raitakari*

Asiakkaan kokemukset kuntoutumisesta muotoutuvat vuorovaikutuksessa työntekijöiden ja muun ympäristön kanssa. Päihde- ja mielenterveystyön tunnettyö todentuu sekä asiakkaan ja työntekijän että työntekijöiden välisissä vuorovaikutussuhteissa. Yhteisissä palavereissa työntekijät ilmaisevat ja jakavat asiakastyössä heränneitä negatiivisiakin tunteita sekä jäsentävät ammattieettisiä ristiriitoja.

Artikkelissa kysymme, *miten turhautumisen ja ärtymyksen tunteita tuotetaan ja miten nämä tunteet ovat läsnä päihde- ja mielenterveystyön tiimipalaveripuheessa*. Lisäksi tutkimme, *millaisiin tekijöihin työntekijät nämä tunteet puheessaan liittävät ja millaisia seuraamuksia tämä tunnettyö tuottaa*. Kontekstina on sosiaalityön hanke, jossa tuetaan asunnottomana tai sen uhatta olevia, erityistä tukea tarvitsevia päihde- ja mielenterveyskuntoutujia. Aineistona ovat neljä tiimipalaverinauhoitetta, jotka on taltioitu Korona yhteiskunnan marginaaleissa (ESR, 2021–2023) -tutkimushankkeessa 2021–2022. Artikkelin teoreettinen viitekehys kiinnittyy sosiaaliseen konstruktionismiin. Hyödynnämme diskursiivisia menetelmiä ja sovellamme vuorovaikutuksen analyysissä tunnettyön (*emotion work*) käsitettä (Banks 2016).

Tulosten perusteella negatiivisten tunteiden käsittelyllä on tiimipalavereissa monia tarkoituksia ja seuraamuksia. Taustalla on usein turhautuminen ja ärtymys vastuunjaon

ongelmiin sekä asiakkaiden kohtaamiin saavutettavuuden ongelmiin ja huonoon kohteluun palvelujärjestelmässä.

Tunteita refleктоimalla käsitellään työntekijöille eettisesti kuormittavia tilanteita. Tulokset osoittavat monialaisen yhteistyön vastuunjakojen kehittämisen ja oman työn vaikuttamismahdollisuuksien lisäämisen tärkeyden. Asiakkaiden ja palvelujärjestelmän kohtaamattomuuden ongelmat aikaansaavat työntekijöiden tunnetyön seuraamuksina sinnikästä ponnistelua ja luovintaa eettisen ratkaisun löytämiseksi asiakkaan tilanteessa. Johtopäätöksemme on, että työntekijöiden tunnetyölle tulee antaa päihde- ja mielenterveystyössä tilaa työhyvinvoinnin ja asiakkaan kuntoutumisen tukemiseksi.

## **19.5 Maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden hyvinvointia tukevat sosiaaliset mekanismit aikuissosiaalityössä**

*Kati Turtiainen, Martti Särkkä, Anu-Riina Svenlin & Kaarina Päivinen*

Esitys pohjautuu artikkelikäsitelmään, jonka tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, miten aikuissosiaalityössä voidaan tukea maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden hyvinvointia. Tutkimuksen painopiste on sosiaalityön prosessissa, kontekstissa sekä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisessä suhteessa. Aineisto muodostuu aikuissosiaalityöntekijöiden, muiden ammattilaisten ja asiakkaiden haastatteluista. Teoreettisena viitekehysnä on kriittinen realismi ja KAIMeR-teoria, joiden avulla pyritään tunnistamaan sosiaalisia mekanismeja (Blom & Morén, 2019), jotka mahdollistavat palveluiden käyttäjien hyvinvoinnin.

Haastattelut on analysoitu teorialähtöisesti. Tutkimuksen perusteella maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden hyvinvointi koostuu viidestä teemasta: 1. terveys; 2. yhteisöllisyys; 3. ylläpidot ja paikalliset suhteet; 4. arjen hallinta: (riittävä sosiaaliturva, asuminen, oleskeluluvat); 5. opintopolut ja työllisyys. Tutkimuksessa tunnistettiin kolme sosiaalista mekanismia, jotka ovat sosiaalinen tuki, vastakaikumekanismi ja kiinnipitävä mekanismi. Nämä mekanismit aktivoituvat asiakkaan ja sosiaalityön välisessä vuorovaikutuksessa. Mekanismien aktivoitumisesta riippuen asiakkaan hyvinvointi voi hitaasti vahvistua tai se vaihtelee välillä huonontuen ja välillä parantuen. On myös tilanteita, jossa hyvinvointi säilyy ennallaan.

Tulokset viittaavat siihen, että on tärkeää tunnistaa asiakkaan hyvinvoinnin ja kotoutumisen välinen yhteys sekä hyvinvoinnin yhteys mikro-, meso- makro- ja ylläpidoihin konteksteihin. Kun sosiaalityöntekijät tulevat tietoisiksi sosiaalisista mekanismeista, jotka aktivoituvat vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa on myös helpompi tunnistaa, millaisia interventioita ja palveluita eri tilanteissa tarvitaan.

Artikkelikäsitelmän liittyä Sosiaali- ja Terveysministeriön rahoittamaan (VTR) AIKUMETHOD-tutkimushankkeeseen, jossa tutkitaan aikuissosiaalityön menetelmien vaikuttavuutta. Tämä esitys pohjautuu maahanmuuttajataustaisten verkostotyön menetelmän vaikuttavuuteen.

## 19.6 Vuorovaikutustaitojen merkitys tuloksellisessa ja laadukkaassa lapsi- ja perhesosiaalityössä

*Johanna Moilanen, Elina Aaltio, Maija Mänttari-van der Kuip, Maija Jäppinen, Heidi Muurinen & Enni Hyrri*

Lasten ja vanhempien osallistaminen ja sitouttaminen työskentelyyn on olennainen, mutta myös haastava osa lapsi- ja perhesosiaalityötä. Aiemman tutkimuksen pohjalta tiedetään, että sitouttamisen epäonnistuminen voi liittyä palvelunkäyttäjien ja ammattilaisten välisiin kommunikaatiovaikeuksiin (esim. Toros 2018; Whittaker ym. 2016). Viestintävaikeudet (Toros 2018) tai ammattilaisten heikot vuorovaikutustaidot (Tilbury & Ramsay 2018) ovat olleet usein syynä myös vanhempien tai lasten tyytymättömyyteen palveluihin. Vahvojen vuorovaikutustaitojen ja toimivan viestinnän merkitys tunnustetaan laajasti sosiaalityössä (esim. Whittaker ym. 2016; Healy, 2018; Koprowska, 2020).

Tämä esitys perustuu valmisteilla olevaan kartoittavaan kirjallisuuskatsaukseen (scoping review), jossa tarkastellaan ammattilaisten vuorovaikutustaitoja suhteessa tulokselliseen ja laadukkaaseen lapsi- ja perhesosiaalityöhön ja sitä, millaista tutkimusta aihealueelta on tehty. Vuorovaikutustaidoista keskiössä ovat verbaalinen ja non-verbaalinen viestintä, kuuntelemis- ja haastattelutaidot (Trevithick 2012).

Katsauksen toteuttamisessa noudatettiin JBI:n viimeisintä metodologista ohjetta kartoittavista kirjallisuuskatsauksista (Peters ym. 2020; Aromataris & Munn 2020). Haut toteutettiin keväällä 2023 ja kohdistettiin kahdeksaan eri tietokantaan (SCOPUS, Social Sciences Citation Index SSCI, Social Services Abstracts, Sociological Abstracts, ERIC, ASSIA, PsycINFO, Social Sciences Full Text). Seulontavaiheiden jälkeen katsausaineistoon valikoitui 41 tieteellistä artikkelia. Esityksessä tarkastellaan katsauksen alustavia tuloksia ja pohditaan niiden merkitystä sosiaalityön asiakastyössä. Esitys liittyy Vaikuttavuutta lastensuojeluun sosiaalityöntekijöiden vuorovaikutustaitoja vahvistamalla (Taitava) -tutkimushankkeeseen.

## 19.7 Vaikuttava vuorovaikutus lastensuojelussa

*Tuuli Lamponen, Eveliina Heino & Johanna Moilanen*

Lastensuojelussa keskeisenä ja itsestään selvänä elementtinä on toimiva vuorovaikutus suhteessa asiakkaaseen. Sosiaalityöntekijän hyvät vuorovaikutustaidot on aiemmassa tutkimuksessa todettu edellytykseksi laadukkaalle ja vaikuttavalle sosiaalityölle, luottamuksen rakentamiselle ja kuulluksi tulemisen kokemukselle, sovituihin tavoitteisiin sitoutumiselle ja osallistavalle työskentelylle. (Forrester ym. 2019.) Lastensuojelussa kohdataan jatkuvasti vaikeita, vuorovaikutusta haastavia tilanteita. Lapsen ja perheen tilannetta arvioitaessa ja lapsen edun mukaisia päätöksiä tehtäessä tasapainotellaan usein tuen ja kontrollin välillä. Vuorovaikutuksessa kertyvää tietoa käytetään lapsen ja perheen vaikeutuneen tilanteen ratkaisemiseksi. Saman aikaisesti pyritään edistämään lapsen ja vanhempien oikeuksien toteutumista toisinaan varsin haastavissa ja monimutkaisissa olosuhteissa.

Tutkimuksessamme tarkastelemme, minkälaisista tekijöistä vaikuttava ja hyvä vuorovaikutus lastensuojelun kontekstissa koostuu. Kysymme sitä, millaiset tekijät mahdollistavat tai estävät vaikuttavan vuorovaikutuksen rakentumista ja miten näitä tekijöitä tulisi huomioida osana vuorovaikutusta. Aineiston muodostaa kaksi vuonna 2023 järjestettyä asiantuntijapaneelia osana Vaikuttavuutta lastensuojeluun sosiaalityöntekijöiden vuorovaikutustaitoja vahvistamalla – Taitava (2023–2024) -tutkimushanketta. Asiantuntijapaneeleihin osallistui lapsiperhesosiaalityössä tai lastensuojelussa työskenteleviä

sosiaalityöntekijöitä, johtavia sosiaalityöntekijöitä sekä kokemusasiantuntijanuoria ja -vanhempia. Aineistoa analysoidaan temaattisen analyysin keinoin.

## **19.8 Vaikuttava vuorovaikutus lastensuojelun asiakkaiden silmin**

*Kirsi Hokkila*

Tämä työryhmään tarjottava esitys käsittelee vaikuttavaa vuorovaikutusta lastensuojelun asiakkaiden näkökulmasta. Esitys pohjautuu Lastensuojelun Keskusliitossa marraskuussa 2023 julkaistuun Lastensuojelu asiakkaiden silmin-selvitykseen. Kyseinen selvitys valottaa seikkoja, joita lastensuojelun kokemusasiantuntijat ovat jo yli 10 vuoden ajan nostaneet esiin lastensuojelun kehittämiskohteina, mutta myös palveluiden keskeisimpinä ja tärkeimpinä elementteinä. Selvitys on tehnyt laajan katsauksen siihen, millaista vaikuttava lastensuojelu asiakkaiden mielestä on, ja millaisista seikoista se syntyy. Selvitys kokoaa yhteen sekä nuorten että vanhempien kokemukset ja näkemykset.

Vaikuttavan lastensuojelun merkittävimpinä ulottuvuuksina koetaan ammattilaisten tekemä arviointi asiakkaan tilanteesta sekä asiakkaan ja ammattilaisen suhde, joiden laadun ja onnistumisen ytimessä on asiakkaan ja ammattilaisen välinen vuorovaikutus. Kokemusaineisto kertoo, että asiakkaiden kannalta hyvä ja vaikuttava lastensuojelu sekä lasta suojeleva palvelujärjestelmä rakentuu niin arvioinnin kuin asiakassuhteen ulottuvuuksissa seuraavasta kahdeksasta elementistä: välittämisestä, luottamuksesta, osallisuudesta, yksilöllisyydestä, kokonaisvaltaisuudesta, osaamisesta, kuntouttamisesta ja jatkuvuudesta. Näistä erityisesti välittäminen, luottamus, osallisuuden, yksilöllisyyden ja kokonaisvaltaisuuden kokemukset ja vuorovaikutus kietoutuvat vahvasti yhteen: näiden elementtien toteutuminen määrittää merkittäväällä tavalla asiakkaan kokemusta vuorovaikutuksen laadusta, mutta toisaalta vuorovaikutuksen laatu vaikuttaa välittämisen, luottamuksen, osallisuuden, yksilöllisyyden ja kokonaisvaltaisuuden kokemusten syntymiseen. Esityksessä pureudutaan syvälle asiakkaiden kokemuksiin ja näkemyksiin välittämisen, luottamuksen, osallisuuden, yksilöllisyyden ja kokonaisvaltaisuuden elementeistä vuorovaikutuksen kontekstissa, mutta pohditaan myös millä tavoin nämä elementit suhteutuvat palvelujärjestelmän toimintalogiikkaan.

Selvitys on luonteeltaan laadullinen ja sen aineisto koostuu dokumentti- ja haastatteluaineistosta. Aineistona ovat toimineet pääasiassa järjestöjen nuorten ja vanhempien kokemusasiantuntija- ja kehittäjäryhmissä tuotettu valmis kirjallinen ja audiovisuaalinen materiaali, kokemusasiantuntijoiden seminaari- ja webinaaripuheenvuorot sekä hankkeessa toteutetut elämäkululliset yksilöhaastattelut ja kokemusasiantuntijoiden työpajoissa käydyt keskustelut. Vaikka analyysi on ollut vahvasti aineistolähtöinen, on kokemuksissa toistuvia seikkoja tarkasteltu elämäkulullisesta näkökulmasta. Lähestymistapa on pyrkinyt tulkitsemaan kokemusten elämäkulullisia merkityksiä ja niiden vaikutusta siihen, millaista tarinaa lastensuojelun asiakkaat ja heidän vanhempansa kertovat itsestään. Sekä selvityksen että tarjottavan esityksen lähestymistapana on tarinoihin eläytyvä orientaatio, joten niissä annetaan merkittävästi tilaa lastensuojelun asiakkaiden ja heidän vanhempiensa äänelle

## **19.9 Luottamuksen rakentaminen lastensuojelun sosiaalityössä**

*Eveliina Heino*

Luottamus yhteiskunnan instituutioihin määritellään usein myönteiseksi ilmiöksi, joka edistää demokratiaa, hyvinvointia, solidaarisuutta ja yhteiskunnan vakautta. Sosiaalityön ja



lastensuojelun tutkimuksessa luottamuksen merkitys tunnustetaan ja käsitettä käytetään laajasti etenkin asiakassuhteeseen kiinnittymisen kannalta. Luottamus on myös keskeinen teema parhaillaan menossa olevassa lastensuojelulainsäädännön kokonaisuudistuksessa. Luottamuksen käsitettä käytetään usein kuitenkin määrittelemättä ja erittelemättä sen sisältöjä. Lisäksi luottamuksesta lastensuojelun kontekstissa on hyvin vähän kansallista tai kansainvälistä tutkimusta. Olen aiemmissa tutkimuksissani määritellyt sosiaalityön kohtaamisissa rakentuvan luottamuksen institutionaaliseksi luottamukseksi, joka voi kulloisessakin asiakassuhteessa kohdistua eri kohteeseen, kuten esimerkiksi työntekijän pätevyyteen, oikeudenmukaiseen kohteluun tai siihen, että saa apua tarvittaessa.

Tässä tutkimuksessa tavoitteenani on syventää ja laajentaa institutionaalisen luottamuksen tarkastelua lastensuojelun kontekstissa. Luottamuksen rakentaminen on lastensuojelussa vaativaa sosiaalityöntekijän toimiessa kaksoisroolissa sekä tuen tarjoajana että kontrollin harjoittajana. Se on kuitenkin tärkeää, jotta sosiaalityöntekijä saa tietoa lapsen tilanteesta ja voi puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lapsen hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin, ja jotta vuorovaikutus ja yhteistyö asiakasperheen kanssa olisi toimivaa.

Aineistonani on vuonna 2022 kerätty laadullinen kyselyaineisto, johon on vastannut 29 lapsi- ja perhetyössä työskentelevää sosiaalityöntekijää, jotka on tavoitettu lastensuojeluun painottuvan erikoissosiaalityöntekijäkoulutuksen kautta. Kysely koostuu 12:sta avoimesta luottamusta koskevasta kysymyksestä, joita analysoin temaattisen analyysin keinoin. Olen erityisen kiinnostunut luottamuksen rakentumisen prosessista ja siihen vaikuttavista tekijöistä sosiaalityöntekijän ja asiakkaiden välillä. Lisäksi tarkastelen niitä keinoja, joita vastaajat käyttävät luottamuksen rakentamisessa vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa.

## **19.10 Eroisyys ja sukupuoli: perheammattilaisten asenteiden ja kannanottojen näkökulma**

*Leena Autonen-Vaaraniemi*

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on julkisen keskustelun kritiikki siitä, miten perheammattilaiset kohtaavat miehiä erotilanteissa ja että isiä syrjitään neuvotteluissa lasten huoltajuudesta ja asumisjärjestelyistä.

Tutkimuksessa tarkastellaan erotyötä tekevien perheammattilaisten asenteita ja kannanottoja eroisyydestä. Aineisto koostuu sosiaalityöntekijöiden, psykologien, käräjäoikeuden tuomareiden ja kaupunginlakimiesten haastatteluista. Aineiston keruussa ja analysoimisessa on sovellettu laadullisen asennetutkimuksen metodologista lähestymistapaa.

Tutkimustulokset osoittavat, että ammattitaustasta riippumatta eri perheammattilaisilla on yhteisesti jaettuja asenteita ja kannanottoja. Perheammattilaiset pyrkivät asemoitumaan sukupuolineutraaleiksi ja tasa-arvon edistäjiksi suhteessa isiin ja äiteihin, ja siten noudattamaan hyvän ammattilaisen ideaalia. Analyysi toi esiin jonkin verran asennevinoutumaa, jossa isiä pidetään osittain vastuullisina sukupuolittuneesta eron jälkeisestä tilanteesta. Vetoaminen perheen arjen työnjakoon sekä vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen ennen eroa voi tuottaa sukupuolittunutta vanhemmuutta ja perinteisiä sukupuolirooleja. Tulosten mukaan isä-lapsi -suhteen jatkuvuus eron jälkeen rakentuu kiistanalaisena, neuvoteltavana ilmiönä.

## 20 Vaikuttavuusperusteisuus lasten ja nuorten palveluissa, case Lapset ja Nuoret SIB

**Torstai 15.2.**

**Työryhmän tila: Pääatalo A2a**

Työryhmän kieli: suomi

Työryhmän vetäjät: Riikka Westman, hankepäällikkö, Lapset ja nuoret SIB, Lastensuojelun Keskusliitto

Vesa Sarmia, kumppanuusjohtaja, Diakonissalaitos

Miten syrjäytymistä voidaan ehkäistä vaikuttavasti? Miten ennakoivan ja ehkäisevän tuen vaikuttavuutta voidaan mitata? Työryhmässä syvennytään vaikutusten ja vaikuttavuuden mittaamiseen sekä vaikuttavuusperusteiseen hankintaan osana lasten ja nuorten palveluita sekä keskustellaan teemasta alustusten jälkeen.

Vaikuttavuusperusteinen hankinta on uutta lasten ja perheiden palveluissa. Työryhmässä käydään läpi vaikuttavuusinvestoimiseen perustuvaa Lapset ja nuoret SIB -hanketta eri näkökulmista (kunta/hyvinvointialue, palveluntuottaja, rahoittaja). Lapset ja nuoret SIB:ssä on kahdeksan kuntaa – Helsinki, Hämeenlinna, Jyväskylä, Karkkila-Vihti, Lohja, Tampere ja Vantaa. Jokaisessa kunnassa on omat kohderyhmät, joita tuetaan sijoittajien investoimien interventioiden avulla. Vaikuttavuutta seurataan vuoteen 2031 saakka. Jos vaikuttavuutta on syntynyt, kunta/hyvinvointialue maksaa rahastolle tulospalkkiota. Pääyhteistyökumppaneita ovat HDL/Vamos, Icehearts, Nuorten Ystävät ja SOS-Lapsikylä. Rahastoa hoitaa S-Pankki Rahastoyhtiö Oy. Lastensuojelun Keskusliitto toimii hankkeen koordinaattorina ja interventioiden hallinnoijana. THL tekee pitkittäistutkimusta ehkäisevän toiminnan kustannusvaikuttavuudesta.

Lapset SIB:ssä vaikutukset ja vaikuttavuus ovat toiminnan punainen lanka. Työryhmässä kunnan/hyvinvointialueen edustaja esittelee yhteiskunnalliseen mallinnukseen perustuvan analyysin, miksi vaikuttavuus tietyille kohderyhmälle on tärkeää saavuttaa sekä miten sitä mitataan. Käymme läpi Lapset SIB -hankkeen erilaisia kohderyhmiä ja vaikuttavuusmittareita – miksi niihin on päädytty sekä miten ne vaikuttavat asiakastyöhön. Palveluntuottajan edustaja kertoo syvemmin hyvinvointivaikutusten mittareista, tuloksista sekä miten niitä hyödynnetään edelleen asiakastyössä osana tiedolla johtamista. Työryhmässä on mukana myös THL:n puheenvuoron SIBin vaikuttavuudesta tai yhteiskunnallisen hyödyn mallinnuksesta.

Työryhmään ei ole avointa abstraktihakua. Yleisö on tervetullut kuuntelemaan esityksiä.

Lisätietoa Lapset ja Nuoret SIBistä:

Hanke <https://www.lskl.fi/hankkeet/lapset-sib/>

Anni Kyösti ja Jenni Airaksinen: Hyvinvointipalveluissa kohti vaikutusten hankintaa? Case Lapset-SIB <https://journal.fi/focuslocalis/issue/download/7929/1260>

Artikkeli liittyen Nuoret SIB Tampereen mallinnukseen:  
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/efs.13017>

THL tekee pitkittäistutkimusta SIBin kustannusvaikuttavuudesta: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/pitkittaistutkimus-ehkaisevan-toiminnan-kustannus-vaikuttavuudesta-lapset-sib->

## **Ohjelma:**

Alustus: Vaikuttavuusperusteinen hankinta lasten, nuorten ja perheiden palveluissa, case  
Lapset ja nuoret SIB

*Hankepäällikkö Riikka Westman, Lastensuojelun keskusliitto & johtaja Jani Kempas,  
vaikuttavuusinvestoiminen, S-Pankki*

Lapset SIB-tutkimus ja case –Lapset SIB Hämeenlinnan vaikuttavuus  
Johtava asiantuntija Timo Ståhl, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Vaikuttavuushankinnan valmistelu ja Tampereen kustannushyötyanalyysi  
Erikoissuunnittelija Esko-Pekka Järvinen, Tampereen kaupunki

Vaikutukset ja vaikuttavuus palveluntuottajan näkökulmasta, Nuoret SIB Tampere -  
muutokset koetussa hyvinvoinnissa ja elinoloissa  
Kumppanuusjohtaja Vesa Sarmia, Diakonissalaitos

Paneeli: Mitä vaikuttavuus tarkoittaa sinulle?

*Fasilitoijat: Riikka Westman, Vesa Sarmia*

*Nuorisokumppani Terhi Naukkarinen (Nuoret SIB Tampere/SOS-Lapsikylä), asiakas (Nuoret  
SIB Tampere), johtaja Jani Kempas (S-Pankki), johtava asiantuntija Timo Ståhl (Terveiden ja  
hyvinvoinnin laitos) & suunnittelujohtaja Leena Viitasaari (Tampereen kaupunki)*

## **21 Väkivallan kohtaaminen sosiaalityössä ja sosiaalityön tutkimuksessa**

**Torstai 15. ja perjantai 16.2.**

**Työryhmän tila: Pääatalo A32**

Työryhmän kielet: suomi ja englanti

Työryhmän vetäjät: Johanna Hietämäki, erikoistutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Marita Husso, professori, Tampereen yliopisto

Leo Nyqvist, dosentti, Turun yliopisto

Anniina Kaittila, erikoistutkija, Turun yliopisto

Sisko Piippo, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto

Väkivalta on merkittävä sosiaalinen ongelma ja haastava kysymys sosiaalityön tutkimukselle ja käytännöille. Sosiaalilainsäädäntö velvoittaa väkivaltaan puuttumiseen ja väkivaltatyötä on valtakunnan tasolla myös ohjeistettu. Väkivallan tunnistamisessa, kirjaamisessa, väkivaltaan puuttumisessa, koulutuksen saatavuudessa ja avun saamisessa väkivaltaan liittyviin ongelmiin on kuitenkin edelleen merkittäviä haasteita ja alueellisia ja institutionaalisia eroja. Sote-uudistuksen myötä on myös havaittu, että väkivalta ja siihen puuttuminen on riskissä jäädä palvelujärjestelmässä muiden sosiaalisten ja terveysongelmien varjoon.

Muuttuvat toimintaympäristöt tuovat uudenlaisia haasteita väkivallan vastaiselle työlle eri palveluissa. Väkivallan muodot ovat digitalisaation myötä moninaistuneet. Toisaalta on myös kehitetty uusia digitaalisia ympäristöjä hyödyntäviä keinoja auttaa väkivaltaa kokeneita. Työryhmässä pohdimme, miten väkivaltaa määritellään ja jäsennetään sosiaalityön tutkimuksissa sekä miten tutkitaan väkivaltaa koskevia kokemuksia. Millaisia menetelmällisiä ratkaisuja on keitetty ja kokeiltu? Miten väkivalta ilmenee erilaisissa suhteissa ja tilanteissa? Millaisia ovat digitaaliset palvelut ja niiden mukanaan tuomat haasteet ja mahdollisuudet? Miten palveluiden vaikuttavuutta ja saavutettavuutta on mahdollista tutkia? Entä miten intersektionaaliset erot, asenteet ja käsitykset näkyvät väkivallan kohtaamisessa ja siihen puuttumisessa tai puuttumatta jättämisessä? Työryhmään toivotetaan tervetulleiksi sekä teoreettisesti, menetelmällisesti että empiirisesti keskustelevia alustuksia.

### **21.1 Tekoälyyn pohjautuvan chatbotin hyödyntäminen digitalisoituvissa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Eettisiä haasteita lähisuhdeväkivallan kontekstissa**

*Hanna Mielismäki*

Lähisuhdeväkivalta on maailmanlaajuisesti vakava yhteiskunnallinen, kansanterveydellinen ja sosiaalinen ongelma. Se koskettaa kaikkia ikäryhmiä ja yhteiskuntaluokkia ja sillä on vakavia fyysisiä ja psyykkisiä seurauksia. Väkivaltaa voidaan ennaltaehkäistä ja turvallisuutta edistää systemaattisella ja jatkuvalla riskienarvioinnilla sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluissa. Tämä lakisääteinen rutiinitehtävä on kuitenkin hyvin puutteellista ammattilaisten ja asiakkaiden palvelukohtaamisissa, mikä kyseenalaistaa väkivallalle altistuvien turvallisuuden.

Koronaviruspandemian kiihdyttämä digitalisaatio ja voimakas siirtymä tekoälypohjaisten palvelujen hyödyntämiseen tarjoaa uusia mahdollisuuksia palvelujen saatavuudelle, saavutettavuudelle ja systemaattiselle riskienarvioinnille. Ihmisten välistä vuorovaikutusta simuloivat chatbotit ovat enenevässä määrin luoneet palvelujärjestelmälle

vuorovaikutusrajapintoja palvelunkäyttäjien ja palveluntuottajien välille. Koko vuorokauden auki oleva, tarvittavaa tietoa tarjoava ja palveluohjausta suorittava tekoälyjärjestelmä saattaa hyödyttää sekä väkivallan kohteita että palvelujärjestelmää.

Tekoälyn potentiaalın lisäksi on kuitenkin olennaista huomioida myös tekoälyteknologian eettisiä haasteita. Lähisuhdeväkivallan kontekstissa tekoälybotin automatisoitu toiminta ja ihmisen oma käytännön järkeily ovat vuorovaikutuksessa hyvin haavoittuvassa tilanteessa, jossa on läsnä monia väkivallan kohteena olevan turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyviä riskejä.

Tutkimus tuottaa tietoa tekoälyn hyödyntämisen haasteista ja mahdollisuuksista sosiaali- ja terveyspalveluissa, viranomaisille raportoisissa sekä lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden auttamisessa. Empiirinen aineisto koostuu eurooppalaisia palvelujärjestelmiä ja väkivaltatyön käytäntöjä kartoittavasta kansainvälisestä tutkimusaineistosta sekä suomalaisten väkivaltatyön ammattilaisten, viranomaisten ja väkivallan kokemusasiantuntijoiden fokusryhmähaastatteluista. Aineiston analyysissa on hyödynnetty laadullisia menetelmiä, kuten luotettavan tekoälyn kehystä.

Aineiston perusteella tekoäly tuo palvelukohtaamisiin uuden ulottuvuuden, joka haastaa viranomaisten inhimillisiä piirteitä. Tulosten perusteella inhimillisuus näyttäytyy sekä avunsaantia edistävänä että sitä heikentävänä tekijänä. Nämä merkityksellistyivät niinä toiveina ja odotuksina, joita väkivaltaa kokeneilla on autetuksi tulemisesta ja toisaalta niinä valtavina pettymyksinä, joita he joutuvat kokemaan, kun eivät tule kohdatuiksi, kuulluiksi ja autetuiksi.

Vaikka lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja tarvittavat interventiot ovat peruspalveluissa edelleen hyvin puutteellisia, niin tätä rakenteellista ongelmaa ei tule ilman huolellista alakohtaista harkintaa delegoida algoritmien käsiteltäväksi. Vastuullisen tekoälyn kehityksessä huolehditaan siitä, että teknologia vahvistaa palvelujärjestelmää kohtaamaan lähisuhdeväkivaltaa niin, että työntekijöiden asiantuntijuus ei kavennu tekoälyn rinnalla vaan vahvistuu sen avulla.

## **21.2 Health-Related Costs of Intimate Partner Violence: Using Linked Police and Health Registers**

*Tomomi Hisasue*

This study aims to estimate direct health-related costs for victims of intimate partner violence (IPV) using nationwide linked data based on police reports and two healthcare registers in Finland from 2015 to 2020 (N = 21,073). We used a unique register dataset to identify IPV victims from the data based on police reports and estimated the attributable costs by applying econometric models to individual-level data.

We used exact matching to create a reference group who had not been exposed to IPV. The mean, unadjusted, attributable healthcare cost for victims of IPV was €6,910 per individual over the 5-year period after being first identified as a victim. When adjusting for gender, age, education, occupation, and mental-health- and pregnancy-related diagnoses, the mean attributable healthrelated cost for the 5 years was €3,280. The annual attributable costs of the victims were consistently higher than those for nonvictims during the entire study period. Thus, our results suggest that the adverse health consequences of IPV persist and are

associated with excess health service use for 5 years after exposure to IPV. Most victims of IPV were women, but men were also exposed to IPV, although the estimates were statistically significant only for female victims. Victims of IPV were over-represented among individuals outside the labor force and lower among those who were educated. The total healthcare costs of victims of IPV varied according to the socioeconomic factors.

This study highlights the need for using linked register data to understand the characteristics of IPV and to assess its healthcare costs. The study results suggest that there is a significant socioeconomic gradient in victimization, which could also be useful to address future IPV prevention and resource allocation.

\*This work has been previously published in Journal of Interpersonal Violence and are available under an open-access license (CC BY 4.0). This presentation will expand upon these findings and explore additional aspects.

### **21.3 Suojelutarpeen arvioinnin käytännöt lapsiin kohdistuvissa väkivaltaepäilytilanteissa**

*Mia Ståhlberg*

Esityksessä käsitellään alustavia tuloksia suojelutarpeen arvioinnin käytäntöjä väkivaltaepäilytilanteissa tarkastelleesta kyselytutkimuksesta. Kyseessä on erikoissosiaalityöntekijän koulutuksen tieteelliskäytännöllinen lopputyö, joka kytkeytyy THL:n koordinoimaan Barnahus-hankkeeseen.

Väkivaltaepäilytilanteille tyypillinen kompleksisuus haastaa lastensuojelun arviointityötä ja korostaa sen systemaattisuuden merkitystä. Lastensuojelussa se, millainen käsitys sosiaalityöntekijöille rakentuu lapsen tilanteeseen liittyvistä riskeistä, muodostaa keskeisen perustan ja legitimoii mahdollisen intervention tekemisen lapsen ja perheen tilanteeseen (Roets & Roos 2016). Mikäli lapsen tilanteeseen liittyvät riskit eivät tule sosiaalityöntekijöiden arviointikäytännöissä näkyviksi, ei lapsen ja perheen tilanteeseen ole perusteita puuttua ja lapsi jatkaa elämäänsä haavoittavissa olosuhteissa.

Esityksen, ja sen taustalla olevan kyselytutkimuksen, fokus on käytännöissä. Vastausta haetaan muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Millaisten käytäntöjen kautta sosiaalityöntekijät pyrkivät saamaan käsityksen lapsen tilanteesta? Miten kiireelliseksi lapsen tilanteen selvittäminen arvioidaan epäiltäessä väkivaltaa? Mitä tietoa kerätään? Ovatko käytännöt yhtenäisiä ja miten epäillyn väkivallan muoto vaikuttaa niihin?

Aineisto muodostuu 49 sosiaalityöntekijän vastauksesta sähköiseen kyselylomakkeeseen. Kyselyssä vastaajille on esitelty kaksi case-esimerkkiä ja kysytty arvioita toimintatavoista esimerkkien tilanteissa. Toisessa esimerkissä lapsen epäillään kohdistuneen fyysisiä väkivallan tekoja vanhemman taholta ja toisessa esimerkissä lapsen epäillään altistuneen vanhempien väliselle väkivallalle.

Kyselytutkimuksen tuloksissa suojelutarpeen arvioinnin käytännöistä tulee esiin epäyhtenäisyyksiä liittyen esimerkiksi siihen, miten kiireellisiksi väkivaltaepäilytilanteisiin reagoiminen katsotaan ja mitä tietoa lapsen tilanteesta kerätään. Lisäksi lapsen asema prosessissa näyttäytyy erilaisina sen mukaan, minkä muotoista väkivaltaa lapsen epäillään kokeneen. Kaikkien vastaajien organisaatioissa ei ole kirjallisia toimintaohjeita väkivaltaepäilytilanteissa toimimiseen ja toisaalta kirjalliset ohjeetkin näyttäisivät yhtenäistävän suojelutarpeen arvioinnin käytäntöjä vain joiltain osin.

## 21.4 Lähisuhdeväkivallan puheeksi ottaminen psykiatrian sosiaalityössä

*Soila Mäkinen*

Olen maisterintutkielmassani tarkastellut lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamista psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa tehtävässä terveystieteiden sosiaalityössä. Tutkimuskysymyksinä olivat: Mitkä tekijät saavat ottamaan lähisuhdeväkivallan puheeksi ja mitkä seikat estävät lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamista psykiatrian sosiaalityössä? sekä Millä tavoin puheeksi ottaminen tehdään? Tutkielman aineisto on kerätty 24.1.-5.3.2023 HUSin Psykiatriassa täysikäisten potilaiden kanssa työskenteleviltä sosiaalityöntekijöiltä käyttämällä eläytymismenetelmää (method of empathy-based stories MEBS). Vastauksia kirjoituspyyntöön tuli 14 kappaletta. Aineiston analyysimenetelmänä on käytetty laadullista sisällönanalyysia.

Tutkielman tulosten perusteella tekijät, jotka saavat ottamaan väkivallan puheeksi perustuvat työntekijän rutiiniin, intuitioon tai konkreettiseen havaintoon. Työntekijän rutiiniin perustuva kysyminen toistuu potilaasta riippumatta, eivätkä potilaasta lähtöisin olevat tekijät vaikuta siihen. Intuitions perustuva kysyminen pohjautuu työntekijän tunteeseen, että tilanteessa on jotakin huomiota herättävää, jota ei kuitenkaan osata suoraan nimetä. Konkreettiseen havaintoon perustuva kysyminen puolestaan liittyy potilaan kertomaan, ulkoiseen olemukseen johonkin muuhun huomioon potilaan tämänhetkessä tilanteessa tai hänen menneisyydessään. Havainto voi liittyä myös aiempiin kirjauksiin tai muiden työntekijöiden esiin tuomiin epäilyihin. Näistä tekijöistä kaksi jälkimmäistä voivat tapahtua sekä toisistaan riippumatta että limittäin. Yleisimpänä lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamista tukevana tekijänä kertomuksissa oli intuitioon perustuva kysyminen ja harvinaisimpana työntekijän rutiiniin perustuva kysyminen.

Väkivallasta kysytään suoraan tai aiheeseen johdatellen. Tulosten perustella väkivallan puheeksi ottamista estää kysymisen arvioiminen tarpeettomaksi eli ei väkivaltaa -oletus sekä näkemys, ettei väkivallan puheeksi ottaminen liity kyseisen tapaamisen tarkoitukseen. Ei väkivaltaa -oletus toistui puolesta aineistona olevista kertomuksista ja oli siten yleisimmin toistuva syy sille, ettei väkivallasta kysytä. Syynä kysymättä jättämiseen voi olla se, ettei siihen ole tapaamisella aikaa tai se jätetään tarkoituksella myöhempään ajankohtaan. Väkivallan puheeksi ottamista estää, mikäli kysymisen ajatellaan olevan potilaan edun vastaista. Kyseessä voi olla esimerkiksi potilaan turvallisuuden vaarantuminen.

Väkivalta ilmiönä tunnistettiin kertomuksissa hyvin ja sen eri muotoja mainittiin. Väkivallasta ei kuitenkaan välttämättä kysytä, mikäli viitteitä siitä ei ole nähtävillä. Yksikään kirjoittajista ei maininnut käyttävänsä kysymisessä tukena materiaalia, kuten Ota väkivalta puheeksi -muistilistaa tai Lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomaketta. Kertomuksissa potilasta tarkasteltiin pääsääntöisesti väkivallan kokijana, ei tekijänä.

## 21.5 Kriisit päihdemaailmassa eläneiden ihmisten väkivaltakokemuksissa

*Heidi Kankkonen*

Teen väitöstutkimusta päihdemaailmassa eläneiden ihmisten kokemuksista väkivallasta ja väkivaltakokemusten merkityksistä elämänkulun eri vaiheissa ja erityisesti päihteistä irtautumisen jälkeen. Tarkastelen heidän kokemaansa väkivaltaa laaja-alaisesti koettuna, nähtynä ja tehtynä väkivaltana. Väkivaltakokemusten rinnalla kiinnostukseni kohdistuu väkivallan sukupuolistuneisiin erityispiirteisiin. Käsitteellä päihdemaailma viitataan siihen kontekstiin, jossa päihdekäyttö on säännöllistä, ongelmallista ja siihen liittyy käytöstä johtuvia oheisongelmia, kuten rikollisuutta, toimeentulovaikeuksia ja asunnottomuutta. Päihdemaailmaa luonnehtii myös sosiaalisten suhteiden pitkälti toisten käyttäjien varaan. Päihteillä viitataan alkoholiin, huumausaineisiin ja lääkkeiden käyttöön huumautumistarkoituksessa.

Tutkimus on laadullinen haastattelututkimus. Olen syvähaastatellut kahdeksatoista päihteitä käyttänyttä henkilöä, joista osaa pyysin osallistumaan tutkimukseen kontaktoimalla heitä päihdepalveluiden tarjoajien kautta. Haastateltuani joitakin henkilöitä, sain heiltä tietooni uusia henkilöitä, joita voisin haastatella. Käytin niin kutsuttua lumipalloefektiä. Kysyin heidän väkivaltakokemuksistaan ja niiden merkityksestä omalle elämälle, minäkuvalle ja suhteille laveasti osana elämänkulkua. Tutkimukseni ei siten keskity siihen, mitä päihdettä on käytetty, eikä aikomuksena ole tutkia päihdekäyttöä kaikissa muodoissaan. Sen sijaan tutkin päihdemaailmassa eläneiden ihmisten kohtaamaa väkivaltaa. Tutkimusote on fenomenologishermeneuttinen ja tarkoitukseni oli kuulla päihteitä käyttäneiden kokemuksia sellaisenaan ja ainutkertaisina, ottaen huomioon tutkijana omat ennakkokäsitykseni, jotka voidaan tarpeen mukaan hyväksyä tai hylätä. Rakennan teoreettisen viitekehyksen tutkimusaineiston pohjalta.

Tutkimuksen tarkoituksena on luoda ymmärrystä päihdemaailmassa eläneiden ihmisten väkivaltakokemuksista, jotta ilmiön erilaiset piirteet tulisivat näkyväksi ja asioihin olisi helpompi kehittää puuttumis- ja tukimenetelmiä. Niin ikään tutkimukseni tavoitteena on tuottaa tietoa päihdemaailman systeemisestä väkivallasta ja sen merkityksestä yksittäisten ihmisten kokemana. Käytän tutkimuksessani käsitettä päihteistä irtautuminen lääketieteestä lähtöisin olevan toipumiskäsitteen sijaan, sillä näen irtautumisen kuvaavan päihteidenkäytön lopettamista ja sen käyttämisen kontekstista poistumista laajemmasta näkökulmasta. Tavoitteenani on lisätä tietoa päihdemaailman väkivallasta, jotta ilmiö tunnistettaisiin laaja-alaisesti yhteiskunnassa ja auttamistyön professioissa.

Esityksessäni käsittelen tutkimusaineistoni pohjalta kriisejä päihdemaailmassa eläneiden väkivaltakokemuksissa. Olen valinnut ajallisen näkökulman haastateltavien kokemuksista ja käsittelen kriisejä tuottaneita traumaattisia kokemuksia ennen päihdemaailmaa, päihdemaailmassa oltaessa ja siitä irtautuessa, sekä irtautumisen jälkeen. Esitän, että päihdemaailmassa eläneiden elämässä kuljetaan kriisistä kriisiin.



## 21.6 Väkivallan haavoittuvuuden kohtaaminen

*Johanna Linner Matikka*

Alustuksessa esittelen tekeillä olevaa tutkimustani sekä väkivaltaa kokeneiden naisten vertaistukiaryhmästä saatuja palautteita. Kehittämäni ryhmämalli yhdistää haavoittavien kokemusten seurauksiin liittyvää psykoedukaatiota, kehollisia menetelmiä ja vertaisuutta, tavoitteena on tukea väkivaltaa kokeneiden toipumista, vakautumista ja valtautumista.

Väkivalta haavoittaa fyysisesti ja emotionaalisesti. Tutkin miten lähisuhteissa, erityisesti heteronormatiivisissa parisuhteissa koettu väkivalta haavoittaa sen kohteena olleita. Minkälaista haavoittuvuutta väkivalta tuottaa ja miten se rajoittaa uhrin toimijuutta? Väkivallan aiheuttamaa haavoittuvuutta analysoidaan tutkimuksessa sosiologian haavoittuvuuden ja toimijuuden käsitteiden valossa. Aineistona on 62 väkivaltaa kokeneen kirjoitusta. Kirjoituksissa pääasiassa naiset kuvaavat parisuhteessa koettua monimuotoista, toistuvaa ja pitkäkestoista väkivaltaa, väkivallan vaikutuksia toimintakykyyn ja hyvinvointiin, toipumisen edellytyksiä ja turvan kokemuksen uudelleen rakentumista. Haavoittuvuutta kuvataan kirjoituksissa monimuotoisesti. Haavoittuvuus kytkeytyy väkivallan varjostamaan elämäntilanteeseen, henkisten ja joskus myös taloudellisten resurssien puutteeseen, toimijuutta haastaviin psykososiaalisiin oireisiin ja erityisesti koetun turvattomuuden tuottamaan ahdinkoon. Haavoittuvuus on osa ihmisyyttä, minkä tunnistaminen ja siihen vastaaminen sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluissa on välttämätöntä, jotta väkivaltaa kokeneet saavat tarvitsemansa avun väkivallasta irtautumiseen ja siitä toipumiseen. Ilman oikea-aikaista apua ja riittävää toipumisen tukea väkivallan aiheuttama haavoittuvuus tuottaa sekä inhimillistä kärsimystä, että merkittäviä kasautuvia yhteiskunnallisia kustannuksia.

Esittäjällä on pitkä työkokemus väkivaltaa kokeneiden palveluiden kehittäjänä ja kouluttajana. Hänen toimittamansa Traumainformoitu työote artikkeliteos tarjoaa näkökulmia myös väkivaltatyön arkeen.

## 21.7 Lapsuudenajan haitallisia kokemuksia kyselylomakkeen (ACE-THL) kehittäminen ja alustava validointi

*Johanna Hietämäki, Taina Laajasalo, Sebastian Therman & Maija Lindgren*

Taustaa:

Kyselylomakkeiden validointi on sosiaalityön tutkimuksessa melko harvinaista Suomessa ja ehkä laajemminkin Euroopassa. Haitallisilla lapsuudenkokemuksilla (Adverse Childhood Experiences, ACE) tarkoitetaan erilaisia väkivallan, laiminlyönnin sekä erilaiset perheen ongelmia, kuten vanhempien välisen väkivallan todistamista, mielenterveys- ja päihdeongelmia perheessä ja ero vanhemmasta esimerkiksi avioeron tai vankeustuomion vuoksi. ACE kokemukset ovat yksi keskeinen tekijä sosiaalityön asiakkuuksien taustalla, ja siksi näitä kokemuksia on tärkeää tarkastella osana sosiaalityön tutkimusta. ACE-kokemuksia koskevissa kyselyissä on kuitenkin useita puutteita sisältökattavuudessa, vastausskaalassa tai muotoiluissa, sekä yksinkertaistetussa pisteytyksessä ja psykometrisessä arvioinnissa.

Tavoite:

Esittelemme, ACE-THL-kyselylomakkeen kehittämisen käyttäen Rothrockin ja kumppaneiden (2011) kehittämää mallia kyselylomakkeen muodostamisessa (tunnistetaan tarve kyselylomakkeelle, tiedonkeruu, käsitteellisen mallin määrittely, väittämien muodostaminen, väittämien parantaminen, kvantitatiivinen testaus, käyttö väestötutkimuksessa). Kyseinen malli on tarkoitettu tukemaan validien kyselylomakkeiden kehittämiseen yhdistämällä laadullisia ja määrällisiä menetelmiä. Suunnittelimme ja toteutimme alustavan psykometrisen testauksen lyhyelle uudelle itse täytettävälle kyselylle – Lapsuuskokemuksia-kysely (THL) – sisältäen ACE-kokemusten keskeiset ulottuvuudet, jonka väittämät olisivat selkeitä ja vastausvaihtoehdot olisivat tarkoituksenmukaiset

Menetelmät:

Käytimme kognitiivisia haastatteluja (N=20). Haastateltava ja haastattelija täyttivät kyselylomakkeen erikseen, jotta voitiin tehdä vertailua vastausten välillä. Lisäksi toteutettiin erillinen kysely, jossa vastaajat täyttivät ACE-THL-kyselyn kahdesti, kahden viikon välein (N=513 ja N=426 seurannassa). Haastatteluaineistoa käytettiin kohtien selkeyden parantamiseen, ja toistomittausta mittauksen toistettavuuden ja rakennevaliditeetin arviointiin.

Tulokset:

Lopullinen 14-kohtainen kyselylomake sisälsi 12 väittämää ACE-kokemuksista ja kaksi suojaavista kokemuksista, mitä vastaajat pitivät hyvänä. Kvantitatiivisen aineiston faktorianalysissä havaittiin faktorirakenteiden olevan riittävän yksiulotteinen konstruktio, mikä pysyi vakaana kaksi viikkoa myöhemmin tehdyssä uusintatestissä. Väittämien sisäiset korrelaatiot olivat vahvoja kahden mittauksen välillä .89 ja .90 lähtötilanteessa ja seurannassa. ACE-THL:n korkea testin ja uusintatestin luotettavuus osoitti, että lapsuudenkokemuksia koskevat käsitykset ovat vakaita.

Johtopäätökset ja vaikutukset:

Alustavan validoinnin perusteella 14-kohtainen ACE-THL-kyselylomake on luotettava ja pätevä väline, jolla voidaan mitata lapsuuden haitallisia kokemuksia sekä suojaavia kokemuksia. ACE-THL-kyselylomaketta käytetään sosiaalityön tutkimuksessa ja väestötutkimusten toteuttamisessa. Kyselylomake tarjoaa mahdollisuuksia monitieteiseen tutkimukseen, jossa sosiaalityö on keskeinen tieteenala.

## 22 Posterinäyttely

Posterinäyttely on avoinna yliopiston juhlasalin aulassa koko tutkimuksen päivien ajan.

### 22.1 Kun syöpä ei häviä: Etnografinen tutkimus kroonisesta rintasyövästä elettyinä ja institutionaalisena

*Suvi Holmberg*

Kun syöpä ei häviä -hanke on henkilökohtainen post doc -tutkimus, jossa keskitytään siihen, millaista on elää parantumattoman rintasyövän kanssa päivittäistä elämää ja millaisia merkityksiä sairaalan ulkopuolella elettyä arki saa osana syövän institutionaalista hoitoa. Syöpään sairastumista lähestytään tutkimuksessa kolmesta yhteen kietoutuvasta näkökulmasta: syöpä sosiokulttuurisena, elettyinä ja institutionaalisena. Tutkimus paikantuu laadullisen terveystutkimuksen ja psykososiaalisen syöpätutkimuksen kenttiin ja tutkimusaineistojen keruussa ja tuottamisessa hyödynnetään etnografista otetta, haastatteluja sekä valokuvia. Tutkimushanketta koskeva posteriesitys toteutetaan hankkeen pääkohdat yhteen kokoavana yleisesittelyinä, josta käy ilmi hankkeen tausta, teoreettinen kehys, tutkimuskysymykset sekä aineisto ja menetöt.

### 22.2 Ansaitsevuus osana ikääntyneiden avun hakemisen ja vastaanottamisen neuvotteluja

*Hanna Kangastupa*

Ansaitsevuudella arvioidaan sitä, kenen kuuluisi saada apua ja millä perusteella. Viimeaikainen ansaitsevuustutkimus on korostanut laadullisen tutkimuksen merkitystä ansaitsevuuden arvioinnissa tarkastelemalla eri puhujien moraalisia neuvotteluja avun hakemisesta ja vastaanottamisesta (Tarkiainen 2022). Ansaitsevuustutkimuksessa ikääntyneiden avun hakemisen ja vastaanottamisen tilanteet ovat jääneet vähemmälle huomiolle, vaikka epävarmuus ja tiedon puute avun järjestymisen kysymyksissä ovat monen ikääntyneen elettyä todellisuutta. Ansaitsevuusteorioiden näkökulmasta myös heikkenevät resurssit sekä ikääntyneiden aktiivisuutta ja vastuuta korostava yhteiskunnallinen puhe muodostavat kiinnostavan taustakontekstin tutkia ansaitsevuutta ikääntyneiden oman kerronnan kautta jäsentyvänä ilmiönä.

Gerontologian artikkeliväitöskirjatutkimukseni yksi osatutkimus keskittyy tähän teemaan. Tekeillä olevassa tutkimuksessa analysoidaan yli 70-vuotiailta itsenäisesti asuvilta kerättyä haastatteluaineistoa (2022–2023). Alustavien tulosten mukaan ansaitsevuutta tuotetaan diskursiivisesti formaalin ja informaalin avun alueilla erilaisissa elämäntilanteissa. Haastateltavat merkityksellistävät avun hakemisen ja vastaanottamisen ansaitsevuutta erityisesti kiitollisuuden ja vastavuoroisuuden teemoissa.

Osatutkimus avaa keskustelua ansaitsevuuskäsitysten ja -kokemusten merkityksestä ikääntyvässä yhteiskunnassa pääasiassa kahdessa tarkoituksessa: yhtäältä pohtimalla ansaitsevuutta yksilötason moraalisenä kysymyksenä osana avun hakemisen neuvotteluja, toisaalta ehdottamalla, mikä on tutkimusaiheen käytännön merkitys esimerkiksi gerontologisen sosiaalityön näkökulmasta. Sosiaalityön tutkimuksen päville suunnatussa posteresityksessäni keskityn ansaitsevuutta käsittelevään osatutkimukseen, jota taustoitan osana väitöskirjaani.

Lähde: Tarkiainen, Laura (2022) *Deservingness in Welfare Policy and Practice: Discursive and Rhetorical Approaches*. London: Routledge

## **22.3 Nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen tutkimuksessa ja ammatillisissa käytännöissä: Välineenä Snapchat**

*Riikka Korkiamäki, Elina Vaahensalo, Riikka Turtiainen & Tiina Määttä*

Esittelemme posterissamme prosessin, jonka kautta olemme tavoitelleet nuorten osallisuutta ja lisääntyneitä vaikutusmahdollisuuksia tutkimuksessa. Havaintomme ovat sovellettavissa myös ammatillisiin käytäntöihin nuorten kanssa. Posterin perustuu monitieteiseen tutkimusprojektiin (MIITTI, 2021–2023), jossa olemme tutkineet 15–18-vuotiaiden nuorten vertaiskokoontumisia ja sosiaalisen median merkitystä kokoontumisiin liittyen. Tarkoituksena on tunnistaa, kunnioittaa ja edistää nuorille luontevia tapoja kommunikoida ja siten vahvistaa nuorten osallisuutta ja tutkimukseen osallistumisen mielekkyyttä. Posterissa esittelemme kumulatiivisen, digitaaliseen etnografiaan perustuvan tutkimusprosessimme askel askeleelta. Erityisesti refleктоimme toteutuksemme Snapchat-osuutta, joka osoittautui sekä prosessin antoisimmaksi että haastavimmaksi vaiheeksi. Päädymme kysymään, onko nuorten keskinäisen yksityisen vuorovaikutuksen tutkiminen tarpeellista, ja jos on, niin miten.

Posterin on englanninkielinen.

### **Promoting young people's natural ways of communication in research: Experimenting with the Snapchat**

In this paper, we introduce a cumulative process of including young people's perspective in research. The paper is based on a multidisciplinary research project where academics from the fields of digital culture and social work joined in together to investigate youth get-togethers and study the role of social media on them. The purpose was to respect and promote young people's "natural" ways of communication in research and hence, make it easier and more comfortable for the youths to participate. We apply creative digital ethnographical methodology and experiment with Snapchat as a media for grasping young people's authentic online communication. In the paper, we introduce the step-by-step method and consider the ethical issues confronted particularly in observing the private conversations between the young people.

## **22.4 Sosiaalityöntekijä palveluiden valitsijana, päätöksentekijänä ja valvojana lastensuojelun avohuollossa (VALITSIJA)**

*Tuuli Kotisaari & Johanna Holappa*

VALITSIJA-hankkeessa selvitetään, miten ja millä edellytyksillä sosiaalityöntekijät käyttävät harkintaa päättäessään lastensuojelun avohuollon palveluista ja tukitoimista. Hankkeessa tarkastellaan lisäksi, miten sosiaalityöntekijät toteuttavat lastensuojelun avohuollon palvelujen lapsikohtaista valvontaa sekä miten he seuraavat tukitoimien toimivuutta ja vaikutuksia. Lastensuojelun avohuollon palvelujen ja tukitoimien paikka palvelujärjestelmässä on muutoksessa johtuen esimerkiksi lastensuojelun asiakasmitoituksesta ja hyvinvointialueuudistuksesta. Myös avohuollon palvelutarpeet ja kustannukset ovat olleet kasvussa. Jotta lastensuojelun avohuollon asiakkaat saavat tulevaisuudessa oikea-aikaisia ja vaikuttavia tukitoimia, on tärkeää tuottaa tutkittua tietoa avohuollon päätöksenteon ja lapsikohtaisen valvonnan käytänteistä.

Hankkeessa kysymme, millaisilla argumenteilla sosiaalityöntekijät perustelevat palveluvalintoja, millaiseen tietoon he perustavat päätöksensä, ja mitä he kokevat palveluilla saatavan aikaan. Hanke tuottaa ajankohtaista tietoa siitä, mitkä tekijät lastensuojelun avohuollossa (makro-, meso- ja mikrotason) ovat yhteydessä edellytyksiin, joilla sosiaalityöntekijät toimivat päätöksentekijöinä, valvojina ja harkinnan käyttäjinä lastensuojelun avohuollossa.

Hanke jakautuu kahteen osatutkimukseen sekä käytäntöpakettiin. Hankkeessa kerätään laadullinen aineisto haastattelemalla hyvinvointialueiden sosiaalityöntekijöitä fokusryhmähaastattelulla. Hankkeessa kerätään lisäksi määrällinen aineisto laatimalla kysely yhteistyökumppaneina olevien hyvinvointialueiden sosiaalityöntekijöille. Tieteellisten artikkeleiden lisäksi hankkeessa laaditaan tutkimustuloksiin ja aiempaan tutkimustietoon pohjautuvat mallit lastensuojelun avohuollon päätöksenteossa ja lapsikohtaisessa valvonnassa huomioitavista tekijöistä. Hankkeelle on myönnetty Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön sosiaalityön yliopistotasoisesta tutkimuksesta valtionavustus vuosille 2023–2025. Hanke toteutetaan Turun yliopiston, Itä-Suomen yliopiston ja Helsingin yliopiston yhteistyönä.

## **22.5 Tiedolla johtamisen politiikkasuositus sosiaalihuollon johtajille**

*Tuuli Kotisaari, Miina Arajärvi, Petra Erkkilä & Anu Virtanen*

Sosiaalityöntekijöiden seura ry on järjestänyt tiedolla johtamisen keskustelutilaisuuksia ja työpajoja vuodesta 2022 alkaen. Tilaisuuksien pohjalta julkaistiin joulukuussa 2023 politiikkasuositus hyvinvointialueiden sosiaalihuollon johtajien työn tueksi. Suositukset on koottu tiedolla johtamisen tilaisuuksiin osallistuneiden seuran jäsenten sekä tilaisuuksiin kutsuttujen sosiaalityön johtajien ajatusten pohjalta. Lisäksi suositusten taustalla on tilaisuuksissa pidettyjen asiantuntijapuheenvuorojen keskeisiä nostoja. Poliitiikkasuositus on ensimmäinen suoraan sosiaalihuoltoon suunnattu työpaperi, jonka avulla on mahdollista yhtenäistää tiedolla johtamista koko Suomen tasolla.

Sosiaalityöntekijöiden seura on sosiaalityöntekijöiden yhteisö, joka nostaa esille sosiaalityön asiantuntijuutta yhteiskunnassa. Poliitiikkasuosituksessa yhdistyy käytännön kokemus ja tutkimustiedon merkitys sosiaalihuollon tiedolla johtamisessa.

Tiedolla johtaminen on viime kädessä tulkintaa ja yhteisen ymmärryksen luomista. Kyse on ennen kaikkea sosiaalisesta toiminnasta, eikä tiedolla johtamista tule ymmärtää

yksinkertaistetusti ainoastaan tietotekniikaksi. Sosiaalityön johtamisessa tarvittavan tiedon tunnistaminen ja määrittely tarvitsee tuekseen myös vahvaa osaamista arjen sosiaalityöstä. Tiedolla johtamisen ymmärtäminen kokonaisuutena ja sosiaalisena toimintana on avain siihen, että myös sosiaalityössä voidaan johtaa onnistuneesti.

## **22.6 Sijaishuollon vaikuttavuuden arviointi**

*Kaisa Nyberg*

Tampereen kaupungin sijaishuollossa kehitettiin vaikuttavuuden arvioina. Tavoitteena oli yhteiskehittää palveluntuottajien kanssa digitaalista työvälinettä laitosympäristössä.

Digiohjelman 2020 osakokeilussa testattiin LivingSkills Oy:n digitaalista arviointityövälinettä kahdessa sijaishuollon yksikössä. Kokeiluun osallistui 29 työntekijää ja 10 lasta tai nuorta vanhempineen.

Vaikuttavuuden arviointimahdollisuudet paranivat ja tietoisuus mittaamisen merkityksestä lisääntyi kokeilun aikana. Tavoitteiden asettaminen lapsen, nuoren ja läheisverkoston kanssa helpottui ja tavoitteiden suuntainen työskentely edistyi. Työntekijät kokivat, että työvälineen sisältö tuki hyvin työskentelyä lapsen/nuoren kanssa. Digikokeilu lisäsi osallisuutta ja vuorovaikutusta: keskustelu tuli luonnostaan työvälinettä käytäessä. Lasten ja vanhempien mielipiteet ja arviot siitä, missä mennään, nousivat entistä paremmin esille. Kaikki sovitut osapuolet osallistuivat kiitettävästi, innostuneimpina nuoret.

Digityövälineellä vaikuttavuuden arviointi oli systemaattisempaa ja strukturoidumpaa kuin ennen. Hyödylliseksi koettiin, että tieto vaikuttavuudesta tallentui suoraan ilman paperilomakkeita. Datan visualisointia pidettiin hyvänä, kun asioiden etenemisestä sai selkeämmän kokonaiskuvan. Työvälinettä pidettiin helppokäyttöisenä ja valtaosa kokeilijoista oli valmis suosittelemaan työvälinettä muille.

Työntekijät kokivat käyttöönoton haasteena, kuinka digityöväline saadaan integroiduksi arjen työskentelyyn lapsen, perheen ja läheisverkoston kanssa. Käyttöönottoon ja käyttöön oli varattava resurssia. Työprosesseja piti muokata, jota kaikki hyödyt saatiin mahdollisimman hyvin käyttöön.

Yleisesti eri järjestelmien väliset integraatiot ovat käytännön haaste - tavoitetilana on tietojen siirtyminen automaattisesti järjestelmien välillä. Digitaalisten työvälineiden käytöllä on saavutettavissa vertailutietoa eri palvelujen ja palveluntuottajien toiminnan vaikuttavuudesta.

## **22.7 Tie hyvinvointiin**

*Tarja Tuovinen-Kakko*

JALAS esiselvityshankkeen kohderyhmä: Pohjois-Pohjanmaan lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevät työntekijät.

Hankkeessa selvitettiin Pohjois-Pohjanmaalla lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevien työntekijöiden kokemusten pohjalta työhyvinvoinnin nykytila, sen kehittämiseen liittyvät tarpeet ja luotiin alustava malli työhyvinvoinnin edistämisen kehittämisestä huomioiden myös työnantajan näkökulman asiaan.

JALAS esiselvityshankkeen (2022–2023) tuloksia:

Tie hyvinvointiin malli, joka koostuu ratkaisukeskeisestä vaiheittain etenevästä menetelmästä, pilotoitiin esiselvityshankkeen aikana. Mallin avulla yksilöitä ja ryhmiä autetaan haaveiden ja unelmien kautta asettamaan tavoitteet.

Tie hyvinvointiin -matkan aikana ryhmä kokoontuu 5 kertaa. Jokainen kerta sisältää orientaation, toiminnallisen harjoituksen työhyvinvoinnin edistämiseksi ja Tie hyvinvointiin -teemojen sisällöt sekä välitehtävän. Toiminnalliset harjoitukset voivat olla esimerkiksi luovia, liikunnallisia ja rentouttavia käytännön vinkkejä työpäivään ja arkeen toteutettavaksi. Välitehtävät tukevat tavoitteessa etenemistä. Matkan aikana toteutetaan 3 webinaaria, joiden sisältö määräytyy osallistujien toiveiden perusteella työhyvinvointia tukevista teemoista.

### **Mallin teemat ja sisältö:**

1. Johdanto hyvinvointiin

Mistä kaikesta hyvinvointi koostuu?

Orientoituminen oman hyvinvoinnin edistämiseen

2. Kohti hyvinvointia

Haaveiden ja unelmien pohtiminen

Tavoitteen valitseminen, kannustajien nimeäminen sekä tavoitteen saavuttamisen hyödyt

3. Kohti onnistumista

Edistymisen havaitseminen

Kokemukset muutosprosessista

Onnistumisen tunteen vahvistaminen

4. Kohti edistymistä

Edistymisen seuraaminen

Lupaukseni kohti tavoitetta

Vastoinkäymisiin suhtautuminen

5. Onnistumisen juhlat!

Tavoitteessa onnistuminen ja kiitos itsellesi sekä kannustajille

Millainen suunnitelma sinulla on tavoitteellesi jatkossa?

Loppukysely ja palaute

**Työhyvinvoinnin kehittäminen lastensuojelun sijaishuollossa jatkuu TESSI – Työhyvinvoinnin edistäminen sijaishuollossa hankkeessa 12/2023–11/2026 aikana. Hankkeessa kehitetään työyhteisötason työhyvinvoinnin edistämisen malli ja vertaisvalmentajuus -toimintamalli.**

Jalas esiselvityshankkeen toteuttajina olivat ODL Liikuntaklinikka ja Diakonia-ammattikorkeakoulu. Kehittämistyö jatkuu Tessi-hankkeessa ja toteuttajina ovat ODL Liikuntaklinikka (pää toteuttaja) ja Diakonia-ammattikorkeakoulu. Hanke on Euroopan unionin osarahoittama.

## 22.8 NEAR – New social sERvices: Innovative tools and skills for person-centered and community-based social models

Emma Rautava



Interreg  
Europe



Co-funded by  
the European Union

NEAR

3/2023-  
5/2027



SOCIAL

**NEAR – New social sERvices: innovative tools and skills for person-centered and community-based social models**  
-hankkeessa tunnustetaan, jaetaan ja vahvistetaan yksilölähtöisiä ja yhteisöt mukaan ottavia sosiaalisen työn käytäntöjä.

Euroopan unionin Interreg Europe -ohjelman rahoittamaan hankkeeseen osallistuu kumppaneita Espanjasta, Tšekistä, Belgiasta ja Italiasta sekä Suomesta Päijät-Hämeen hyvinvointialue ja LAB-ammattikorkeakoulu. Hankkeessa edistetään Euroopan alueiden välistä yhteistyötä, hyvien käytäntöjen jakamista sekä aluepolitiikan toimeenpanoa ja kehittämistä.

Hankkeen lähtökohtana on yksilölähtöinen ja yhteisöt mukaan ottava lähestymistapa (person-centered and community-based approach), joka korostaa yksilöllisyyttä, kokonaisvaltaisuutta sekä läheisten ja yhteisön merkitystä asiakastyössä. Yhteisön resursseja ja vahvuuksia voidaan hyödyntää yksilöiden toimijuuden tukemisessa, ja vastaavasti yksilöillä on vahvuuksia ja annettavaa yhteisöille. Yksilölähtöinen ja yhteisöt mukaan ottava lähestymistapa edellyttää muutosta sosiaalisen työn ammatillisissa käytännöissä ja ammattilaisen roolissa asiantuntijan ohella saattajaksi, tukijaksi, ohjaajaksi ja motivoijaksi.

Hanke toimii sekä alueellisella tasolla paikallisesti että alueiden välisellä tasolla kansainvälisesti. Tavoitteena on tunnistaa, jakaa ja vahvistaa yksilölähtöisiä ja yhteisöt mukaan ottavia sosiaalisen työn käytäntöjä. Alueet tunnistavat ja mallintavat hyviä käytäntöjä ja työtapoja sekä jakavat niitä kumppanialueille, jotka soveltavat niitä paikallisesti. Samalla tunnustetaan osaamista, jota ammattilaisilla tulisi olla näiden työtapojen haltuun ottamiseksi. Jakaminen tapahtuu muun muassa opintovierailujen ja henkilöstövaihtojen kautta. Hankkeen toimenpiteet kytkeytyvät Suomessa Päijät-Hämeen hyvinvointialueen osallisuusohjelman (2023–2025) jalkauttamiseen ja kehittämiseen.

### Yhteydenotot

Outi Jokinen  
outi.jokinen@lab.fi  
050 516 0678

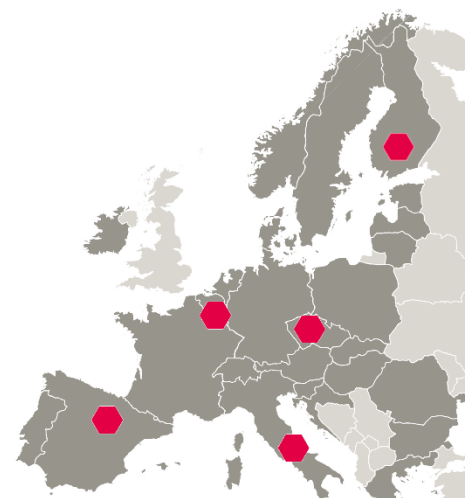
Emma Rautava  
emma.rautava@pajatha.fi  
044 729 7030

 LAB University of  
Applied Sciences

 Päijät-Hämeen  
hyvinvointialue

### Hankekumppanit

Regional Government of Navarre (ES),  
päätoimeentekijä  
Association of Social Services Providers  
Czech Republic (CZ)  
Päijät-Hämeen hyvinvointialue (FI)  
LAB-ammattikorkeakoulu (FI)  
Intermunicipal Association for the  
Development of the Mechelen Area and  
its Surroundings (IGEMO) (BE)  
Fondazione Nazionale Assistenti Sociali (IT)



pajjat-sote.fi/near  
www.interregueurope.eu/near



## 22.9 “VAMMAI” – Tekoäly vammaissosiaalityössä

Jussi Seppälä

### “VAMMAI” – Tekoäly vammaissosiaalityössä



Tekoäly tulee sosiaalityöhön työvälineeksi. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen (LUVN) vammaissosiaalityössä on vireillä hanke, jonka tavoitteena on tutkia ja edistää tekoälyn käyttöä sosiaalityössä, erityisesti vammaissosiaalityössä. Tavoitteena on kehittää vammaissosiaalityöhön oma tekoälyjärjestelmä – “VAMMAI” –, joka auttaa asiakkaan tilanteen arvioinnissa, päätöksenteossa ja kirjaamisessa. Tekoäly toimii työntekijän perehdyttäjänä ja sparraajana. Tekoälysovellukset tulevat asiakkaiden käyttöön, joten olemme uuden äärellä. Ehkä tekoäly mullistaa sosiaalityön tekemisen tavat?

Jussi Seppälä, sosiaalityöntekijä, vammaispalvelut, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue  
antti-jussi.seppala@luvn.fi, 040 578 6143 (kuva: Bing Copilot “Jokapäiväinen tekoälykumppanisi”)